PERRY PIERIK

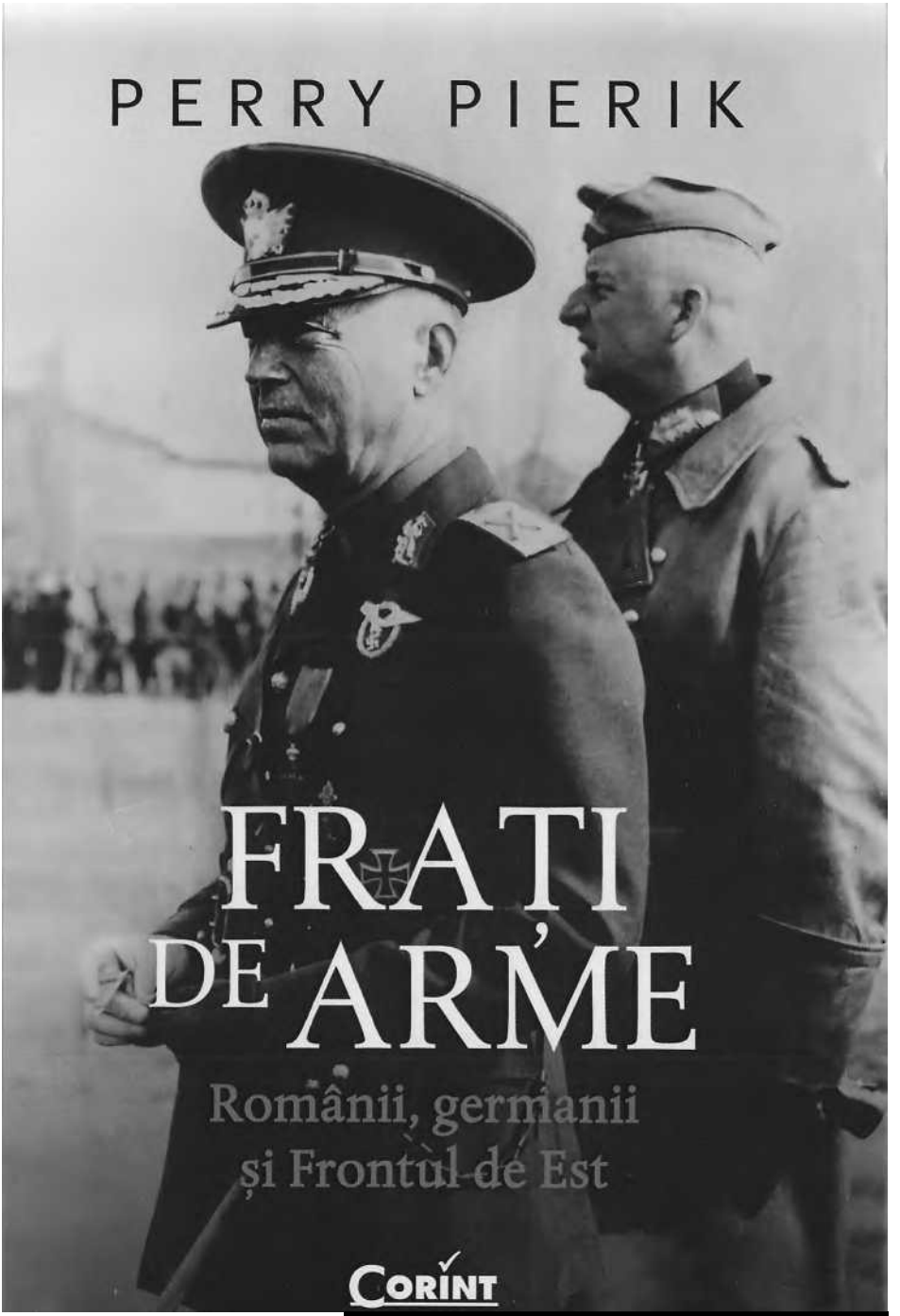

FRAȚI DE ARME

Românii, germanii și Frontul de Est

CORINT

ISTO7IE

Coordonator Corint Istorie
ION M. IONIŢĂ

FRAŢI DE ARME

Românii, germanii şi Frontul de Est

Traducere din limba neerlandeză de Cătălina Oşlobanu
Prefaţă de Manuel Stănescu

CORINT
ISTO1IE
2024

Redactare: Alexandru Gheorghe, Andrei Pogăciaş
Lectură: Gabriela Trăşculescu **Tehnoredactare:** Mihaela Ciufu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustraţie copertă: Ion Antonescu şi Erich von Manstein, şeful Statului Major al Grupului de Armate Sud, în cadrul unei întâlniri în Crimeea, probabil la începutul lunii aprilie 1942. © Photo by ullstein bild via Getty Images

Wapenbroeders
Copyright © Perry Pierik
Copyright © 2021, Uitgeverij ASPEKT All rights reserved

Toate drepturile asupra acestei ediţii în limba română aparţin CORINT ISTORIE, un imprint al CORINT BOOKS, str. Mihai Eminescu, nr. 54 A, Bucureşti.
www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

PIERIK, PERRY

Fraţi de arme: românii, germanii şi Frontul de Est / Perry Pierik; trad. 1b. neerlandeză de Cătălina Oşlobanu; pref. de Manuel Stănescu. – Bucureşti: Corint Istorie, 2024
ISBN 978-606-088-175-9

I. Oşlobanu, Cătălina (trad.)
II. Stănescu, Manuel (pref.)

94

ᵤ /.'•*?! *« ɹ <A/ -:
±.).&'} .'-+ξ '-5?..; /^' >* ?v- rr ,., ' <., •,
W '¿> ¹
^■.jiv^-e.-. '..''.ij. i
' <>/••••.- ■ – .■

Prefaţă

Popularitatea celui de-Al Doilea Război Mondial rămâne o constantă printre pasionaţii de istorie. Cu cât apar mai multe studii, analize şi documentare, cu atât apetitul publicului pare să crească. Nici nu e de mirare că se întâmplă astfel: influenţa ultimei conflagraţii mondiale asupra societăţilor contemporane, cu predilecţie în Europa (dar nu numai) e o certitudine şi pentru cei mai puţini iniţiaţi. Conflictul declanşat de Federaţia Rusă împotriva Ucrainei nu a făcut decât să accentueze această percepţie, iar apelul la istorie e din ce în ce mai prezent în discursul public.

Lucrarea pe care Editura Corint a decis să o ofere publicului din România prezintă câteva particularităţi care, cu certitudine, vor stârni interesul cititorilor. Fără a avea pretenţii de exclusivitate în privinţa subiectului, cartea istoricului Perry Pierik abordează istoria României dintr-o perspectivă occidentală, tratând cea mai controversată şi mai dramatică perioadă a ei, când ţara a fost condusă de voinţa generalului (şi, ulterior, mareşalul) Ion Antonescu. în majoritatea cazurilor, România rămâne un subiect tangenţial, mai degrabă analizat superficial şi invariabil prin integrarea în politica şi acţiunile

Germaniei. O abordare exhaustivă a destinului României în perioada 1941-1944 este, cu certitudine, necesară cititorilor
din Occident, pentru care istoria Europei de Est pare să se deruleze cu mai multe viteze. Dacă soarta Cehoslovaciei sau a Poloniei, de exemplu, au fost subiecte dezbătute, cu efecte benefice pentru percepţia generală a publicului, România pare a fi trecută adesea la necunoscute.

în cazul de faţă, întrebarea cu adevărat importantă e alta: cât de necesară poate fi o astfel de lucrare pentru cititorul din România? Iar aici răspunsul este fără echivoc: foarte importantă! Istoriografia noastră rămâne o reflecţie a unei societăţi care a dezvoltat o anumită sensibilitate în privinţa istoriei, îndeosebi a perioadei celui de-Al Doilea Război Mondial. Reacţiile sunt mai mult emoţionale decât raţionale, iar argumentele depăşesc întotdeauna sfera cercetării ştiinţifice, intrând invariabil pe terenul disputelor politice şi ideologice. Studiile şi analizele aparţinând specialiştilor occidentali oferă o perspectivă cu totul inedită, debarasată de viziunea, aş spune, până la un punct, firesc limitată, pe care o avem despre noi înşine. Această oglindă pe care istoricii din afara ţării o pun în faţa noastră obligă la reflecţie şi la autoevaluarea propriilor puncte de vedere, iar avantajele sunt evidente.

Lucrarea acoperă perioada 1941-1944, dar face şi incursiuni în timp pentru explicarea contextului, iar abordarea este interesantă. Părând să facă parte din categoria celor care încă acordă importanţă geopoliticii, Perry Pierik ne introduce în subiect printr-o analiză a

relaţiilor româno-germane din perspectiva geopoliticii celui de-Al Treilea Reich. Pentru a familiariza cititorul cu istoria României, cel de-al doilea capitol analizează felul în care Bucureştiul a evoluat în arena internaţională încă din 1914 – deşi capitolul se intitulează „De la regele Carol al II-lea la generalul Antonescu”. Aici se observă multe dintre percepţiile specialiştilor occidentali cu privire la motivaţiile şi argumentele factorilor de decizie de la Bucureşti în perioada Primului Război Mondial şi în cea imediat următoare, în care s-au semnat tratatele de pace, unele dintre ele fiind (mai mult sau mai puţin argumentat) contestate de istoricii români.

Şi problema petrolului românesc e abordată într-un capitol separat, dar acolo unde Pierik într-adevăr inovează (din perspectiva istoriografiei româneşti referitoare la cel de-Al Doilea Război Mondial) este introducerea – înainte de analiza participării României la Campania din Est – a unui capitol intitulat „Holocaustul românesc”. Folosind atât surse din România, cât şi lucrări şi studii inedite, autorul creionează rolul regimului antonescian în Holocaust, încercând să facă şi o analiză a antisemitismului din perspectivă românească. Deşi iniţial afirmă că „Holocaustul din România este o poveste de stătătoare. Spre deosebire de multe alte ţări din zona Europei dominate de Germania nazistă, România a implementat propria politică a evreilor”, ulterior precizează: „Holocaustul din regiunile româneşti nu a existat separat de Holocaustul implementat de Germania. Pentru etapele importante, Bucureştiul s-a consultat cu Berlinul”. Problema Holocaustului şi a crimelor de război comise de unii militari români în timpul Campaniei din

Est rămâne un subiect extrem de sensibil pentru publicul din România. Mă feresc să utilizez termenul „controversat", întrebarea la care se caută încă răspuns fiind nu dacă, ci în ce măsură armata română a fost implicată. Cu certitudine, cercetarea este încă în fază incipientă, iar mărturiile unor personaje implicate în mod activ în Holocaust (precum Otto Ohlendorf, comandantul *Einsatzgruppe D,* care a acţionat în zona de operaţii a trupelor germano-române), referitoare la implicarea autorităţilor şi militarilor români, deşi trebuie analizate cu mult spirit critic, nu pot fi ignorate în totalitate.

în privinţa participării armatei române la Campania din Est, autorul foloseşte o abordare cronologică, insistând mai mult pe aspectele legate de relaţiile româno-germane în context tactic şi strategic. Deşi anumite afirmaţii sunt discutabile şi ar fi necesitat o analiză mai riguroasă, cititorul va găsi şi elemente inedite sau care completează informaţiile deja cunoscute publicului din România. Situaţia frontului în iulie-august 1944 şi ieşirea României din alianţa cu Germania sunt analizate folosind cu predilecţie surse germane, ceea ce inevitabil conferă analizei o doză crescută de subiectivism, dar viziunea autorului, aflată deseori în contradicţie cu „mitologia" istorio- grafică autohtonă, atrage şi invită la dezbatere.

Lucrarea istoricului Perry Pierik, dincolo de structura nu foarte convenţională şi confuză pe alocuri, şi dincolo de anumite puncte de vedere, uneori scoase din context, reprezintă o lectură interesantă, chiar necesară. Ţinând cont de numărul relativ mic de lucrări referitoare la România publicate în Occident, orice studiu care vine să

completeze o zonă puţin explorată merită atenţia cercetătorilor şi iubitorilor de istorie deopotrivă şi poate (şi trebuie!) să contribuie la crearea unui cadru de dialog atât în mediile de specialitate, cât şi în rândul opiniei publice. într-un climat geopolitic complex şi imprevizibil, ce pare să semnaleze o schimbare profundă de paradigmă pentru securitatea Europei şi implicit a lumii, „apelul la istorie" a devenit o armă pe care doar dialogul şi deschiderea sinceră spre marile dezbateri ştiinţifice şi academice din Occident o pot combate eficient.

Vă invităm la lectură!

Manuel Stănescu

„Ce se întâmplă aici nu este decât răzbunarea trecutului.[3]

Jan Romein, *Machten van deze tijă*

[„Marile puteri ale acestor timpuri" – n. tr.]

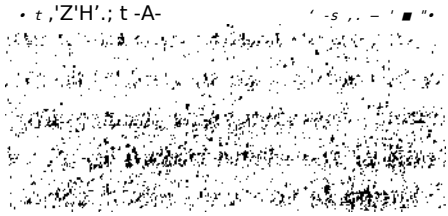

- ' ■' ' i '•'- . ó ■'.■:''7>i'«'- ' ".'.'l.í.'If'

Introducere

între 1940 şi 1944, Germania nazistă şi România au fost fraţi de arme. Istoricul german Eberhard Jacket, care a studiat politicile lui Hitler, a ajuns la concluzia că Germania nazistă a avut de fapt două obiective principale: cucerirea acelui *Lebensraum* (aşa-numitul „spaţiu vital”) şi exterminarea iudaismului european. Sub conducerea mareşalului Ion Antonescu, România avea să joace un rol important pe ambele planuri. România a fost unul dintre cei mai importanţi aliaţi în ceea ce priveşte numărul de trupe ce i-au venit în ajutor Germaniei naziste în timpul Operaţiunii Barbarossa, invazia Germaniei în Uniunea Sovietică din iunie 1941. în plus, România a fost singura ţară în care germanii, practic, nu au fost nevoiţi să ridice nici cel mai mic deget pentru a pune Holocaustul pe picioare.

Pe măsură ce s-a scurs timpul, iar şansele de izbândă s-au întors împotriva lui Hitler, politica românească a luat, de asemenea, o altă turnură. în decursul anului 1942, Holocaustul fusese atenuat în regiunile ocupate de România, numeroşi evrei din inima României fiind cruţaţi. Elanul iniţial s-a transformat şi pe front într-o atitudine din ce în ce mai critică şi reticentă. De îndată ce românii au ocupat Odessa şi şi-au văzut „revendicările istorice” duse la bun sfârşit, avântul acestora

de a înainta spre Răsărit s-a diminuat considerabil. Generalul german von Manstein* a numit acest lucru „obişnuita frică a ţărilor central-europene faţă de marea Rusie”.

Această frică s-a dovedit însă a fi îndreptăţită. Campania din vara lui 1942 a început energic, dar în timpul înaintării spre Volga, Hitler a împărţit *Heeresgruppe Süd* (Grupul de Armate Sud) în două grupări, dintre care una a luat calea Caucazului, iar cealaltă şi-a continuat drumul. în cele din urmă, niciunul dintre grupuri nu a fost suficient de puternic pentru sarcina primită. La Stalingrad lucrurile au decurs foarte prost. Numeroase armate au fost încercuite, iar două dintre corpurile de armată române au fost aproape complet distruse.

începând din acel moment, între români şi germani a existat o distanţare crescândă. A început o retragere anevoioasă, singurul punct de sprijin fiind cursurile râurilor perpendiculare direcţiei de înaintare a sovieticilor. Situaţia a devenit dramatică în Crimeea, a cărei ocupaţie fusese cândva mândria colaborării dintre

* Erich von Manstein (1887-1973) a fost mareşal german. Cunoscut prin executarea unor acţiuni de anvergură cu trupe motorizate şi de blindate, a avut un rol esenţial în întocmirea planului de operaţii împotriva Franţei (1940). A fost comandantul Corpurilor de armată Don şi Sud pe Frontul de Est. A încercat să despresureze trupele germane încercuite la Stalingrad (1942), dar a fost înfrânt. Condamnat la 18 ani de închisoare în 1949 pentru crime de război, de un tribunal militar britanic, a fost eliberat în 1953, lucrând şi participând la crearea noii armate a Republicii Federale Germania (n. red.).

România şi Germania. Sevastopolul a fost asediat de Armata Roşie, iar garnizoana a trebuit salvată printr-o evacuare anevoioasă pe mare.

în august 1944, frontul s-a spart în apropierea oraşului Iaşi, astfel că linia de apărare germano-română s-a rupt, având consecinţe şi pentru situaţia politică. Tânărul rege român l-a demis pe mareşalul Antonescu, iar pentru România a început un nou capitol, cel al regimului comunist. Germania şi-a pierdut cel mai important frate de arme. Răzbunător ca întotdeauna, la mânie, Hitler a dat ordinul de a bombarda Palatul Regal. Fasciştii români au fost scoşi din lagărele de concentrare pentru a forma un guvern în exil, însă acest lucru nu a mai ajutat la nimic. Războiul era pierdut în România, iar armata germană s-a retras spre Budapesta.

Povestea dramatică a României din Al Doilea Război Mondial este relatată cronologic şi prezentată într-un capitol ceva mai general, legat de geopolitica Germaniei în regiune. Pentru Germania, România a fost o verigă într-un lung drum spre *Lebensraum* către Răsărit şi a avut o importanţă majoră prin câmpurile sale petrolifere de la Ploieşti. Germania nazistă a însemnat pentru România posibilitatea de a-şi recâştiga teritoriile pierdute, care îi fuseseră luate în 1940. România făcuse o trecere uimitoare de la aliată a puterilor Antantei, în Primul Război Mondial, la aliată a Germaniei naziste, în Al Doilea Război Mondial. Toate acestea au avut de-a face cu politica eşuată de conciliatorism a Occidentului şi cu modul abil în care Berlinul a jucat România şi a controlat-o. Fiecare dintre părţile implicate a avut propria agendă, dar ceea ce au avut în comun a fost ura

faţă de iudaism şi comunism, ceea ce în ideologia şi propaganda naţional-socialistă însemna cam acelaşi lucru.

Istoria s-a transformat într-un altar sângeros pentru populaţie, care a fost devastată de pogromuri şi un regim autoritar; atât pentru evrei şi romi, cât şi pentru soldaţii de pe front.

Faptul că România a mai rămas atâta vreme de partea Germaniei naziste se datorează circumstanţelor. Berlinul şi Bucureştiul aveau nevoie unul de celălalt. Hitler nu se putea descurca fără petrolul românesc, iar pentru Antonescu nu mai era cale de întoarcere. Acesta îşi legase viitorul de rezultatul războiului şi a sperat până în ultima clipă că Armata Roşie va putea fi respinsă. La rândul său, Hitler s-a arătat relativ binevoitor faţă de România. Fiîhrerul îi purta personal o mare admiraţie incoruptibilului, dar antisemitului Antonescu, şi voia să şi-l ţină aproape[1]. în plus, căderea României ar fi avut consecinţe şi pentru ţările vecine, pentru Bulgaria şi Turcia în special. Era, aşadar, obligatoriu să menţină Bucureştiul de partea Germaniei.

Doar că nici diplomaţia, nici forţele armate nu au putut întoarce soarta războiului. Istoria a fost scrisă pe câmpul de luptă, în parte, prin strategia nesăbuită a lui Hitler, care a rămas, de pildă, mult prea mult timp pe capul de pod din Kuban (ultima rămăşiţă teritorială a atacului din Caucaz şi, mai târziu, a celui din Crimeea). Pe frontul principal lipseau trupele de care era nevoie pentru a putea balansa supremaţia sovieticilor cu rezerve mobile. Este motivul pentru care trupele germane au fost nevoite să încerce să se salveze în repetate

rânduri. Consecinţa a fost că germanii, de o disciplină nemaivăzută, dar perdanţi, în cele din urmă, s-au retras de pe un aliniament pe altul, iar în toată această poveste au fost implicaţi şi românii. Hitler i-a promis de nenumărate ori lui Antonescu că armata germană avea să reziste, numai că, în practică, lucrurile s-au dovedit a fi diferite.

Interesul personal faţă de această frăţie de arme izvorăşte din lucrări anterioare care s-au concentrat, de asemenea, pe partea sudică a Frontului de Est, aşa cum este, de pildă, cartea *Hongarije 1944-1945, de vergeten tragedie* [„Ungaria 1944-1945, tragedia uitată” – n. tr.] apărută în 1994. Am fost interesat mai apoi şi de Stalingrad, şi de Crimeea, precum şi de voluntarii musulmani din serviciul militar german, înrolaţi atât în Caucaz, cât şi în Balcani. Am rămas impresionat de imensitatea dramei care s-a petrecut acolo, o dramă ce se răsfrânge dincolo de Bătălia de la Stalingrad, cunoscută majorităţii oamenilor. Restul poveştii este mai mult sau mai puţin necunoscut sau neauzit. Participarea românilor a fost ani de-a rândul un subiect tabu chiar şi în România. Remarcabil este faptul că Gerhard Schrbder – cancelarul federal german între 1998 şi 2005 – povesteşte în memoriile sale despre faptul că el nu şi-a cunoscut niciodată tatăl, deoarece acesta a fost ucis în România. Cum anume şi de ce, nu ştie. Există destul de puţină literatură despre acest subiect.

Cu privire la diferitele capitole şi teme abordate în această lucrare s-ar putea scrie ample monografii. Scopul cărţii este acela de a oferi o introducere, astfel

că, într-o oarecare măsură, atenţia este concentrată pe o seamă de domenii militare mai puţin cunoscute. Un astfel de exemplu ar fi retragerile de pe *Miusfront* (frontul de pe râul Mius) şi din Wotan (linia Panther-Wotan) până în România, elaborate destul de detaliat, pentru a arăta că acest front a avut o importanţă majoră şi pentru România, că nu totul s-a limitat la Stalingrad. Inclusiv eliberarea Crimeii de către Armata Roşie a fost inclusă în această lucrare.

Printre sursele folosite se numără multe materiale de arhivă. în acest scop, au fost consultate mai cu seamă arhivele germane, acestea fiind şi cele care conţin cele bine documentate dosare militare despre această perioadă. Este vorba despre *NARA-Archief,* diferite *T-rollen,* precum şi documente din *Bundesarchiv* şi materiale puse la dispoziţie gratuit de programul *Germandocsinrussia,* un program germano-rus de digitalizare a surselor istorice. în plus, a fost folosită şi literatura de specialitate, toate aceste surse fiind incluse în bibli- ografie.Procesul de scriere al cărţii mi-a adus o serie de noi prieteni români, care au fost amabili şi mi-au răspuns cu răbdare la întrebări. Recunoştinţa mea faţă de ei a fost exprimată în cuvintele de mulţumire.

Dr. Perry Pierik
Soesterberg,
2021

Capitolul 1

România şi Germania nazistă din perspectiva geopoliticii celui de-Al Treilea Reich

„Războiul ar fi trebuit evitat cu orice preţ. Germania ar fi trebuit să primească *Lebensraum* fără luptă, numai că noi n-avem diplomaţi.”

(Dintr-o conversaţie a ofiţerilor germani interceptată de Oficiul de Servicii Strategice – OS, septembrie 1944)

Siidost-Politik, sau politica lui Hitler de cucerire a Sud-Estului, în care a fost inclusă şi România, a făcut parte din geopolitica germană, considerată o pseudoştiinţă a filosofiei de cucerire în anii care au urmat celui de-Al Doilea Război Mondial. Termenii *Heim ins Reich* (o singură graniţă pentru toţi germanii) şi *Lebensraum* au fost văzuţi ca un motor spiritual periculos, ce a alimentat setea de cucerire a lui Hitler. Cu toate acestea, geopolitica anilor de după Primul Război Mondial nu a fost un eveniment minor sau obscur. Această ştiinţă a făcut furori tocmai din pricina turnurii dezamăgitoare pe care a luat-o sfârşitul războiului, o turnură resimţită în mod dramatic, ca o mare nedreptate (Tratatul de pace de la Versailles, prin care germanii au fost nevoiţi să ia asupra lor vina integrală pentru război, actul fiind perceput ca un „dictat”).

încă de la finele secolului al XIX-lea, acestea au fost primele contribuţii în domeniul geopoliticii. Friedrich Ratzel este, în general, considerat unul dintre primii oameni de ştiinţă care s-au dedicat disciplinei numite încă, la acea vreme, „geografie politică”. Ideile sale s-au făcut remarcate printr-un puternic caracter social darwinist, plecând de la premisa unei „ascensiuni şi [a unui] declin” al civilizaţiilor şi al imperiilor. La baza acestui raţionament stătea nu individul, ci forma de viaţă politică a omului în interacţiunea sa cu spaţiul. Din punct de vedere social, lucrurile se împart în permanenţă între supravieţuire şi dispariţie sau, după cum a formulat Karl Haushofer, un important reprezentant al geopoliticii, este vorba despre ceea ce este veşnic „şi despre întreg”. Prof. Albrecht Penck, angajat al Institutului de Oceanografie din Berlin, a susţinut încă din timpul Primului Război Mondial că acest conflict era o luptă împotriva „germanismului”[1] însuşi.

Faptul că lucrurile au mers atât de departe se datorează consecinţelor Primului Război Mondial. Conform geopoliti- cianului elveţian Rudolf Kjellen, decedat în 1922, statul a fost perceput ca o *Lebensform,* ca o formă de viaţă care trebuia să „supravieţuiască”. Astfel că o ţară nu era nici ea ceva „abstract” sau „inert”, ci era formată din *Volksgemeinschaft,* comunităţi rasiale umane, aşadar supusă legilor şi influenţelor naturii. în *Einführung în die Geopolitik [„Introducere în geopolitică” – n. red.],* lucrarea lor de bază din 1935, dr. Richard Hennig şi dr. Leo Körholz susţineau că şi statele „se nasc”. Ideea de state nou-născute făcea, firește, referire în mod indirect şi Ia

consecinţele Tratatului de la Versailles şi la alte tratate de pace de după 1918, de pe urma cărora au rezultat noi state. Lista noilor ţări a fost una considerabilă şi a făcut ideea de „state vii" ceva mai uşor de înţeles, pe măsura ideilor vremii. După 1900, printre aceste ţări s-au numărat Albania, Ucraina, Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Islanda şi Irlanda; până şi Danzig a fost prezentat ca „stat". La nivel politic, interacţiunea comunităţilor rasiale a fost monitorizată îndeaproape în acest proces. Dovada faptului că statele nu doar *se năşteau,* ci *se şi destrămau* o face Manciuria, cel mai tânăr stat al acelor vremi, stat care a fost înghiţit degrabă de Japonia[2]. în plus, oamenii de ştiinţă erau de părere că tinerele state, din categoria cărora faceau parte şi Germania şi România, aveau tendinţa de a se extinde, şi că multe state mai mari, cum erau considerate Olanda şi coloniile sale, se mulţumeau cu poziţia lor. Unele dintre aceste „vechi state" aveau tendinţa de a se micşora, „precum bătrânii". Dar statele se mai şi înmulţeau, aşa cum a fost cazul celor care au luat fiinţă din Imperiul Britanic de peste mări. De fapt, astfel s-a întâmplat de multe ori în istorie, încă din vechime, ca în cazul Cartaginei, care s-a desprins cândva de Tir[3].

Pentru Karl Haushofer, învăţătura desprinsă din perioada 1914-1918 a fost că Germania nu şi-a înţeles lecţiile de geopolitică şi că aceasta trebuia reeducată. Printre noile idei formulate se numără şi lecţii specifice pentru Germania ca putere centrală în Europa, o ţară tipică, „de trecere", cu mulţi vecini, după cum s-a exprimat prof. Z.R. Dittrich. Situarea sa în centrul Europei (un concept controversat în sine – de cine

aparţinea Germania, de fapt, de Vest sau de Est?) avea consecinţe „geopolitice”. Trebuia să se ţină cont de numeroase ţări învecinate, care s-au înmulţit după 1918. Se vorbea, aşadar, despre o „centură a diavolului” formată în jurul Germaniei, în care graniţa lingvistică şi cea teritorială nu coincideau[4]. Potrivit mai multor geopoliti- cieni însă, „formată” nu era tocmai cuvântul potrivit. Dreptul wilsonian la autodeterminare, care a făcut furori după noiembrie 1918, ar fi fost utilizat pentru a crea un cordon de state în jurul Germaniei. Chiar şi un istoric precum olandezul Jan Romein indică aici influenţa franceză, fiind vorba despre un *cordon sanitaire* de jur împrejurul Germaniei. în lupta pentru hegemonia Europei, Parisul a încercat astfel să rămână cu un pas înaintea Berlinului, şi se vorbea atunci despre „cercul francez”, „blocul francez” sau despre „pseudo-imperiul francez”[5].

în cadrul acestor premise complexe, tânăra Germanie a trebuit să se transforme într-un Kernraum, într-un spaţiu central, în aşa fel încât puterea să fie dispersată pornind din acest „loc geometric”. Kjellen a accentuat importanţa unei căi ferate între Berlin şi Bagdad, ceea ce a oferit instant o privire de ansamblu despre cum erau gândite lucrurile.

Viziunea lui Kjellen a fost influenţată de lipsa de colonii a Germaniei. Deoarece a luat fiinţă abia în 1871, aceasta nu a avut un rol maritim şi a dispus de mult mai puţine colonii decât puteri mici, precum Belgia şi Olanda. Germania ajunsese „prea târziu”[6] la împărţirea teritoriilor lumii şi era un *Volk ohne Raum,* un popor fără spaţiu, după cum scria Hans Grimm în cartea sa din 1926, care s-a bucurat de popularitate[7]. După calculele

prof. Albrecht Penck, afiliat Institutului de Oceanografie din Berlin, germanii trebuiau să se descurce cu a mia parte din suprafaţa Pământului, în consecinţă aceştia locuind într-o ţară „îngustă şi mică”[8]. De aceea s-a îndreptat Germania nazistă către continentul eurasiatic, aşa cum a fost acesta definit de sir Halford Mackinder†. Acesta a făcut o distincţie între *heartland* [zona principală a Eurasiei, între fluviile Volga şi Yangtze – n. red.] şi *The World Island* [Insula lumii, teritoriu mai larg, format din Europa, Asia şi Africa – n. red.]. Germanii considerau că exista un *Kontinentalblok Europa* (Blocul continental Europa), cu un *Kernraum Europa* (Spaţiul central-european). Prin *Weltinsel,* sau „Insula lumii” germanii se refereau îndeobşte la America de Nord şi de Sud. înfăptuirea unui *Lebensraum* pentru *Kontinentalblock Europa,* de al cărui spaţiu economic extins trebuia să se ocupe Germania, a fost pe agenda politică externă a lui Hitler. Această viziune era una definitorie, deoarece menţinerea statu-quo-ului nu a fost o opţiune şi avea să însemne declinul Germaniei naziste. Politica *Lebensraum* care a dus la acest declin şi din care făcea parte regiunea de sud-est a Europei, implicit România, a cunoscut numeroase faţete. A făcut parte din *Raumpolitik* („politica spaţiului”) ca răspuns la lipsa coloniilor germane, în care *Auslandsdeutschtum* („etnicii germani de dincolo de graniţe”) au avut un rol important.

Românii de etnie germană, făcând parte dintre aşa-numiţii *Volksdeutschen,* au jucat un rol însemnat. La 6

† Sir Halford Mackinder a fost geograf şi politician britanic, considerat unul dintre întemeietorii geopoliticii şi geostrategiei. A trăit între anii 1861-1947 (n. red.).

octombrie 1939, sub influenţa victoriei din Polonia, Hitler deja vorbise despre „importanta sarcină” a reorânduirii „legăturilor etnice”, ceea ce în practică a provocat o relocare a naţionalităţilor în cadrul unui program de deportări şi repopulări. Poate că aici ar fi bine de subliniat faptul că aceste decizii au fost luate fără a se ţine seama de părerea acestor cetăţeni de etnie germană, aşa cum s-a procedat când aceştia s-au văzut obligaţi să intre în serviciul militar german.

în teritoriile ocupate ale Poloniei, care fuseseră alipite celui de-Al Treilea Reich ca *Reichsgau* („subdiviziuni administrative”), au fost colonizaţi etnici germani din România. La 15 noiembrie 1940, aproape 300 000 de polonezi din zonele respective fuseseră deja deportaţi în 303 trenuri pentru a le face loc etnicilor germani. Până în octombrie 1942 aveau să fie strămutaţi 81 089, 75 533,12 581, respectiv 32 366 de etnici germani din regiunile Basarabia, nordul Bucovinei, sudul Bucovinei, Dobrogea şi centrul României. Interesele lor au fost reprezentate de *Volksdeutsche Mittelstelle – VoMi* (Centrul de coordonare pentru etnicii germani) –, sub conducerea generalului *SS-Obergruppenführer* Werner Lorenz şi a *SS-Oberführer-vAui* dr. Helmuth Behrens, mâna lui dreaptă. Pe teren, acesta i-a numit responsabili cu aducerea [în Reich a] etnicilor germani pe anumiţi ofiţeri, precum *SS-Oberführer-vA* Hoffmeyer, *SS-Oberführer-vA* Siekmeier şi mica lor armată de 600 de persoane. Pentru *Reichsführer-vA* SS‡, acesta a fost un vârf de lance important al strategiei sale. încă din 9 octombrie 1939,

‡ Comandant al Organizaţiei SS. între 1934 şi 1945, această funcţie a fost deţinută de Heinrich Himmler (n. red.).

acesta a fost desemnat comisar al Reichului pentru consolidarea naţiunii germane.

Himmler avea o idee romanţată în minte, făcând comparaţie cu „misiunea spre est" a ţăranilor saxoni din Evul Mediu. Se vorbea acum din nou despre *Wehrbauern,* un soi de ţărani- soldaţi care trebuiau să apere „germanismul" în noile teritorii ocupate. Generalul Artur Phleps[§], responsabil – în anul 1944 – pentru retragerea spre vest (în direcţia Budapesta) a etnicilor germani rămaşi în urmă din cauza avansului sovietic, era de părere – în 1940 – că cetăţenii români de etnie germană formau o „sursă dinamică de energie". Prin intermediul lor ar fi fost posibilă o dominaţie a *Südostraum,* aşa-numita regiune de sud-est, şi o încercuire a spaţiului maghiar, care le făcea concurenţă. Phleps a întrevăzut în asta o oportunitate pentru germani, în special în „direcţia sud-estică", făcând aici referire la Ucraina, Bosfor şi Dardanele[9].

Planurile germanilor au mers, într-adevăr, mult mai departe de „germanii basarabeni" şi alţi *Volksdeutschen* din zona României. Aceştia sperau să includă degrabă în politica etnică şi germanii din Uniunea Sovietică, şi plănuiau, de asemenea, să ducă o parte din germanii basarabeni în URSS, pentru a putea înainta astfel înspre

§ Artur Martin Phleps (1881-1944) a fost ofiţer de origine săsească, participant în cadrul armatei imperiale austro-ungare la Primul Război Mondial. în 1919 a fost integrat în armata română, devenind ulterior comandant al trupelor de vânători de munte, fiind unul dintre cei care s-au ocupat de dezvoltarea şi eficientizarea acestor unităţi. A părăsit armata română în 1941 şi s-a înrolat în trupele Waffen-SS. A fost capturat de armata sovietică în 1944 şi ucis în apropiere de Arad (n. red.).

est. Ar fi fost vorba de 3 000 de familii, dar „noile pământuri trebuiau obţinute [întâi] cu sabia”[10].

La 22 octombrie 1940, Hoffmeyer a anunţat Berlinul că ultimul convoi de *Volksdeutschen* trecuse Prutul. Ultimele trenuri din nordul Bucovinei au pornit spre Cracovia la 17 noiembrie ale acelui an. De altfel, Hoffmeyer n-a fost doar un funcţionar „pasiv” în slujba lui Himmler. Acesta s-a implicat în execuţia evreilor din Transnistria alături de unităţile de lucru formate din prizonieri ai lagărelor de exterminare – *Sonderkommando R* (Rusia) –, unităţi care au continuat să vâneze bolşevicii în zonă, dar au combătut şi renaşterea religioasă în Ucraina, inclusiv a catolicismului. Cea din urmă a fost de cele mai multe ori sarcina etnicilor germani, care – făcând abstracţie de lucrurile la care Himmler visa cu ochii deschişi – au avut şi o voinţă proprie. *Sonderkommando* a căzut sub jurisdicţia şefilor superiori ai SS şi ai poliţiei, care se ocupau de „Rusia-Sud”[11]. Execuţiile evreilor efectuate de *Sonderkommando R* au fost autorizate de Berlin în ianuarie 1942. Deşi raportările a numeroase *Einsatzgruppenkommandos* (aşa-numitele „grupuri de intervenţie”) încă mai există, nu este şi cazul raportărilor celor din *Sonderkommando R.* Se crede că acestea au fost distruse la sfârşitul războiului.

într-un discurs din data de 22 octombrie 1940 pentru Grupul Naţional al Partidului Nazist (NSDAP) din Madrid, poziţia lui Himmler cu privire la viitor a fost una foarte clară. Acesta a vorbit despre „reunificarea” etniei germane prin Legile rasiale de la Nürnberg. Prin câştigarea războiului (cu polonezii), au fost „eliberate

noi ogoare". Ce-i drept, Germania a fost nevoită să primească 8 milioane de „compatrioţi" (prin anexarea teritoriilor poloneze), dar aceştia aveau să fie ţinuţi departe unii de ceilalţi printr-o separare evidentă. în practică, acest lucru însemna transformarea Poloniei în *Generalgouvernement* (Guvernământ general – stat-marionetă polonez), acolo unde erau strânse laolaltă toate etniile diferite, mai cu seamă evreii, în „Guvernământul general", aceştia din urmă aveau să fie ţinuţi din nou în ghetouri, ei fiind, după cum sublinia Himmler, cu toţii, evrei din Marele Reich German. Pentru repopularea noilor teritorii fuseseră aduşi 250 000 de etnici germani din Basarabia, sudul Bucovinei şi Dobrogea. După părerea *Reichsfiihrer-ului* SS, această „transplantare" *(verpflanzt,* după cum o numeşte Himmler) avea să atragă după sine „schimbări revoluţionare". Solul avea să fie îmbogăţit, pentru ca ogoarele să devină roditoare, iar pământul avea să fie complet reamenajat. Dintr-o stepă bătută de vânturi avea să se transforme într-un teritoriu cultural, ceea ce urma să ducă la creşterea imperiului în direcţia Răsăritului: „Nu vor mai exista colonii [...], doar spaţii economice."[12] într-adevăr, pe măsură ce înaintau în Uniunea Sovietică, trupele germane au intrat în contact cu o parte din comunitatea ruso-germană, care fusese parţial deportată spre est de către Stalin. Diferitele autorităţi naziste au început imediat să se amestece în chestiunile care îi priveau pe aceştia, astfel că şi ei au devenit nişte marionete ale politicii internaţionale. în cele din urmă, cea care a avut influenţa cea mai mare a fost unitatea de muncă forţată *Sonderkommando R.* Era

dificil de ajuns la o adevărată „politică”, deoarece etnicii germani trăiau dispersaţi pe o suprafaţă vastă, o parte dintre ei locuind în sfera de influenţă românească, iar ceilalţi, în zona ocupată de Wehrmacht[13].

între timp, comunitatea de etnici germani din România a devenit mai strâns legată de Germania. *Volksgruppenführer,* sau liderul etnicilor germani, era Andreas Schmidt**, ajuns în această funcţie la numai 30 de ani şi fără vreo educaţie remarcabilă, lucru pe care nu l-a realizat prin forţe proprii. Acesta avea conexiuni cu Gottlob Berger la Berlin, şeful *SS-Hauptamt,* care îi era totodată socru şi care l-a propulsat mai apoi în politica românească. Berger susţinea că etnicii germani trebuiau să opereze în conformitate cu *Reichsführer-ul SS* Heinrich Himmler. Schmidt a avansat rapid în rândurile apropiaţilor SS, la nunta sa în 1943 fiind prezent *Reichsführer-ul SS,* care îl considera una dintre figurile cele mai de încredere din spaţiul politic românesc.

Doar o parte dintre etnicii germani îl percepeau pe Schmidt ca pe reprezentantul lor, dar nu a existat o forţă reală care să i se opună acestuia[14].

în plus, mai exista şi factorul militar. Din cauza Blitzkrie- gului, Hitler avea la dispoziţie armata pentru a-şi pune în practică politicile. Toate campaniile până la cea din URSS au fost încheiate în şase săptămâni, o realizare nemaiîntâlnită. La nevoie se formau coaliţii,

** Andreas Schmidt (1912-1948) a fost politician sas, membru al SS, care a condus Grupul Etnic German din România. A fost cel care s-a ocupat de recrutarea bărbaţilor de origine germană din România pentru Waffen-SS (n. red.).

însă Hitler era atât de convins de victo
> *
ria Germaniei, încât pentru el acestea nu contau. Pe măsură ce evoluţia războiului s-a înrăutăţit pentru Germania, s-a apelat din ce în ce mai mult la români.

Condiţiile economice de bază pentru susţinerea Blitzkrie- gului fuseseră stabilite în economia planificată germană, mai ales în aşa-numitul *Vierjahresplan,* planul de patru ani care a pregătit Germania nazistă pentru război, accentul fiind pus pe fabricarea sintetică a materiilor prime de care ţara ducea lipsă. Prin câmpurile de la Ploieşti şi printr-o serie de companii petroliere, Bucureştiul era deosebit de important pentru Berlin în ceea ce priveşte livrările de petrol. Pe plan internaţional, poziţia ocupată de România în industria petrolului era în vremurile acelea cu totul alta decât cea din zilele noastre. în anii ’30, aceasta era la acelaşi nivel cu Persia (Iranul), de exemplu[15], începând cu sfârşitul anilor ’30, influenţa germană asupra industriei petroliere româneşti s-a intensificat. Alături de Uniunea Sovietică, România era cel mai important furnizor de petrol al Germaniei naziste. Prin atacul asupra Uniunii Sovietice, importanţa României a sporit. O parte din elita militară avertizase, încă dinainte de 1933, Cu privire la un posibil conflict cu sovieticii. însă, pentru Germania, o bună relaţie cu Moscova era, de fapt, indispensabilă. în afara pericolului unui război pe două fronturi, generalul Hans von Seeckt†† a atras atenţia şi

†† Generalul Hans von Seekt (1866-1936) a fost şeful Marelui Stat-Major german în anii 1920-1926, perioadă în care a favorizat normalizarea relaţiilor cu Uniunea Sovietică, drept

cu privire la o ideologizare a relaţiei cu Uniunea Sovietică[16]. Acest sfat înţelept a fost ignorat, dar poziţia Germaniei în România a fost în schimb consolidată. Multe interese străine din industria petrolieră română au fost cumpărate de Germania[17].

Ţărănimea era conştientă de poziţia sa în ansamblu şi era puternic încărcată ideologic. Oamenii aspirau la autarhie în acea zonă, iar România, ca furnizoare de alimente, a jucat un rol semnificativ în acest proces. în cartea sa, *Das Agrarpolitische Weltbild* [„Viziunea globală a politicii agrare" – n. red.], Heinz Haushofer, fiul lui Karl Haushofer, trata acest aspect pe larg. în esenţă, problema Berlinului era faptul că Germania abia dacă îşi asigura nevoile, în proporţie de 83%, din propria producţie de alimente[18].

Inclusiv din punct de vedere al infrastructurii existau tot soiul de aspiraţii. Am amintit deja de calea ferată pe linia Berlin-Bagdad, iar Hitler visa, intr-adevăr, la trenuri de mare viteză şi foarte late, în care *Herrenmenschen,* cei care aparţineau rasei superioare, să se poată deplasa în „Blocul continental". în plus, asigurarea controlului navigaţiei pe Dunăre juca un rol extrem de important, mai ales pentru materia primă. Marea Neagră era, de asemenea, integrată în conceptul geopoliticii germane, Berlinul încercând să sporească interesul german în aceste sectoare strategice printr-o serie de reprezentanţi speciali. Pe Dunăre, transportul mergea spre interiorul continentului din acel *Kernraum,* iar pe Marea Neagră avea să fie aprovizionat mai ales

măsură de a contrabalansa încercuirea politică şi militară a Germaniei, realizată prin Tratatul de la Versailles (n. red.).

frontul dinspre Răsărit.

De partea cealaltă, Uniunea Sovietică şi ideologia comunistă au operat în mod clar ultranaţionalist şi au urmărit să se extindă la nivel mondial. Din Moscova au existat patru direcţii de expansiune: programul Mării Mediterane, orientat către Crimeea, Marea Neagră şi Dardanele; programul Atlanticului, orientat către vest, cu războiul ruso-polonez [din 1919-1921] ca punct culminant provizoriu; programul asiatic, prin care se dorea avansarea în direcţia Oceanului Pacific; şi programul indian, prin care sovieticii au răzbit în direcţia sudică prin Transcaucazia[19].

Această dorinţă de expansiune a popoarelor slave şi a Moscovei, acest *Bewegungslust,* a fost privit cu oarecare admiraţie de către geopoliticienii germani. Nu le mergea deloc rău, ghi- dându-se după instinctul lor migrator, care a „adus comunismul spre vest sub ameninţarea baionetei”[20]. în acest sens, se vorbea şi despre „prădătorii nomazi”[21], care pentru Germania reprezentau o mare provocare. Pe scurt, pe baza ideilor lui Kjellen, Mackinder şi Haushofer s-a ajuns la concluzia că, în cele din urmă, bătălia finală pentru „Blocul continental” se va da între Germania şi Rusia (Uniunea Sovietică), iar majoritatea intelectualilor plecau de la premisa că Rusia avea cei mai mulţi aşi.

Pe de altă parte, datorită circumstanţelor geopolitice, Germania a fost „silită” să acţioneze ofensiv. Haushofer era de părere că „mai mult spaţiu pare să păstreze viaţa”[22]. Factorii specifici menţionaţi mai sus au jucat aici un rol important: *Auslandsdeutschtum* (comunităţile germane din afara graniţelor), politica resurselor,

viziunea asupra lumii agrare, producţia de alimente şi evoluţia pe plan militar. Iniţial, în timpul viitorului război de coaliţie cu România împotriva Uniunii Sovietice, prin intermediul mareşalului Antonescu a existat un sprijin entuziast pentru această operaţie, în care Bucureştiul şi-a impus, de fapt, mai mult sau mai puţin singur prezenţa. Hitler a fost puţin reticent, date fiind cunoscutele probleme ale conflictelor de coaliţie, în care se suprapun structuri de comandă şi în care ulterior pot apărea revendicări (teritoriale). Se mai adaugă şi faptul că partenerii din coaliţie nu aveau încredere unii în alţii, în special animozităţile dintre Budapesta şi Bucureşti fiind foarte mari.

Din punct de vedere ideologic, atât Antonescu, cât şi Garda de Fier aveau afinităţi cu Berlinul. în linii mari, mişcarea legionară se potrivea mai bine cu naţional-socialismul, motiv pentru care atât *Reichsführer-vl* SS, cât şi subordonaţii săi au căutat să aibă o legătură strânsă cu Garda de Fier, oferindu-i protecţie atunci când s-a aflat în pericol, la scurtă vreme după preluarea puterii de către generalul Antonescu. Cu toate că era un antisemit înfocat, Antonescu a urmat o direcţie naţionalistă ceva mai pragmatică, motiv pentru care a putut conta pe sprijinul structurilor de partid germane. Din pricina acestei duble susţineri, s-a ajuns frecvent la tensiuni şi în interiorul taberei germane.

Dacă pericolul sovietic a fost ameninţător în România interbelică, el s-a accentuat în vara anului 1940, când a avut loc Săptămâna Roşie (invazia sovietică în Basarabia şi nordul Bucovinei). Mai târziu însă, omonimul lui

Antonescu şi mâna sa dreaptă, Mihai Antonescu[‡‡], s-a dat de gol în două discursuri cu privire la ambiţiile româneşti. La 17 iunie, înainte de Operaţiunea Barbarossa, acesta a anunţat că era timpul ca România să-şi mute graniţa spre est, referindu-se la râul Bug. România trebuia să-şi revendice „teritoriul istoric" şi trebuia să meargă până în pânzele albe în „lupta împotriva poporului slav"[23].

*

în încheiere – „chestiunea evreiască". Aceasta a avut, de asemenea, parte de componenta sa geopolitică. Poate că unii teoreticieni importanţi ai geopoliticii nu au fost neapărat într-atât de antisemiţi, însă aspecte precum mitul cuţitului înfipt în spate (în care motivul înfrângerii germane din 1918 era căutat în afara propriei culpabilităţi, aruncând vina în special pe comunişti, evrei şi socialişti) au fost adânc înrădăcinate. Până şi cineva precum Friedrich Ebert[§§], politician al Republicii de la Weimar, credea în acest mit. Consecinţa a fost că, în urma lecţiilor sângeroase din 1914-1918, nu prea s-a văzut vreo urmă de autoreflecţie. în „gândirea [militaristă] a rasei germane", relaţiile internaţionale,

‡‡ Mihai Antonescu (1904-1946), jurist şi om politic. A fost principalul colaborator al lui Ion Antonescu şi a deţinut portofoliile de ministru al propagandei şi de ministru de externe, fiind şi viceprim-ministru. Arestat la 23 august, a fost judecat, condamnat şi executat la 1 iunie 1946, alături de Ion Antonescu, Gheorghe Alexianu şi Constantin Z. Vasiliu (n. red.).

§§ Om politic german, Friedrich Ebert (1871-1925) a fost preşedinte al Partidului Social-Democrat şi primul preşedinte al Germaniei, din 1919 până la moartea sa, în 1925 (n. red.).

din ce în ce mai tensionate, au fost privite tot mai mult în aceşti termeni, în care între iudaism şi bolşevism a fost pus semnul egal şi în care membrii familiei ţarilor care conduseseră cândva Rusia au fost declaraţi „arieni”. S-a consolidat astfel revendicarea unei „Rusii europene”, ce fusese „furată” de evrei şi panslavism.

Ecourile s-au resimţit şi în România, unde antisemitismul deja prinsese rădăcini creştin-ortodoxe de ceva vreme. Pe fondul liniei de gândire din România Mare, acesta a cunoscut o creştere intensă în secolul XX. Odată cu Garda de Fier, antisemitismul a luat proporţii mistice. La finele anilor ’20 şi începutul anilor ’30, Codreanu mergea călare din sat în sat, îmbrăcat în verde, cu o cruce albă la gât, pentru a ţine prelegeri pe la biserici, îndreptate împotriva evreilor şi în favoarea României Mari, afirmând că el nu venea cu „promisiuni electorale”, că „prea puţin îi pasă lui de ele”, acestea fiind vorbele politicienilor pe care el îi dispreţuia. Codreanu era ceea ce germanii numeau *Tatmensch,* „om al faptelor”. Pentru el primau faptele, loialitatea şi încrederea în propriile calităţi, care trebuiau folosite într-o manieră nouă şi mai măreaţă. Codreanu se exprima în termenii lui Erich Obst cu privire la „făurirea unei noi lumi” şi la „omul nou”. Tinerii îi urmau exemplul şi formau grupuri pentru a merge prin ţară, călare şi cântând, în timp ce populaţia îi întâmpina la marginea drumului cu lumânări aprinse. „Avem înfăţişarea unor cruciaţi, care luptă în numele crucii pentru eliberarea României de sub evreimea fără de Dumnezeu”, spunea acesta într-una din călătoriile sale prin Basarabia. Antipatia lui faţă de comunism era la fel

de mare precum cea faţă de iudaism. „Când spun «comunist», vreau de fapt să spun «evreu»”, era o vorbă de-a lui[24].

România luptase pentru locul ei sub soare de partea aliaţilor, motiv pentru care participarea la Primul Război Mondial din 1916 trebuie văzută în această lumină. Iredentismul românesc a dus la o relaţie mai mult decât tensionată cu ţările vecine. De fapt, românii nu aveau niciun prieten în regiune, astfel că prin intermediul politicii şi al operaţiilor militare s-a încercat întărirea propriei poziţii. Deşi participarea din 1916 de partea Antantei părea oportună, o reacţie militară germană rapidă a pus imediat capăt ambiţiilor româneşti. Abia prăbuşirea celor trei monarhii – Rusia, Austro-Ungaria şi Germania – în 1917 şi în 1918 a adus o turnură neaşteptată.

înfăptuirea României Mari avea să fie ulterior anihilată de diplomaţia tunurilor, promovată de Molotov, care a dus, pe neaşteptate pentru România, la pierderea Basarabiei şi a nordului Bucovinei în Săptămâna Roşie din iunie 1940. Un an mai târziu, România a implementat, asemenea Germaniei naziste, propria politică etnică, întărită de viziunea mistico-naţionalistă asupra lumii, pe care o avea Garda de Fier a lui Corneliu Zelea Codreanu. Acest lucru a creat condiţiile propice masacrelor, care au început cu pogromuri sângeroase în oraşul Iaşi, acelaşi oraş în care, în 1944, românii şi nemţii au suferit o înfrângere cruntă în faţa Armatei Roşii.

Europa şi întreaga lume au fost în slujba „forţelor care puneau lumea în mişcare”, alimentate de „tensiuni

insuportabile", după cum au fost descrise de geopoliticieni[25]. Acel *Raumschicksal* („destin teritorial") putea fi năruit[26]. Consecinţa a fost o direcţie deterministă, caracterizată printr-un pesimism cultural periculos, în care lupta era mai presus de orice[27]. „Trăsăturile proprii" erau mai presus decât cele ale „corpului străin", iar „omul german" (arian) era mai presus decât „omul slav". „Spaţiul central" era mai presus de „Insula lumii", iar în interiorul „Spaţiului central", Germania era mai presus decât Rusia. Germanul era mai presus decât evreul, naţionalismul, mai presus decât internaţionalismul, iar „etnicul german", mai presus decât ţara sa adoptivă. în cartea sa, *Weltpolitik von Heute* [„Politica mondială de astăzi" – n. red.], în consens cu Kjellen, Haushofer le-a numit „reguli de conduită ale statului biologic". Comunitatea germană era dispersată pe teritoriul a 18 ţări, ceea ce era perceput ca fiind problematic deoarece, în general, etnicii germani din afara Germaniei erau asupriţi de populaţiile majoritare ale ţărilor în care locuiau[28]. O accepţiune generală era faptul că aceştia „se năşteau în etnicitatea lor", deci, asimilarea de către majoritari nu trebuia permisă. Acest fapt a aruncat lumea într-o schismă puternică, iar consecinţa a fost războiul.

Uniunea Sovietică a fost obiectivul suprem al lui Hitler, un obiectiv cu posibilităţi extraordinare din punct de vedere ge- opolitic. Erich Obst a numit-o „spaţiul predestinat" al Rusiei, unică prin faptul că extinderea sa spre vest şi spre est a avut drept consecinţă o contopire a coloniilor cu ţara-mamă (spaţiul central al Rusiei). Prin comparaţie, după cum susţinea Obst, în timp ce în Rusia

se produsese „misiunea civilizatoare” pe ruta eurasiatică, Imperiul Britanic era fărâmiţat. în Rusia, un lanţ muntos precum cel al Uralilor sau o cale de navigaţie precum Volga nu reprezentau o graniţă. în cazul Rusiei era vorba despre colonii continentale „unice în lume”[29].

Românii au fost de acord cu acest lucru în măsura în care ei încă mai aveau revendicări istorice înspre Răsărit. Puţini români au fost cei care au protestat la ocuparea Odessei şi intrarea în Transnistria. Cu toate că interesul românilor nu s-a întins mai mult spre est, campania împotriva Uniunii Sovietice nu a cunoscut limite, România fiind târâtă în scenariul „totul sau nimic”.

Planurile Germaniei cu privire la cuceririle spre est au fost concentrate în jurul câtorva concepte precum *Heim ins Reich* („înapoi acasă în Reich”), *Lebensraum* („spaţiul vital”) şi *Ostraum* („spaţiul estic”), la care adesea se *făcea* referire în termeni generali.
în spatele acestor concepte se ascundea o ideologie expansivă ce viza distrugerea structurilor sociale existente în regiunile estice care trebuiau cucerite (la est de Germania). Aceste planuri au fost formulate în *Generalplan Ost,* „Planul general pentru Est”, al cărui artizan principal şi expert agricol a fost Konrad Meyer. „Planul general pentru Est” suna mai nevinovat decât s-a dovedit a fi în realitate. Nu degeaba Meyer a fost numit şeful Biroului Principal pentru Planificare al Comisariatul Reichului pentru consolidarea naţionalităţii germane de către *Reichsfuhrer-ul* SS Heinrich Himmler. Numele celei din urmă instanţe deja ne aduce mai aproape de miezul problemei. „Planul general pentru

Est" a fost un program bazat pe „evacuarea" şi „relocarea" la scară foarte mare a persoanelor din Europa de Est, cu precădere a celor din Uniunea Sovietică. în cadrul acestui plan, slavii şi evreii au fost în mod nemilos sacrificaţi pentru spaţiul care avea să fie construit pentru „coloniştii" germani [acei Wehrfefluern/ţărani-soldaţi menţionaţi mai sus – n. red.] obligaţi să se stabilească în est, în „sate principale", „fortificaţii" şi „ferme fortificate".

în cadrul acestei strategii de strămutare, numită *Umvol- kung-Strategie* în limba germană, aproximativ 50% dintre polonezi au fost izgoniţi, iar zeci de milioane de ruşi trebuiau să „dispară". Teritoriile poloneze de la graniţă au fost anexate de Germania *(Altreich,* sau „Vechiul imperiu") şi au fost construite zone de legătură est-vest prin care s-au stabilit punţi între *Altreich* şi regiunile nou-cucerite unde urmau să se stabilească germanii. Noile zone – pe care Konrad Meyer le-a numit *Grenzkreise* („comitate de graniţă") – au apărut în mare parte de-a lungul liniei Kaunas-Bialystok-Lublin-Zamosc-Liov. Procente uriaşe din populaţia Ucrainei şi din cea a Bielorusiei au fost deportate aici.

Acest lucru a transformat conflictul dintre Germania nazistă şi Uniunea Sovietică într-unul care nu s-a rezumat la a fi o încleştare obişnuită de graniţă sau un război clasic, ci a devenit un război ideologic. Regimul mareşalului Antonescu a sprijinit aceste operaţii din convingeri iredentiste tradiţionale (Basarabia, nordul Bucovinei şi Transnistria), dar, la fel de bine, şi din convingeri ideologice. *Raumpolitik,* sau „politica spaţiului", nu i-a fost străină Bucureştiului. Cu toate că i-a lipsit misiunea mondială pe care a cunoscut-o

programul de cucerire german, acţiunea românească s-a bazat mai mult pe politica unei (mari) puteri regionale de aproape 20 de milioane de locuitori. Crimele comise pe teren, împotriva evreilor din Uniunea Sovietică, în mare parte de grupările paramilitare de intervenţie, *Einsatzgruppen,* au pus bazele politicilor de relocare care fuseseră planificate anterior. România a mers într-atât de departe, încât a folosit regiunile cucerite din Uniunea Sovietică drept zonă în care să alunge evreii nedoriţi, mai ales pe cei care locuiau în regiunile recucerite (nordul Bucovinei şi Basarabia). Germanilor nu le-au convenit aceste deportări în zonele lor de interes, rezultatul fiind un du-te-vino între sferele de influenţă, cu toate dramele umane ale acestora.

România şi-a oferit astfel serviciile în calitate de frate de arme, contribuind la idealul german cu privire la *Kernraum Europa,* aşa-numitul „spaţiu central-european" sub hegemonie germană, lucru care a dus la o dublă „prestaţie". Nicio altă ţară nu a furnizat Germaniei naziste mai multe trupe decât România.

Capitolul 2

De la regele Carol al II-lea la generalul Antonescu

Iniţial, nimic nu dădea de bănuit că sub conducerea dictatorului militar Antonescu, România avea să se transforme într-unul dintre cei mai loiali aliaţi ai Germaniei naziste. După Pacea de la Versailles, în care fuseseră trasate noile sfere de influenţă în Europa, România nu a făcut altceva decât să profite de situaţia nou-creată. Se număra printre câştigătorii Primului Război Mondial, în ciuda faptului că propria prestaţie militară fusese departe de a fi una de succes. Cu toate acestea, din punct de vedere teritorial, Bucureştiul a putut profita de deznodământul războiului şi de năruirea Puterilor Centrale, precum şi de slăbirea Rusiei ca urmare a revoluţiei.

Atitudinea românilor a fost una oportunistă în timpul Primului Război Mondial. Aceştia căutau o cale către România Mare, la care deja visau de decenii, iar Marele Război părea să ofere oportunităţi. Totul era să se sincronizeze bine. în vara anului 1916 părea că sosise momentul. Trupele germane fuseseră complet absorbite de luptele de la Verdun şi de războiul de poziţii, în timp ce trupele austro-ungare aveau de a face cu Ofensiva Brusilov, lansată împotriva lor cu un efectiv de 600 000 de soldaţi şi 1 770 de piese de artilerie. Din poziţiile din jurul oraşelor Rivne, Dubno şi Ternopil, Armatele 8,11, 7

şi 9 ruse s-au aliniat pentru o ofensivă din zona Pripiat până la Marea Neagră[***]. Un front enorm fusese pus în mişcare, iar operaţiunile erau bine pregătite. într-un răstimp extrem de scurt, Armata 4 austro-ungară a fost mai mult sau mai puţin spulberată[1]. Zeii războiului păreau a fi de partea Antantei, iar tratativele între România, Franţa, Marea Britanie, Rusia şi Italia erau în plină desfăşurare.

Bucureştiul întocmise o listă frumuşică a regiunilor de care era interesat. Voia să aibă mână liberă în Bucovina, Banat şi în cea mai mare parte a Transilvaniei, până la linia Debre- ţin-Seghedin, în inima regiunii ungare. Un plan destul de ambiţios! însă Antanta nu a vrut să lase momentul să-i scape. Primul Război Mondial devenise un război extenuant după eşecul Planului Schlieffen[†††] din 1914, şi orice sprijin era mai mult decât binevenit. Bucureştiul putea pune la dispoziţie trupe, după cum la fel de bine îşi putea retrage sprijinul economic acordat Puterilor Centrale. Astfel că Antanta a fost de acord cu lista de cerinţe a românilor, dar cu condiţia ca aceştia să declare aproape imediat (în 10 zile) deschiderea ostilităţilor împotriva Puterilor

*** în realitate, sectorul sudic al Ofensivei plănuite de generalul Aleksei Brusilov a fost reprezentat de Galiţia (n. red.).

††† Planul german în cazul unui război cu Rusia şi Franţa a fost realizat de mareşalul Alfred von Schlieffen, fost şef al Statului-Major Imperial în anii 1891-1906. Planul prevedea o victorie rapidă în Vest, prin încălcarea neutralităţii Belgiei. Deşi surprinşi, francezii au reuşit să-l neutralizeze prin victoria de pe Marna (septembrie 1914). Eşecul planului Schlieffen a dus la războiul de uzură care s-a desfăşurat în următorii patru ani (n. red.).

Centrale. în consecinţă, la 27 august 1916, România a declarat război Austro-Ungariei[2].

Românii s-au lăsat orbiţi de „comorile” care le făceau cu ochiul şi au apreciat greşit situaţia. Spus în cel mai elegant mod cu putinţă, gândul că războiul s-ar fi putut limita la Austro-Ungaria (care era destul de slăbită) şi că ar fi putut ţine Germania în afara ostilităţilor a fost imul naiv. Germania a reacţionat ca muşcată de şarpe, iar la 5 septembrie, deasupra Bucureştiului s-au ivit zeppelinele germane pentru a bombarda capitala. A fost mai mult sau mai puţin aceeaşi reacţie precum cea pe care Hitler a avut-o cu privire la „trădarea” românească din august 1944, atunci când a bombardat Palatul Regal şi ministerele din Bucureşti din cauza faptului că românii întorseseră armele[3].

Istoria e un amalgam de coincidenţe care converg în timp. La momentul intrării României în război, în conducerea militară germană tocmai avusese loc o importantă schimbare de poziţie. Planul generalului von Falkenhayn‡‡‡, comandantul suprem de la Verdun, se transformase literalmente într-o maşinărie de tocat (carne). în cele din urmă, până şi împăratul Wilhelm al II-lea şi-a pierdut răbdarea cu generalul său favorit. Von Falkenhayn trebuia să facă loc altcuiva. Schimbarea de putere a fost o „necesitate”, după cum s-a exprimat istoricul ceh Kari Tschuppik, iar mareşalul Paul von

‡‡‡ Erich von Falkenhayn (1861-1922), general german. în timpul Primului Război Mondial a fost şef al Marelui Stat-Major (1914-1916), comandant al Armatei 9 în campania din România (1916-1917), iar din martie 1918, al Armatei 10 pe frontul rusesc (n. red.).

Hindenburg[§§§], secondat de generalul Erich Ludendorff[****], i-a preluat funcţia[4].

Ambii ofiţeri de rang înalt erau perseverenţi, iar împreună au format un cuplu militar de succes. încă din luna august a anului 1914, aceştia stabilizaseră situaţia pe front, în Prusia Orientală, prin victoriile de la Tannenberg şi de la Lacurile Mazuriene. Cu mijloace limitate, aceştia au ţinut pe linia de plutire atât Frontul de Est, cât şi pe aliaţii lor slăbiţi, austro-ungarii. îndată instalaţi în vârful ierarhiei militare, cei doi au luat trei decizii:

1) masacrul de la Verdun trebuia să ia sfârşit;

2) Frontul de Vest avea să fie redus, iar anumite trupe urmau să devină disponibile, crescând astfel puterea de foc pe fiecare kilometru de front (în consecinţă, Germania s-a apărat cu succes până în toamna anului 1918);

3) încheierea socotelilor cu trădarea României[5].

La 28 august, generalul român Averescu a invadat Transilvania. Regiunea – numită Siebenbürgen de către germani – fusese din- totdeauna un teritoriu disputat.

---

§§§ Paul von Hindenburg (1847-1934), feldmareşai şi om politic german. A fost şeful Statului-Major General în perioada 1916-1919, succedându-i lui von Falkenhayn. în timpul Primului Război Mondial a obţinut o serie de victorii prestigioase în faţa ruşilor, cea mai importantă fiind cea de la Tannenberg. în 1925 a devenit preşedinte al Germaniei, funcţie pe care a deţinut-o până la moartea sa, în 1934 (n. red.).

****operaţiuni militare pe frontul răsăritean. Ulterior, l-a sprijinit pe Adolf Hitler, participând la „puciul de la berărie” din 1923 (n. red.).

Părerile erau împărţite chiar şi cu privire la alcătuirea populaţiei din punct de vedere etnic – o simplă chestiune de statistică, teoretic. Poate că în regiune a existat o superioritate numerică a românilor, însă şi ungurii puteau, pe bună dreptate, să aibă pretenţii asupra teritoriului. Harald Roth, monograful regiunii, a numit Transilvania o „intersecţie culturală". O abordare mult prea prietenoasă pentru fractura adâncită ce o străbătea[6].

în 1526 a avut loc bătălia istorică de la Mohács între maghiari şi otomani, bătălie cu un impact profund pentru Budapesta††††. A urmat contraofensiva împotriva turcilor, iar Buda (viitoarea Budapesta) a fost recâştigată. Pentru Austria, Transilvania devenise o „ţară a coroanei", astfel că orice acţiune în regiune a românilor avea prin definiţie o anumită încărcătură. Românii se temeau de „maghiarizarea" provinciei sau de limitarea acesteia la a deveni un avanpost habsburgic. La finele secolului al XVIII-lea a avut loc răscoala condusă de Vasile Ursu Nicola, cunoscut şi sub numele de Horea, iar în 1791 a fost întocmită petiţia *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae,* care insista asupra drepturilor românilor. Revoluţia de la 1848 a accentuat şi mai mult lucrurile. Poziţia ocupată în monarhia habsburgică a fost una discutabilă, iar „naţionalismul lingvistic" era la apogeu. în acea perioadă s-a ajuns la răscoală şi în Banat. Lucrurile erau atât de sensibile,

†††† în 1526, după victoria de la Mohács, otomanii au jefuit Buda şi Pesta şi s-au retras. Ulterior, în 1541, au asediat şi au ocupat Buda (n. red.).

încât scânteia s-a aprins imediat. Banatul (azi parte a României, Serbiei şi Ungariei) a fost o zonă de frontieră disputată, împresurată de râurile Tisa şi Mureş, Dunăre şi Munţii Carpaţi, aflată în jurul oraşului Timişoara. În pragul anului 1848, naţionaliştii români sub conducerea lui Eftimie Murgu au încercat să se alieze cu Transilvania [în sensul colaborării cu Lajos Kossuth – n.red.]. Având în vedere că şi Rusia s-a amestecat atunci în toată această afacere, Viena a luat-o ca pe un iredentism slavic ce trebuia eliminat[7].

În 1916 se părea că, în sfârşit, venise vremea Bucureştiului! La începutul ostilităţilor, Alexandru Averescu, comandantul Armatei [a 2-a] române, care era originar din Basarabia, părea să aibă rezultate bunicele. Românii din Transilvania au primit trupele cu entuziasm, în timp ce maghiarii au luat-o la sănătoasa. Braşovul, sau Corona (Kronstadt), întemeiat în secolul al XlII-lea de coloniştii saşi, a fost ocupat de români. Armata română, o forţă de 370 000 de suflete, deborda de încredere. Dubla Monarhie abia reuşise să strângă la repezeală un efectiv de 34 000 de oameni care să lupte, marea majoritate fiind alcătuită din etnici maghiari. Lucrurile nu păreau promiţătoare, însă noul comandament suprem al armatei (condus de von Hindenburg şi Ludendorff) avea scenariul pregătit. În timp ce germanii de pe Frontul de Vest s-au concentrat pe „consolidarea internă” (ceea ce în practică însemna o retragere pe un front mai bine apărat prin intermediul Operaţiunii Alberich şi extinderea noii linii Hindenburg), lui von Falkenhayn, care era deja iritat după eşecul de la

Verdun, i s-a dat şansa de a se revanşa faţă de România. în fruntea Armatei 9, germanii s-au grăbit să vină în sprijinul trupelor austro-ungare. Simultan, pe Frontul de Sud, la ordinul mareşalului August von Mackensen[‡‡‡], au fost raliate trupele germane, bulgare şi otomane, care au avansat în Dobrogea[8].

„Excelentă victorie!", a conchis tânărul german Erwin Rommel[§§§§] (cunoscut mai târziu drept comandantul *Afrika Korps)* cu privire la campania împotriva românilor[9]. Trupele române din Transilvania au dat de probleme la scurt timp. Armatele române avansau fără să aibă habar despre cartografie. Căile ferate, staţiile şi măsurile de subzistenţă au fost complet ignorate, în scurt timp, situaţia proviziilor a devenit catastrofală pentru atacatorii românii. Aceştia erau în mare măsură dependenţi de aliaţi în ce priveşte muniţia, care ajungea destul de greu pe front. „Românii sunt soldaţi slabi", era

‡‡‡‡ August von Mackensen (1814-1945), feldmareşal german. în timpul Primului Război Mondial a comandat trupele austro-germane în Galiţia şi Serbia (1915) şi trupele germano-bulgaro-turce, care au atacat, dinspre Dunăre, România (1916). A condus ofensiva de la Mărăşeşti (august 1917), oprită de armata română (n. red.).

§§§§ Erwin Rommel (1891-1944), viitor mareşal german. în timpul Primului Război Mondial, ca tânăr ofiţer, s-a aflat pe frontul din România în anii 1916 şi 1917. în Al Doilea Război Mondial a fost unul dintre cei mai străluciţi conducători militari germani. A comandat o divizie blindată în campania din Franţa (1940), iar în 1941-1943 a comandat corpul expediţionar *Afrika Korps.* A fost supranumit „Vulpea deşertului" pentru temerarele sale atacuri-surpriză. în 1943-1944 a comandat trupele din Franţa, care se pregăteau pentru debarcarea Aliată. Implicat în conspiraţia generalilor împotriva lui Hitler (iulie 1944), a fost nevoit să se sinucidă (n. red.).

de părere atunci Erich Ludendorff[0]. „Sunt un inamic pe care îl putem învinge pe câmpul de luptă”, a conchis von Falkenhayn aprobându-1[11]. între timp, von Falkenhayn a continuat înaintarea spre Bucureşti. Germanii au rechiziţionat bărci pentru a putea trece Dunărea, iar în timp ce o traversau, comandantul a cerut unei fanfare militare să cânte piese vesele. La 6 decembrie 1916, în spiritul tradiţiei lui Blücher[*****], von Mackensen a intrat în Bucureşti ca un mareşal *Vorwärts* [„tot înainte”, germ. în original – n. red.] modern (Blücher fiind supranumit *Marschall Vorwärts* pentru atitudinea sa ofensivă pe câmpul de luptă). Spre marea lui mirare, terasele şi restaurantele oraşului erau pline. „Ce popor frivol şi superficial”, ar fi spus acesta cu oarecare mirare[12]. Românii o luaseră la fugă, iar reputaţia lui von Falkenhayn a fost salvată[13].

Cât de important era petrolul din punct de vedere strategic s-a dovedit încă de pe atunci, prin faptul că, odată cu ocuparea Bucureştiului, în mâinile germanilor a căzut şi Ploieştiul cu câmpurile sale petrolifere. însă, înainte de intrarea germanilor în Bucureşti, câmpurile, rafinăriile şi sondele de foraj fuseseră sever avariate de britanici. Rezervoarele de petrol erau în flăcări[14].

în timp ce acest fiasco [românesc] era în plină desfăşurare, în cele din urmă, nici Ofensiva Brusilov nu a decurs întocmai conform planurilor. Iniţial, ruşii au câştigat teren considerabil provocând pierderi

***** Gebhard Leberecht von Blücher (1742-1819), începând din anul 1814, prinţ Blücher von Wahlstatt, a fost un general prusac care şi-a condus armata împotriva lui Napoleon Bonaparte în Bătălia de la Waterloo din 1815 (n.a.).

substanţiale armatei austro-ungare, care

nu a putut fi stabilizată de intervenţia germanilor. în cele din urmă, ofensiva rusă s-a poticnit pe măsură ce s-a îndepărtat de propriile baze de aprovizionare. Aşa că ruşii nu prea au putut face mare lucru pentru a-şi ajuta noii aliaţi români, iar puterile vestice ale Antantei, cu atât mai puţin[15].

împreună cu regele Ferdinand, guvernul lui Ion I.C. Bră- tianu, descendent al unei mari familii boiereşti, s-a retras în Moldova şi s-a stabilit la Iaşi – oraş care, în august 1944, avea să dea numele unei dramatice şi decisive bătălii de pe frontul românesc. La 7 mai 1918 a fost încheiat Tratatul de la Bucureşti. în urma acestui tratat, România pierdea sudul Dobrogei [Cadrilaterul – n. red.], care a revenit bulgarilor, şi toate trecătorile din Carpaţi – păsurile strategice –, care au fost cedate Austro-Ungariei. Petrolul şi grânarele româneşti au fost puse la dispoziţia Puterilor Centrale. Câmpurile petrolifere din Ploieşti au fost „închiriate” germanilor pe o perioadă de 90 de ani.

Părea că totul avea să se sfârşească într-o catastrofă absolută, însă succesul Puterilor Centrale împotriva României nu a fost decât un pas intermediar în scenariul Marelui Război. în 1918, Puterile Centrale au fost mult mai slabe. SUA trecuse, între timp, de partea Antantei, iar ofensivele Germaniei din primăvara anului 1918, prin care von Hindenburg şi Ludendorff ar fi vrut să schimbe cursul evenimentelor, eşuaseră.

*

Aşadar, schimbarea de putere [din 1917] în Rusia a avut drept consecinţă ieşirea ruşilor din război; românii, acum pe cont propriu, nu au avut încotro şi au încheiat

un armistiţiu separat cu Germania. Acesta a intrat în vigoare la 9 decembrie 1917 şi a fost urmat de Tratatul [de pace] de la Bucureşti, semnat la 7 mai 1918. Un amănunt interesant este faptul că acest tratat nu a fost niciodată ratificat de regele Ferdinand, dar noul guvern, instalat ulterior, a fost întru totul de acord cu cerinţele germanilor. Era vorba despre plata reparaţiilor de război şi acordarea liberei treceri a trupelor bulgare şi aus- tro-ungare, închirierea pe o durată de 90 de ani a puţurilor de petrol, precum şi demobilizarea armatei române. Cea din urmă cerinţă permitea, totuşi, românilor să menţină patru divizii în Basarabia pentru a combate influenţa rusă în această zonă. Bucureştiul deja câştigase un avans cu privire la felul în care aveau să decurgă lucrurile în Basarabia în luna februarie a anului 1918.

Asemenea Transilvaniei, şi Basarabia a fost un teritoriu disputat. în 1812, Basarabia a fost obţinută de Rusia în urma unui război cu otomanii†††††. De atunci, regiunea a avut o orientare rusească, dar acum că ţaratul rus se prăbuşise, patru divizii româneşti care nu mai trebuiau să se concentreze asupra germanilor îşi puteau exercita autoritatea în Basarabia.

în cele din urmă, tratatul din 7 mai 1918 nu s-a dovedit a fi mai mult decât un petic de hârtie, pentru că Germania nu a putut câştiga războiul. Acest lucru a făcut posibil că România să poată fi capabilă de a

††††† Desfăşurat în perioada 1806-1812, Războiul Ruso-Turc s-a finalizat cu Tratatul de pace de la Bucureşti din 1812, în urma căruia partea orientală a Principatului Moldova a devenit provincie a Imperiului Rus, având numele de Basarabia (n. red.).

declara război Germaniei, ceea ce s-a şi întâmplat la 10 noiembrie 1918. Românii aveau acum în vizor şi Transilvania, pentru că atât tronul Habsburgilor din Viena, cât şi cel din Budapesta căzuseră.

în timpul tratativelor de la Paris, acolo unde harta Europei era trasată din nou, românii s-au folosit de prilej pentru a-şi întări revendicările prin ocuparea Transilvaniei şi atrăgând-o în totalitate de partea României. După o bună reţetă a cuceritorilor, Bucureştiul a consolidat cucerirea printr-un referendum. însă ceea ce a fost, poate, şi mai important e faptul că Bucureştiul şi-a putut înainta Antantei cheltuielile de război. Ocuparea Basarabiei a fost consimţită de către cei care au întocmit Tratatul (dictatul) de pace de la Versailles, în care doar Rusia nu a recunoscut noua cucerire[‡‡‡‡]. Aproprierea Basarabiei de către România avea să rămână o dispută teritorială. Nu mai mult de 44% din populaţie era formată din etnici români, astfel că au existat mari grupuri „minoritare” [§§§§§].

în Rusia, Cristian Racovski[******] a înfiinţat Comitetul

---

‡‡‡‡‡ Unirea Basarabiei cu România a fost recunoscută prin Tratatul semnat la 28 octombrie 1920, la Paris, de către Consiliul Ambasadorilor Franţei, Imperiului Britanic, Italiei şi Japoniei, cu România. în cele din urmă, Tokio nu a ratificat Tratatul, preferând o apropiere de regimul comunist de la Moscova, cu care va semna un tratat de neagresiune (şi, implicit, o recunoaştere a regimului sovietic) în 1925 (n. red.).

§§§§§ La referendumul din 1930, populaţia de etnie românească din Basarabia a înregistrat procentul de 56,2%; urmau etnia rusă cu 12,3%, ucraineană cu 10,9% şi evreiască cu 7,1% (n. red.).

****** Pe numele său adevărat Krăstio Stancev (1873-1941), Cristian Racovski a fost militant socialist şi comunist de

Eliberării Basarabiei, iar situaţia a rămas tensionată în regiune, într-un raport francez din acea vreme scria că „poporul îi detesta pe români şi că românii şi-au dat toată silinţa să merite acest lucru”. Ura a fost într-atât de mare, încât în detrimentul leului românesc, oamenii preferau rubla rusească. într-o încercare de a menţine ordinea, politicienii au luat măsuri brutale[16].

România a recunoscut Tratatul de la Versailles, fiindcă se bizuia în mare măsură pe puterile Antantei, în special pe Franţa. Mai mult, românii au susţinut şi Liga Naţiunilor, care garanta integritatea teritorială după Versailles. La 4 iunie 1920 s-a semnat Tratatul de la Trianon, prin care mai ales Ungaria a avut de pierdut. Contele Albert Apponyi, negociatorul maghiar trimis la conferinţă, a fost nevoit să constate că nu avea ce să negocieze. Corespondentul A.G.M. Abbing spunea că ţării „i se luase şi pielea de pe ea”[17]. Transilvania şi Banatul i-au revenit României, zone din nord sau din Ungaria de Sus (la nord de Dunăre) şi Transcarpatia i-au fost cedate Cehoslovaciei. în această privinţă, poziţia românilor s-a bătut cap în cap cu atitudinea revizionistă a Germaniei şi a statelor trunchiate Austria şi Ungaria, rezultate din Imperiul Habsburgic[18].

După Trianon au urmat alte tratate. Tratatul de pace de la Saint-Germain-en-Laye cu Austria, Tratatul de pace de la Neuilly-sur-Seine cu Bulgaria, Tratatul de la

origine bulgară, care a dus o campanie puternică de propagandă în favoarea unei revoluţii în România după model sovietic. Pentru o scurtă vreme, Racovski a fost cel dintâi premier al Ucrainei aflate sub control bolşevic, funcţie pe care a mai deţinut-o de încă două ori. Ulterior avea să cadă victimă „marii terori” staliniste, fiind executat în 1941 (n. red.).

Sèvres, înlocuit mai târziu cu Tratatul de la Lausanne, în care au fost reglate disputele teritoriale cu turcii. Una dintre urmările tuturor acestor tratate şi a conferinţelor internaţionale a fost apariţia României Mari pe hartă. Faptul că în cele din urmă România avea să sfârşească prin a i se alia Germaniei revizioniste a avut mai multe cauze, două dintre cele mai importante fiind ascensiunea Germaniei naziste şi tensiunile permanente cu Uniunea Sovietică pentru Basarabia. România a încercat să atenueze aceste tensiuni prin intermediul înţelegerilor cu Iugoslavia şi Cehoslovacia, dar strategia nu a echilibrat suficient balanţa††††††. Acest lucru a avut de-a face mai ales cu faptul că puterile vestice ale Antantei nu erau pregătite să acţioneze împotriva influenţei crescânde a Germaniei asupra Balcanilor şi a Europei Centrale după 1933.

După incendierea Reichstagului din 1933, urmată de „Noaptea cuţitelor lungi" în 1934, Germania nazistă a lucrat la consolidarea unui *Führerstaat* în care Hitler să aibă putere totală. Revizuirea Tratatului de la Versailles a fost unul dintre obiective. Această revizuire se făcea în spiritul construirii Marelui Reich German *(Grossdeutsche Reich),* a năzuinţei la un *Lebensraum* şi la o singură graniţă pentru toţi germanii din afara ţării-mamă.

Germania a revenit în forţă în rândul ţărilor importante pe scena mondială, graţie unor măsuri care

†††††† Este vorba despre o serie de convenţii bilaterale, încheiate în perioada 1920-1921 între Cehoslovacia, Iugoslavia şi România, care priveau securitatea regională a părţilor semnatare şi purtau denumirea generică de „Mica Antantă" (n. red.).

s-au succedat cu rapiditate. Acestea au urmărit aspiraţia la autarhie, reînarma- rea, înfiinţarea a numeroase organizaţii, precum *Hitlerjugend/* Tineretul Hitlerist, SS şi RAD *[Reichsarbeitsdienst* – Serviciul Muncii Reichului], precum şi un lung şir de tratate prin care, după cum ne învaţă istoria, Hitler a ştiut să le gestioneze diplomatic: Concordatul cu Vaticanul, tratate cu Polonia (1934), Marea Britanie (1935), Italia (1936), Japonia, (1936), Pactul Anticomintern (1936) urmat de Acordul de la München din 1938.

Anschluss Österreichs, adică „Anexarea Austriei", şi politica faţă de germanii sudeţi şi Cehoslovacia au arătat clar faptul că nu a fost vorba doar despre manipularea unor hârtii. Acest lucru le-a fost limpede românilor în special prin Dictatele de la Viena. Primul Dictat de la Viena, cel din 2 noiembrie 1938, a avut loc sub supravegherea Germaniei şi a Italiei şi a fost coordonat de ministrul german de externe, Joachim von Ribbentrop, şi de omologul său italian, Galeazzo Ciano. Scopul conferinţei a fost revocarea tratatelor de pace din 1919 şi a celor din anii următori. Această conferinţă le-a adus câştiguri teritoriale mai ales maghiarilor, îndeosebi în ce priveşte teritoriile din Cehoslovacia. Arbitrajul de la Viena din 30 august 1940 a fost dezavantajos în special pentru România, de vreme ce mari părţi din Transilvania şi din alte regiuni au fost alocate maghiarilor. Germania nazistă era deja cea care tăia şi spânzura peste întinderi mari ale Europei, iar o împotrivire era de prisos.

însă urmările Dictatelor de la Viena au fost dublate de o altă problemă. începând cu a doua jumătate a lunii

iunie 1940, Uniunea Sovietică începuse din nou să pună presiune pentru a primi înapoi atât Basarabia, cât şi Bucovina‡‡‡‡‡. Animozităţi cu privire la aceste chestiuni au existat pe întreaga perioadă de după ocupaţia românească§§§§§§, astfel că Moscova s-a pus, deloc subtil, pe treabă. La 29 martie 1940, ministrul sovietic de externe a amintit Bucureştiului că între cele două ţări nu exista un pact de neagresiune şi că acest lucru era consecinţa unei „dispute juridice nerezolvate”. Molotov nu a făcut acest anunţ în mod direct, ci printr-un discurs pentru Sovietul Suprem. Era clar că despre Basarabia era vorba, iar mesajul nu a trecut neînţeles la Bucureşti. Neştiind că Berlinul era legat de Uniunea Sovietică prin Pactul Ribbentrop-Molotov şi că Italia avea să fie de partea Berlinului, cei de la Bucureşti au căutat să intre în legătură directă cu Roma şi cu Berlinul, pentru a încerca să echilibreze lucrurile. Pentru Hitler, situaţia prezenta un dublu avantaj. Se puteau face afaceri cu Uniunea Sovietică, Polonia putea fi anihilată şi, lăsând România „de izbelişte”, ţara tocmai ajungea pe mâna lor. La rândul său, Hitler a ocupat Danemarca şi Norvegia în aprilie 1940, creând un precedent periculos,

‡‡‡‡‡ Bucovina a făcut parte din Principatul Moldovei până în anul 1774, când intră în componenţa Austriei. Anul următor, în urma unei convenţii cu Imperiul Otoman, această anexare a fost confirmată. în 1940 fost solicitată de Moscova fără nicio justificare istorică. întâmpinând opoziţie din partea Berlinului, Stalin a renunţat la sudul Bucovinei, mulţumindu-se cu jumătatea de nord a acestei provincii (n. red.).

§§§§§§ în realitate, armata română a intrat în Basarabia la solicitarea Sfatului Ţării, din 13 ianuarie 1918, având ca obiectiv combaterea haosului instituit de resturile bolşevizate ale armatei ţariste (n. red.).

lucru care nu le-a scăpat oficialilor de la Moscova.

între timp, Bucureştiul fusese îndrumat „în direcţia cea bună” de către cei de la Berlin. în luna mai a avut loc o întrevedere între baronul Manfred von Killinger*******, trimisul special al lui Hitler la Bucureşti, şi şeful serviciului român de informaţii, Mihail Moruzov†††††††.Von Killinger a dat clar de înţeles că România avea mai multe de câştigat de la Germania decât de la Occident (sau de la Uniunea Sovietică). Acest lucru a fost din nou subliniat de Wilhelm Fabricius‡‡‡‡‡‡‡, care în 15 mai 1940 declara că „viitorul României era alături de Germania”, afirmaţie pecetluită de invazia Germaniei în Vest§§§§§§§. în plus, au existat şi încercări de sabotaj din partea Franţei şi a Marii Britanii, cu scopul de a împiedica aprovizionarea Germaniei cu petrol românesc, încercări care au reprezentat o încălcare a neutralităţii româneşti. Propunerile anterioare ale Franţei de a sprijini România cu

******* Manfred von Killinger (1886-1944), militar, diplomat şi om politic german. A fost numit ambasador al Germaniei la Bucureşti în decembrie 1940 (n. red.).

††††††† Mihail Moruzov (1887-1940) a fost directorul Serviciului Secret de Informaţii (1924-1940). în noiembrie 1940 a fost asasinat de legionari, împreună cu alţi demnitari, la închisoarea Jilava (n. red.).

‡‡‡‡‡‡‡ Wilhelm Fabricius (1882-1964), diplomat german. A fost ministru al celui de-Al Treilea Reich la Bucureşti, în perioada 1936-1940 (n. red.).

§§§§§§§ La 10 mai 1940, armatele germane au declanşat o puternică ofensivă în Vest, în urma căreia au fost ocupate Luxemburg, Olanda, Belgia şi Franţa (n. red.).

trupe, făcute în martie de către Maxime Weygand, comandau tul suprem al armatei franceze (17 mai 1940), s-au dovedit a fi nerealiste. Contingentul urma să se deplaseze dinspre Siria spre România peste teritoriul turc, ceea ce Turcia nu a permis[19].

La 9 iunie existau deja semnale cum că Moscova mobilizase numeroase trupe la graniţa cu România. între timp, sovieticii au testat şi felul în care ar reacţiona Berlinul la eventuale acţiuni sovietice, de vreme ce Germania nazistă era singura ţară care ar fi putut reacţiona serios împotriva lui Stalin. La jumătatea lunii iunie, la Moscova au avut loc mai multe discuţii cu ambasadorul german Friedrich-Werner von der Schulenburg. Germanii au semnalat faptul că nu erau foarte entuziasmaţi de planurile sovietice şi de maniera directă în care Moscova şi-a exprimat dorinţele. în cele din urmă au cedat, pur şi simplu pentru că la acel moment, datorită campaniei din Vest împotriva Franţei şi a Marii Britanii, Germania nazistă nu îşi mai permitea un nou conflict. Mai mult, cu un an înainte, la 23 august 1939, când fusese încheiat Pactul Ribbentrop-Molotov, o clauză secretă stipula faptul că Uniunea Sovietică era interesată de Basarabia, iar Berlinul preciza că nu avea nicio revendicare asupra teritoriului. Astfel, Basarabia a ajuns definitiv în sfera de influenţă a Moscovei[20]. Acum, că avea cale liberă, la 26 iunie 1940 Moscova s-a adresat direct Bucureştiului, dându-i un ultimatum la care să se răspundă în 24 de ore.

Sovieticii nici măcar nu şi-au dat osteneala de-a argumenta conţinutul ultimatumului. A fost un exerciţiu clar de manifestare a politicii de putere. Atât în timpul

Războiului Civil Rus, cât şi ulterior, în Rusia, existaseră diferite viziuni cu privire la chestiunea Basarabiei. Lev Troţki şi Maxim Litvinov fuseseră dintre cei care înclinau să recunoască revendicările românilor. Alţi lideri sovietici, precum bulgarul Cristian Racovski, cel care tăia şi spânzura în Ucraina comunistă, au fost de altă părere, în cele din urmă s-a continuat în această direcţie, la care se adaugă şi faptul că iredentismul Bulgariei şi al Ungariei faţă de România a fost sprijinit de Uniunea Sovietică. Ba chiar, într-un stadiu incipient, fuseseră deja elaborate planuri militare de a aduce Basarabia sub influenţă sovietică prin forţa armelor. Generali precum Mihail Frunze******** şi Kliment Voroşilov†††††††† au elaborat planurile în acest sens, însă, la final, le-au abandonat.

Moscova s-a simţit totuşi suficient de puternică pentru a tensiona Bucureştiul. Printr-un şir de proteste diplomatice nesfârşite, chestiunea a fost ţinută în viaţă[21]. în plus, lucrurile au fost în totalitate precedate de nesfârşite provocări la graniţă.

Deoarece la Bucureşti nu mai exista cineva care să îndrăznească să înfrunte ţara vecină comunistă, nu au

******** Mihail Vasilievici Frunze (1885-1925), fiu al unui felcer de origine română, a fost lider bolşevic în timpul Revoluţiei Ruse din 1917, comisar politic, comandant militar important al Armatei Roşii, membru în Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (n. red.).

†††††††† Kliment Voroşilov (1881-1969) a fost un important lider militar şi politician sovietic, apropiat al lui Iosif Stalin. Participant la Revoluţia Rusă din 1917, a fost ales membru în Comitetul Central al Partidului Comunist în 1921, iar în 1926 a devenit membru al Politburo. în 1935 a primit gradul de mareşal al Uniunii Sovietice (n. red.).

avut încotro decât să cedeze în faţa acestei diplomaţii a tunurilor, dusă de ministrul afacerilor externe, Veaceslav Mihailovici Molotov. în Basarabia, românii se simţeau şi mai slabi. Virusul comunismului câştigase în această regiune mai mult teren decât în alte părţi ale ţării, iar motivul a fost prezenţa unei numeroase comunităţi slave şi a unei mari comunităţi de evrei. Aceste două grupuri s-au arătat mai deschise influenţei ruseşti, în plus, situaţia a fost pregătită de agenţi comunişti care au trecut Nistrul şi au încercat să extindă elanul revoluţionar.

Bucureştiul încercase să remedieze cele mai grave inechităţi sociale din regiune prin reforme agrare, dar măsurile luate nu au fost suficiente pentru a ţine comunismul pe deplin în frâu. Moscova oferise găzduire (de faţadă) multor organizaţii comuniste basarabene şi româneşti care lucrau la permanenta subminare a autorităţii din Bucureşti. în oraşe precum Odessa, Harkov şi Moscova, aceste bastioane revoluţionare erau active şi lucrau împotriva Bucureştiului. O parte dintre agitatori a fost racolată din lagărele de prizonieri din timpul Primului Război Mondial, aşa cum s-a întâmplat şi în cazul comunistului maghiar Béla Kun[22].

Oamenii s-au pus pe treabă, siguri pe ei, bazându-se pe ideea că revoluţia mondială era pe cale să izbucnească. La scurt timp după Primul Război Mondial, organizaţiile revoluţionare grefate pe România, anticipând cursul evenimentelor, au întemeiat un guvern provizoriu în Odessa. înainte de asta, între comunişti şi autorităţile române s-a ajuns de trei ori la conflicte.

Primele două au avut loc imediat după Primul Război Mondial: incidentul de la Hotin, din ianuarie 1919, în care comuniştii au format un cap de pod şi au făcut contrabandă cu arme în Basarabia, şi Răscoala de la Tighina (Bender) din luna mai a aceluiaşi an. Această ultimă revoltă a fost reprimată numaidecât de către armata română. Cel mai serios incident a avut loc în septembrie 1924 în timpul răscoalei de la Tatarbunar, în sudul Basarabiei, incident ce s-a extins cu repeziciune în împrejurimi, fiind proclamată Republica Socialistă Sovietică Basarabeană. Abia după săptămâni bune de luptă a reuşit armata română să recapete controlul. După consfătuiri la Viena, lucrurile au fost din nou aplanate între Moscova şi Bucureşti, dar Stalin plănuia încă din 1925 să exporte revoluţia

în România şi mai ales în Basarabia. Evoluţia lucrurilor pe plan internaţional i-a pus însă beţe în roate[23].

Moscova a pus la cale o altă strategie în acest scop. în Transnistria a fost înfiinţată aşa-numita Republică. Sovietică Socialistă Moldovenească. Aceasta avea un dublu rol: cel de catalizator al sentimentelor revoluţionare ale concetăţenilor de peste Nistru şi, totodată, cel de răspuns la naţionalismul ucrainean, de care sovieticii nici nu voiau să audă. De altfel, Moscova învinuia România că ar acorda sprijin elementelor naţionaliste din Ucraina, care opuneau rezistenţă comuniştilor. Conducerea noii iniţiative avea sediul în oraşul Bălţi, şi totul a pornit mai ales la iniţiativa lui Racovski şi a generalului şi comandantului militar comunist Frunze. Ambiţiile Uniunii Sovietice cuprindeau de altfel întregul teritoriu al Basarabiei[24].

Ocupaţia ce a urmat în 1940 a fost una brutală, întru totul în acord cu stilul caracteristic al lui Molotov. în 48 de ore, teritoriul a fost ocupat. Contrar învoielii, unităţile au traversat şi Prutul, trecând peste oraşul Herţa şi în alte părţi, către municipiul Dorohoi. în jur de 300 000 de civili au fost pur şi simplu deportaţi în Gulag, pentru că ar fi putut constitui o potenţială ameninţare. Minorităţile germane din regiune s-au putut folosi de politica *Heim ins Reich,* aceştia fiind evacuaţi. Noul teritoriu dobândit de Uniunea Sovietică a fost împărţit între autorităţile comuniste din Ucraina şi cele din Moldova, iar faptul că teritoriul nu a revenit în totalitate Moldovei se datorează noului conducător comunist al Ucrainei, Leonid Brejnev, care voia să îşi exercite pe cât de mult posibil propria influenţă (din Kiev)[25].

în Săptămâna Roşie, aşa cum a rămas agresiunea

sovietică în istorie pentru români, au avut loc evenimente umilitoare pentru mândrul popor român şi armata sa, care, de bine, de

rău, putea trimite la luptă un efectiv de 1,2 milioane de soldaţi. Basarabia a fost pur şi simplu inserată în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, având râul Prut pe post de graniţă la vest.

Sovieticii nu le-au dat românilor decât patru zile pentru a se retrage din zonă, astfel că ofiţerii, poliţia şi preoţii au început să organizeze retragerea în mare grabă. Românii au avut două planuri de evacuare: Tudor (pe drum) şi Mircea (pe calea ferată). însă, în practică, s-a dovedit a fi o retragere haotică, ceea ce a avut de-a face şi cu Moscova. Ce-i drept, românii au primit o zi în plus după negocierile de la Odessa cu sovieticii (până la 3 iulie 1940), dar asta nu a schimbat faptul că, în acelaşi timp, în noaptea de 27 spre 28 iunie, trupele sovietice au trecut pur şi simplu graniţa. O serie de localităţi precum Cernăuţi, Hotin, Chişinău erau deja sub ocupaţie sovietică a doua zi.

între timp, trupele motorizate au avansat, deplasându-se în direcţia Prutului. în timpul retragerii, românii au fost nevoiţi să treacă pe lângă posturile militare sovietice, iar soldaţii români au fost înjosiţi, ameninţaţi şi deposedaţi de arme. La Bucureşti, ştirile alarmante nu mai conteneau să sosească. Trupele române în retragere au fost din ce în ce mai afectate de dezertări. Numeroşi soldaţi care se trăgeau din Basarabia au ales să dezerteze şi să se întoarcă la familiile lor, aşa încât un număr de cinci divizii şi-au pierdut jumătate din efective, în total, a fost vorba despre aproximativ 50 000 de persoane, mare parte din echipament fiind lăsat pur şi simplu în urmă, în Basarabia. Din lipsă de comunicare între unităţile

române, numeroşi soldaţi au pornit prea târziu la drum. Sovieticii au închis graniţele exact la momentul convenit, timp în care circa 15 000 de soldaţi români încă nu trecuseră graniţa. Majoritatea nu s-au mai întors acasă[26].

România era în stare de şoc. Acţiunea sovieticilor a avut consecinţe semnificative. în ce priveşte politica externă, românii nu mai aveau la cine să apeleze în afară de Germania nazistă. Acesta avea să fie începutul misiunii *Deutsche Heeresmission în Rumänien,* adică „Misiunea militară germană în România", care a început în octombrie 1940 şi în cadrul căreia trupele germane ar fi trebuit să-i apere, dar şi să-i instruiască pe români.

Pe plan intern, îngenuncherea în faţa Moscovei a avut consecinţe serioase, mai cu seamă pentru regele Carol al II-lea. Chiar la 6 ianuarie în acelaşi an, regele Carol afirmase vitejeşte că Basarabia avea să fie „apărată cu orice preţ"[27]. Contrastul dintre evoluţia accelerată a evenimentelor şi felul în care lucrurile se desfăşurau la Bucureşti a fost unul izbitor. Politica impusă acolo era una de pace şi echilibru, care se presupune că ar fi trebuit să rezulte atât în urma protecţiei din partea puterilor vestice, cât şi în urma rezultatului neutralităţii după cucerirea cu succes a Poloniei de către Germania în 1939. Regele Carol al II-lea a formulat aceste politici împreună cu asistenţii săi direcţi, printre care se numărau Armand Călinescu‡‡‡‡‡‡‡ şi ministrul de externe

‡‡‡‡‡‡‡ Armand Călinescu (1899-1939), om politic. Membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, a fost de mai multe ori ministru, iar în perioada martie-septembrie 1939 a fost prim-ministru. A fost asasinat de legionari, cu care se afla

Grigore Gafencu§§§§§§§§. Acest plan politic s-a năruit precum un castel de nisip, fiind o lovitură fatală pentru reputaţia regelui, care nu era, în niciun caz, cea mai bună.

Istoria acestuia a fost una destul de frivolă. Carol al II-lea a fost fiul regelui Ferdinand al României şi al reginei Maria. Carol nu s-a însurat cu o descendentă a familiei regale, aşa cum ar fi trebuit de fapt, ci cu fiica unui general*********. Cu oarecare dificultate, această „greşeală” a fost îndreptată câţiva ani mai târziu sub pretextul unei „căsnicii invalide”. în cele din urmă, Carol s-a căsătorit cu Elena a Greciei, nunta având loc la Atena. însă nici această căsătorie nu a reuşit să liniştească apele. Viitorul rege a avut o relaţie extraconjugală cu Magda Wolff, fiica unui farmacist evreu, cunoscută ca Elena Lupescu.

în România tradiţionalistă, această relaţie a fost privită ca fiind una scandaloasă. Garda de Fier, înfiinţată

în conflict, în data de 21 septembrie 1939 (n. red.).

§§§§§§§§ Grigore Gafencu (1892-1957), avocat, diplomat, om politic şi publicist român. A fost unul dintre cei mai importanţi membri ai Partidului Naţional Ţărănesc şi a îndeplinit mai multe funcţii în stat, precum cea de ministru de externe (1938-1940) şi de ministru al României la Moscova (1940-1941). în 1941 s-a stabilit în Elveţia, unde a desfăşurat o intensă activitate diplomatică pentru ieşirea din război. S-a numărat printre cei care au susţinut interesele naţionale în cadrul Conferinţei de Pace de la Paris, precum şi în rezistenţa împotriva regimului comunist (n. redL).

********* Este vorba despre căsătoria regelui Carol al II-lea cu Ioana Maria Valentina Lambrino, cunoscută ca Zizi, fiica generalului Constantin Lambrino şi a Eufrosinei Alcaz (n. red.).

în 1927 de către Corneliu Zelea Codreanu††††††††, reprezenta curentul conservator, împotrivindu-se corupţiei larg răspândite din ţară, într-o măsură din ce în ce mai mare, gardiştii au format o societate paralelă în România[28]. Gurile rele din Garda de Fier susţineau că Lupescu ar fi fiica nelegitimă a lui Carol I, care era frate cu bunicul lui Carol al II-lea, acest lucru amplificând şi mai mult scandalul. Presiunile ulterioare asupra regelui l-au făcut pe acesta să renunţe la dreptul de moştenitor al tronului, în favoarea fiului său, Mihai, care nu era decât un copil pe atunci‡‡‡‡‡‡‡‡.

Carol s-a exilat la Paris, iar în Bucureşti a urmat o perioadă de guvernare dificilă, marcată [după moartea regelui Ferdinand, din iulie 1927] de regenţi şi cabinete. în cele din urmă, lucrurile au culminat în 1930 cu o solicitare adresată principelui Carol, în care acestuia i se cerea să se întoarcă în ţară. Ceea ce a şi făcut, fără Elena Lupescu, după cum i s-a solicitat. însă în luna august, la două luni de la întoarcerea regelui, aceasta era deja înapoi în ţară şi în viaţa suveranului. Soţia lui, principesa Elena [de care Carol a divorţat în 1928], a părăsit România, noua situaţie devenind astfel un fapt împlinit.

Carol al II-lea oricum nu a urmat Constituţia prea îndeaproape. Ideea unei României Mari mergea mână-n

---

†††††††† La 24 iunie 1927, C.Z. Codreanu a înfiinţat Legiunea Arhanghelului Mihail. Ulterior, în 1930, a apărut Garda de Fier, ca structură politico-mili- tară a mişcării legionare (n. red.).

‡‡‡‡‡‡‡‡ în 1925, când principele Carol a renunţat la drepturile sale de moştenitor al tronului, fiul său, Mihai, avea 4 ani (n. red.).

mână cu renaşterea grupărilor puternic naţionaliste, care aveau adesea chiar un caracter antisemit. în România era – aşa cum am văzut – Legiunea Arhanghelului Mihail, înfiinţată de Corneliu Zelea Codreanu. Acesta fusese activ în grupări fasciste şi de extremă dreaptă încă din timpul studenţiei sale la Iaşi şi s-a opus, printre altele, desfiinţării principiului *numerus clausus*§§§§§§§§§ pentru evrei în universităţi. Guvernele apărute din grupările fasciste s-au caracterizat printr-un haos maliţios, asasinatele politice fiind la ordinea zilei.

în acea perioadă îşi au originea evenimentele dezastruoase de mai târziu, inclusiv cele care au avut de-a face cu Holocaustul din România. Aspiraţia spre un nou stat românesc (România Mare) a fost similară cu evenimentele desfăşurate în statele tinere din Europa, mai cu seamă Germania şi Italia. Noul stat a fost corelat cu ideea de „om nou". O politică iraţională plină de simbolism (cultul ortodoxismului format în jurul Arhanghelului Mihail), cu slogane specifice, a pus bazele unei revoluţii culturale în care noua identitate – cea a omului pur în România Mare – se opunea conceptelor de diversitate precum „liberalism" şi „democraţie". Acest fapt a dus la o reacţie viscerală de supraidentificare cu unicitatea, combinată cu setea de acţiune. Scriitorul italian Gabriele dAnnunzio a numit această reacţie „hrănirea propriei exaltări în mod constant"[29].

§§§§§§§§§ Principiu folosit în special în cadrul universităţilor, prin care numărul studenţilor este limitat, în funcţie de procentul etniei în cadrul unei naţiuni, în acest context se referă la limitarea numărului studenţilor de origine evreiască (n. red.).

Pentru ziarul *La Stampa,* Codreanu a spus că el era puternic influenţat de Mussolini, cel care, la rândul său, îl influenţase şi pe Hitler. Totul a pornit de la conceptul de „individ ideal”, concept cu repercusiuni periculoase pentru cei ce nu se încadrau în el. Conceptul a fost asemănător cu vitalitatea fascismului şi cu *Tatmensch,* care în Germania a izvorât din mentalitatea prusacă de cazarmă, corelată cu gândirea rasială în plină ascensiune, găsindu-şi expresia în gândirea „în funcţie de etnii”, pervertită mai apoi în ariosofle şi în Legile rasiale de la Nürnberg.

în practică, Garda de Fier a elaborat ideea că statul ar fi un organism viu (deci, o perspectivă organicistă), şi, în consecinţă, *omogen.* Democraţia şi sistemul pluripartit erau văzute ca o ameninţare pentru unitatea naţională. Chestiuni precum drepturi egale şi protejarea minorităţilor stăteau la fel de bine în calea omogenităţii ţării, fiind respinse în mod sistematic şi de către fasciştii români. în această privinţă, învăţătura fascistă românească a fost identică altor asemenea mişcări din diferite părţi ale Europei. Ascensiunea mişcării legionare a urmat un model familiar. în materie de ideologie, faza incipientă a fost una haotică şi bazată pe intuiţie, fără prea multe instituţii. Această fază s-a desfăşurat între anul 1927 şi începutul anilor ’30. Lucrurile s-au precipitat după anul 1933. Studenţii români puteau merge la studii în Germania nazistă, intrând astfel în contact direct cu nazismul german real, excitant, şi adoptând din comportamentul acestora. „Revoluţia naţională”, aşa cum a fost ea realizată de

NSDAP, a fost copiată în România.

Ceva mai târziu în decursul aceluiaşi an, România era deja ajunsă în a treia fază, în care au fost puse pe picioare infrastructura şi instituţiile ţării, inclusiv mişcări ale tineretului şi tabere de formare. Scopul a fost atingerea purităţii morale prin muncă asiduă, luptă şi sacrificiu de sine, ceea ce avea să călească poporul şi să înfăptuiască palingeneza, „regăsirea" poporului român. în acest sens, legionarii nu au fost un partid politic, ci o mişcare, o şcoală a gândirii şi a faptelor care era vitalistă şi care avea să exercite o influenţă însemnată asupra situaţiei politice tensionate din ţară. Legionarii au format un motor puternic în spatele antisemitismului, deoarece minorităţile erau acum considerate „duşmani" ai unităţii naţionale. Istoricul Marius Turda, la fel ca istoricul Constantin Iordachi, a caracterizat aceasta drept o „politică sacrală"[30].

Potrivit mai multor observatori, regele jucase partidele extremiste foarte convenabil unele împotriva celorlalte. Revendicarea unui om puternic venise pe fondul haosului, iar regele a reuşit să umple acest gol cu brio. în cele din urmă s-a intervenit în forţă, iar Codreanu a fost ucis şi stropit cu acid sulfuric, la fel cum s-a întâmplat şi cu alţi fruntaşi ai Gărzii de Fier. Carol al II-lea s-a instalat temeinic pe tronul său, iar partidele politice au fost interzise**********.

********** La 30 martie 1938, regele Carol al II-lea a dat decretul prin care partidele politice erau dizolvate. La 15 decembrie 1938 şi-a creat un partid, numit Frontul Renaşterii Naţionale, entitate care nu avea o ideologie clară şi nici un program de guvernare. Partidele tradiţionale continuau să

Chestiunea Basarabiei a zguduit însă tronul prea puţin iubitului rege. Dar asta nu a fost singura problemă. Stilul său promiscuu de viaţă nu prea era apreciat de românii tradiţionalişti, iar elementul fascist din ţară nu i-a luat în nume de rău doar reglarea de conturi cu Garda de Fier, ci şi relaţia cu iubita lui evreică. în plus, renunţarea la Basarabia a încurajat Bulgaria şi Ungaria la iredentism. Practic, România a pierdut o treime din teritoriu într-un timp scurt, trei milioane de români devenind, în consecinţă, rezidenţi ai ţărilor vecine. Carol al II-lea eşuase lamentabil în ochii românilor[31]. .

Ca monarh dictatorial, Carol al II-lea nu s-a putut ascunde după nimeni, iar la 6 septembrie 1940 regele a abdicat. Fiul său de 19 ani, Mihai, a devenit noul monarh. împreună cu doamna Lupescu, Carol al II-lea s-a mutat în străinătate, de unde nu s-a mai întors niciodată, încetând din viaţă la Lisabona††††††††††. Acesta a fost momentul generalului Antonescu, un soldat incoruptibil care provenea dintr-o familie de militari, servise drept ataşat militar la Londra şi fusese ministru al apărării în anii 1937-1938. Acesta avea o reputaţie bună printre forţele armate, care au fost motorul din spatele ideii de România Mare. Antonescu a devenit „regent” în loc ca tânărul rege să devină şef de stat, iar la 14 septembrie 1940 s-a autoproclamat „conducător al statului”. Pe această cale, Antonescu s-a transformat într-un alt Mussolini.

existe, dar îşi desfăşurau activitatea în afara cadrului parlamentar (n. red.).

†††††††††† Fostul suveran, Carol al II-lea, a decedat la Estoril, lângă Lisabona, la 3 aprilie 1953 (n. red.).

Iniţial, Antonescu s-a folosit de forţele din interiorul mişcării legionare, având multe în comun cu liderii acesteia, precum aspiraţia la o Românie Mare, antisemitismul şi atitudinea antislavă. împreună cu legionarii, aflaţi sub conducerea lui Horia Sima, care era membru al mişcării încă din anul 1928, Antonescu a condus ţara. La 14 septembrie, România a fost proclamată Stat Naţional-Legionar. Pentru Antonescu, aceasta a fost o chestiune de compromis cu elementele lipsite de disciplină ale Gărzii. Ţara căzuse în nelegiuire – jafurile, asasinatele şi pogromurile fiind un fenomen recurent.

A fost vorba şi despre o luptă obişnuită pentru putere. Ca om al armatei, Antonescu voia să controleze totul, însă legionarii nu aveau de gând să renunţe la poziţia lor cu una, cu două. Aşa cum a fost adesea cazul în România, jocul s-a desfăşurat într-un mod foarte personal.

într-un conflict mai vechi de-al regelui Carol al II-lea cu Antonescu, primul s-a folosit de căsnicia anterioară a soţiei generalului. Aceasta fusese căsătorită înainte cu un evreu din Franţa, şi regele dorea să demonstreze că Antonescu nu era cel mai strict în ceea ce priveşte viaţa matrimonială, arătând că separarea legală a soţiei nu fusese niciodată pronunţată‡‡‡‡‡‡‡‡‡. Pentru a-şi salva

‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Este vorba despre căsătoria dintre Ion Antonescu şi Maria Niculescu, fiica Anghelinei şi a căpitanului Teodor Niculescu, văduva lui Gheorghe Cimbru, ofiţer de poliţie, decedat în 1919. în acelaşi an, aceasta s-a căsătorit la Paris cu bijutierul francez de origine evreiască Guillaume Auguste Fueller. După şapte ani de căsnicie, Maria a divorţat de Fueller, dar divorţul a fost atacat în instanţă. Mareşalului i s-a

onoarea, Antonescu a fost atunci nevoit să furnizeze actele potrivite, lucru care i-a şi reuşit, criza fiind atenuată. Acum, cu legionarii, căsătoria a fost din nou scoasă la iveală, sugerându-se legături între general şi iudaism.

Totodată, numele lui Antonescu ar fi fost corelat cu francmasoneria, care reprezenta internaţionalismul, umanismul, şi era considerată o organizaţie evreiască de faţadă[32]. Erich Ludendorff, somitate germană din timpul Primul Război Mondial, care a îndeplinit un rol politic şi după 1918, îi descria pe masoni drept „evrei necircumcişi". Numeroase documente ale vremii, care au fost la mare căutare în cadrul direcţiei de gândire „în funcţie de etnii" şi a celei ariosofice, împărtăşeau antipatia faţă de lumea masonică, lume care era percepută ca un *deep state*§§§§§§§§§§ ce se poziţiona împotriva intereselor poporului.

Garda de Fier intrase în posesia unor documente ale francmasonilor, motiv pentru care mulţi români cunoscuţi riscau să fie discreditaţi. în urma percheziţiilor la domiciliu, şeful serviciului de securitate, Ghica**********, găsise materiale compromiţătoare despre

---

intentat un proces de bigamie, iar cel care l-a reprezentat a fost Mihai Antonescu (n. red.).

§§§§§§§§§§ în orig. în 1b. engleză. Sintagmă ce denumeşte o presupusă reţea de oficiali nonguvernamentali şi persoane din diferite domenii, precum finanţele, care încearcă să influenţeze şi să manipuleze politica guvernamentală pentru îndeplinirea propriilor scopuri (n. red.).

********** Descendent al unei vechi familii fanariote, principele Alexandru Ghica (1903-1982) a fost jurist, om politic şi conducător al Siguranţei Statului şi Poliţiilor în perioada 1940-1941 (n. red.).

francmasoni cunoscuţi. Aceste materiale urmau să fie făcute publice, ceea ce a tensionat climatul politic. Masonii au primit sprijin dintr-o direcţie neaşteptată. Este vorba chiar despre diplomatul german Wilhelm Fabricius, care a protestat vehement împotriva acestor acţiuni şi a făcut-o în mod public, fiind de părere că totul trebuia oprit.

Potrivit cercurilor de apropiaţi, gestul făcut de Fabricius nu a fost neapărat justificat de motive ideologice, din moment ce era considerat un admirator al Fuhrerului, ci din motive amoroase. Fabricius era prins în mrejele româncei Lilette Butculescu, recrutată cândva ca agentă de către ministrul Urdăreanu††††††††††. Aceasta avea o personalitate şi o frumuseţe care impresiona bărbaţi de vază, precum fostul ministru de externe al României, Grigore Gafencu, sau ambasadorul Franţei, domnul Adrien Thierry, avându-l acum pe Fabricius care să-i ciugulească din palmă. Naziştii nu erau chiar cei mai buni prieteni ai masonilor, însă au reacţionat destul de blând la escapada oarecum curioasă a acestui diplomat. „Am putea trece cu vederea această scăpare”, se menţionează într-un raport intern pe această temă. Fabricius era „de modă veche” şi nu şi-a dat seama. Acesta a fost înlăturat pe motiv că ar fi naiv. Având în vedere relaţia bună pe care o aveau cu Antonescu, celor de la Berlin nu le convenea să se lase cu tam-tam cu privire la chestiunea francmasonilor[33].

†††††††††† Ernest Urdăreanu, ortografiat şi Urdărianu (1897-1985), a fost adjutant regal, mareşal al Palatului Regal şi ministru al Casei Regale. A fost unul dintre apropiaţii regelui Carol al II-lea, făcând parte din camarilă (n. red.).

Antonescu a căutat o cale de ieşire din această situaţie. La fel ca în cazul tuturor problemelor recente, rezolvarea venea de la Berlin. Generalul nu ar fi putut acţiona fără sprijinul lui Hitler, însă lucrurile au fost de aşa natură încât, având în vedere asemănările ideologice, şi mişcarea legionară se baza acum pe o anumită simpatie din partea Germaniei naziste. Aşa se face că în timpul Războiului Civil Spaniol au luptat şi o seamă de gardişti, Germania fiind, de asemenea, reprezentată de legiunea Condor. Gardiştii români au fost trimişi pe front pentru a-l sprijini pe generalul Franco, mânaţi de crezul „apărării creştinismului" şi de cel al apărării împotriva „ameninţării iudeo-bolşevice". Lideri ai legionarilor, precum Ion I. Moţa şi Vasile Marin, au murit pe câmpul de luptă. Trupurile lor au fost repatriate cu un tren german, iar membrii SA *(Sturmabteilung* – Batalioanele de asalt) şi SS i-au salutat cu o gardă de onoare[34].

Hitler era un om realist şi şi-a dat seama că pentru îndeplinirea planurilor sale de anvergură atât cu privire la Europa de Est, cât şi la viitoarea campanie împotriva Uniunii Sovietice, era mai bine să lucreze cu armata decât cu ideologii. Wilhelm Fabricius deja avertizase Berlinul că Sima era „instabil" şi că nici măcar în interiorul propriei mişcări nu avea parte de suficientă susţinere. Ba mai mult, din pricina acţiunilor anarhiste al legionarilor, care preluau din ce în ce mai mult conducerea ţării, acesta a subliniat faptul că în România se crease panică în rândul populaţiei. Ambasada germană de la Bucureşti a avertizat la 8 ianuarie 1941 că Garda de Fier era pe cale să devină un soi de „stat în

stat”. în plus, pentru Germania, prioritatea era „eficienţa economică”, accentul fiind pus pe petrol. Sima i-a cerut lui Antonescu o poziţie de monopol pentru Legiune, cu privire la economie, însă Antonescu a refuzat. Berlinul avea şi el propriile motive de a fi îngrijorat cu privire la acest aspect, în plus, pe nazişti îi irita faptul că tensiunile erau în creştere între legionari şi cei 740 000 de etnici germani din România[35]. Altfel, în cercurile etnicilor germani se vorbea şi de bine despre Garda de Fier. Gândirea lor era mai apropiată de cea a germanilor decât gândirea celor din anturajul lui Antonescu. Andreas Rührig, şeful statului-major în cadrul „grupului de germani etnici din România”, scria la 1 februarie o scrisoare lungă adresată *SS-Obergruppenführer-vlui* Lorenz, ofiţerul Centrului de coordonare pentru etnicii germani, scrisoare în care îi lua partea lui Sima şi îi portretiza pe legionari ca fiind „disciplinaţi”. Cu Antonescu, „evreii ar răsări din nou”. Acesta susţinea că mâna dreaptă a lui Antonescu, omonimul său, Mihail Antonescu, era mason sau avea legături strânse cu francmasoneria[36].

Hitler era în dubii, astfel că i-a invitat atât pe Antonescu, cât şi pe Horia Sima la reşedinţa sa din Berghof‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡. Sima, care a fost informat pe deplin abia mai târziu, s-a temut de o întrevedere împreună cu Antonescu, aşa că nu s-a prezentat. în schimb, acesta a trimis o scrisoare critică la adresa lui Antonescu. Absenţa lui Sima i-a dat lui Antonescu un avânt, mai cu seamă ţinând cont că Hitler îl preţuia foarte mult pe

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Reşedinţa de vacanţă preferată a lui Adolf Hitler, aflată în Alpii Bavarezi (n. red.).

Antonescu încă de la prima lor întâlnire, din noiembrie 1940[37]. La 14 ianuarie 1941, Antonescu l-a vizitat pe Hitler pentru a rezolva lucrurile. Această vizită i-a oferit generalului acoperire pentru planurile sale[38]. Grosolănia legionarilor, care exercitau o violenţă necontrolată asupra oricui li se opunea, i-a fost, de asemenea, de ajutor. în special evreii au fost victimele acestei violenţe. Antonescu oricum nu a fost neapărat împotriva măsurilor antievreieşti, dar s-a putut folosi de lipsa disciplinei şi de haosul care se intensifica pentru a efectua acţiuni de curăţire în favoarea armatei.

Antonescu avea nevoie de un pretext direct care să îl constrângă să acţioneze, ceea ce s-a şi întâmplat. în noaptea de 19 ianuarie 1941, maiorul german Helmut Döring, şeful departamentului de transport al *Deutsche Heeresmission,* a fost ucis la Bucureşti. împrejurările morţii sale au rămas mereu neclare, dar a fost prins un criminal care s-a dovedit că avea paşaport şi identitate duble: Dimitri Sarandos sau Dimitros Sarandopoulos. Actele sugerau atât Turcia, cât şi Grecia. Ancheta a scos la iveală faptul că acesta era un boxer profesionist de origine greacă şi că intrase în România la 16 octombrie 1940 prin Braşov (Kronstadt), cu puţin timp înaintea venirii *Deutsche Heeresmission.* Döring ieşise să bea ceva cu un coleg de serviciu, iar după ce a ieşit din restaurant a fost împuşcat pe la spate, aproape de sediul Misiunii. A decedat în urma unei împuşcături în partea inferioară a corpului.

La nouă ore de la asasinat, Antonescu a acţionat. L-a demis pe Constantin Petrovicescu[§§§§§§§§§§], ministrul

§§§§§§§§§§ General, jurist şi politician, Constantin

român de interne, urmat de şeful Poliţiei, Alexandru Ghica, şeful Poliţiei Bucureşti,
Radu Mironovici**********, şi şeful Siguranţei Statului, Constantin Maimuca††††††††††. Aceştia erau cu toţii apropiaţi ai mişcării legionare şi au reacţionat ca muşcaţi de şarpe. Ghica şi Maimuca s-au baricadat în sediul Siguranţei Statului, în timp ce din ţară soseau îndemnuri la rezistenţă. Se spunea ar fi existat elemente sataniste în joc şi s-a arătat cu degetul spre Eugen Cristescu‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, şeful serviciilor secrete. Asasinatul lui Doring ar fi fost „efectuat de serviciile secrete britanice”. Asasinatul a fost condamnat de Garda de Fier şi a fost cerută instaurarea unui guvern [pur] legionar[39].

Atât Antonescu, cât şi Sima aşteptau reacţia Berlinului. Legătura generalului cu Berlinul era prin Fabricius, iar cea a lui Sima, prin Neubacher§§§§§§§§§§. Cea

---

Petrovicescu (1883-1949) a fost ministru de interne în perioada 14 septembrie 1940- 20 ianuarie 1941 (n. red.).

********** Radu Mironovici (1899-1979) a fost avocat şi politician român. Colaborator apropiat al lui Corneliu Zelea Codreanu, a fost unul dintre membrii marcanţi ai Mişcării Legionare, iar în perioada 28 noiembrie 1940 – 20 ianuarie 1941 a fost prefectul Poliţiei Bucureşti (n. red.).

†††††††††† Constantin Maimuca (1896-1962) a fost jurist. în perioada interbelică a îndeplinit mai multe funcţii de conducere în cadrul Siguranţei Statului, ultimul fiind cel de director adjunct al Siguranţei, superiorul său fiind Alexandru Ghica (n. red.).

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Eugen Cristescu (1895-1950) a fost şeful Serviciului Special de Informaţii al României (1940-1944) (n. red.).

§§§§§§§§§§ Hermann Neubacher (1893-1960) a fost politician nazist de origine austriacă. A fost unul dintre diplomaţii cu rol important în Balcani, în perioada în care

mai simplă soluţie ar fi fost ca Antonescu să restabilească ordinea şi să conducă el însuşi Garda de Fier. Astfel, mişcarea legionară ar fi fost păstrată, iar ordinea, restabilită. Prin intermediul lui Franz Halder**********, *Deutsche Heeresmission* a primit ordin să rămână neutră, să nu intervină decât dacă era inevitabil, şi aceasta numai la cererea lui Antonescu. Legionarii nu au mai aşteptat. în dimineaţa zilei de 21 ianuarie, aceştia au pornit spre cartierele şi casele evreieşti, unde oamenii au fost brutalizaţi şi ucişi, iar casele le-au fost incendiate. Şi în alte câteva locuri din ţară era agitaţie; la Iaşi, de pildă. în total, în pogromul de la Bucureşti au murit 120 de evrei. Generalul împreună cu cei mai fideli ofiţeri ai săi au fost puşi în încurcătură de cocktailurile Molotov şi de teroarea stradală din Bucureşti, ajungând în cele din urmă să fie chiar ei ameninţaţi. Poziţia lui Antonescu devenise una deosebit de nesigură[40].

în timp ce gardiştii s-au adunat în jurul lui Constantin Petrovicescu, ministrul de interne demis de Antonescu la 21 ianuarie, unităţi ale armatei s-au strâns în afara Bucureştiului. Până atunci, militarii se ţinuseră în mare măsură departe de acest conflict, însă fuseseră adesea ameninţaţi şi umiliţi de legionari. în timp ce gardiştii, studenţii, romii şi alţii se făceau vinovaţi de crime şi tâlhării, un detaşament sub conducerea lui Ilie

---

această regiune a fost dominată de Berlin (n. red.).

********** Franz Halder (1884-1972), general german, care între 1938 şi 1942 a fost şeful înaltului Comandament al Trupelor de Uscat (n. red.).

Şteflea†††††††††††† a intrat pe neaşteptate în Bucureşti. Această forţă de asalt avea la dispoziţie tancuri, iar legionarii nu au avut nicio şansă de a i se împotrivi. în jur de 200 dintre ei şi-au pierdut viaţa, iar Sima a fost destituit‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡. O unitate militară germană cantonată în oraş ca parte din *Heeresmission* a mărşăluit pe străzi pentru a susţine poziţia lui Antonescu. Tentativa de „mediere" pe care Neubacher i-a transmis-o lui Antonescu a fost respinsă[41].

Tactica urmată de Hitler a fost asemănătoare cu modul de operare din timpul „Nopţii cuţitelor lungi'§§§§§§§§§§§§. A ales să fie de partea „militarului", în detrimentul miliţiilor. Berlinul l-a sprijinit, aşadar, pe Antonescu, dar a închis ochii şi a permis ca SS-ul să-şi sprijine în continuare camarazii din Garda de Fier,

---

††††††††††††[4] Generalul Ilie Şteflea (1887-1946) era, la momentul rebeliunii legionare, secretar al Ministerului Apărăm Naţionale. Ulterior a fost comandant al Diviziei 3 Infanterie (1941-1942), apoi şef al Marelui Stat-Major (1942-1944). A fost comandant al Armatei 4 pentru o scurtă perioadă, la sfârşitul lunii august 1944. A fost apoi destituit, arestat şi trecut în poziţia de ofiţer în retragere. Din motive de sănătate, în ianuarie 1945 a fost internat la domiciliu, unde a decedat la 21 mai 1946, în timp ce se afla sub anchetă (n. red.).

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ După conflictul cu Garda de Fier, guvernul Ion Antonescu a format un nou guvern la 27 ianuarie 1941, fără membri legionari în componenţa sa (n. red.).

§§§§§§§§§§§§§ Denumire sub care este cunoscută acţiunea prin care au fost eliminaţi, la ordinul lui Hitler, Ernst Röhm şi principalii comandanţi din SA (trupele de asalt), care deveniseră un pericol în calea obţinerii puterii depline în stat. Majoritatea asasinatelor au fost comise de către SS (Schutzstaffel). în urma evenimentelor, susţinerea armatei pentru Hitler a fost consolidată (n. red.).

oferind liderilor săi refugiu în Germania. În afară de liderul Sima, printre ei s-a mai numărat, spre exemplu, şi gardistul Traian Boeru, responsabil pentru uciderea lui Nicolae Iorga, fost premier şi om de încredere al regelui Carol al II-lea. Acesta din urmă fusese asociat, la rândul său, cu asasinatul liderului legionar Codreanu**********. Asasinarea lui Iorga avusese loc lângă Strejnicu la 27 noiembrie, ziua deshumării lui Codreanu şi a altor 12 legionari, executaţi de forţele loiale regelui[42].

Acum, Antonescu putea conduce autoritar în România. Acesta a onorat şi a menţinut monarhia, aducând-o din Grecia pe regina Elena††††††††††††, pentru a fi alături de ei. În practică, puterea tânărului monarh a fost mai cu seamă simbolică, dar făcând acest lucru, Antonescu şi-a mărit aria de influenţă. Încă din timpul luptei împotriva legionarilor, acesta a avut de suferit din lipsa sprijinului organizat care să vină din rândul populaţiei, sprijin care să-l ajute să-şi pună bazele

---

********** în 1938, parchetul militar l-a arestat pe Corneliu Zelea Codreanu pe baza unei plângeri a lui Nicolae Iorga, care-l acuza pe liderul legionar de calomnie. În mai 1938, Codreanu a fost condamnat la şase luni de închisoare. Ulterior a fost rejudecat, fiind acuzat de fapte mai grave, şi condamnat la 10 ani de muncă silnică. În noaptea de 29/30 noiembrie 1938, C.Z. Codreanu şi încă 13 legionari au fost asasinaţi din ordinul regelui Carol al II-lea (n. red.).

††††††††††††regină. Aplecat în exil în 1932, stabilindu-se la Florenţa, în Italia. A revenit în România în toamna anului 1940, după plecarea regelui Carol al II-lea şi urcarea pe tronul de la Bucureşti a fiului ei, Mihai. Din 1940 şi până în 1947, titulatura sa a fost de regina-mamă Elena (n. red.).

autorităţii, reuşind pe această cale să şi-o extindă. Totodată, acesta aspira la un guvern naţional în cadrul căruia, deasupra tuturor, să se afle el, ca părinte al patriei. Politica sa externă a fost una foarte practică şi simplu de sintetizat. Antonescu urmărea restaurarea României Mari, iar pentru a restabili ordinea era pregătit să colaboreze chiar şi cu comunitatea de evrei. Pe Wilhelm Filderman‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, preşedintele asociaţiei evreieşti din România, l-a asigurat că nu avea de gând să facă rău nimănui şi că evreilor nu avea să li se întâmple nimic, atât timp cât aceştia nu se vor întoarce împotriva României. „Transmite-i domnului Filderman că Antonescu se ţine de cuvânt”, a spus generalul[43].

Soarta nefastă a evreilor a fost înrăutăţită de relaţia cu Germania. La 23 noiembrie 1940, România a aderat la Pactul Tripartit, alături de cele trei puteri ale Axei – Germania, Italia şi Japonia –, pact care a fost mai ales un sprijin financiar şi a dus la dezvoltarea militară a Pactului Anticomintern încheiat anterior împotriva Uniunii Sovietice şi împotriva comunismului. România a fost astfel atrasă definitiv în tabăra puterilor Axei, cu toate că pe atunci Germania nazistă şi Uniunea Sovietică încă aveau în vigoare un pact de neagresiune. Concret, acest lucru a însemnat că în România a sosit o *Deutsche Heeresmission* care avea să ajute românii să-şi

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Jurist şi om politic român de origine evreiască, Wilhelm Filderman (1882-1963) a fost preşedinte al Uniunii Evreilor Români, al Comunităţilor Evreieşti din România şi al Consiliului Central al Evreilor din România. A absolvit Liceul „Matei Basarab”, unde a fost coleg de clasă cu Ion Antonescu (n. red.).

modernizeze forţele armate şi să-şi apere ţara în timp de război. O astfel de solicitare fusese înaintată anterior şi din partea regelui Carol al II-lea, însă Hitler o refuzase. Acum că Antonescu era la putere, Hitler a profitat de ocazie. La 19 septembrie 1940, acesta a dat ordinul de a începe misiunea. în practică, acest ordin era clar direcţional împotriva Uniunii Sovietice. *Deutsche Heeresmission* (DHM) a fost condusă de Erik Oskar Hansen§§§§§§§§§§§§§§, consolidată de *Luftwaffemission* (Misiunea forţelor aeriene) sub comanda generalului Wilhelm Speidel, *Wirtschaftsstab* (Organizaţia economică) comandată de *Oberst*********** Karl Spalck şi o *Marinemission* (Misiunea forţelor marine) condusă de amiralul Friedrich Wilhelm Fleischer[44].

§§§§§§§§§§§§§§ Generalul de cavalerie Erik Oskar Hansen (1889-1967) a fost, în două rânduri, şeful misiunii militare germane în România: octombrie 1940-iunie 1941 şi ianuarie 1943-august 1944 (n. red.).

********** Grad militar prezent în câteva ţări germanice şi scandinave, echivalent celui de colonel (n. red.).

Capitolul 3

Petrolul de la Ploieşti

Pentru Germania, România era o ţară importantă din mai multe motive: poziţia geografică a ţării, fiind o zonă vastă şi populată din sud-estul Europei, în care Berlinul avea interese majore ca parte din planul *Grosswirtschafisraum* Europa; în plus, România era un producător major de alimente şi dispunea şi de petrolul de la Ploieşti.

Prin cei 20 de milioane de locuitori ai săi, România era una dintre cele mai populate ţări din regiune. Pe teritoriul cuprins între graniţele existente la 1940, 72% din populaţie era formată din etnici români, 8% erau maghiari, 5,5% ruşi şi ruteni, iar 4% etnici germani. în ceea ce priveşte populaţia activă, 78% lucra în agricultură, ceea ce a dus la un aport semnificativ de şeptel: 2,6 milioane de cai, 4,1 milioane de bovine şi 12,8 milioane de oi. Din punct de vedere economic, ţara era destul de puţin industrializată[1]. Conform unui recensământ german din 1938, ţara număra în acelaşi an 3 767 fabrici, dintre care 974 făceau parte din industria alimentară, număr care nu era neapărat unul excepţional pentru regiune. într-o oarecare măsură, România nu se descurca atât de rău. Pentru fiecare 777 români, în ţară exista un vehicul. Ungaria se descurca mai bine (1: 438), la fel şi Grecia (1:496), dar Iugoslavia şi Bulgaria erau cu mult în urma României, cu o

proporţie de 1: 1034 şi 1: 1484. Comparativ cu Germania, decalajul Europei de Sud-Est era foarte vizibil: 1 la 41. Reţeaua de căi ferate a României era de 11 216 km lungime, în comparaţie cu cei 9 471 ai Iugoslaviei, 7 823 ai Ungariei şi 54 556 km ai Germaniei.

Ţara era autarhică din punct de vedere agrar şi, de asemenea, exporta. Populaţia era în creştere, iar 51,9% din aceasta avea vârste sub 40 de ani în 1940[2]. Datorită schimbărilor care aveau loc în relaţiile de putere din Europa, Germania a devenit pentru România o ţară din ce în ce mai importantă din punct de vedere comercial, lucru care, în consecinţă, a dus la acorduri comerciale între cele două ţări. în 1938-1939 comerţul chiar s-a dublat. Atunci când anul 1938 a adus agriculturii României o recoltă record, pe plan internaţional era recesiune. Astfel că România căuta acum să stabilească legături şi cu Marea Britanie şi Franţa, pentru a-şi putea vinde o parte din recoltă. Englezii şi francezii şi-au protejat însă piaţa internă, iar Germaniei nu i-a convenit deloc acest lucru. Berlinul a ameninţat deschis cu îngheţarea contractelor comerciale, ceea ce pentru România (şi pentru Berlin, de altfel) ar fi fost deosebit de nefavorabil. Astfel, relaţia dintre cele două ţări a devenit una mai strânsă, în ciuda faptului că motivul a fost, de fapt, un joc de putere politică[3].

Principalul interes al Germaniei era industria petrolieră. Germania, la fel ca Japonia, avea un deficit enorm de petrol, iar câmpurile petrolifere aveau o mare importanţă strategică. Hitler era obsedat de ele. în timpul Operaţiunii Barbarossa s-a ţinut în permanenţă cont de vulnerabilitatea câmpurilor petrolifere

româneşti. în parte, strategia germană a fost determinată de petrol sau, după cum spunea Heinz Guderian, expertul german în Blitzkrieg, „pentru Hitler, petrolul era scris cu P mare”.

Până la sfârşitul războiului, petrolul avea să influenţeze masiv deciziile militare germane. Ceea ce s-a şi văzut în operaţiunile din Caucaz, acolo unde germanii s-au apropiat până la 20 de kilometri de Groznîi şi de câmpurile petrolifere. Caucazul producea 86,5% din petrolul Uniunii Sovietice[4]. Inclusiv bătălia finală, Operaţiunea *Fruhlingserwachen*†††††††††††††† din Ungaria, din martie 1945, a stat sub semnul protejării câmpurilor petrolifere din sudul lacului Balaton, aproape de Nagykanizsa, în sud-ves- tul Ungariei. în plus, Budapesta, capitala Ungariei, a fost sacrificată şi transformată în oraş *Festung,* sau fortăreaţă, fiind ocupată de 70 000 de militari germani şi maghiari care operau sub ordinele Corpului 11 Munte *[Gebirgskorps]* pentru apărarea obiectivelor strategice. La 13 februarie 1945, când a căzut ultima rezistenţă, abia 100 dintre soldaţi au reuşit să ajungă din nou în liniile germane[5]. Ulterior, Hitler avea să insiste asupra păstrării instalaţiilor petroliere din Austria, a celor de la Zisterdorff şi Mauthausen. După pierderea petrolului de la Ploieşti, Hitler depindea în proporţie de 80% de petrolul din Austria şi de cel din Ungaria. Câmpurile petrolifere maghiare au produs în 1944 şi 1945 undeva între 810 162 şi 655 772 tone de petrol nerafinat[6].

Datorită ascensiunii Germaniei naziste, evoluţia

†††††††††††††† Operaţiunea *Fruhlingserwachen* („Deşteptarea primăverii”), cunoscută şi sub numele de Operaţiunea Lacul Balaton, s-a desfăşurat în prima jumătate a lunii martie 1945 şi a reprezentat ultima ofensivă majoră a Germaniei naziste în Al Doilea Război Mondial (n. red.).

economică germano-română a fost din ce în ce mai strânsă. Dacă la mijlocul anilor ’30 Germania încă era al 17-lea partener de comerţ al României, la finele anilor ’30 se poziţiona pe locul al patrulea. în timpul războiului, lucrurile nu au făcut decât să escaladeze, punctul culminant fiind exportul de petrol către Germania şi către regiunile ocupate de aceasta în Europa. în tone, a fost vorba despre:

- 1939: 988 000 tone; ¿r ?
- 1940: 1 050 300 tone;
- 1941: 2 717 000 tone; -
- 1942: 2 047 800 tone;
- 1944: 987 100 tone[7].

Cifrele cu privire la livrările făcute de România pot varia, ceea ce se explică în parte prin livrările făcute în zonele dinafară Reichului german, cum ar fi Protectoratul‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, precum şi prin diferenţierea făcută între petrol brut, benzină şi altele asemenea. Astfel că, după calculele lui Jonathan Morales, aproape de jumătate din exportul de petrol românesc din anul 1941 a ajuns în Germania. Este vorba despre 3,6 milioane de tone pe an[8]. în *Das Olproblem* s-a vorbit despre produse obţinute din 5 648 538 tone de petrol brut în anul 1942 şi produse obţinute din 5 315 382 tone în anul 1943. Dat fiind faptul că jumătate din acest petrol ajungea în Germania, cifrele se apropie de estimările lui Hillgruber. Livrările din acea perioadă

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Protectoratul Boemiei şi Moraviei – denumire sub care a fost încorporată celui de-Al Treilea Reich cea mai mare parte a Cehiei (n. red.).

pentru Italia s-au ridicat undeva la aproximativ 403 610 tone, pentru Bulgaria la 24 157 tone, pentru Slovacia la 35 647 tone, pentru Finlanda la 4 484 tone, iar pentru Franţa la 14 936 tone. într-un raport al OKW (înaltul Comandament al Wehrmachtului) din anul 1940 se vorbea despre o livrare de 848 459 de tone de petrol românesc pentru Germania în anul 1939 şi o livrare de 436 584 de tone pentru Protectorat. în total, 30,8% din exportul de petrol românesc în 1938[9].

Colaborarea germano-română în domeniul petrolului nu s-a realizat chiar fără nicio problemă. în octombrie 1939, între Berlin şi Bucureşti a fost semnat un acord comercial, numai că, în practică, românii nu şi-au respectat înţelegerea privind aprovizionarea cu petrol. Acest lucru a avut de-a face cu poziţia puternică a Aliaţilor în ceea ce priveşte deţinerea câmpurilor petrolifere. Din septembrie 1939, Germania a fost în război cu Franţa şi Marea Britanie, iar regele Carol al II-lea şi guvernul Tătărescu§§§§§§§§§§§§§§§ nu au făcut nimic pentru a îmbunătăţi relaţiile cu Berlinul. Situaţia era dramatică. La Karinhall, în casa de la ţară a lui Hermann Goring, a avut loc o întâlnire „furtunoasă". Acolo s-au întrunit liderii economiei de război naziste, cei care iniţiaseră *Vierjahresplannen* /„Planul de patru ani". Ceva trebuia să se întâmple, asta era clar. în decembrie, Hermann Neubacher, un nazist proeminent care era pe atunci primarul Vienei, a fost trimis la Berlin pentru o audienţă cu ministrul german de externe, Joachim von Ribbentrop. La Berlin s-a luat decizia ca Neubacher să fie învestit în funcţia de

>

Sonderbeauftragter (reprezentant special) în chestiunea petrolului. Pentru ca acest lucru să poată fi realizat, el a primit concediu din funcţia pe care o ocupa în Viena. Hitler era de părere că un austriac îi înţelegea mai bine pe români.

Alegerea lui Neubacher a fost şi inteligentă, şi strategică. Primarul Vienei se bucura de anumite favoruri care aveau de-a face cu faptul că, în trecut,

§§§§§§§§§§§§§§§ Gheorghe Tătărescu (1886-1957) a îndeplinit funcţia de prim-minis- tru în două rânduri (1934-1937 şi 1939-1940) (n. red.).

fostul primar al Vienei, Karl Lueger, se exprimase public în favoarea românilor cu privire la chestiunea Transilvaniei. în Bucureşti, gestul său nu fusese dat uitării, în capitală existând chiar şi o stradă redenumită

după acesta**********. Neubacher s-a folosit de această moştenire pozitivă pentru a perturba sentimentele latine dintre Franţa şi România, fiind ajutat în acest scop de tensiunile crescânde din regiune. România a conştientizat iredentismul naţiunilor înconjurătoare şi se simţea din ce în ce mai ameninţată. Acest lucru i-a dat lui Neubacher prilejul de a încheia înţelegerea petrol-pentru-arme, prin care România să primească arme în schimbul petrolului, înţelegere pe care a încheiat-o expeditiv cu generalul Georg Thomas, şeful Biroului economic şi de armament din OKW *(Wi-Ru-Amt).* Germanii au furnizat României în special tunuri antitanc *(Pak)* şi tunuri antiaeriene *(Flak),* dar a apelat şi la cantităţile mari de arme capturate în Polonia, ţară care în septembrie 1939 fusese călcată în picioare de Germania nazistă. în martie 1940, Neubacher şi-a putut anunţa rezultatul misiunii: pactul „Armament-PetroT cu România, sau, în limba germană, *Ol-Waffen-Pakt.* Odată cu *Deutsche Heeresmission* în România, care a urmat după intrarea armatei sovietice în Basarabia, controlul german asupra ţării a fost şi mai puternic[10].

Prin sporirea influenţei Germaniei în România, existau speranţe să poată fi controlată şi industria petrolieră. Cea mai mare parte a producţiei de petrol a

---

********** Karl Lueger (1844-1910), om politic austriac. A fondat Partidul Social Creştin şi a fost primar al Vienei în perioada 1897-1910. Pentru că a fost un susţinător al românilor transilvăneni, Strada Fântânii din Bucureşti a primit numele său. Din 1918 a fost redenumită General Henri Berthelot în perioada comunistă s-a numit Alexandr Popov, apoi Nuferilor, pentru a reveni la denumirea din 1918 după prăbuşirea comunismului (n. red.).

fost, până în anul 1940, mâinile marilor companii finanţate de ţări străine: 35% erau proprietăţi olandezo-britanice, 25% româneşti, 22% belgi- ano-franceze, 10% americane. Restul de 8% era împărţit între alte ţări, printre care şi Germania. Principalele companii au fost: Astra Română, Unirea, Dacia, Danube Oii, Concordia, Columbia, Foraj Lemoine, Româno-Americană şi altele asemenea, care au format împreună un grup de 19 întreprinderi.

Acum că stăpânirea germană asupra ţării se întărise prin intermediul *Heeresmissison,* Berlinul a reuşit să preia producţia. Doar 4,5% din producţia românească de petrol provenea din companii de foraj mai mici; însă acest lucru nu a împiedicat ca, până la urmă, producţia să fie distribuită între 150 de companii. Printre acestea s-au numărat Buna Speranţă, Craiova, Petrolina, Sospiro şi Voinţa. în ţară au existat şi 60 de rafinării. Exista riscul unei supracapacităţi de producţie, dar nu toate firmele erau funcţionale[11].

Fireşte, toată atenţia structurilor germane de securitate era îndreptată asupra acestor rezerve strategice. De altfel, în România exista deja un centru de apărare clar orientat asupra petrolului încă dinaintea înţelegerilor cu Antonescu. Este vorba despre *Ölschutz Organisation Rumänien* din cadrul *Amt Ausland/Abwehr* (Serviciul militar de informaţii al OKW). Aceasta a fost pus sub conducerea maiorului dr. Hans Wagner, care era afiliat *Ausland Abwehr Sektion* III/F (Informaţii militare externe secţia III/F). Organizaţia-umbrelăla adăpostul căreia a activat *Ölschutz Organisation* se numea *Kriegorganisation Rumänien* (Organizaţia de

război din România), abreviată KOR, iar această KOR nu s-a ocupat doar cu protejarea petrolului. A fost situată în avanpostul românesc al serviciului german de informaţii şi a raportat despre tot ceea ce afla prin intermediul diplomaţiei, al spionajului şi al *Vertrauens Leute (V-Leute)*†††††††††††††. Organizaţia a operat în secret şi a ieşit pentru prima dată la iveală într-o telegramă adresată fostului ministru german Wilhelm Fabricius, care era avertizat cu privire ia concentrările de trupe ruseşti la graniţa cu Polonia. Organizaţia condusă de dr. Wagner a continuat să ţină sub observaţie chestiunile legate de petrol până la instalarea regimului Antonescu în România, când situaţia politică de la Bucureşti s-a stabilizat pentru Germania. în decursul anului 1940, când România a intrat în sfera de influenţă germană, KOR s-a transformat în *Abwehrstelle Rumänien*[12].

Şi Hermann Neubacher, reprezentantul special *Sonderbeauftragter,* a raportat la Berlin diverse misiuni secrete de sabotaj care vizau câmpurile petrolifere. încă dinaintea Operaţiunii Barbarossa, germanii constataseră faptul că sute de lăzi fuseseră încărcate în două bărci de pe Dunăre. Bucureştiul a fost înştiinţat cu privire la aceste activităţi suspecte, dar nu a luat nicio măsură. Neubacher a blocat însă bărcile cu şlepuri nemţeşti, după care a stăruit ca oficialii de la Bucureşti să le percheziţioneze, ameninţându-i că, altfel, va fi oprită aprovizionarea cu arme. Acest lucru i-a pus pe români în mişcare, iar în bărci au fost găsiţi peste 100

†††††††††††††† „Oameni de încredere” (în orig. în 1b. germană) – agenţi de influenţă şi simpatizanţi ai Berlinului (n. red.).

de marinari britanici, substanţe explozive, materiale grele, până şi o piesă de artilerie.

Românii i-au expulzat pe britanici[13], însă aliaţii italieni le-au dat şi ei bătăi de cap. în perioada în care luptau împotriva Greciei‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, italienii au cerut germanilor permisiunea ca, pe viitor, transporturile de petrol pentru Italia să fie făcute de companiile italiene. Neubacher nu prea a avut de ales. La puţin timp după aceea, s-a descoperit că petrolul era, de fapt, vândut în Marea Egee, de unde ajungea direct în rezervoarele tancurilor britanice[14].

Datorită acestor tipuri de afaceri neobişnuite, Erwin Rommel, comandantul *Afrika Korps,* a găsit, într-o bază militară britanică din Africa de Nord, butoaie de petrol cu inscripţia *Deutsche Wehrmachtsmission Rumänien.* S-a mai descoperit *şi* că livrările pentru *Heeresmission* din Finlanda se desfăşurau pe căi neobişnuite, dar nu ajungeau în Helsinki. în urma investigaţiilor, se pare că înşelătoria se întindea până în Elveţia. Neubacher a soluţionat aceste chestiuni cu tactul cuvenit, o „atitudine pedantă" neavându-şi locul aici. Românii au fost înştiinţaţi prudent că afacerile ilicite fuseseră scoase la iveală, după care lucrurile au fost soluţionate pe cale paşnică[15].

Serviciile britanice erau bine informate cu privire la

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ La 28 octombrie 1940, armata italiană din Albania a atacat Grecia. Beneficiind de sprijin britanic, grecii i-au oprit pe italieni, apoi au trecut la contraofensivă, intrând pe teritoriul albanez. Războiul s-a încheiat la sfârşitul lunii aprilie 1941, după intervenţia Germaniei în conflict, de partea Italiei (n. red.).

utilajele germane din câmpurile petrolifere. Acest lucru a ajuns la urechile lui Neubacher prin intermediul unui inginer olandez care lucra la [rafinăria] Astra Română din Ploieşti. Acesta i-a spus că ducea lipsă de oameni care să poată răspunde la cererile diverselor ministere româneşti cu privire la progresul producţiei, al reparaţiilor şi al transportului. Era clar că o parte din aceste date ajunseseră direct la Aliaţi. Inclusiv transporturile feroviare de petrol au fost împiedicate de serviciul secret britanic. Roţile vagoanelor fuseseră unse cu o substanţă inflamabilă, astfel încât trenul să ia foc după ce se punea în mişcare[16].

Existau speranţe ca producţia câmpurilor petrolifere româneşti să poată fi majorată. Cei de la Berlin erau optimişti în această privinţă şi se vorbea chiar despre o dublare a producţiei, numai că în practică lucrurile nu s-au dovedit a fi aşa. Noile instalaţii de foraj, prevăzute pentru 1943, s-au lăsat aşteptate, iar producţia a rămas în urmă cu planificarea, motiv pentru care Germania nazistă a ajuns într-o situaţie paradoxală: aveau nevoie de petrol pentru a transporta petrolul. însă penuria nu a făcut decât să se intensifice.

în toamna anului 1941, generalul Georg Thomas, responsabilul pe partea economică pentru planurile *Generalplan Ost* (planurile germane cu privire la Uniunea Sovietică), avertiza deja că Germania nu va mai avea rezerve de combustibil decât pentru două luni[17]. Faptul că Thomas nu exagera s-a dovedit în timpul Ofensivei *Fall Blau,* atacul din vara anului 1942. în stepa din Kalmîkia, în drum spre Stalingrad şi Volga, Armata 6 a fost nevoită să staţioneze aproape o săptămână pentru

simplul motiv că nu aveau combustibil[18].

După Stalingrad, odată cu apropierea frontului, s-a pus presiune pe câmpurile petrolifere de la Ploieşti, care în repetate rânduri au fost ţintele unor atacuri aeriene la scară mare. Ca de obicei, Berlinul căuta să-şi rezolve problemele prin intermediul trimişilor speciali. Aceştia puteau trece peste cuvântul oricui folosindu-se de împuterniciri, fentând astfel obstacolele birocratice pentru a putea ajunge la chestiunile de producţie. La 31 mai 1944, Hitler i-a încredinţat această misiune lui Edmund Geilenberg, care prin decentralizarea industriei germane (devenită astfel mai puţin vulnerabilă în faţa atacurilor aeriene) şi prin trecerea la o producţie subterană, voia să dea un impuls industriei (petroliere) germane. în ciuda faptului că au lucrat la un moment dat în jur de 350 000 de persoane la acest program Geilenberg, problemele legate de deficit au rămas în continuare de natură structurală, probleme la care au contribuit şi probabilităţile destul de şubrede de a câştiga războiul.

Până în ultima clipă, structurile sensibile germane (armata, partidul, economiştii şi SS-ul) au fost interesate de câmpurile petrolifere de la Ploieşti. Interesul era evident, ţinând seama că a fost vorba despre un post înseninat, râvnit de toată lumea.

Acest lucru a dus la o concurenţă acerbă între instanţele germane, provocând tensiuni mari inclusiv în interiorul SS-ului, *Reichsführer-ul* SS Heinrich Himmler fiind nevoit să intervină. Pentru a păstra câmpurile în siguranţă, a fost implicată chiar şi opinia publică internaţională. Aşa se face că membri ai Crucii Roşii

internaţionale au fost invitaţi la Ploieşti pentru a investiga consecinţele „bombardamentelor teroriste" ale armatei aliate. Sigur că examinările s-au concentrat mai ales pe daunele civile, precum gimnaziul care fusese afectat[19]. Protejarea câmpurilor petrolifere a avut destul de multe consecinţe şi în plan militar, nefiind vorba doar despre câmpurile de la Ploieşti, ci şi despre conducte precum cele care duc de la Ploieşti la Constanţa. Conductele treceau de-a lungul podurilor de pe Dunăre în direcţia Feteşti şi erau păzite de trupele de securitate. Totodată, pe diferite poziţii de-a lungul traiectoriilor petrolului erau staţionate echipaje de pompieri, ceea ce a necesitat eforturi enorme. Conducta, care a fost montată între Ploieşti şi Vâlcea şi care ducea spre Sibiu şi Cluj sub supervizare germană, nu avea decât 400 km lungime. La începutul *Heeresmission* în 1940, România dispunea de peste 2 770 de conducte de gaz, din care 2 015 km erau în mâinile întreprinderilor, iar 755 km, în mâinile statului român. Câteva dintre traiectoriile importante erau Băicoi-Constanţa (320 km), Băicoi-Giurgiu (180 km) şi Băicoi-Bucureşti (875 km)[20].

în calitate de comandant al sitului de la Ploieşti, comandantul Regimentului *Flak* 180, *Oberstleutnant* von Grapow era cel care ţinea frâiele. Printre ceilalţi ofiţeri implicaţi în apărarea antiaeriană se numără maiorul Hoffmann (Detaşamentul antiaerian *Flak Abteilung* 191) şi maiorul Tepper (Detaşamentul antiaerian *Flak Abteilung* 125). Trupele terestre erau formate din Divizia Vânători de Tancuri Lehr, Detaşamentul 1 condus de *Oberstleutnant* Scholz, şi din

unităţi teritoriale precum Regimentul „Landschaft” 108 (Stab), Batalionul „Landschaft” 235,514 şi 563 (poziţia de pe 6 martie 1941). în plus, au fost implicate şi trupe speciale de securitate numite *Sicherungskräften,* formate în parte din români conduşi de maiorul von Gregory. Printr-o reţea de *Standortâltesters* care erau ochii şi urechile misiunii *Heerestnission,* germanii au încercat să pună stăpânire pe situaţia securităţii în întreaga România[21]. La 6 martie 1941, în vederea viitoarei bătălii împotriva Uniunii Sovietice, apărarea aeriană din preajma Ploieştiului a fost întărită de jur împrejur atât cu tunuri antiaeriene, cât şi prin intermediul aeronavelor de luptă[22]. Flotila 52 vânătoare *(Jagdgeschwader 52)* a fost cea mai importantă unitate aeriană din zonă. în decursul războiului, măsurile de securitate din jurul Ploieştiului aveau să se intensifice din ce în ce mai mult. Odată cu pierderea câmpurilor petrolifere în august 1944, situaţia deja slăbită a germanilor în ceea ce priveşte materiile prime s-a înrăutăţit.

în afară de petrol şi agricultură, economia României nu era neapărat prea importantă pentru Germania nazistă. O atenţie sporită a fost acordată industriei metalelor, importantă pentru producerea armelor. în ajunul celui de-Al Doilea Război Mondial, România nu era capabilă să îşi acopere propriul necesar de muniţie. Producţia de muniţie pentru cartuşe de puşcă era de 15 milioane de piese pe lună. Muniţia de artilerie era produsă în 11 fabrici precum Malaxa din Tohanu Vechi, unde se produceau 120 000 de piese pe lună. Este vorba despre calibre de 7,5 cm, 10,5 cm şi 15 cm. Tunurile erau produse în fabricile Astra din Braşov. Praful de

puşcă provenea de la Pulberea şi Rupul, două întreprinderi de stat din Bucureşti. Mai existau şi trei fabrici mici de avioane, I.A.R Aeronaut, I.C.A.R şi Set, toate trei cu sediul în Bucureşti şi care puteau produce, cu eforturi suplimentare pe timpul războiului, în jur de 50 de aeronave pe lună. în acest caz este vorba despre aeronava tip LA.R. 80, care în şase minute se putea ridica de la sol la o înălţime de până la 3 000 de metri şi care opera cu o viteză de 540 de kilometri la oră. Tancurile erau produse în fabrica Malaxa din Budapesta*. Este vorba despre tancuri construite cu licenţă de la firma franceză Renault. Ceea ce România producea cu vârf şi îndesat, dar, în cele din urmă, nu s-a dovedit a fi de folos, au fost măştile de gaze, cu o producţie de 50 000 de piese pe lună[23].

Este vorba despre Uzinele Malaxa din Bucureşti (n. red.).

! Capitolul *4*

Holocaustul românesc

„îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari.” Mihai Antonescu, *8 iulie 1941*

Holocaustul din România este o poveste de sine stătătoare. Spre deosebire de multe alte ţări din zona Europei dominate de Germania nazistă, România a implementat propria politică a evreilor, cu caracteristici preluate din ceea ce Goldhagen numea „antisemitism de distrugere”[1], al cărui scop a fost eradicarea iudaismului. Citind documentele din acea vreme, se poate observa că şi Antonescu vedea iudaismul ca pe un *Fremdkörper,* ca pe un corp străin în societatea românească. Ca atare, acesta a fost considerat o ameninţare pentru România Mare la care râvneau naţionaliştii. Antisemitismului ceva mai convenţional, care a existat în regiune de când lumea, i s-a adăugat astfel o nouă dimensiune, influenţată de forţele ultranaţionaliste din care a rezultat şi Garda de Fier. Ascensiunea comunismului, în cadrul căruia evreii au fost percepuţi ca reprezentanţi ai acestuia, a înrăutăţit şi mai mult lucrurile, la fel cum aceleaşi consecinţe le-au avut şi situaţia geopolitică incertă şi schimbările de putere rezultate în urma tratatelor de pace din 1919.

Curând a devenit destul de clar că sub Antonescu, în noua Românie Mare, n-avea să existe prea mult loc

pentru evrei.

Tensiunile au escaladat foarte serios în iunie 1940, atunci când Uniunea Sovietică a revendicat cu fermitate Basarabia de la România. Acest afront public a dus la un val de naţionalism şi la pogromuri în ţară[2]. în timp ce numeroşi etnici români au trecut Prutul spre vest, fugind din calea Armatei Roşii, evreii (care adesea vorbeau ruseşte) au rămas în mare parte în Basarabia. Din observaţiile istoricului Petru Negură, care a studiat asociaţiile de scriitori din regiune, ne putem face o idee cu privire la relaţiile dificile dintre români şi evrei. Potrivit lui Negură, majoritatea autorilor de orientare românească se refugiaseră, iar în opera multora dintre cei rămaşi în urmă a existat o turnură majoră şi imediată în ceea ce priveşte lucrările şi alegerile lor scriitoriceşti. Dacă mulţi dintre ei se pronunţaseră ca fiind autonomişti (pentru o Basarabie independentă), aceştia predicau acum mesajul comunist. Marea majoritate a acestor autori erau evrei, elita uniunii scriitorilor înfiinţate de Moscova fiind în întregime evreiască. Scriitorii din regiune rămaşi în Basarabia riscau să fie persecutaţi din pricina „decadenţei lor burgheze". După părerea lui Negură, intelighenţia evreiască din Basarabia se bucura de anumite favoruri ce aveau de-a face cu neîncrederea sovieticilor în etnicii români din regiune. NKVD-ul (serviciul secret sovietic) şi Agitpropul (departamentul Uniunii Sovietice pentru agitaţie şi propagandă) s-au întors împotriva acestora din urmă. O mulţime de evrei care suferiseră sub stăpânirea românească trăgeau nădejde ca regimul

sovietic să le asigure protecţia şi legitimitatea. Astfel, în urma unei istorii îndelungate de integrări dificile (segregare permanentă) şi antisemitism istoric, a luat fiinţă un „pact” neobişnuit.

Istoria Basarabiei a fost rescrisă pe repede înainte. Perioada românească a fost prezentată drept „ocupaţie”, iar noua perioadă sovietică, drept „eliberare”. Istoricii comunişti susţineau totodată că între regiunea ocupată şi Rusia exista deja o „legătură străveche”, încă de pe vremea otomanilor, când moldovenii le-ar fi cerut ajutorul ruşilor. Panslavismul era şi el în floare. Au mai existat tentative anterioare de a introduce alfabetul chirilic, însă acestea au eşuat. A fost o încercare alternativă de „construire a naţiunii”, în care mai bine s-ar fi potrivit regionalismul. Istoricul Marina Fărîmă vorbea despre istoria regiunii ca despre cea a unei „crize identitare”[3]. în orice caz, acestea au fost exemple de „incluziune forţată”, după cum le-a descris Igor Caşu. întrucât majoritatea intelectualilor, în afară de scriitori, au fugit din Basarabia, autorităţile sovietice s-au bazat foarte mult pe inteligheţia evreiască. în plus, au mai fost aduse 5 000 de cadre comuniste din Ucraina şi Rusia. Cultura evreiască a înflorit în timpul comunismului, înfiinţându-se până şi un colectiv al scriitorilor idiş. Prosperitatea a fost însă de scurtă durată, fiindcă după 1945, atunci când nu doar Basarabia, ci şi toată România a căzut pradă sferei de influenţă sovietică, statutul special al evreilor nu a mai fost necesar, aceştia îndurând aceeaşi soartă de care au avut parte alte grupuri de populaţie[4].

Prima întâmplare însemnată s-a petrecut la Dorohoi, în 1 iunie 1940. Aceasta a fost precedată de un alt incident la graniţă cu Armata Roşie, care s-a soldat cu morţi. Spiritele s-au aprins la înmormântare, aproximativ 10 militari evrei români fiind ucişi de alţi militari. Gloata furioasă a trecut apoi prin Dorohoi. Conform cifrelor oficiale, în urma incidentului şi-au pierdut viaţa 51 de persoane, iar conflictul nu a luat sfârşit decât la intervenţia generalului Constantin Sănătescu§§§§§§§§§§§§§§§, comandantul Corpului VIII armată. „Sunt uimit că asemenea lucruri se petrec din cauza unor unităţi pe. care le consideram trupe de elită”, a menţionat acesta posomorât. La 30 iunie, lucrurile au mers prost la Galaţi, acolo unde uh grup de evrei ar fi perturbat marşul unei unităţi româneşti. Soldaţii au tras la întâmplare în grupul de evrei. La fel cum s-a întâmplat şi la Dorohoi, nici la Galaţi nu a existat un ordin din partea superiorilor, fiind vorba de frustrările unităţilor locale şi ale ofiţerilor. Şi în acest caz, cel care a pus capăt tulburărilor publice şi masacrului a fost un ofiţer cu grad înalt, şi anume generalul Aurelian Son, comandantul Corpului XI armată[5].

în ianuarie 1941, în timpul rebeliunii Gărzii de Fier, a avut loc un pogrom în Iaşi. A început la 21 ianuarie,

§§§§§§§§§§§§§§§ Constantin Sănătescu (1885-1947), general. A condus Corpul IV armată (1941-1943), care a participat la eliberarea Basarabiei, precum şi la operaţiunile militare de la Odessa şi Cotul Donului. în perioada 1943-1944 a fost comandant al Armatei 4, iar între 23 august şi 6 decembrie 1944 a fost prim-ministru, fiind un personaj esenţial în planificarea şi realizarea loviturii de la 23 august (n. red.).

atunci când mai multe sinagogi au fost arse din temelii. în jur de 2 000 de evrei din diferite locuri au fost hăituiţi, legaţi şi maltrataţi. Scenele cele mai îngrozitoare s-au petrecut într-un abator, în care 15 evrei au fost torturaţi până la moarte şi atârnaţi în cârligele de măcelărie. Fasciştii români s-au referit atunci la ei numindu-i „carne sacrificată cuşer”. Alţi evrei au fost duşi în pădurea de la Jilava, unde 68 dintre ei au fost executaţi. în total au fost ucişi 125 de evrei[6].

Al Doilea Război Mondial a amplificat aceste evenimente. La 19 iunie 1941 a avut loc o întrunire a mareşalului cu cei mai importanţi consilieri ai săi. Se ştia că Operaţiunea Barbarossa urma să înceapă curând, iar Antonescu nu avea încredere în loialitatea comunităţii evreieşti, motiv pentru care a dat ordin ca activitatea acestora să fie monitorizată îndeaproape. Totodată, s-a decis ca evreii de seamă să fie ţinuţi ostatici, pentru a putea

fi folosiţi ca mijloc de constrângere în cazul tulburărilor liniştii publice, ameninţând cu execuţia lor[7]. La 3 iulie 1941, Mihai Antonescu s-a dat de gol, spunând că pentru România se ivise o şansă istorică de a purifica definitiv ţara[8].

Începutul ostilităţilor împotriva Uniunii Sovietice din 22 iunie 1941 a dat şi startul unei uriaşe campanii de defăimare antisemite în România. Peste tot în ţară fuseseră atârnate afişe în care se dădea vina pe evrei pentru război. S-a produs o atmosferă de pogrom. Evreii au fost adunaţi laolaltă în oraşe precum Târgu Jiu, Craiova, Caracal, Turnu Severin şi nu numai. Situaţia s-a înrăutăţit la 24 iunie din pricina atacurilor aeriene sovietice asupra ţării, evreii fiind învinovăţiţi că ar fi incitat la aceste bombardamente şi că i-ar fi informat pe piloţi unde să bombardeze[9].

Acest lucru nu avea niciun sens, după cum s-a dovedit în urma bombardamentului din 26 iunie asupra Spitalului Sfântul Spiridon, în care au fost 38 de evrei printre victime. însă propaganda a funcţionat. O atenţie sporită a fost acordată cartierului general al Diviziei 14 române, care a fost bombardat, şi unei centrale telefonice. Acolo unde era cantonată divizia, în laşiul afectat de tulburări publice, după cum s-a văzut deja că s-a întâmplat în luna ianuarie, tensiunile au escaladat enorm. La 27 iunie, ziarul ieşean *Prut* a publicat un apel al comandantului Divizei 14 Infanterie, Gheorghe Stavrescu**********, în care acesta susţinea faptul că

********** Gheorghe Stavrescu (1888-1951) a fost general român, comandantul Corpului VI în Al Doilea Război Mondial. Decorat cu Ordinul Militar Mihai Viteazul, ulterior a fost condamnat la muncă silnică pentru crime de război şi implicarea în masacrul evreilor din Iaşi. A murit în 1951 la penitenciarul Aiud (n. red.).

inamicii „trebuiau prinşi” şi că oricine „lucra pentru inamic avea să fie făcut bucăţele”[10]. Militarii români şi

membrii Gărzii de Fier au început să vâneze evreii, cei din Iaşi fiind consideraţi „cea mai mare ameninţare”[11].

Un amestec periculos de paranoia şi ultranaţionalism a dus la excese idioate. în cele din urmă, trei evrei au fost arestaţi de autorităţile militare pentru că ar fi trimis „semnale” forţelor aeriene sovietice. Suspecţii, rezidenţi ai oraşului Iaşi, losub Cojocaru, Leon Schachter şi Herşcu Wolf, au fost aduşi în faţa conducerii militare române din judeţ. După interogatoriu se pare că nu a existat nici măcar o singură dovadă pentru aceste învinuiri lipsite de raţiune. Dar acest lucru nu l-a împiedicat pe generalul Stavrescu să confişte comunităţii evreieşti toate telescoapele şi binoclurile. în zilele următoare au avut loc şi o seamă de execuţii din pricina „spionajului”[12]. Cei trei cetăţeni au fost escortaţi în afara zonei militare interzise şi aduşi înapoi în oraş. Pe drumul de întoarcere însă, escorta militară a ales de fapt un drum ocolitor şi a încercat să-i împuşte pe cei trei. Cojocaru a murit pe loc, Herşcu a fost împuşcat şi şi-a pierdut cunoştinţa, iar Schachter a reuşit să scape prin lanurile de porumb[13].

însă măsurile luate la Iaşi nu au fost doar nişte acţiuni spontane împotriva aşa-zisei implicări a evreilor în atacurile aeriene. După neînţelegerea cu germanii, la 27 iunie 1941, mareşalul Antonescu a dat personal ordinul care a dus la acţiunile antie- vreieşti din oraşul Iaşi. Acesta a luat legătura telefonic cu colonelul Constantin Lupu, care a primit ordin să evacueze evreii din Iaşi, cu menţiunea ca oricine s-ar fi opus să fie executat. Atunci când lucrurile nu s-au mişcat pe cât de repede şi-ar fi dorit Antonescu, Lupu a fost demis, la 2

iulie 1941.

între timp începuseră acţiunile cu scopul de a scăpa Moldova de evrei. Comanda a venit prin Mihai Antonescu. Evreii au fost goniţi spre gară în acest scop, dar având în vedere că nu toate instituţiile româneşti fuseseră informate, s-a creat un adevărat haos. Zvonurile cum că evreii ar fi fost nişte comunişti trădători au fost mereu alimentate, jucând un rol în cele ce aveau să se întâmple. Spre gară, drumul era ticsit de cadavre. Pe peron, evreii au fost siliţi să stea întâi culcaţi la pământ, urmând ca alţi pasageri să treacă peste ei. Aceştia au fost după aceea îngrămădiţi claie peste grămadă în vagoane închise, în timp ce trenurile se puneau în mişcare. Unele dintre ele nu aveau vreo destinaţie anume, iar altele se îndreptau de exemplu spre sud, spre Călăraşi. Acele trenuri au fost supranumite „trenurile morţii”[14]. Dintre cei 5 000 de evrei mânaţi în vagoane, doar 1011 au supravieţuit. Mulţi dintre aceştia au pierit de foame şi de sete. Alte trenuri făceau acelaşi drum în sus şi-n jos la nesfârşit, aşteptând pur şi simplu ca marea majoritate a evreilor să moară.

Scenele erau de nedescris. în pogromul de la Iaşi şi-au pierdut viaţa 14 850 de evrei[15]. întâmplările de la Iaşi au dus la depăşirea unei limite. Vechea problemă a antisemitismului şi a pogromurilor a fost implementată la o scară fără precedent. Simon Geissbuhler de la Institutul Yad Vashem pentru Comemorarea Holocaustului a numit aceste acţiuni „o schimbare definitivă de paradigmă, atât din punct de vedere calitativ, cât şi cantitativ”[16].

Intrarea în Basarabia şi nordul Bucovinei a mers mână-n mână cu crimele (de război) împotriva evreilor. La Bucureşti, cele două regiuni erau percepute ca fiind parte integrantă din România, existând îngrijorări serioase cu privire la Basarabia. Bucureştiul susţinea că sub comunism se ducea o politică an- tireligioasă „condusă de evrei”, din cauza căreia basarabenii nu s-ar mai simţi „români” şi, drept urmare, ar „uita disciplina”. Intenţia a fost de a regresa „bolşevizarea”. Mareşalul

Antonescu a făcut apel ca demnitarii cei mai buni să fie trimişi în Basarabia (şi Bucovina) cu acest mesaj. Basarabia trebuia să fie „reabilitată”. O parte din consiliul administraţiei a fost pus la dispoziţie de elita basarabeană, elită care, după ocupaţia sovietică din 1940, a fugit mâncând pământul. Aceştia aveau socoteli de încheiat cu cei pe care îi considerau răspunzători pentru catastrofa ce avusese loc. De altfel, gândul că oamenii locului din Basarabia aplaudaseră invazia sovietică era o neînţelegere. Orice brumă de entuziasm fusese temperată după un an de represiune fără margini din partea serviciilor de securitate sovietice. Asta nu schimbă faptul că NKVD-ul a fost înlocuit cu varianta românească, Siguranţa[17]. Majoritatea acestor crime au fost comise de armată şi de poliţia română. Trupele germane şi grupul de intervenţie *Einsatzgruppe D* şi-au adus de asemenea aportul sângeros, precum şi miliţiile populare formate din români, ucraineni, şi miliţiile etnicilor germani. Grupul *Einsatzgruppe D* l-a avut comandant pe Otto Ohlendorf, economist la bază, care înainte de acţiunea sângeroasă se ocupase cu studiul teoriilor economiei naţional-socialiste, mergând pe linia de gândire a lui Jens Peter Jessen. *Einsatzgruppe D* era format din 5 comandouri. Acestea au executat zeci de mii de oameni, printre care s-au numărat evrei, comunişti (comisari), „asiatici inferiori” şi „guri inutile” (ce trebuiau hrănite). în procesul *Einsatzgruppen,* Ohlendorf a apărut în calitate de martor şi a declarat că, la ordinul său, crimele trebuiau efectuate cu o precizie militară pentru a putea fi vorba de „execuţii umane”. Ohlendorf a urmat planul *Generalplan Ost,* în care Europa de Est trebuia transformată într-un *Grossraum,* un „mare spaţiu”, în care Germania să poată exista în detrimentul altor popoare. în timpul

procesului, acesta a explicat cum, la nivel intelectual, pentru el a fost o provocare să se gândească la problematica legată de existenţa

Germaniei şi a popoarelor în general. O punte de legătură cu privire la „ascensiunea şi declinul" popoarelor s-a căutat încă din vremurile de demult. Scopul final era „politica autarhică", ' pentru care Ohlendorf era pregătit să ucidă, ceea ce s-a şi întâmplat în Basarabia şi mai apoi în Ucraina şi Crimeea, unde acesta a avut o colaborare neîntreruptă cu miliţiile locale, inclusiv cu unităţile tătare din Crimeea[18].

în afară de unitatea lui Ohlendorf, în regiune mai opera şi unitatea specială *Sonderkommando R* (Rusia), sub conducerea *SS-Brigadeführer-uhii* Horst Hoffmeyer. Această unitate specială a funcţionat în colaborare cu unităţile de autoapărare a minorităţilor germane, numite în limba germană *Volksdeutsche Selbstschutz.* Se pare că în jur de 50 000 de evrei şi-au pierdut viaţa ca urmare a operaţiunilor acestei unităţi. Principalele locuri în care au avut loc masacrele au fost Mostovoi, Balaiciuc Cihrin, Zaharovca, Rastadt şi Vasilinovo[19].

Luate în ansamblu, toate crimele din partea de nord a Bucovinei şi a Basarabiei au fost practic comise de români. Cele mai multe dintre acestea au fost execuţii în masă care au avut loc după retragerea Armatei Roşii, fără să implice prea multe ordine şi hârţogărie. Conform lui Geissbühler, acestea au fost descrise astfel: „Din punct de vedere ideologic şi politic, oamenn au simţit că au dreptul să omoare." Războiul a creat împrejurările favorabile în acest sens[20].

Unul dintre primele abuzuri de putere a avut loc la Stânca Roznovanu. Populaţia din târgul Sculeni a fost evacuată ca urmare a luptelor, facându-se diferenţe între locuitorii creştini şi cei evrei. în timp ce creştinii au fost

escortaţi în satele Cârlig şi Copou, evreii au fost puşi într-un transport separat, în direcţia Stânca Roznovanu. La ordinul căpitanului Stihi şi al locotenentului Mihăilescu, românii, conduşi de foşti membri ai miliţiilor basarabeano-române, s-au răzbunat aici pe „insultele aduse de evrei”, încasate în ajunul celui de-Al Doilea Război Mondial, atunci când Basarabia a fost revendicată de la România. Patruzeci de evrei au fost siliţi să sape o groapă comună, în care au fost aruncate cadavrele după execuţie. Aceasta a fost dezgropată în septembrie 1945, fiind scoase la iveală 311 cadavre, dintre care şapte bebeluşi, mai mulţi copii şi 91 de femei. Comandantul la ordinul căruia s-au întâmplat toate acestea a fost colonelul Emil Matieş din cadrul Regimentului 6 Munte român. Ulterior, el s-a scuzat că ar fi comis „prea puţine crime” în campania din Basarabia[21].

La scurt timp după declanşarea Operaţiunii Barbarossa – atacul asupra Uniunii Sovietice din iunie 1941 –, a început deportarea evreilor şi a romilor din România în Transnistria, regiunea dintre râurile Nistru şi Bug care fusese obţinută în timpul avansului împotriva Moscovei. Bucureştiul l-a numit aici guvernator pe Gheorghe Alexianu††††††††††††††††, care îşi avea reşedinţa în Odessa, oraş cucerit cu greu de români. La data invadării Uniunii Sovietice, Odessa era un oraş cu 600 000 de locuitori. Aproximativ 200 000 erau evrei, dintre care mulţi fugiseră după invazia germană a Uniunii Sovietice.

†††††††††††††††† Doctor în drept, profesor şi conferenţiar universitar, Gheorghe Alexianu (1897-1946) a fost guvernatorul Transnistriei în perioada 1941-1944. în 1946, acesta a fost inculpat şi condamnat la moarte pentru crime de război, fiind executat prin împuşcare (n. red.).

Regiunea Transnistriei a fost apoi divizată în 13 judeţe, împărţite la rândul lor în raioane. Masacrele ar fi avut loc în această regiune, cu precădere în regiunea sudică. Istoricul Svetlana Suveică se referea la Transnistria ca la „mormanul de gunoi etnic" al României[22].

La fel cum Germania nazistă a deportat evreii în Polonia ocupată, la fel i-au expulzat şi românii pe evrei în Transnistria ocupată. Acest lucru s-a întâmplat pe etape. Primii evrei care au ajuns în regiune şi au fost „primiţi" acolo în ghetourile pe care românii le numeau „colonii" au fost evreii din Basarabia şi nordul Bucovinei. Aceste deportări au început în luna septembrie a anului 1941. în 1942 aveau să urmeze evreii din sudul Bucovinei. între 1941 şi 1942 ar fi fost vorba despre un total de 195 000 de evrei, în afara celor care deja locuiau în Transnistria. Este neclar câţi evrei locuiau cu exactitate în Basarabia şi Bucovina înainte de începerea deportărilor. Recensământul din 1930 indică 206 958 de evrei în Basarabia şi 69 151 în nordul Bucovinei, un număr de 277 949 de persoane în total. Odată cu deportarea a 195 000 de persoane de către regimul Antonescu între anii 1941-1942, cea mai mare parte acestei comunităţi a fost afectată de deportările în Transnistria.

Aşa cum s-a întâmplat în Germania nazistă şi în timpul deportărilor în Polonia, scopul final al acestei politici a fost unul neclar, ceea ce, desigur, era în avantajul autorităţilor. Regimul Antonescu s-a exprimat limpede în ceea ce priveşte planurile de deportare a evreilor „mai la est", adică la est de râul Bug, ca evreii să ajungă în Ucraina, în regiunea ocupată de germani. Până atunci au

fost construite ghetouri în care să fie primiţi evreii pe măsură ce ajungeau şi au fost înfiinţate batalioane de muncitori formate din evrei. între timp, masacrul evreilor care mai erau prezenţi în Transnistria începuse deja. După calculele lui Jean Ancei, care a calculat numărul evreilor rămaşi în Transnistria, aproximativ 35 000 de evrei au rămas în nordul Transnistriei, o parte în inima Transnistriei, 4 000 de evrei în Moghilău, grosul (100 000 de persoane) în sud, aproape de Odessa, şi 70 000 de persoane în alte locuri din sud. Marea majoritate a acestora a fost ucisă în iarna dintre anii 1941-1942[23].

Cei 195 000 de evrei nou-sosiţi din Basarabia şi Bucovina au fost adăpostiţi în ghetouri „construite" de regulă în cartiere incendiate de Armata Roşie în retragere. Condiţiile de trai erau extrem de proaste. în plus, deportaţii fuseseră victimele pogromurilor în regiunile din care proveneau, astfel că, din punct de vedere psihic, majoritatea deja erau zdrobiţi. în special evreii din Basarabia erau într-o stare foarte proastă. Aceştia se aflaseră o perioadă sub conducerea sovietică, iar persecuţia fusese aspră şi atunci. Structurile sociale ale comunităţii au fost distruse de Moscova, iar ei au fost surghiuniţi în gulaguri. în practica organizaţiilor evreieşti din ghetoul transnistrean, tot evreii din Bucovina au fost cei care au îndeplinit în mare parte funcţiile „oficiale". Asta în măsura în care se poate vorbi despre funcţii în haosul „administraţiei" româneşti. în plus, orientarea evreilor bucovineni a fost una mai degrabă germano-ro- mână inclusiv în ceea ce priveşte limba, în timp ce evreii basarăbeni vorbeau adesea doar

rusă sau ucraineană. Suicidul era la ordinea zilei, iar evreii au fost afectaţi de o epidemie de tifos. în practică, ghetourile nu funcţionau decât parţial, mii de evrei hoinărind literalmente pe câmpuri, hăituiţi şi prădaţi în permanenţă de miliţii şi militari. Uneori se întâmpla ca aceştia să fie siliţi să treacă Nistrul înapoi în Basarabia, de unde veneau, astfel că pe malul vestic al râului s-au format din nou lagăre temporare şi campamente[24].

Haosul a fost simbolizat de un grup de evrei care a ajuns în ghetoul de la Moghilău la 25 iulie 1941. Grupul fusese format din 25 000 de evrei atunci când fusese trimis în Transnistria, dar la sosire mai rămăseseră doar 21 000 dintre ei în viaţă. Restul muriseră în timpul călătoriei. Această primă fază, soldată cu cele mai multe victime, a Holocaustului din România s-a încheiat în jurul datei de 15 noiembrie 1941, atunci când cifra finală a evreilor deportaţi în Transnistria crescuse la aproximativ 119 000 de suflete. Restul au fost ţinuţi închişi în lagăre temporare pe Nistru, au fost ucişi ori au sucombat în timpul deportării. Evreii care au fugit în regiunea montană de la est de râul Bug au căzut victime ale miliţiilor germane şi ucrainene care operau în zonă. Aceia dintre ei care s-au mai întors au relatat evenimentele, astfel că evreii din Transnistria şi-au dat seama că erau prinşi în capcane precum şobolanii[25].

Persecuţia evreilor nu a decurs uniform. Antonescu a fost ceva mai reticent în a-i persecuta pe evreii din Vechiul Regat[26], în această parte a României, evreii erau o parte indispensabilă a economiei, iar Antonescu s-a temut să nu se creeze haos dacă ar fi intervenit prea mult acolo. Ca urmare a acestei politici, din cei

aproximativ 50 000 de membri ai comunităţii evreieşti aflaţi în ghetoul din Cernăuţi şi în împrejurimi, 30 000 au fost în cele din urmă deportaţi. Restul au primit permisiunea de a rămâne în calitate de „specialişti”[27].

Paradoxul era că România lucra la o românizare a economiei încă din anii ’20, totul din dorinţa de a avea o Românie mare şi independentă faţă de străinătate. Având în vedere că românii gândeau pe atunci doar prin prisma naţionalităţii româneşti, şi nu dintr-o perspectivă a etnicităţii, cetăţenii evrei aparţineau şi ei acestei naţionalităţi. Ei au finanţat o parte destul de însemnată a economiei, astfel că încă din acea perioadă aportul lor la economia românească nu a făcut decât să sporească. După cum reiese din calculele lui Hans Schuster din cartea sa *Die Judenfrage în Rumänien* [„Problema evreiască în România” – n. red.], aportul capitalului evreiesc în societăţile comerciale era de 78,1%, de 81,5% în domeniul asigurărilor, 74,4%, în domeniul transporturilor şi 68,2% în industria chimică. Aportul acestora se ridica la peste 25% şi în alte sectoare strategice, precum producţia de petrol şi exploatarea cărbunelui. Aportul relativ scăzut în acest sector se datorează faptului că în aceste domenii se investise masiv din străinătate. Prin politica de românizare, diferite guverne (conservatoare de dreapta) din România au dorit să diminueze influenţa străină, motiv pentru care contribuţia evreiască a crescut implicit[28], de unde şi necesitatea economică de a salva o parte dintre evreii români.

Holocaustul din regiunile româneşti nu a existat separat de Holocaustul implementat de Germania.

Pentru etapele importante, Bucureştiul s-a consultat cu Berlinul. La 12 iunie 1941, Antonescu a fost informat despre directivele cu privire la felul în care trebuiau să fie trataţi evreii din Est. în august s-a luat legătura cu *Reichsführer-ul* SS Heinrich Himmler, iar în 23 şi 24 septembrie a avut loc o consfătuire între ministrul german de externe von Ribbentrop şi Mihai Antonescu, în care s-a discutat colaborarea privind chestiunea evreiască.

Toate acestea au avut drept consecinţă îngrozitoare faptul că în România au murit mai mult de 200 000 de evrei, la care se adaugă şi victimele grupărilor de intervenţie *Einsatzgruppen* din Transnistria‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡. Având în vedere faptul că au mai murit oameni şi în regiunile din România ocupate de ţările vecine, numărul final depinde de graniţele avute în vedere. Cert este că în România, Holocaustul s-a desfăşurat aproape fără intervenţia germanilor (cu acordul lor însă) şi a avut consecinţe teribile. în Europa nu a existat o altă ţară în care germanii să trebuiască să intervină mai puţin decât în România. Pe de altă parte, începând cu luna octombrie 1942, Holocaustul s-a stins încet-în- cet în România. Pentru supravieţuitori, viaţa în ghetouri s-a
îmbunătăţit treptat. De parcă ar fi bănuit apropierea declinului, românii au fost din ce în ce mai rezervaţi, iar trenul cu evrei români nu mai circula spre Auschwitz, după cum a menţionat pe drept cuvânt un istoric. însă asta nu schimbă faptul că avusese loc un masacru, chiar

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ După calculele Krisztei Zach, numărul evreilor a fost de 211 214, în cartea cu acelaşi nume a lui Wolfgang Benz, p. 409 (n. a.).

dacă a fost un „Holocaust uitat”, după cum l-a numit Alexandru Şafran§§§§§§§§§§§§§§§§, rabinul-şef român[29].

Despre soarta romilor se cunosc şi mai puţine lucruri în cadrul acestui Holocaust „uitat” din regiune. Şi ei au fost victimele igienizării rasiale implementate de Al Treilea Reich. în martie 1936 exista deja Legea romilor în Reich, *Reichszigeunergesetz,* în care drepturile acestora fuseseră restricţionate. Au urmat întâi lagărele de concentrare şi abia apoi planurile de viitor. Publicaţia *Artzeblatt* din anul 1938 oferea deja crâmpeie din viitorul deloc roz, vorbind în termenii „Soluţiei finale”. Iniţial au existat discuţii cu privire la sterilizarea a 30 000 de romi aflaţi pe teritoriul german. însă după Conferinţa de la Wannsee din ianuarie 1942, romii aveau să fie deportaţi în lagărele de exterminare şi concentrare, cu toate consecinţele aferente[30].

§§§§§§§§§§§§§§§§ Alexandru Şafran (1910-2006), doctor în filosofie la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Viena, a fost teolog, filosof, istoric şi scriitor român. în 1940 a devenit rabinul-şef al cultului mozaic din România. A luptat pentru apărarea intereselor populaţiei evreieşti din România, fiind ataşat de limba şi cultura naţională. în 1948 a devenit conducătorul religios al comunităţii evreieşti din Geneva, primind ulterior şi cetăţenia elveţiană (n. red.).

Capitolul 5

Operaţiunea Barbarossa

La 12 iunie 1941, chiar înainte de invadarea Uniunii Sovietice de către Germania, la München a avut loc o întrevedere între Hitler şi generalul Antonescu. Românul era un bărbat pe placul lui Hitler: era ferm, puternic anticomunist, antisemit şi, în plus, loial Germaniei. Subiectul discuţiei a fost legat de viitoarele planuri ale Germaniei în Est. Lui Antonescu i-a fost dat să audă ceea ce bănuia deja de multă vreme: Germania nazistă avea să invadeze Uniunea Sovietică printr-un atac-surpriză, Operaţiunea Barbarossa.

La finalul lunii aprilie, Antonescu avusese o lungă întrevedere cu ataşatul său militar la Berlin**********. Discuţia a stat întru totul sub semnul tensiunilor crescânde din Europa, existând numeroase indicii că Germania nazistă se pregătea de asaltul către Est. Antonescu şi-a întrebat ataşatul ce ştia despre asta, iar el a confirmat faptul că zvonuri existau din plin, dar că, desigur, nici el nu putea da un răspuns definitiv. Acum, că zarurile fuseseră aruncate, Antonescu era foc şi pară. Hitler i-a spus generalului că nu se aştepta la eforturi militare din partea României, dar că insista în mod special pe o cooperare facilă

********** în anii 1940-1943, ataşat militar al României la Berlin a fost generalul Ion Gheorghe (n. red.).

privind circulaţia trupelor germane pe teritoriul românesc. Pentru Antonescu însă, acest lucru nu era suficient. El l-a înştiinţat de îndată pe Hitler că România nu avea să stea deoparte, ci li se va alătura în lupta împotriva Uniunii Sovietice. Pentru România, acesta avea să fie un „război sfânt”. Hitler putea conta, aşadar, pe aliatul său român. Nu că asta ar fi fost pe deplin îmbucurător pentru Führer. Acesta a fost oarecum reticent în a le acorda aliaţilor săi din Europa Centrală prea multă libertate de mişcare. Dictatorul german avea cunoştinţe de istorie şi, după experienţa Primului Război Mondial, era destul de temător în ceea ce priveşte războaiele de coaliţie. Colaborarea între armate diferite a dus adesea la conflicte între ele. Hitler îşi dorea o conducere unică, iar faptul că această conducere trebuia să fie numai şi numai în mâinile Germaniei nici nu intra în discuţie. Participarea României a fost îngăduită şi folosită în scop propagandistic, iar Bucureştiul trebuia să se resemneze cu asta. Pentru Antonescu, în afara motivelor ideologice, această colaborare a însemnat şi şansa de a implementa politici revizioniste de frontieră. Astfel că, în aprilie 1941, deja exista o revendicare a regiunii din Banatul sârbesc, regiune care, odată cu invazia Germaniei în Iugoslavia din 6 aprilie, intrase sub sfera de influenţă germană. Pentru această regiune, Bucureştiul a rivalizat cu Budapesta, problema războiului de coaliţie devenind astfel una evidentă. De altfel, între Ungaria şi România existau nenumărate incidente la frontieră[1].

Cu românii trecând de partea sa, Berlinul a mai

câştigat un aliat. Ceea ce, în principiu, pentru germani a fost un succes, având în vedere că iniţial, după 1918, România părea să cadă mai ales în sfera de influenţă a [ţărilor occidentale ce aparţinuseră] Antantei. însă ceea ce a împins România în mâinile germanilor a fost de fapt politica iredentistă a Uniunii Sovietice. Au existat o serie de dispute teritoriale cu Moscova, iar în iunie 1940, Stalin le-a forţat mâna românilor. Fără prea multe ocolişuri, Bucureştiul a fost înştiinţat la 23 iunie că Bucovina şi Basarabia aparţin Uniunii Sovietice, „cererea" transformându-se într-un ultimatum la câteva zile după aceea. Românii au înţeles că în afară de Germania nazistă nu îi putea ajuta nimeni. Regele Carol al II-lea a apelat în grabă la Hitler, însă nici măcar el nu mai putea întoarce demersurile făcute de Moscova, care deja erau avansate.

Pierderea acestor două teritorii majore la graniţă a dus la tulburări politice enorme în România. Oamenii au ieşit masiv în stradă. în mod clar fuseseră lezaţi în mândria lor naţională, în august 1940, când lucrurile s-au suprapus şi cu Al Doilea Dictat de la Viena, prin care milioane de locuitori au revenit ţărilor vecine, în special Ungariei, s-a creat o adevărată debandadă. Atât guvernul român, cât şi regele au fost înlăturaţi de mareşalul Antonescu, care a profitat de aceste tulburări pentru a întoarce haosul în favoarea sa. Guvernul Gigurtu a fost trimis acasă, iar Carol al II-lea a abdicat. începând cu 4 septembrie 1940, Antonescu a devenit oficial cel mai puternic om de la Bucureşti[2].

Acum că România intrase în tabăra Axei, acest lucru a influenţat şi planurile militare germane. La 28 august

1940, numele România apărea în Planul Marcks (atacul asupra Uniunii Sovietice), în care se sugera că România, indiferent de regimul la putere, trebuia folosită ca bază de operaţiuni pentru atac. Cu Antonescu la guvernare, lucrurile au devenit mai simple. Sosirea la 15 septembrie în România a armatei germane pregătite de generalul Kurt von Tippelskirch a prevestit ceea ce avea să se întâmple. După prima întâlnire dintre Antonescu şi Hitler din 22 noiembrie, legăturile au devenit şi mai strânse.
Dovada încrederii politice şi militare crescânde o face faptul că la data de 27 decembrie a aceluiaşi an, Bucureştiul a fost informat oficial despre planurile de atac ale Germaniei cu privire la Grecia. Tot atunci, generalul Hansen a adus prudent în discuţie şi subiectul Uniunea Sovietică. Nu că Germania s-ar fi dat de gol, însă antipatia mutuală faţă de Moscova era evidentă.

Acest lucru a fost confirmat din nou de aderarea României la Pactul Tripartit din care mai făceau parte Italia şi Japonia. Atunci când, în februarie 1941, Statul-Major General german a prezentat noile planuri privind viitorul conflict cu Uniunea Sovietică, s-a ţinut reciproc cont de contribuţia românească, una care momentan era mai ales teritorială. Hitler voia să folosească România pe post de bază de operaţii. Germanii s-au ocupat de calitatea armatei române, în timp ce problematica războaielor de coaliţie atârna ca un nor de furtună deasupra colaborării. în timpul unei întrevederi la Obersalzberg din februarie 1941, în care Hitler a stat de vorbă cu militarii săi de top, acesta şi-a exprimat dezamăgirea cu privire la calitatea armatei române –

sau, mai bine spus, la lipsa de calitate a acesteia. Românii, după cum spunea Hitler, nu ştiau ce-i aia „forţă de apărare”, motiv pentru care aceştia nu puteau fi întrebuinţaţi în conflicte decât foarte limitat. Românii ar face mai bine să stea ascunşi după obstacole naturale şi să se limiteze la defensivă. A mai existat şi ceva critică mascată la adresa politicii româneşti de apărare, care era foarte axată pe extinderea armatei mai degrabă decât pe îmbunătăţirea acesteia. Cantitatea prima în faţa calităţii[3]. în timpul întâlnirii de la Obersalzberg, Hitler a făcut şi câteva declaraţii profetice. Acesta a susţinut că soarta armatei germane nu trebuia să depindă niciodată de perseverenţa românilor. Asta avea să se întâmple însă cu exactitate ceva mai târziu, la Stalingrad.

La 9 iunie 1941, planurile germanilor cu privire la atacul asupra Uniunii Sovietice au fost din nou analizate. S-a decis ca în continuare românii să nu fie informaţi. Era însă clar că aceştia aveau să opereze în colaborare cu Armata 11 germană la comanda *Heeresgruppe Sud,* condus de Gerd von Rundstedt††††††††††††††††. După cum bine ştim deja, la data de 12 iunie, Hitler a hotărât să joace pe faţă cu mult prea entuziastul Antonescu.

Entuziasmul acestuia s-a văzut la scurt timp după aceea, când la 22 iunie a început atacul asupra Uniunii Sovietice. Antonescu a anunţat „războiul sfânt" prin staţiile radio, după care el însuşi a călătorit spre est cu un tren special, pentru a fi personal alături de trupe. Omonimul său, profesorul de drept internaţional Mihai Antonescu, în vârstă de 37 de ani, a fost numit în funcţia de supraveghetor temporar. în toată tevatura iscată, cei de la Bucureşti uitaseră cu totul să-l avertizeze pe Grigore Gafencu, propriul ambasador de la Moscova. Acesta a fost complet luat prin surprindere de război, mai cu seamă că a trebuit să audă veştile de la un diplomat german. Proporţiile luate de amploarea confuziei s-au văzut totodată şi din faptul că nici Moscova nu părea să ştie foarte bine cu cine era în război. Sigur că ambasadorul sovietic de la Bucureşti avertizase frecvent despre prezenţa în ţară a trupelor germane care se deplasau spre est, dar acele avertismente au fost ignorate de Stalin. La data de 22,

---

†††††††††††††††† Karl Rudolf Gerd von Rundstedt (1875-1953) a fost unul dintre principalii comandanţi ai armatei germane din Al Doilea Război Mondial. A condus grupuri de armate în Polonia (1939), Franţa (1940) şi URSS (1941). A condus Ofensiva din Ardeni şi a fost capturat în 1945. A fost eliberat din cauza stării sale precare de sănătate (n. red.).

ambasada germană de la Moscova a fost imediat încercuită de Armata Roşie, însă Ambasada României a rămas neatinsă. Abia în data de 4 iulie a fost clar ce anume

se petrecea, şi ruşii s-au prins că la graniţa de pe Prut fuseseră implicate şi unităţile române în operaţiunile militare. Gafencu a fost convocat de Molotov, ministrul rus de externe, care i-a strâns calm mâna cu o faţă palidă şi extenuată şi l-a întrebat dacă ţările erau în război. Gafencu i-a jurat lui Molotov că nu era la curent cu nimic, dar a ţinut să sublinieze diplomat faptul că politica sovietică faţă de Bucovina şi Basarabia din iunie 1940 nu merita vreun premiu.

Românilor înşişi li s-a amintit degrabă că şi ei erau acum în război. în primă instanţă, cea care a intrat cu adevărat în acţiune împotriva Armatei Roşii a fost Armata 3 română de pe Prut. Aceasta a reuşit să câştige ceva teren datorită faptului că sovieticii fuseseră luaţi prin surprindere, dar la scurt timp a fost confruntată cu o rezistenţă bine organizată. La 26 iunie, primele aeronave sovietice şi-au făcut apariţia deasupra Bucureştiului, iar zona guvernamentală a fost bombardată din aer. A fost un bombardament la scară mică şi mai curând simbolic, soldându-se cu patru morţi şi 12 răniţi. Cu toate astea, războiul devenise acum o certitudine, iar asta n-o mai putea nega nimeni[4]. înainte de izbucnirea războiului, sovieticii îşi aduseseră întăriri la graniţele cu România. La 10 iunie, conform *Deutsche Heeresmission* în România, aceste mişcări la graniţă erau finalizate. Având în vedere faptul că această condensare a puterilor sovietice la graniţă putea fi percepută şi drept ofensivă, pentru a întări frontul românesc, acesta a fost prevăzut cu 168 de tunuri antitanc la data de 30 aprilie a acelui an. Buncărele româneşti de la graniţă au fost prevăzute cu mitraliere

şi tunuri antitanc vopsite în culori de camuflaj. Zona strategică petroliferă din împrejurimile Ploieştiului, o zonă de mare importanţă strategică pentru Germania, era păzită de unităţi germane ale Diviziei 72 Infanterie, care a preluat poziţiile Infanteriei 22. Divizia 4 Infanterie română aflată la Bucureşti trebuia să asiste în caz de urgenţă[5]. După izbucnirea ostilităţilor, strategia comunistă avea oricum un puternic element ofensiv, sovieticii încercând întotdeauna să deplaseze războiul pe teritoriul inamic cât mai repede cu putinţă[6].

„Nu aş fi iertat niciodată dacă am sta cu mâinile-n sân aşteptând să vedem cum decurg lucrurile”, le-ar fi spus Antonescu oamenilor săi pe care îi vizita pe front în permanenţă. Românii aveau să îşi obţină partea lor de izbândă, dar încă de la început, conflictul din Est nu a părut a fi o operaţiune uşoară. Trupele sovietice au luat iniţiativa şi au încercat în mod constant să împingă unităţile Armatei 3 române pe malul vestic al Prutului. Armata 4 a rămas iniţial în rezervă. Pe lângă unităţile române au fost active şi unităţile germane ale Armatei 11. Scopul lui von Rundstedt era de a sparge „linia lui Stalin” – un lung şir de bun- căre –, obstacolele antitanc şi câmpurile minate pentru a putea avansa astfel adânc în Uniunea Sovietică. Marile râuri precum Prutul, Nistrul, Niprul au servit drept puncte importante, avansând mai apoi până la Volga, Kuban şi până în Crimeea. Coasta Mării Negre a avut o importanţă la fel de mare. Germanii i-au văzut pe români chinuindu-se. încă din data de 23 iunie, un ofiţer german de legătură a constatat cu un anumit cinism faptul că armata română nu se putea măsura cu Armata Roşie din niciun punct de

vedere. în consecinţă, la data de 29 a aceleiaşi luni, Hitler a hotărât să mai insiste o dată şi să-i atragă atenţia lui Antonescu asupra faptului că pe Frontul de Sud comanda generală era în mâini germane[7]. Mai mult ca sigur, mareşalul a fost atins în orgoliul propriu, dar ca militar era suficient de realist încât să ştie că Hitler avea de fapt dreptate.

în ciuda pericolelor iniţiale, lucrurile au decurs fără probleme, ceea ce s-a datorat şi avansului germanilor în alte părţi.

Linia Stalin a fost străpunsă la 5 iulie, urmând avansul către Berdicev şi Jitomir, oraş care a căzut după patru zile. Armata 6 germană, care mai târziu avea să fie distrusă atât de nemilos la Stalingrad, a avansat apoi spre Kiev, capitala Ucrainei. Acum că succesele prindeau contur, a intrat în acţiune şi Armata 4 română. La ordinul generalului Nicolae Ciupercă‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, armata a încercat să străpungă din direcţia capului de pod de pe Prut, între timp, frontul sovietic s-a mutat, după care a urmat o înaintare. Basarabia a fost evacuată de Armata Roşie, şi aliaţii au ajuns la râul Nistru în 18 iulie, marcând un moment simbolic. Mareşalul Antonescu a decis să părăsească trupele şi să

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Nicolae Ciupercă (1882-1950) a fost politician şi general român. A participat la Al Doilea Război Balcanic, la Primul şi la Al Doilea Război Mondial. A fost ministru al apărării pentru scurtă vreme (1938-1939), iar apoi a fost comandantul mai multor corpuri de armată. în 1941 a demisionat din funcţia de comandant al Armatei 4, nefiind de acord cu decizia de a continua războiul dincolo de Nistru. în 1948 a fost arestat de către comunişti, după ce s-a alăturat unei grupări anticomuniste, „Graiul Sângelui”, iar în 1950 a decedat la spitalul penitenciarului Jilava (n. red.).

se dedice din nou afacerilor de stat de la Bucureşti.

Pe hârtie, România a avut o mulţime de realizări. într-o singură lună, regiunile contestate de Uniunea Sovietică au căzut din nou în mâinile Axei şi au fost încredinţate României cu oarecare rezerve. Opinia publică a fost extrem de entuziasmată de rezultate, iar Antonescu putea conta pe laude. A existat însă şi o parte mai puţin plăcută. începutul e relativ uşor, dar cum să pui capăt unui război? Pentru numeroşi români lucrurile se aranjaseră acum, iar continuarea unei lupte împotriva Uniunii Sovietice nu mai servea la nimic. Numai că Operaţiunea Barbarossa nu fusese gândită astfel. Trupele germane au încercuit Kievul într-o gigantică încleştare, au răzbit până în Crimeea, iar din centru au înaintat în direcţia oraşului

Smolensk, mai la nord, spre Leningrad. Acest război abia începuse. Iniţial, germanii au fost optimişti. La 3 iulie, Halder îşi nota în jurnal că în două săptămâni războiul se va fi încheiat, însă realitatea s-a dovedit a fi mult mai îndărătnică. Pentru România, lucrul acesta a fost clar atunci când s-au creat aşteptări ca Armata 4 să ocupe oraşul-port Odessa. Garnizoana sovietică a oraşului s-a apărat cu înverşunare, iar pierderile Armatei 4 aflate sub comanda lui Ciupercă au continuat. Deoarece s-a câştigat destul de puţin teren, germanii au început să se amestece din ce în ce mai mult în această chestiune. Presiunea a crescut într-atât de mult, încât conducerea armatei a fost înlocuită de losif lacobici§§§§§§§§§§§§§§§§§§, ministrul român al apărării, şi de Nicolae Tătăranu**********, noul şef al Marelui Stat-Major[8].

Decizia nu a mişcat însă lucrurile prea mult. Cu toate că armata română era la porţile Odessei, nu reuşea să avanseze. Situaţia s-a rezolvat de la sine, deoarece sovieticii au decis de bunăvoie să renunţe la portul de la Marea Neagră, acesta fiind rezultatul unui progres în

§§§§§§§§§§§§§§§§§§ losif lacobici (1884-1952) a fost general român care a deţinut funcţia de ministru al apărării (27 ianuarie – 22 septembrie 1941). După ce generalul Alexandru loaniţiu a murit intr-un accident, lacobici i-a succedat în funcţia de şef al Marelui Stat-Major, poziţie avută până la 20 ianuarie 1942, când a demisionat în urma unor disensiuni cu Ion Antonescu. în 1949 a fost condamnat la opt ani de temniţă grea, iar la 11 martie 1952 a murit în penitenciarul din Aiud (n. red.).

********** Generalul Nicolae Tătăranu (1890-1953) a îndeplinit funcţia de şef al Marelui Stat-Major. în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial a comandat Divizia 20 Infanterie, pe care a condus-o pe drumul spre Stalingrad. în martie 1945 a fost trecut în rezervă şi a murit la 14 mai 1953 (n. red.).

altă parte pe front. Kievul a căzut la 26 septembrie, peste 600 000 de ruşi fiind luaţi prizonieri, iar Crimeea era ameninţată de germani (şi de Armata 3 română) prin cucerirea *Tatarengrab* [Şanţul Tătarilor – n. red.] din istmul

de la intrarea în Crimeea. Atenţia lui Stalin pur şi simplu nu mai era îndreptată asupra Odessei, ci asupra Sevastopolului.

Modul în care sovieticii au părăsit Odessa a fost magistral. Pentru a induce în eroare, la 2 octombrie 1941 aceştia au deschis asupra asediatorilor români un atac-surpriză de la periferia oraşului Dalnik. Aceştia au fost complet luaţi pe nepregătite şi au suferit pierderi însemnate. în timp ce luptele haotice erau în plină desfăşurare, grosul garnizoanei s-a îmbarcat şi a fugit. La 15 octombrie, toate obiectivele strategice din oraş au fost aruncate în aer. Abia în ziua următoare au intrat românii în oraş, doar că nu mai exista rezistenţă. Armata Roşie se retrăsese, iar Odessa putea fi declarată ocupată. Armata 4 română a înregistrat 110 000 de morţi şi răniţi, printre care mai bine de 4 000 de ofiţeri. Dacă armata n-ar fi fost întărită în mod constant, aceasta ar fi încetat să existe[9].

Odată cu Odessa, un oraş important a căzut în mâinile ger- mano-române. Oraşul avea în jur de 600 000 de locuitori şi era considerat cel mai important port al Uniunii Sovietice după Leningrad. Odessa era un oraş important în regiune, deoarece puţina industrie din zonă era concentrată acolo, precum şi în oraşele Pervomaisk şi Voznesensk, care erau ceva mai mici[10].

Ocupaţia românească din Odessa a mai atras după sine o serie de consecinţe majore. în primul rând, oraşul lăsa o impresie fantomatică. Depozitul de anvelope fusese incendiat, nori negri de fum planau deasupra oraşului, iar zona portului era plină de arme sovietice

dezactivate, printre care 15 obuziere. O mulţime de automobile şi camioane au fost împinse în mare de pe chei. Suspiciunea românilor a crescut când au întâlnit mulţi tineri la vârsta înrolării, îmbrăcaţi în civil. Aceştia au fost arestaţi, fiind vorba cam de 7 000 de „prizonieri". Ce a stârnit, de asemenea, îngrijorarea Bucureştiului a fost informaţia că sub oraş se găsea un număr infinit de catacombe pe o lungime de aproximativ 200 km în total şi cu 160 de ieşiri, lucru care nu prea putea fi trecut cu vederea. înainte de război, în oraş locuiau în jur de 300 000 de evrei, iar numărul acestora era în continuare unul mare. La scurt timp după ocupaţie, raporturile au fost unele rezonabile, dar atmosfera s-a schimbat rapid. Cert este că în oraş a persistat agitaţia, care a dus la împuşcături, mici incendii şi mici explozii. Mai circula şi zvonul că NKVD-ul prevăzuse cu explozibil marile clădiri guvernamentale de pe strada Engels. Statul-Major General român voia să se folosească de clădirile maiestuoase în care iniţial fuseseră adăpostiţi comuniştii. în urma avertismentelor, după efectuarea de verificări, clădirile au fost din nou evacuate temporar. Părea să fie alarmă falsă. La 22 august au primit o avertizare din partea a doi comunişti arestaţi care susţineau că NKVD-ul urma să arunce clădirile în aer. Acestora nu li s-a dat crezare, astfel că nu s-au luat măsuri, dar în aceeaşi zi, la ora 17.50, au explodat bombele. Clădirile erau atunci date în folosinţă, ducând la moartea a numeroşi ofiţeri germani de marină, precum şi a generalului Glogojanu††††††††††††††††, comandantul

†††††††††††††††† Ion Glogojanu (1888-1941) a fost general român, participant la Al Doilea Război Balcanic şi la

Diviziei 10 Infanterie şi a întregului său stat-major. Românii au început pe dată operaţiunile de salvare, dar multe dintre victime, printre care numeroşi ofiţeri, nu au mai putut fi salvate. în total ar fi fost vorba despre aproximativ 80 de victime.

La Bucureşti, furia a fost enormă, imediat insistându-se pe luarea de măsuri drastice. Dar faţă de cine? Cei care au trebuit să tragă ponoasele au fost evreii, cu atât mai mult după ce în cazul unuia dintre ei a fost găsită o conexiune prin telefon cu NKVD-ul, care, chipurile, ar fi reuşit să planifice acest atentat din catacombe şi de la distanţă. Răzbunarea a fost cruntă şi disproporţionată. în plus, au avut de suferit „persoanele greşite". Cu toate acestea, dispoziţia de la Bucureşti a fost una clară: „Toţi evreii din Basarabia care se află în Odessa să fie executaţi." Un alt punct pe ordinea de zi din telegrama cu dispoziţia a fost: „Distrugeţi acest ordin după ce-l citiţi." Ordinul a fost semnat de colonelul Davidescu. Aproximativ 19 000 de evrei au fost adunaţi în zona portului şi executaţi, iar trupurile lor au fost stropite cu benzină şi incendiate. Odessa a făcut astfel cunoştinţă cu noul regim[11].

Această izbucnire de violenţă nu a fost un incident izolat. România cunoştea o tradiţie antisemită, iar Antonescu, cel mai puternic om al României, era orbit de ideea unei rase româneşti pure. Acesta afirmase foarte clar în repetate rânduri că voia să gonească evreii inclusiv din zonele anexate. în Al Doilea Război Mondial,

cele două războaie mondiale. A murit în 1941, la Odessa, în urma exploziei din clădirea comandamentului militar al oraşului (n. red.).

în mâinile românilor au pierit în total aproximativ 250 000 de evrei. Cei care au supravieţuit execuţiilor din Odessa au fost deportaţi, majoritatea în faimosul lagăr de concentrare Bogdanovca[12].

Acum că o regiune însemnată căzuse pradă Germaniei naziste şi a aliaţilor săi, românii au fost implicaţi în ocupaţia acestei regiuni. în acest scop a fost desfăşurată Armata 4 română care era formată din Corpurile VI şi II de armată, stabilite în Nikolaev şi Tiraspol. Armata 4 îşi avea sediul în Odessa.

De contactul cu autorităţile germane s-a ocupat Comandamentul German de Legătură, prescurtat D.VK. [„Deutsche Verbindungskommando" – n. red.] în limba germană. Pentru fiecare unitate românească exista un ofiţer de legătură. Cel care s-a ocupat de Armata 4 a fost *Hauptmann*‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ LG. Hofmann, cu interpretul său, Ge/rezter§§§§§§§§§§§§§§§§§§Bemischek[13].

Colaborarea germano-română nu a fost mereu una lipsită de dificultăţi, nici pe departe. Din documentele păstrate reiese că germanii trebuiau să insiste neîncetat ca trupele române de ocupaţie să ocupe poziţiile corecte. Acestea erau plasate sub comanda Armatei 11 germane, a celor cinci divizii de infanterie (1, 2, 4,10 şi 18) şi sub comanda a două brigăzi de cavalerie (1 şi 9). Ele trebuiau să staţioneze în Odessa, Nikolaev, Krivoi Rog, Tiraspol, Balta, Berezivka şi Tulcin, în regiunea

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ „Căpitan", în orig. în 1b. germană (n. red.).

§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Grad militar în forţele armate, elveţiene şi austriece, echivalent de obicei celui de-al doilea rang sau grad în care putea fi promovat un soldat, aviator sau marinar (n. red.).

dintre râurile Bug şi Nipru. După cum i-a fost semnalat generalului român Pălăngeanu de către *Deutsche Heeresmission în Rumänien* la data de 23 octombrie 1941, nu a durat mult până s-a ajuns la o serie de incidente de jaf[14].

Germanii îşi făceau griji cu privire la situaţiile care ar putea provoca haos, deoarece regiunea din mâinile românilor nu era tocmai una nesemnificativă. Era o regiune fertilă, cu pământ negru. Din punct de vedere al etnicităţii, doar fâşia strâmtă spre nord de Tiraspol, de-a lungul Nistrului, era româno-mol- dovenească. Restul regiunii (80%) era ucraineană. Oraşele, mai puţin Krivoi Rog, erau ruso-evreieşti. Krivoi Rog avea o industrie siderurgică deloc nesemnificativă, de unde se extrăgea lignitul. Zona rurală era bogată în bovine, în special vaci de lapte, şi se asemăna cu zona fertilă a regiunii Kubanului. Autorităţile germane se temeau că românii nu aveau să fie capabili de a administra şi de a ţine regiunea sub control aşa cum trebuie. Ucrainenii erau percepuţi de nazişti ca fiind „mai inteligenţi şi mai talentaţi". în plus, nici „problema evreiască" nu a fost încredinţată Bucureştiului. Germanii se temeau şi de apariţia grupurilor de partizani. încă de la mijlocul lunii august, aceştia au observat că în hinterlandul zonelor ocupate de români erau lansaţi cu regularitate paraşutişti ruşi. Era vorba, aşadar, de partizani în haine de civili[15].

îngrijorarea germanilor nu era nefondată. De exemplu, grupările de intervenţie *Einsatzgruppen,* active în urma armatelor care avansau în Corpurile Korück *(Korpsrückwärts),* au raportat acest lucru la 11 iulie, 17

iulie şi 31 iulie 1941. Primul raport a fost despre jefuirea la scară mare a localităţii Făleşti, grav afectată de război. în Hotin s-a ajuns la „măsuri iară rost împotriva evreilor” şi, din nou, la jafuri la scară largă. Ucrainenii au fost de asemenea maltrataţi de români. La 17 iulie, jafurile s-au înteţit la Bălţi. Peste tot în oraş existau incendii produse de români fără niciun scop. Din cei 60 000 de cetăţeni, dintre care 32 000 erau evrei, mulţi au fugit. Pentru a preîntâmpina jafurile care se petreceau peste tot, a fost adusă jandarmeria de la Iaşi. în haosul creat, când s-a crezut că s-a tras în trupele româneşti, acestea au vrut să împuşte 400 de ostatici evrei, în special pe cei mai în vârstă. Comandantul Diviziei 170 Infanterie germane, generalul Walter Wittke, a reuşit să împiedice acest lucru în ultimul moment. Românii s-au mulţumit atunci să împuşte 15 evrei, în timp ce 70 dintre ei au fost ţinuţi permanent ostatici[16].

Cruzimea cu care au putut acţiona românii i-a alarmat până şi pe germani. Serviciul de securitate SD a raportat Corpului de armată Korück 553 că evreii „trebuiau abordaţi cu îndârjire şi cu cea mai mare neîncredere”, însă totodată considera că purtarea românilor cu evreii era una dură, într-un mod care germanilor nu li se părea „simpatic”[17]. în Bălţi s-a ajuns la 45 de execuţii în preajma zilei de 15 iulie 1941[18]. în raportul evenimentelor SD-ului din data de 31 iulie 1941 au fost menţionate din nou jafurile, precum şi haosul în rândul trupelor de aprovizionare şi transport, care a dus la insuficienţa proviziilor şi mai ales a combustibilului[19].

Critica germanilor la adresa românilor era lipsită de auto- reflecţie. în timp ce autorităţile germane se

plângeau de atrocităţile româneşti, mai multe grupări de intervenţie *Einsatzgruppen* şi comandouri erau active pe Frontul de Est, asasinarea evreilor şi a comuniştilor fiind în plină desfăşurare. La 10 octombrie 1941 a fost emis memoriul (aşa-numitul *Reichenau-Befehl,* cunoscut în limba română ca „Ordinul de severitate") în care se vorbea despre eliberarea Germaniei de sub „pericolul asia- tico-evreiesc" şi despre necesitatea de a distruge erezia bolşevică şi statul sovietic[20]. Pe lângă masacrul evreilor şi al comuniştilor, atât în grupul *Heeresgruppe Süd,* cât şi pe alte fronturi germane s-a pus problema numărului enorm de prizonieri. După cucerirea Kievului de către germani, sute de mii de ruşi au căzut în mâinile acestora, ceea ce a dus la condiţii catastrofale în lagărele de prizonieri, unde se murea de foame[21].

Pe lângă toate problemele cu privire la disciplina românească, nici eficientizarea înţelegerilor dintre români şi germani nu a fost una simplă. Am discutat deja despre D.V.K. şi despre *Deutsche Heeresmission* în România. Au mai existat în plus ordinele militare directe, OKW-ul, OKH-ul, *Heeresgruppe Süd,* Armata 11, politica din cadrul *Reichskommissariat Ukraine* stabilit la Rivne şi administraţia militară (Korück). Cu toţii aveau propriile dorinţe în ceea ce-i priveşte pe români, lucru care, desigur, nu era în favoarea unei acţiuni unificate a românilor. Din punct de vedere militar, la sfârşitul lui 1941 s-a insistat ca un regiment din cadrul Diviziei 18 a armatei române să fie desfăşurat în zona estuarului Niprului. în ianuarie 1941 s-a stăruit asupra eliberării Diviziei 113 germane sub conducerea generalului Giinzel, din regiunea Odessei. Divizia avea

să fie detaşată Armatei 6, iar în mai 1941, să se implice în luptele de apărare din jurul Harkovului în timpul ofensivei de primăvară a generalului rus Timoşenko[22].

OKH-ul a intervenit cu regularitate în legătură cu problemele războiului de coaliţie. în ianuarie 1942 a fost trimisă o scrisoare oficială întocmită de Claus Schenk von Stauffenberg, cel care mai târziu avea să devină cunoscut prin atentatul împotriva lui Hitler, către diferite armate, corpuri de armată, unităţi Korück *şi* comandanţi din Ostland********** şi Ucraina. în scrisoare s-a pus accentul pe camaraderie şi pe colaborarea dintre germani, „statele aliate" şi „asociaţiile de voluntari străini". S-a insistat pe prevenirea conflictelor, căci aliaţii luptau împreună pentru destinul unei comunităţi europene, o *Schicksalsgemeinschaft Europa,* şi erau un aliat în lupta împotriva bolşevismului[23].

Un alt proiect uriaş a fost şi construirea reţelei feroviare ruseşti cu ecartament european. Numai în zona *Heeresgruppe Süd* au existat 5 034 km de linii ferate până la data de 8 octombrie 1941, dintre care 270 km au fost de cale ferată simplă şi 1 149 km de cale ferată dublă. La acea vreme, acestea erau cele mai lungi rute ale Frontului de Est, deoarece în cadrul *Heeresgruppe Nord* era vorba de 4 959 km, iar în cadrul *Heeresgruppe Mitte,* de 4 414 km (un total de 16 148 km). Lucrările au continuat pe tot parcursul anului, fiindcă în cele din urmă, la data de 31 decembrie 1941, 7

********** Ostland era teritoriul alcătuit din ţările baltice şi Bielorusia, aflate sub ocupaţia autorităţilor germane din 1941 (n. red.).

702 km au fost transformaţi în căi ferate în zona *Heeresgruppe Süd.* O parte din aceste lucrări au fost executate de genieştii români.

La 31 octombrie 1941, 1 500 km fuseseră transformaţi în reţele feroviare, urmând ca până la finalul anului să se ajungă la 2 003 km. Românii au construit astfel aproape o treime din căile ferate de pe Frontul de Sud, ceea ce, proporţional, a reprezentat o contribuţie relativ semnificativă. Din câte se poate verifica, unităţile române de genişti şi-au continuat activitatea şi în anul 1942, adăugând linia Odessa-Karolino Bugaz, o linie scurtă de 46 km[24]. în „Tagesbefehl†††††††††††††††† nr. 45", Hitler a făcut referire la munca depusă de genişti şi ingineri, menţionând atunci cele 2 000 de poduri de peste 12 metri, 405 de poduri de cale ferată şi cei 15 000 km de cale ferată construiţi. în afară de unităţile slovace, ungare şi italiene, au fost amintite mai ales unităţile române[25].

Pe lângă munca depusă în calitate de forţe de ocupaţie, după bătăliile de la graniţă din 1941, trupele române încă se aflau pe front. Acestea făceau parte din Armata 11 germană, care începând cu data de 17 septembrie 1941 era sub comanda lui von Manstein. Trupele sale au avansat atât în direcţia oraşului Rostov, cât şi înspre Crimeea, spre istmul Perekop, de unde trebuiau să cucerească Cheiul Tătarilor *(Tatarengrab:* o veche linie de apărare îndreptată în principal împotriva cavaleriei, formată dintr-un şanţ adânc, plus buncăre), pentru a putea avansa astfel spre Simferopol şi

†††††††††††††††††† „Ordinul de zi", în orig. în 1b. germană (n. red.).

Sevastopol. în special acest ultim oraş avea o importanţă majoră atât din punct de vedere istoric, cât şi strategic, ca port la Marea Neagră şi simbol al Războiului Crimeii dintre anii 1853-1856.

Corpul LIV armată aflat sub conducerea generalului Hansen a fost cel dintâi corp pus la dispoziţie pentru asaltul Crimeii, operaţiune în timpul căreia germanii au primit asistenţă de la români. Von Manstein avea rezervele sale cu privire la aliaţi.

Acesta considera că în armata română lucrurile erau cam aristocratice, deoarece existau diferenţe enorme de rang. Soldaţii simpli erau pur şi simplu buni de şters pe jos cu ei. Nici echipamentul trupelor române nu părea a fi unul prea bun, lucru pe care, de altfel, von Manstein i l-a reproşat Germaniei. De ce nu-i dotaseră pe români cu arme mai bune? în plus, după cum spunea el, românii, la fel ca alte popoare central-europene, aveau o teamă istorică faţă de marea Rusie. Von Manstein a simţit că după cucerirea Basarabiei românii şi-au pierdut interesul în expediţie, dar războiul încă nu se terminase.

Capitolul 6 ‘

Atacul asupra Crimeii '

Bătălia pentru Crimeea a fost departe de a fi uşoară. Terenul nu se preta pentru purtarea unui război motorizat, astfel că acesta a fost mai ales o luptă a infanteriei şi a artileriei. La 24 septembrie 1941, germanii au atacat Perekopul, iar două zile mai târziu au ocupat zona *Tatarengrab.* în timp ce restul armatei lui von Manstein a trecut la est de Nipru‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, celelalte trupe au intrat în Crimeea. Numai că germanii trebuiau să opereze prudent, pentru că din punct de vedere numeric Armata Roşie era mai puternică. Unităţile a trei armate ruseşti fuseseră deja detectate pe front, în timp ce von Manstein opera de fapt cu o mână de divizii. A fost adusă Armata 3 română, care a îndeplinit în special sarcini de supraveghere al flancului trupelor germane, pe litoralul Mării Azov. La 1 noiembrie, Divizia 72 Infanterie germană a ocupat oraşul Simferopol şi, încet-în- cet, s-a pus din ce în ce mai multă presiune pe oraşul-port Sevastopol. Cu toate acestea, avea să mai dureze până la 17 decembrie 1941 înainte de a putea fi pornit un atac în toată regula. Deja

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ La 6 octombrie 1941, oraşul Melitopol a fost ocupat de Armata 3 română. 06.10.1941, *KTB Heeresgruppe Süd,* în T311/R259 (n. a.).

din 29 octombrie[1] în oraş fusese declarată starea de urgenţă. Unităţi române au întreprins acţiuni de curăţare în

munţii Laila, locul unde la 15 noiembrie Brigada 1 Munte română a luat 300 de prizonieri[2].

în raportul *Zwischenmeldung* din 16 noiembrie, Armata 11 împreună cu Corpul XXXXIII şi cu unităţile române au fost lăudate de *Heeresgruppe Sud* pentru rezultatele obţinute până atunci. Acest lucru s-a petrecut în ziua în care a fost capturat oraşul Kerci, oraş industrial şi nod maritim. Comandamentul armatei a raportat mai bine de 60 000 de prizonieri, numărul prizonierilor sovietici din 21 septembrie ridicându-se până la 100 000 de persoane[3]. întrebuinţarea românilor nu s-a limitat însă doar la acţiuni de curăţire şi la acoperirea flancurilor. în anumite situaţii, românii s-au aflat direct pe front, cu toate că, de obicei, a fost vorba mai mult de operaţiuni limitate. La finele lunii noiembrie, de exemplu, Corpul I al Regimentului 1 Vânători de Munte român a operat împreună cu Divizia 72 Infanterie pe Dealul Capelei (Kamarî-Radikova-Balaklava), unde trebuiau să cucerească dealul 118. De la cartierul general al regimentului din Warnutka au fost desfăşurate două batalioane (1 şi 4), un batalion de mitraliere (14) şi o divizie de artilerie de munte[4], care au închis o porţiune de front descoperită între diviziile 50 şi 72 infanterie germane. în „Tagesbefehl nr. 109” din 25 noiembrie, s-a dat dispoziţie ca Brigada 1 Munte română să cureţe zona litoralului de partizani şi să garanteze siguranţa traficului pe aliniamentul Alsu-Baidari. în acest scop a fost desfăşurat Batalionul 24 Vânători de Munte. Detaşamentul 2 Vânători de Munte apăra linia ţărmului lalta-Alupka. Regimentul 3 Infanterie motorizat, întărit de o baterie antiaeriană, supraveghea

drumurile Foros-Ialta-Aluşta şi Aluşta- Simferopol[5]. Pentru sarcina de supraveghere, românii au primit destul de mult sprijin din partea populaţiei locale. în regiunea în care se aflau unităţile de vânători de munte române, civilii chiar s-au oferit benevol să lupte împotriva partizanilor. Printre altele, acest lucru a avut de-a face cu poziţia tătarilor din Crimeea care fuseseră asupriţi în mod sistematic de către Stalin. Germanii le-au oferit o mai mare libertate religioasă, iar tătarii din Crimeea s-au întors atunci masiv împotriva comuniştilor[6].

Sovieticii nu aveau de gând să aştepte cu mâinile-n sân acţiunile germanilor la Sevastopol. Von Manstein putea conta pe o rezistenţă înverşunată, care a izbucnit din nou la Rostov, forţând unităţi valoroase să se mute din Sevastopol pe celălalt front. în plus, sovieticii au făcut două debarcări, Kerci şi la Feodosia, în estul Crimeii§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§. Operaţiunile au avut loc la 26 şi 29 decembrie 1941. în timp ce grupul de armate germane *Mitte* lupta în apropierea Moscovei, situaţia în sud era, de asemenea, foarte tensionată. La Feodosia, Divizia 170 Infanterie germană a reuşit cu greu să-i împingă pe sovietici înapoi spre mare. Lucrurile erau tensionate şi la Kerci. Divizia 46 Infanterie germană a generalului Hans von Sponeck avea probleme atât de mari, încât a trebuit să se retragă. Von Manstein a întărit frontul exact la timp, noul atac din 13 martie 1942 fiind respins cu greu. Frontul se clătina, iar sosirea Diviziei 22

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Aflat pe litoralul Mării Negre, oraşul-port Feodosia este situat în sud-estul Crimeii, la vest de Kerci (n. red.).

Blindate germane în zonă a schimbat lucrurile. Un nou atac al sovieticilor a urmat la 26 martie, dar a fost respins, iar la 9 aprilie lucrurile s-au întors în favoarea germanilor. Situaţia Armatelor 44 şi 51 sovietice era din ce în ce mai dificilă. Prin intermediul Operaţiunii *Trappen-jagd* („Vânătoarea de dropii”), 26 de unităţi sovietice au fost prinse într-un zonă strâmtă. Ofensiva germană a început la data de 8 mai şi a avut parte de un sprijin extrem de eficient din partea Luftwaffe şi mai ales din partea bombardierelor în picaj Stuka comandate de Wolfram Freiherr von Richthofen. îngrămădite, trupele au fost supuse unui adevărat măcel, aproximativ 170 000 de soldaţi sovietici fiind luaţi prizonieri[7].

Ca urmare a acestui succes, la 20 mai 1942 a fost reluat atacul asupra Sevastopolului. în parte datorită sprijinului artileriei de cel mai greu calibru, enormele fortăreţele au fost doborâte una câte una de către atacatorii germano-români. Românii erau poziţionaţi în centrul atacului şi au ocupat în principal o poziţie de apărare. Von Manstein a dezlănţuit atacul din flancuri, de unde fuseseră poziţionate unităţile germane. Peste 100 de baterii de artilerie au luat oraşul cu asalt. „Pământul s-a prefăcut în fier”, nota von Manstein, privind retrospectiv.

La 26 iunie, suburbiile au căzut în mâinile germanilor. Sovieticii erau disperaţi. Atunci când trupele germane au izbutit să intre în beciurile cu vin, aceştia au aruncat în aer propria muniţie. Consecinţa a fost o explozie îngrozitoare, soldată cu mii de morţi; majoritatea celor din beciuri era formată din ruşi răniţi. Marina rusă a început evacuarea celor rămaşi în viaţă,

iar aceasta a fost etapa finală a bătăliei. La 4 iulie 1942 s-a încheiat asediul[8].

Acestea fiind spuse, iată-ne ajunşi în timp la campania germană de vară din 1942. Slăbiţi de iarna din 1941-1942, germanii nu au mai fost în stare să avanseze pe tot frontul**********, astfel că planurile de atac s-au concentrat pe frontul *Heeresgruppe Süd.* Atacul a fost îndreptat în direcţia Volgăi, iar în Caucaz avea să se producă o separare a armatelor. Acestea aveau să fie împărţite în A şi B *(Heeresgruppe Don),* Armata A urmând să înainteze spre Caucaz, iar Armata B, să continue atacul spre est, care a culminat în cele din urmă cu Bătălia de la Stalingrad. Această operaţiune, *Fall Blau,* a început cu un ghinion, având în vedere faptul că, în mai 1942, sovieticii au atacat în regiunea Harkovului. Această ofensivă a cunoscutului general Timoşenko†††††††††††††††††† nu s-a soldat cu rezultatul dorit şi s-a încheiat cu un masacru al ruşilor. Atacul grupului *Heeresgruppe Sud* a fost apoi grăbit înspre est,

********** Spre deosebire de celelalte fronturi, *Heeresgruppe Süd* a oprit campania de vară din 1941 încă din data de 27.10.1941. Vezi *Oberkommando der Heeresgruppe Süd,* 27.10.1941: Betr: *Führung der Operationen im Winter 1941/21, T311/R263* (n. a.).

†††††††††††††††††† Semion Konstantinovici Timoşenko (1895-1970) a fost unul dintre cei mai importanţi comandanţi militari ai Armatei Roşii din Al Doilea Război Mondial. Prieten foarte bun cu Stalin, a condus armata sovietică în mai multe bătălii, precum cea din războiul fino-sovietic (înlocuindu-l pe Vbroşilov), cea pentru apărarea Smolenskului şi contraofensiva de la Harkov. După război a fost numit în funcţii mai degrabă onorifice. A fost decorat de mai multe ori cu Ordinul Erou al Uniunii Sovietice, Ordinul Victoria, Ordinul Lenin etc. (n. red.).

continuând energic. Cu privire la acest atac, trebuie observat faptul că înaintarea rapidă înspre est a fost asemenea unei bătălii aeriene. Sovieticii nu mai puteau fi încercuiţi cu la fel de multă uşurinţă precum vara precedentă.

Românii din cadrul Armatelor 3 şi 4 au înaintat şi ei înspre est. Potrivit unui comunicat românesc, se pare că aceştia dispuneau de efective de 267 727 de oameni pe front (cifrele ruseşti indicau un număr semnificativ mai mare de militari: 355 877 de persoane). Istoricul Gosztony cita dintr-un raport al generalului Petre Dumitrescu‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ în care acesta dezvăluia informaţii cu privire la starea în care se aflau de fapt diviziile. Multe dintre ele veneau dinspre frontul din Odessa şi fuseseră reîmprospătate în România. în realitate, diviziile erau mai slăbite decât ar fi trebuit să fie. Regimentele aveau la dispoziţie doar două batalioane în loc de trei, iar lucrurile mergeau prost şi în ceea ce priveşte capacităţile antitanc ale unităţilor. Acestea nu dispuneau de tunuri antitanc aproape deloc, iar minele promise de germani au ajuns târziu şi în cantităţi prea mici. Artilerie românească era destulă, dar exista un deficit de trupe care să aprovizioneze bine

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Generalul Petre I. Dumitrescu (1882-1950) a fost participant la cele două războaie mondiale. A contribuit la victoriile de la Mărăşti şi Oituz din 1917. Comandant al Armatei 3 în Al Doilea Război Mondial, a condus pe Frontul de Est luptele pentru eliberarea Bucovinei, luând apoi parte la acţiunile militare de dincolo de Nistru. După război a fost pus sub acuzaţie de Tribunalul Poporului pentru crime de război, dar a fost achitat, în lipsa probelor (n. red.).

unităţile aflate mai departe de staţii. îmbrăcămintea era, de asemenea, insuficientă pentru a putea face faţă condiţiilor meteo aspre din Rusia[9].

Cu toate acestea, românii au înregistrat câteva succese în august. Aceştia au mărşăluit de-a lungul coastei Mării Azov. Mai la nord, la Kalaci, în momentul acela avea loc o mare măsurare de puteri cu armata sovieticilor, care a format un avanpost la Stalingrad. Armata 6 germană a dus aici una dintre ultimele bătălii clasice de încercuire ale Wehrmachtului din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. în timp ce lupta era în plină desfăşurare, au existat nemulţumiri cu privire la viteza de operare în cadrul *Heeresgruppe A* (grupul de armate care avea să înainteze în Caucaz). în jurnalul OKW se poate citi despre Hitler, care s-a plâns de mai multe ori în zilele acelea. Generalul Warlimont§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ nota sec că inactivitatea avea de-a face cu nepotrivirea dintre ţintele stabilite şi potenţialul militar disponibil. Statul-Major a înghiţit critica lui Hitler pe tăcute, conştient fiind

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Walter Warlimont (1894-1976) a fost ofiţer de stat-major german, promovat succesiv ca general-maior în 1940, general-locotenent în 1942 şi general de artilerie în 1944. Acuzat în cadrul Procesului de la Nürnberg, a fost condamnat pe viaţă pentru rolul avut în cadrul Operaţiunii Barbarossa. Pedeapsa i-a fost comutată în 1951 la 18 ani, iar în 1954 a fost eliberat (n. red.).

de faptul că suprasolicitarea frontului fusese cauzată chiar de Hitler cu cele două mari obiective ale sale (Volga şi Caucazul). Foarte puţine unităţi mai erau disponibile pentru a putea readuce lucrurile pe linia de plutire. Hitler a dat indicaţii ca Divizia 3 Munte română, aflată încă în Crimeea, să fie adusă pe teren. Nu a vrut să mai aştepte ca strâmtoarea Kerci să cadă în mâinile germanilor pentru ca transportul maritim să poată avea loc. Faptul că unele unităţi româneşti încă mai aveau câştiguri de teren le-a dat germanilor un licăr de speranţă. Un astfel de câştig ar fi, de exemplu, la Baksan, acolo unde trupele româneşti au operat în colaborare cu Divizia 23 Blindate germană[10].

Istoricul Stephen Walsh subliniază faptul că românii au operat relativ solidar şi că au curăţat coasta Mării Azov, urmând cucerirea porturilor Temriuk şi Anapa la 31 august 1942. Generalul Petre Dumitrescu, cel care conform jurnalului OKW a condus atacul personal, a primit Crucea de Fier în grad de Cavaler *(Ritterkreuz,* în limba germană) pentru asta**********. în această operaţiune, trupele germane, inclusiv forţele aeriene, nu au jucat un rol prea mare[11]. După acest succes, sovieticii au fost împinşi înapoi până dincolo de Kuban. Succesele în regiunea Taman au fost direct urmate de Operaţiunea Blücher II, în care marina germană a trecut unităţi ale Corpului III Munte român şi ale Diviziei 46 Infanterie germane peste strâmtoarea Kerci. Pentru a preveni orice altă întârziere (până la urmă şi Divizia 3 Munte română a trecut cu barca), ofiţerul OKH *(Oberkommando des Heeres* – înaltul comandament al armatei germane), *Oberst* Freiherr Treusch von Buttlar-Brandenfels, şi ofiţerul de marină, *Kapitän zur*

********** în KTB-ul OKW, cucerirea oraşului este menţionată la data de 01.09.1942 (n. a.).

See†††††††††††††††††††† Junge, au fost direcţionaţi către sector, pentru

†††††††††††††††††††† *Kapitänzur See* reprezintă cel mai înalt rang de ofiţer din marina germană (n. red.). '

a facilita o traversare mai rapidă[12]. Potrivit unei declaraţii făcute în captivitatea americană de generalul Franz Mattenklott, germanii strânseseră în acest scop 80 de nave din zona Constanţa şi Odessa. Debarcarea a avut loc în vecinătatea satului Kuciugurî[13]. Marea fusese agitată în zilele precedente, ceea ce provocase întârzieri, dar debarcarea pe partea opusă nu mai suporta amânare, conform ordinelor cartierului general al Führerului. în *Fiihrerweisung 43,* directivele lui Hitler din iulie 1942, trecerea strâmtorii Kerci (Operaţiunea Bliicher) era deja prevăzută pentru începutul lui august 1942. Luptele neîntrerupte din Crimeea au împiedicat însă acest lucru. Această omisiune era acum rectificată prin Operaţiunea Blücher II[14].

în rândul germanilor exista un oarecare optimism care i-a molipsit şi pe aliaţii lor români. într-un raport interesant datat din anul 1942, serviciile de informaţii germane clarificau cum stătea treaba cu trupele române. Atenţia era concentrată pe unităţile române desfăşurate încă de la început în „ 1. Welle'Vpri- mul val. între timp, pe front se aflau 36 de unităţi române mai mari, dar acest raport cuprindea primele patru corpuri de armată române, Corpurile VI şi VII, Corpul de Munte şi Corpul de Cavalerie, alcătuite din şapte divizii de infanterie (1,2,4,10, 18,19 şi 20), cele trei divizii de cavalerie (5,6 şi 8) şi cele două divizii de vânători de munte (1 şi 4) care fuseseră prezente încă de la invazia Uniunii Sovietice şi care luptau în Ucraina, în Crimeea pe Don şi pe coasta Mării Negre. în ciuda pierderilor considerabile, aceste unităţi „1. Welle" fuseseră suplimentate constant şi fuseseră întărite cu arme capturate de pe front[15].

Exista şi respectul necesar pentru ofiţeri. Generalul

Dragalina‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, comandantul Corpului VI armată român, era perceput ca un bărbat abil, cu o vastă educaţie. în raport, acesta era descris ca fiind „mare, puternic şi o apariţie arătoasă”, „foarte curajos” şi un bărbat care „nu se menajează pe sine”. Dragalina nu a condus numai din cartierul general, acesta putea fi găsit adesea în primele linii ale frontului, unde îşi convingea soldaţii de necesitatea luptei. A sprijinit pe deplin colaborarea cu Germania şi, la nevoie, nu s-a ferit de măsuri drastice. Singura critică adusă lui Dragalina era faptul că, în mod evident, acesta aparţinea de „şcoala franceză”, facându-se referire la pregătirea sa după principiile franceze, motiv pentru care comandantul era „reţinut şi prea axat pe certitudine”. Acest lucru a cauzat uneori întârzierea de rigoare în felul în care a operat Corpul VI armată. De asemenea, Dragalina a predat câţiva ani în şcolile militare româneşti. Germanii i-au menţionat şi pe ofiţerii săi de stat-major, de exemplu pe maiorii Frunză şi Raşcu, fost comandant al Regimentului 26 Infanterie al Divizei 2 Infanterie române. Raşcu era considerat un bărbat tăcut, cam liniştit şi foarte muncitor. Acesta nu era doar ager, ci şi un om prudent şi cu o atitudine progermană. La fel ca în cazul şefului său, Dragalina, şi acestuia îi lipsea elanul. Frunză era „mare, puternic şi priceput” şi de neclintit. A fost un om oarecum greu de înţeles, nu era neapărat cel mai mare prieten al germanilor şi, asemenea şefului său, fusese

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Fiul lui Ioan Dragalina (1860-1916), erou al Primului Război Mondial, Corneliu Dragalina (1887-1949) a fost la rândul său general al armatei române. A condus Corpul VI armată pe Frontul de Est. După război, precum mulţi alţi generali, a fost hărţuit de autorităţile comuniste, dar nu a fost arestat. A murit în 1949 la Bucureşti (n. red.).

şcolit pe linie franceză[16].

Despre comandantul Corpului VII, generalul de infanterie Mitrănescu, au existat la fel de multe discuţii. Acesta avea o personalitate „energică şi soldăţească”, era de statură mijlocie, o prezenţă plăcută, liniştit şi sigur pe sine. Lucra neîncetat la pregătirea şi disciplinarea trupelor sale şi executa ordinele fără obiecţii. Era văzut ca un „erou” şi un militar înzestrat, în măsura în care se putea vedea din regulile destul de rigide ale aparatului militar român, trupele îl cinsteau şi se încredeau în el. Ofiţerii săi de stat-major Mihai Cămăraşcu şi maiorul Paul Anastasiu erau apreciaţi, de asemenea, cu toate că primul era un tip cam rigid, lipsit de maniere şi care nu era capabil de vreo camaraderie militară. Avea însă cunoştinţe solide în domeniu şi era cooperant. Germanii s-au acomodat rapid cu faptul că acesta nu era prea îndrăgit. La cei 40 de ani ai săi, Anastasiu, mai tânăr decât Cămăraşcu, era pe cât de modest, pe atât de muncitor şi mai ales de încredere. Cu toate că starea lui de sănătate cam lăsa de dorit, acesta nu se dădea bătut. Una peste alta, Corpul VII armată a avut o prestaţie bună în Peninsula Kerci, impunând respect[17].

Generalul de cavalerie Mihail Racoviţă§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ era o figură deosebită. Era orgolios, se ofensa repede şi era temut de subalternii săi. Acesta nu s-a dat în lături

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ loan Mihail Racoviţă (1889-1954) a fost un distins general român, ministru al apărării în perioada 23 august 1944-5 noiembrie 1944, în guvernul Constantin Sănătescu. în 1950 a fost arestat şi închis la Sighet, iar în 1954 a decedat (n. red.).

de la concedierea unui comandant de divizie din postul său pentru că dăduse nişte rapoarte incorecte. Avea cunoştinţe tactice temeinice, iar ordinele sale erau clare. îndârjirea acestuia s-a văzut la 7 octombrie 1941, atunci când a ignorat un ordin al Armatei 3 române şi şi-a lăsat trupele să avanseze fără oprire, lucru care a dus la un număr semnificativ de prizonieri sovietici. De o importanţă majoră pentru aliaţii germani a fost faptul că acesta vorbea germana fluent, de vreme ce fusese educat la academii militare germane şi servise în regimentul de cavalerie din Saarbrücken. Ofiţerul său de stat-major, loan Eftimiu, şi maiorul Georgescu au fost, de asemenea, apreciaţi. Eftimiu era în postul său din decembrie 1941, fiind un om liniştit şi chibzuit care conducea cu mână fermă. Acesta era conştiincios şi neobosit. Georgescu a servit abia din iunie 1942 în Corpul de Cavalerie al lui Racoviţă, însă îşi câştigase gradele ca profesor la Academia Militară din Bucureşti. Ştia ce-nseamnă să munceşti din greu[18].

Legat de comandantul trupelor montane române, generalul Avramescu**********, raportul era mai critic, fiind văzut ca o figură ceva mai „slabă". Acesta era şovăielnic şi nu îşi ducea suficient de riguros planurile şi indicaţiile la bun sfârşit, motiv pentru care ordinele sale

---

********** Generalul Gheorghe Avramescu (1884-1945) s-a distins în luptele din Al Doilea Război Mondial. A participat la eliberarea nordului Bucovinei şi la atacul asupra Crimeii. Ulterior, a condus Armata 4 în operaţiuni ofensive de eliberare a Transilvaniei. A fost decorat cu Ordinul Militar Mihai Viteazul pentru modul în care şi-a comandat trupele. A fost arestat în Slovacia şi executat cel mai probabil de către serviciul de contrainformaţii sovietic (n. red.).

erau îndeplinite cu ezitare, influenţa lui Avramescu asupra diviziilor sale fiind, aşadar, una limitată. Pe plan personal, acesta era curajos şi îl găseai adesea în primele linii. îi lipsea ceva mai multă fermitate faţă de comandanţii săi de divizie şi în acelaşi timp avea tendinţa de a da prea mare importanţă propriilor pierderi. Această lipsă de „elan" a devenit vizibilă mai ales în timpul luptelor pentru Sevastopol. Ştefan Constantinescu, cel care era şeful statului său major, nu prea a reuşit să compenseze acest lucru. Constantinescu era descris de serviciile germane de spionaj ca fiind un „bărbat bolnăvicios", care era foarte puţin în contact cu comandantul său Avramescu sau cu alţi ofiţeri ai statului-major. Acesta a făcut parte din Corpul de armată din iulie şi era considerat un om „tăcut" şi „solitar". Maiorul Alexandru Constantinescu (purtau acelaşi nume fără a fi înrudiţi) era considerat un bărbat muncitor şi sigur pe sine. Acesta şi-a însuşit în totalitate stilul de lucru german, îndeplinind ordinele fără şovăială. în cadrul statului-major era o „prezenţă pozitivă". Una peste alta, raportul conchidea că în timpul luptelor pentru Sevastopol, Corpul s-a dezvoltat bine şi a învăţat multe.

Armata a fost luată la puricat şi la nivel de comandanţi de divizie. Generalul Diviziei 1 Infanterie, loan Mihăescu, era descris ca fiind un om mic de statură, prietenos, energic şi sever. Spre deosebire de majoritatea ofiţerilor români, acesta avea „elan". De când unitatea a avut ghinion la Lozovaia, el a fost noul comandant al diviziei. în timpul încercuirii Harkovului, unitatea avusese o prestaţie bună. Ion Georgescu, de la

Divizia 2 Infanterie română, era un fost ofiţer de artilerie al Corpului V armată. Era la fel de mic de statură şi, cu toate că nu prea aducea a soldat era un om liniştit, plin de umor şi destul de indiferent la pericol. Acest lucru a fost foarte apreciat de unităţi, astfel că în general oamenii se încredeau în el. Gheorghe Cealac a fost comandantul Diviziei 4, un om energic, plin de iniţiativă, dar care suferea de o afecţiune la stomac. Octavian Georgescu era făcut pentru viaţa de soldat. Acesta era sever cu sine însuşi şi era apreciat de trupele sale. Lăsa însă impresia că dădea prea multă ascultare spuselor subalternilor, motiv pentru care felul său de a conduce era uneori şovăielnic. Radu Băldescu a fost comandantul Diviziei 18 Infanterie. Era un bărbat deschis, liniştit şi curajos, dar nu era vreun neînfricat. Cu soldaţii săi avea o relaţie părintească. Divizia 19 Infanterie era comandată de Carol Schmidt, un ofiţer liniştit şi sigur pe sine, cu o strălucire părintească. Din punct de vedere tactic, acesta era foarte puternic şi greu de influenţat. De obicei nu prea băga în seamă sfaturile. Vorbea fluent germana. Nicolae Tătăranu a fost comandantul Diviziei 20 Infanterie, un comandant foarte conştient de lipsurile interne ale armatei române. Acesta a încercat necontenit să îmbunătăţească nivelul de educaţie al soldaţilor, cu care era sever atunci când aceştia dădeau greş, în ciuda faptului că a servit nu mai puţin de şapte ani conform principiilor militare franceze, a interiorizat pe deplin gândirea militară germană. Avea tendinţa de a supraestima inamicul, motiv pentru care acţiona destul de prudent.

Comandantul Diviziei 5 Cavalerie, Vasile Măinescu,

era un om disciplinat, perseverent şi energic. Comandantul Diviziei 6 Cavalerie, N. Christu Cantuniar, nu figurează în raportul serviciilor secrete germane, iar comandantul Diviziei 8 Cavalerie, Corneliu Carp, era perceput ca fiind o persoană „rezervată” şi lipsită de iniţiativă. în iarna din 1941-1942, Carp a fost comandantul oraşului ocupat Odessa. Acesta s-a bazat foarte mult pe ofiţerii săi de stat-major, dintre care şeful de stat-major, maiorul Pleşoianu, nu era prea apreciat, pe când *Rittmeister-vå*†††††††††††††††††††† Goermann era catalogat drept un om muncitor şi inteligent. în ceea ce priveşte diviziile de munte, Constantin Vasiliu-Răşcanu a comandat Divizia 1 Munte. Acesta s-a bucurat de încrederea deplină a trupelor sale şi a lucrat în cadrul statului-major împreună cu lorgu Enculescu şi Alexandru Evolceanu. Divizia 4 Munte a fost comandată de Gheorghe Manoliu, instruit în tactica franceză, consecvent în modul de a comanda, dar lipsit de iniţiativă. Acesta admira armata germană şi lucra bine cu şeful său, Octavian Catană, şi cu Constantin Dinulescu. Unitatea a luptat foarte bine la Sevastopol, acţionând apoi eficient şi împotriva partizanilor[19].

înrolările ulterioare ale armatei române au fost conduse din ce în ce mai mult de DHM, iar din punct de vedere cultural,
s-au situat ceva mai aproape de direcţia de gândire a trupelor germane. Printre acestea s-au numărat, de

†††††††††††††††††††† Grad militar de ofiţer de cavalerie prezent în armatele unor ţări germanice şi scandinave, precum Germania, Austro-Ungaria ori Suedia, fiind echivalentul gradului de căpitan (n. red.).

exemplu, Divizia 3 Infanterie (general I. Boiteanu), 8 (general D. Carlaonţ) şi 21 (general R. Niculescu-Cociu). Aceştia au fost şcoliţi în iarna dintre 1941 şi 1942, precum şi în primăvara anului 1942 de către instructori germani. Problema majoră era armamentul incomplet, astfel că existau lipsuri în ceea ce priveşte mitralierele uşoare (85%), mitralierele grele (67%), şi în cazul mai multor tipuri de mortiere de la 60 de mm la 81,4 mm şi 120 de mm, care lipseau în proporţie de 83% şi 90%. Şi mai grav era poate faptul că lipseau tunurile antitanc *(Pak)* în proporţie de 87% şi tunurile antiaerian *(Flak)* în proporţie de 66%. în plus, în hinterland mai erau active încă trei divizii de securitate, „Divizia 1 Fortificaţii" şi „Divizia Infanterie de Gardă". Multe bucăţi de *Pak* şi *Flak* lipseau acolo. Cu excepţia „Diviziei Fortificaţii de Gardă", aceste unităţi nu erau potrivite pentru a servi pe front. Diviziile de securitate, sau *Sicherungsdivisionen* în limba germană, erau sub comanda coloneilor A. Năstasă, N. Vlădescu şi D. Dumitrescu-Polihron. Diviziile de fortificaţii erau sub comanda generalului G. R. Gheorghiu şi au fost cantonate în Odessa. Divizia de Gardă, comandată de generalul Nicolae Şova‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, decorat cu Crucea de Fier clasa I şi

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Nicolae Şova (1885-1966), general român, comandant (1941-1943) al Diviziei de Gardă, care a participat la luptele pentru eliberarea Basarabiei şi la operaţiunile de la Odessa, şi, totodată, al Corpului VII armată (1944-1945), remarcându-se în operaţiunile din vestul României, apoi din Ungaria. în condiţiile căderii iminente a Budapestei, forţelor române li s-a ordonat de către comandamentul sovietic să se retragă, decizie care l-a nemulţumit profund pe generalul român. A fost destituit, iar în

clasa II, era compusă din trupe din toată ţara şi, în ciuda pierderilor grele suferite, aceasta s-a purtat exemplar în timpul campaniei împotriva Uniunii Sovietice. în jurul datei de 1 octombrie, germanii promiseseră noi livrări de arme pentru suplimentarea unităţilor, dar acest lucru avea să rămână o problemă constantă[20].

Odată cu victoria germanilor în bătălia de la Kalaci, înaintarea spre Stalingrad a devenit o certitudine. *„Lebensraum* s-a extins enorm", titra presa germană[21]. Pentru operaţiunile următoare au fost propuse grupări. La data de 3 septembrie s-a sugerat ca armatele 3 şi 4 române să facă parte din *Heeresgruppe B* german, grup de armate care ulterior (21 noiembrie 1942) avea să se numească *Heeresgruppe Don.* Acest lucru a fost important, deoarece a adus trupele române pe front la Stalingrad în loc de Caucaz. Operaţiunea a fost planificată pentru finele lunii septembrie[22].

1946 a fost arestat, fiind acuzat de participare la guvernarea mareşalului Antonescu. A părăsit penitenciarul Aiud în 1956 fiind grav bolnav, iar în 1966 a murit (n. red.).

Capitolul 7

Stalingrad – Punct de cotitură

La 1 octombrie, unităţile germane au ajuns la periferia Stalingradului. în curând, oraşul avea să acţioneze precum un magnet. Ca punct strategic de transbordare la cotul Volgăi şi simbol al prestigiului, oraşul a atras armate din ce în ce mai mari. Armata 6 germană sub conducerea generalului Paulus§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ a fost mistuită treptat în lupte de stradă. Flancurile pe care fuseseră desfaşuraţi aliaţii şi implicit trupele române deveniseră lungi şi vulnerabile. La 2 octombrie a mai fost respinsă o ofensivă sovietică violentă, pornită în direcţia Orlovka, în timpul căreia sovieticii au pierdut 65 de tancuri. Germanii au sărbătorit-o ca pe un mare succes, dar realitatea se pare că a fost una cu totul diferită. Această urmă de îndoială nu a fost altceva decât un semn de rău augur. 9 din 10 părţi ale oraşului erau cucerite, dar sovieticii rezistau cu îndârjire în ultimele bastioane de pe Volga. Puterea unităţilor germane s-a diminuat rapid. Remarcabilă a fost puterea tancului în cazului Diviziei 24 Blindate, care la 3 octombrie mai avea la dispoziţie doar 29 de tancuri, în timp ce 100 de tancuri nu mai puteau fi

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Friedrich Paulus (1890-1957) a fost unul dintre principalii autori ai planului Barbarossa. Comandant al Armatei 6 germane care, fiind încercuită, a capitulat la Stalingrad, în pofida ordinelor primite de la Hitler de a rezista. Internat în lagăr în URSS până în 1953, s-a stabilit apoi în RDG (n. red.).

întrebuinţate, deoarece le lipseau componente[1]. La 22 octombrie, acest număr s-a redus la 13 tancuri[2].

Succesul apărării din 2 octombrie a fost discutat pe larg atât în cadrul *Deutsche Heeresmission* în România, cât şi pe calea unei directive (nr. 4) împărtăşite cu Statul-Major General român şi adresate generalului Şteflea. Obiectivul era ca trupele, învingându-şi teama de tancuri, pur şi simplu să poată rezista unui astfel de atac. Tancurile sovietice, în cea mai mare parte de fabricaţie britanică şi americană, au străpuns Diviziile 3 şi 60 Infanterie motorizată germane, însă aceste unităţi au respins ulterior infanteria sovietică. Tancurile sovietice care operau solitare în hinterland au fost apoi distruse rând pe rând, în cele din urmă, conform mesajului către Şteflea, numărul de tancuri sovietice distruse crescuse la 110[3].

Directiva nr. 4 părea să aibă mai ales scopul de a-şi calma propriile griji. Privind documentaţia care a fost păstrată după bătălia din jurul Stalingradului, cu greu se poate pretinde că ofensiva sovieticilor ce avea să urmeze curând a fost cu adevărat o surpriză. Operaţiuni de testare a vigilenţei de pe flancuri a trupelor germane şi a aliaţilor fuseseră efectuate în mod constant. în cele din urmă, la data de 18 noiembrie a pornit ofensiva sovietică. Prima armată vizată de Frontul Sud-Vest sovietic a fost Armata 3 română, cea din vestul Stalingradului. La data de 20 a urmat ofensiva în regiunea din sudul Stalingradului, pe Frontul Stalingrad. Acolo a fost atacată Armata 4 română.

Situaţia a devenit imediat foarte ameninţătoare. Operaţiunea Uranus a fost o ofensivă sovietică minuţios

pregătită, cu un efectiv de peste un milion de soldaţi. Flancurile lungi erau greu de apărat şi multe unităţi au dat înapoi cuprinse de panică. Directiva nr. 4 părea un monstru de jucărie aflat acum la ceasul adevărului. Germanii au început abia foarte târziu să formeze o rezervă în hinterlandul aliaţilor săi. Practic, este vorba despre Corpul XXXXVIII Blindate care fusese cedat cu reticenţă şi foarte târziu de către generalul Hoth. Acest corp de armată nu era cu mult mai mare decât o divizie, iar cu sprijinul tancurilor româneşti (Divizia 1 Blindate) a încercat să dea tot ce poate. Pe flancul nordic însă nu a putut fi prevenită întoarcerea a trei armate sovietice în direcţia sud-vestică prin Cernişevskaia şi Osinovski, în timp ce alte unităţi se grăbeau în direcţia Kalaci. Acolo, acestea au luat contact cu unităţile de pe Frontul Stalingrad şi cu Armata 51, armată care, după spargerea liniilor româneşti ale Armatei 4, a fost întoarsă din Abganerovo, în direcţie nordică. între timp, atacurile Armatei 66 sovietice au încercuit trupele lui Paulus la Stalingrad. La data de 22, inelul de încercuire de la Kalaci a fost închis. în jur de 250 000 de soldaţi fuseseră prinşi în Stalingrad, iar fronturile de pe flancuri se prăbuşiseră complet[4].

în prima zi a atacului, Divizia 13 Infanterie română din Armata 3 a pierdut 115 ofiţeri şi 3648 de oameni, Divizia 14 a pierdut 98 de ofiţeri şi 2163 de oameni. Divizia 1 Cavalerie a trebuit să se retragă lângă Kleţkaia, iar comandantul armatei, Dumitrescu, a insistat să primească sprijinul unităţilor germane mobile. Numai Corpul XXXXVIII a fost disponibil, iar în timpul intervenţiei, acesta s-a ciocnit imediat de Armata

5 Tancuri sovietică. Orice posibilitate de mişcare s-a năruit. O parte din Armata 3 română a fost încercuită de impetuosul avans sovietic în aşa-numita zonă Raspopinskaia Kessel. între 20 şi 25 noiembrie, mai multe divizii au luptat pentru viaţa lor. Supremaţia sovietică era de 6:1 până la 9:1 în funcţie de sector, iar românii nu au avut nicio şansă. Cea mai estică parte a Armatei 3, cea din regiunea Kleţkaia şi din Serafimovici, a fost cea mai afectată. Trei divizii române au luptat aici pentru viaţa lor sub comanda generalului român Mihai Lascăr, cel care a fost şi comandantul Diviziei 6 române. Lascăr a fost un adevărat maestru care purta atât Crucea de Fier în grad de cavaler, cât şi varianta cu frunze de stejar. Istoricul Gosztony a citat un ofiţer de legătură care menţiona eroismul cu care au luptat românii în situaţia lor lipsită de perspectivă. Atunci când li s-a terminat muniţia, aceştia s-au năpustit asupra ruşilor cu baionetele. Un locotenent al Infanteriei 5 române a scos din funcţiune un tanc rusesc cu un topor[5].

Comandantul român local a vrut să se rupă de grupul Lascăr. Acesta a ales direcţia sud-vestică (cea care se îndepărta de Stalingrad), însă nu a primit permisiune. Divizia 1 Tancuri română, care a fost nevoită să se bazeze pe propriile forţe şi nu a mai putut stabili contactul cu Corpul XXXXVIII Blindate din pricina defecţiunii staţiei radio, a încercat să elibereze grupul Lascăr. Atacul a eşuat complet, iar divizia a fost practic nimicită[6]. Trupele din zona Raspopinskaia Kessel nu prea aveau ce aştepta de la germani. Aceştia erau şovăitori. încă sperau să stabilizeze frontul, dar răsturnarea situaţiei era inevitabilă. Armata 3 română a

hotărât atunci să i se adreseze direct lui Antonescu. La rândul său, acesta şi-a asumat responsabilitatea şi a pus presiune pe Hitler, care şi-a dat acordul la 23 noiembrie. Chiar înainte de a obţine permisiunea, unităţile lui Lascăr spărgeau deja liniile. Pentru asta, au încercat să profite de noaptea dintre 22 spre 23 noiembrie. în mare parte, ieşirea a eşuat. Numeroase unităţi au fost distruse, iar generalii Lascăr şi Mazarini au fost luaţi prizonieri. Un mic grup de aproximativ 3 400 de oameni sub comanda generalului Sion********** a reuşit să ajungă la Divizia 22 Blindate germană. Pe drum, aceştia îşi pierduseră practic tot echipamentul. împreună cu trupele motorizate ale Diviziei 22, oamenii lui Sion s-au retras la Cernişevskaia, acolo unde Sion a murit cu arma în mână[7].

După cum suna ordinul dat, Statul-Major General german a încercat să oprească retragerea „cu forţa dacă este necesar”. Sperau să poată construi un nou front în spatele râului Cir. Unităţile germane, aşa-numita „Gruppe Hollidt”, fuseseră eliberate de pe frontul italian, dar nu prea mai puteau conta pe diviziile române. Divizia 6 Infanterie sub comanda generalului Gheorghe Sănătescu†††††††††††††††††††† capitulase în mare parte, iar majoritatea celor din Divizia 14 căzuseră prizonieri. Germanii ameninţau cu tribunale militare şi,

**********Divizia 15 Infanterie şi a fost ucis pe câmpul de luptă, la Cotul Donului, fiind înaintat post-mortem la gradul de general de divizie (n. red.).

†††††††††††††††††††† Gheorghe Sănătescu (1858-1942) a fost unul dintre generalii armatei române din Primul Război Mondial şi tatăl lui Constantin Sănătescu (n. red.).

pe hârtie, le-au luat ofiţerilor români trupe care efectiv nu mai existau. Toate aceste măsuri nu au putut împiedica însă o breşă din front de aproximativ 50 de kilometri.

La 20 noiembrie, catastrofa a început la sud de Stalingrad, unde frontul se învecina cu Stepa Calmucă. Şi aici, ofensiva sovietică a fost îndreptată mai ales contra românilor, Armata 4 fiind cea care a tras ponoasele. Din punct de vedere administrativ, această armată era subordonată Armatei 4 Blindate germană. Liniile armatei române s-au rupt imediat. Divizia 20 era atât de dezechilibrată, încât avea să sfârşească având trupele încercuite în Stalingrad. Şi aici situaţia a fost complicată. A izbucnit panica, iar românii s-au grăbit să dea înapoi, alte unităţi ţinând însă piept cu îndârjire. Aşa raporta Gosztony despre Regimentul 2 Artilerie al Diviziei 20 Infanterie române,

care a rezistat în faţa tancurilor sovietice T-34 până la ultimul obuz. Şi de pe acest front au lipsit rezervele strategice şi trupele motorizate[8].

La 26 noiembrie 1942, când comandantul german Erich von Manstein a sosit la Rostov pentru a pune lucrurile în ordine, acestuia i-a fost dat să audă că ambele armate române fuseseră distruse în mare parte. Din cele 22 de divizii pe care Bucureştiul le avea pe front, doar patru mai puteau fi folosite, nouă erau distruse, iar alte nouă fuseseră puse pe fugă. Ca urmare, nici von Manstein nu a reuşit să obţină altceva decât o poziţie ferită în spatele râului Cir, desfăşurarând unităţile „Hollidt" şi „Hoth"[9].

Nici bine nu s-au liniştit apele, că s-a şi iscat o ceartă apropo de vina pentru această catastrofă. Românii nu se înţelegeau prea bine cu ofiţerii Statului-Major german şi se enervau unii pe alţii. Un telex interesant din data de 6 decembrie 1942 a făcut lumină cu privire la acest subiect. *Heeresgruppe B* s-a plâns de soldaţii Armatei 3 române (diviziile 9 şi 14 Infanterie), unităţi care operau în zona de lângă Novo Petrovka şi Novo Aidar, care jefuiau toate ogoarele (legume şi vite) şi luau ce se mai găsea de mâncare. Legat de asta nu existase nicio formă de comunicare cu autorităţile germane, iar pe ruşi oricum nu i-a întrebat nimeni nimic. „Grupul de armate le cere din nou românilor să se îndepărteze de zona *Heeresgruppe B",* au solicitat germanii[10].

Generalul german Dorr le-a luat apărarea românilor. Acestuia i s-a părut „necavaleresc" ca vina pentru catastrofa ce se contura să fie pusă pe seama românilor, chiar dacă spargerea frontului se produsese acolo. Românii, spunea el, fuseseră nişte „aliaţi loiali", însă diviziile lor fuseseră prea slabe. în plus, artileria antitanc avută la dispoziţie era insuficientă şi mai era

şi prea uşoară (tunuri de calibru 3,7 cm). Mai mult, diviziile fuseseră dispersate pe un front lung, fiecare divizie având de păzit 20 km de linie de front, ceea ce era foarte mult. Sovieticii au ales bine unde să atace. I-au preferat pe români, ţinându-se departe de diviziile germane. Felul în care s-au petrecut lucrurile a reieşit poate cel mai clar din memoriile lui Frido von Senger und Etterlin, comandantul Diviziei 17 Blindate. într-o misiune de recunoaştere, din câmpurile nesfârşite de zăpadă a apărut cineva într-o maşină. Von Senger und Etterlin s-a oprit, iar din maşină a coborât un comandant de divizie român, o siluetă înaltă şi slabă. „Salutul a fost formal şi rigid. Bărbaţii îşi vorbeau între ei în franceză. Ca urmare a înfrângerii armatei sale, postura generalului român trăda o rezervă şi o lehamite faţă de alianţă."[11]

Pentru a-i veni în ajutor, Divizia 14 Blindate a atacat în direcţia Diviziei 1 Cavalerie române care se afla la strâmtoare, dar balanţa nu a mai putut fi înclinată. Lucrurile nu stăteau mai bine nici pentru Armata 4 română condusă în stepa calmucă de Constantinescu. Infanteria 29 motorizată germană a fost întrebuinţată pentru a-i sprijini pe români, dar nici acest sprijin nu a fost decât o picătură într-un ocean[12]. Singura rezervă „adevărată", Corpul XXXXVIII Blindate aflat sub generalul Ferdinand Heim (Corpul Heim) nu a putut repune în luptă decât vreo 10 tancuri şi în jur de 40 de tancuri Skoda ale Diviziei 1 Blindate române, cu care însă, după cum am văzut, legătura fusese întreruptă. Instalaţia radio fusese călcată în picioare de sovietici. Unităţile lui Heim abia şi-au putut salva pielea. Divizia 22 Blindate a

reuşit cu greu să răzbească spre vest, după care a fost nevoită să se întoarcă pentru a ajuta Divizia 15 Infanterie română care rămăsese în urmă. Din acest motiv, Divizia 22 a avut din nou probleme. Hitler l-a folosit

drept ţap ispăşitor pe nefericitul Heim, care ulterior a dispărut o vreme în închisoare pentru ca mai apoi, în timpul războiului, să ocupe din nou o funcţie militară[13].

Singura decizie corectă ar fi fost aceea de a retrage Armata 6 din Stalingrad cât încă se mai putea. Corpul XIV Blindate care era slăbit ar fi putut fi folosit pentru a sparge gheaţa, dar Hitler a ales o altă soluţie. Stalingradul a fost declarat oraş *Festung* (fortăreaţă), iar ajutorul trebuia să vină din exterior. în scopul reorganizării a fost format Grupul de armate Don din care făceau parte armatele 3 şi 4 române, Armata 6, Armata 4 Blindate şi părţi ale Armatei 11. Reorganizările au fost extrem de importante. Cifrele arată că pierderile grupului *Heeresgruppe A* în Caucaz crescuseră între timp la 85 000 de soldaţi, din care aproape 12 000 morţi. Generalul Antonescu a pus noi trupe la dispoziţie, dar având în vedere pregătirea şi echipamentul slab, acestea nu au înclinat balanţa[14]. în timp ce Paulus solicita în zadar permisiunea de a acţiona liber la Stalingrad, în 12 decembrie a început o contraofensivă din regiunea Kotelnikovo, cu scopul de a elibera Stalingradul prin intermediul Operaţiunii *Wintergewitter* sau, în limba română, Operaţiunea Furtuna de Iarnă, la care au luat parte şi Corpurile VI şi VII ale armatei române.

Contraofensiva diviziilor blindate conduse de Hoth a înregistrat oarecare progrese, însă şi aceste divizii au avansat şovăielnic. Căile navigabile perpendiculare direcţiei de înaintare au încetinit şi mai mult avansul. în plus, sovieticii au introdus imediat trupe blindate pentru a întări flancul sudic al Frontului Stalingrad. Odată cu ocuparea Stalingradului, germanii sperau la o minune. „O să vină Manstein", se şoptea făcându-se referire la generalul german Erich von Manstein, dar momentul

hotărâtor nu mai venea. La 21 decembrie, Regimentul 11 Tancuri

al Diviziei 6 Blindate, „grupul Hünersdorff” din Vassilievka, a semnalat că muniţia era aproape pe terminate. Ruşii erau la 15 metri distanţă de sediul lui Hünersdorff, iar rezervele de combustibil erau de asemenea extrem de limitate. Au fost nevoiţi să renunţe la asediul Stalingradului[15].

între timp au fost atacaţi şi italienii de pe flancurile frontului (16 decembrie 1944), menţinându-se şi presiunea pe Armata 4 română, care fusese mai mult sau mai puţin spulberată. Drept urmare, partea sudică a Donului a fost evacuată, iar retragerea trupelor *Heeresgruppe* A din Caucaz a început. Toate aceste lucruri au dus la scene dramatice precum cea în care unităţile germane au fost încercuite la Milerovo. La mijlocul lunii ianuarie 1943, în desfăşurarea evenimentelor dramatice au fost implicaţi şi maghiarii, cu străpungerea Armatei 2 ungare la Storojevoi. în timp ce Stalingradul a fost pierdut în februarie 1943, armata sovietică a împins frontul până la Harkov şi până la porţile Rostovului. în iarna lui 1943, ofensiva de vară a naziştilor s-a transformat într-un enorm fiasco, iar acest lucru s-a petrecut şi cu preţul românilor care fuseseră prinşi în toată această poveste[16].

încă din timpul luptelor, germanii au încercat să-i îndemne pe români să se calmeze, pentru că tensiunea se simţea, desigur, şi de la Bucureşti. La 28 decembrie 1942, după o discuţie în prealabil cu Hitler în data de 21, generalul Arthur Hauffe a mers în audienţă la Antonescu. înainte de asta, Hitler încercase să-l liniştească pe Antonescu asigurându-l că, de fapt, eşecul germane de la Stalingrad n-ar fi avut neapărat o cauză

militară, ci mai curând una logistică. în plus, după cum îl asigura Hauffe, Berlinul nu atacase Stalingradul din motive politice sau care să ţină de prestigiu, ci pentru a „apăra pe flanc" *Heeresgruppe A* în Caucaz. în cele din urmă, lipsa de aprovizionare le-a fost fatală germanilor. Ca urmare a activităţilor
partizanilor, noile căi ferate nu funcţionau decât la 60% din capacitate, proviziile fiind întârziate mai ales în preajma oraşului Kiev. „Românii n-au făcut foamea în altă parte în afară de Stalingrad", l-a înştiinţat Hitler pe Antonescu. „Şi nicăieri n-au făcut foamea mai mult decât germanii"[17].

Von Manstein a încercat să prea din nou controlul asupra Grupului de armate Don. Trebuia oprită în special fuga masivă a soldaţilor. între von Manstein şi diferiţi comandanţi români s-au păstrat corespondenţe interesante, precum cea cu generalul Şteflea din cartierul general şi cea cu Dumitrescu, comandantul Armatei 3. Aceste corespondenţe au avut mai ales de-a face cu întrebarea de ce românii nu se retrăseseră mai înainte de pe flancurile exterioare mult prea extinse. Von Manstein susţinea că românii ar fi trebuit să facă asta mult mai devreme, deoarece în timpul retragerii sau aproape de momentul acesteia ei pur şi simplu deveniseră o pradă uşoară pentru unităţile sovietice blindate. Pentru români nu existase o altă alternativă decât să lupte aşa cum au facut-o, a concluzionat von Manstein cu logică militară. Drept consolare, acesta le-a spus românilor că, în timp ce ei dădeau bir cu fugiţii, germanii (Armata 4 Blindate) încă mai luptau[18].

Din această corespondenţă reiese faptul că Armata 4,

formată din Corpurile VI şi VII (diviziile 1, 2,4 şi 18) Infanterie şi Corpul de Cavalerie Popescu (diviziile 5 şi 6 Cavalerie) fuseseră complet desfiinţate din punct de vedere militar. La 31 decembrie 1942 s-a hotărât ca trupele române să intre sub comanda Corpului II armată german. Von Manstein le-a mai comunicat românilor că toate unităţile şi toţi soldaţii care se vor întoarce individual vor fi prinşi în capul de pod german de la Rostov, unde vor fi regrupaţi. Acolo, românii au fost folosiţi pe post de „echipaj de securitate”[19].

Situaţia românilor era una destul de gravă. Un document datat din 2 ianuarie 1943 arată că Divizia 1 Blindate, parte a grupului *Armeegruppe Hollidt* (Corpul XVII armată), mai era compusă doar din 2 500 de oameni, dintre care 666 aparţineau trupelor combatante. Acestea mai aveau la dispoziţie trei tancuri PzKpfw IV şi câteva piese de artilerie, grosul acesteia fiind cedat diviziilor 5 şi 7 Cavalerie[20]. Un raport întocmit după bătălie a oferit mai multe informaţii cu privire la pierderile materiale. Pe câmpul de luptă, trupele române au lăsat în urma lor 189 000 de puşti, 6 813 mitraliere uşoare, 2 184 mitraliere grele, sute de piese de artilerie, iar 114 de tancuri fuseseră pierdute, dintre care 106 odată cu Armata 3 română[21]. Şi unităţile române care nu fuseseră lovite direct la Stalingrad erau într-o stare abominabilă. Primul ofiţer de stat-major al Diviziei 9 Infanterie germane, cantonată pe Frontul din Caucaz, a scris Corpului V despre situaţia Diviziei 3 Munte române. Divizia 9 Infanterie germană era separată de unitatea română şi nici nu era implicată sau răspunzătoare pentru aprovizionarea unităţii. Cu toate acestea, divizia era atât de îngrijorată, încât a raportat acest lucru.

Se pare că numărul ofiţerilor şi al subofiţerilor ajunsese la un nivel îngrijorător de scăzut. Subofiţerii erau de mult timp prea puţini, iar ofiţerii plecau remarcabil de des în permisie. Marea majoritate a comandanţilor de campanie ai armatei române aveau rangul de *Gefreiter* (fruntaş), acesta fiind şi motivul pentru care trupele româneşti aveau adesea o prestaţie proastă. Pierderile majore suferite de divizie au fost înlocuite cu recruţi. Acesta nu era un lucru rău în sine, dar, din această cauză, 20% din trupele de pe front erau compuse din soldaţi prost pregătiţi. Puterea de luptă

scădea din acest motiv.

Catastrofală era şi situaţia cailor din cadrul diviziei. în septembrie 1942, Divizia 3 Munte venise pe front cu 7 000 de cai. Până în februarie 1943, 3 000 dintre aceştia muriseră deja. La

ordinul Corpului V armată german, din cei 4 000 de cai rămaşi, 2 000 au fost luaţi din divizie pentru a fi folosiţi la Taman. Nu s-a putut avea grijă nici de cei 2 000 de cai rămaşi, astfel că Ia momentul raportului Diviziei 9 Infanterie, zilnic mureau în jur de 10 cai. în consecinţă, Divizia 3 Munte nu s-a mai putut aproviziona singură şi devenise imobilă. Speranţa era acum îndreptată către o primăvară timpurie, pentru ca animalele să poată paşte.

în apărarea românilor trebuie spus faptul că aceştia fuseseră împărţiţi şi li se încredinţaseră porţiuni de teritoriu al căror sol fusese „epuizat" de către unităţile germane. Din acest motiv, românii de-abia reuşeau să trăiască din roadele pământului. Rezultatul a fost că unităţile române stăteau prost cu muniţia şi cu proviziile, iar artileria nu prea se putea muta. într-un raport din 19 martie 1943 către Corpului XXXXIV armată scria că toate cele 22 de tunuri *Pak* (4,7 cm) ale Diviziei 3 Munte deveniseră de nestrămutat. Acest lucru era valabil atât pentru 12 mortiere de 12,2 cm, cât şi pentru aruncătoarele de flăcări ale pîonerilor. Doar patru *Pak-uri* de 7,5 cm se mai puteau deplasa pe drumuri bune[22].

Acest lucru a avut consecinţe majore. Regimentul 57 Grenadier! german avea să fie înlocuit cu Batalionul 21 Vânători de Munte român. La sosire însă românii aproape că nu mai aveau deloc muniţie la ei. Din această cauză, regimentul german a trebuit să rămână pe poziţii şi să asigure muniţia din propriile rezerve. Batalionul 6 Vânători de Munte român a fost desfăşurat laolaltă cu Regimentul 116 Grenadieri german, dar nici acesta nu mai putea să se descurce cu propriile provizii. Cu această problemă s-a confruntat şi un escadron de cavalerie român. îngrijorătoare era starea uniformelor româneşti care erau foarte uzate. Nici cizmele nu se

aflau într-o stare mai bună. Conform primului ofiţer de stat-major al Diviziei 9 Infanterie
germane, 30% dintre soldaţii Diviziei 3 Munte române nu mai aveau cizme deloc! Divizia raportase frecvent acest lucru şi inclusiv Divizia 9 Infanterie o făcuse pentru colegii lor români, însă livrările din România au întârziat să apară, iar germanii nu le-au pus la dispoziţie stocul lor. în încheierea raportului, primul ofiţer de stat-major a conchis că din partea conducerii române se făcuse tot ce se putea pentru a face faţă problemelor, dar că bunăvoinţa nu era întotdeauna suficientă. După părerea Diviziei 9 Infanterie, Divizia 3 Munte română nu putea fi desfăşurată în întregime. Sfatul era să plaseze părţi din ultima sub comanda Diviziei 9 Infanterie germane, iar restul să fie evacuată în Crimeea[23].

Prea puţin s-a dat ascultare acestui apel al Diviziei 9 Infanterie. în săptămânile care au urmat, mai multe unităţi române au fost dispersate printre trupele germane. Acest lucru a dus la următorul tablou: Divizia 9 Infanterie a primit 2; Regimentul motorizat 420, Batalionul Vânători de Munte 94,1; Regimentul Vânători 207,4; F.A.R. 616,2; Regimentul Vânători de Munte 13, Batalionul Vânători de Munte 6, 21 şi 22. începând cu anul 1943, în cadrul artileriei, câteva baterii române din Regimentul Artilerie 37 şi şapte *Pak-uri* mijlocii au servit alături de Divizia 9 Infanterie. Alături de Divizia 97 Vânători au servit patru batalioane române din regimentele de Infanterie 94 şi 95, dar şi artilerie. Câteva batalioane, inclusiv din Regimentul 96 Infanterie român şi din batalionul independent 994 au servit alături de Divizia 101 Vânători germană, laolaltă cu artilerie din Regimentul 42 Artilerie. în cadrul pionierilor a servit Batalionul 19 Pionieri român, aşa-

numitul „Grup Marincescu”[‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡].

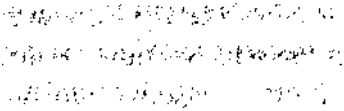

Capitolul 8

Retragerea din capul de pod Kuban

Catastrofa de la Stalingrad a reprezentat un punct de cotitură în relaţia dintre cele două ţări. în memoria victimelor bătăliei s-a oficiat o liturghie în catedrala de la Bucureşti, la care au participat regele Mihai şi generalii săi, inclusiv Ion Antonescu, Mihai Antonescu şi alţii, însoţiţi de fanfara militară a Batalionului de Gardă. în alte biserici din întreaga Românie s-au ţinut în acelaşi timp slujbe de pomenire[1].

S-a muncit din greu pentru a ţine coaliţia unită. Bazându-se pe înclinaţia românilor spre misticism, a fost aleasă o formă aparte de a gestiona chestiunile reciproce dintre cercul din jurul mareşalului şi interesele germane, reprezentate mai ales de trimisul german Manfred Freiherr von Killinger. Reprezentanţi germani şi români de seamă s-au întrunit miercuri în aşa-numitul „club M.A.”. Mâncarea şi băutura erau gratuite – pe „banii evreilor”, după cum a scris un oficial al poliţiei germane –, iar afacerile se făceau acolo. în afară de von Killinger, la întrunire au luat parte Mihai

---

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ *Beurteilung der Divisionen,* d.d. 09.05.1943, RH 24-44/143, toate batalioanele au fost considerate slabe, mai puţin Batalionul „Marincescu” (n. a.).

Antonescu, ministrul armamentului, Gheorghe Dobre, comandantul poliţiei, Emil Pălăngeanu, liderul Centralei Evreilor din România, Radu Lecca, liderul biroului de informaţii al ambasadei germane, *SA-Oberfuhrer-ul* Roedel, ataşatul de presă, von Ritgen, şi şeful Serviciilor Secrete Române, Cristescu. Nu era foarte clar de la ce venea prescurtarea M.A., poate de la „Mittwoch Abend" („miercuri seară") sau de la „Mareşalul Antonescu". în orice caz, exista o paralelă cu clubul secret *Mittwochgesellschaft.*

Acest „club" fusese înfiinţat în 1863 şi era format din 12 membri permanenţi. La rândul lor, aceşti membri îi invitau pe alţii. Cu toţii erau persoane influente, astfel încât puterea politică să poată fi strunită din culise. Şi clubul M.A. avea 12 membri permanenţi şi deservea unui scop asemănător. împreună cu von Killinger, în fruntea partidului se mai afla un coleg de partid de-al lui Hitler care era foarte loial şi care a fost acolo încă de la bun început. Von Killinger era un ofiţer de marină retras, fost membru al brigăzii marine Ehrhardt, implicat în puciul Kapp din anul 1920 împotriva Republicii de la Weimar. în plus, în timpul aceleiaşi perioade, acesta ajutase la distrugerea Republicii Sovietice a Bavariei, a lui Kurt Eisner§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§. Von Killinger fusese deputat NSDAP în Reichstag, era înalt ofiţer SA şi SS, iar înainte de a deveni ambasador în Slovacia fusese

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Republica Sovietică a Bavariei a existat timp de 25 de zile în anul 1919, după terminarea Primului Război Mondial. Germania se afla în pragul unui război civil, iar comuniştii doreau să creeze un stat socialist în Bavaria, plan care a eşuat în urma intervenţiei loialiştilor germani. Kurt Eisner a fost principalul artizan al mişcării socialiste, fiind asasinat la 21 februarie 1919 de către Anton von Arco auf Valley, un naţionalist german (n. red.).

consul al Germaniei în Statele Unite ale Americii. Bucureştiul avea să fie ultimul său post**********. După părerea lui Bôhme, von Killinger se bizuia în totalitate pe Lecca, în care „nu se putea avea încredere”, şi nu avea contacte reale cu cei aflaţi în vârful României. Nu după mult timp însă Bôhme a fost nevoit să îşi controleze părerile. Ca vechi tovarăş de partid, von Killinger era de un calibru puţin
prea mare pentru criticile acestuia. De asemenea, faptul că şeful Serviciului Secret Român făcea parte din clubul M.A., asemenea lui Mihai Antonescu, sugera că în acest club se perindau contacte destul de folositoare din punct de vedere politic.

Se pare că acest conflict provenea mai curând din lupta pentru atribuţii între partid şi SS. în calitate de comandant al poliţiei, Böhme avea acoperire din partea *Reichsführer-uhii* SS Heinrich Himmler, în timp ce von Killinger se bucura de susţinerea partidului[2].

Astfel că au existat tentative de aplanare a situaţiei. Românii au găsit sprijin într-o tiradă a filosofului român, profesor şi ministru al propagandei, Nichifor Crainic, care a subliniat încă o dată opiniile ministrului nazist al propagandei, Joseph Goebbels, şi ale ideologului nazist Alfred Rosenberg cu privire la barbaria „iudeo-bolşevismului” şi la faptul că aceasta era bătălia decisivă a Europei. Crainic era un ideolog al anti-semitismului şi fusese, de asemenea, sursa de inspiraţie pentru sistemul de idei al Gărzii de Fier[3].

********** Despre existenţa acestui club se ştie din scrisori furioase şi mărturii ale lui Bôhme, ataşatul poliţiei germane la Ambasada Germaniei de la Bucureşti, deoarece acesta s-a plâns de von Killinger şi de contactele sale cu „agentul evreu” Lecca, precum şi de funcţionarea clubului M.A. (n. a.).

Focul urii încă mai ardea, dar au existat şi îndoieli cu privire la rezultatul războiului. Prima dată când au apărut aceste îndoieli a fost în iarna lui 1941-1942, atunci când atacul german asupra Moscovei încetase, iar pe Frontul de Sud, în zona Rostov, acolo unde sovieticii s-au apărat cu îndârjire, înregistrase un eşec. Acest lucru a dus la o criză în cadrul *Heeresgruppe Siid,* grupul de armate în care operau românii. Atunci când comandantul von Rundstedt a dat înapoi pentru că „oamenii erau la capătul puterilor", Hitler i-a telegrafiat de îndată din cartierul general *Wolfsschanze*†††††††††††††††††††††† că „trebuie să rămână acolo unde se află".

Von Rundstedt a susţinut că nu era vorba despre o retragere, ci despre o scurtare a frontului. Cu toate acestea însă, Hitler a decis să-l înlocuiască pe von Rundstedt. Retragerea experimentatului von Rundstedt a dus la reacţii alarmate în rândul aliaţilor, mai ales în România şi Ungaria. După ce s-a consultat cu generalul Halder al OKW-ului, *Heeresgruppe Sud* a trimis o scrisoare la Bucureşti şi Budapesta în care se sublinia faptul că von Rundstedt se confrunta cu probleme cardiace încă din luna noiembrie a anului 1941 şi că de aceea, la 3 decembrie, i-ar fi cerut lui Hitler permisiunea de a demisiona, permisiune care i-a fost acordată din toată inima, de ziua lui.

Generalul von Reichenau urma să preia poziţia lui von Rundstedt, dar în ianuarie a suferit o hemoragie cerebrală şi a fost înlocuit de feldmareşalul Feodor von

---

†††††††††††††††††††††††† „Bârlogul lupului", în orig. în 1b. germană. Situat în Prusia Orientală, în apropiere de localitatea Rastenburg (în prezent Kçtrzyn, în Polonia), era principalul cartier general folosit de Adolf Hitler pe Frontul de Est în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial (n. red.).

Bock. Declaraţia *Heeresgruppe Sud* cu scopul de a dispersa neliniştea în rândul românilor a fost adresată Bucureştiului, generalului Iacobici, şeful Statului-Major al armatei române, şi a fost o încercare de a limita pagubele[4]. În practică, von Rundstedt a respins decizia lui Hitler de a ţine piept pe motiv că ar fi un „nonsens", acesta fiind singurul motiv pentru retragerea ofiţerului. La exterior însă au fost păstrate aparenţele[5].

După Stalingrad, înfrângerea germanilor părea din ce în ce mai probabilă. Faptul că lucrurile se vedeau astfel şi de la Bucureşti a reieşit clar din relaţia dintre Finlanda şi România. Ambele ţări aveau în comun faptul că erau aliate ale Germaniei naziste, îngrijorarea acestora fiind prin urmare una comună. Mihai Antonescu i s-a plâns în mod direct omologului său finlandez legat de atitudinea proastă a Germaniei faţă de „statele mai mici". Acesta a tras concluzia că Germania nu mai era „prietena" României, avea, în acelaşi timp, îndoieli cu privire la bătălia în Est şi nu excludea posibilitatea că s-ar putea ajunge din nou la un Pact Ribbentrop-Molotov: o pace în Est.

Şi generalul Constantin Pantazi s-a plâns mai mult sau mai puţin deschis de situaţia care se înrăutăţea. Acesta a atras atenţia asupra faptului că germanii fragmentau forţele, deoarece se temeau de o invazie în Vest, în timp ce aliaţii occidentali erau pe cale de a câştiga bătălia pentru Oceanul Atlantic. Mai era de părere că poziţia germană în regiunea mediterane- eană era departe de a fi una puternică. Bucureştiul avea în vedere o debarcare britanică în Balcani, care ar fi avut consecinţe pentru România[6].

În iunie 1943 la Stalingrad a mai urmat un epilog, care a făcut oarecum senzaţie. Presa română, şi cea

italiană deopotrivă, a relatat că prin Semiluna Turcă – filiala locală a Crucii Roşii – fusese restabilit contactul cu supravieţuitorii de la Stalingrad, printre care se numărau şi români şi italieni. Aceştia erau ţinuţi prizonieri în estul Uralilor, în Siberia. în felul acesta s-a creat o corespondenţă animată din partea membrilor familiei, care încercau să ia legătura cu ei. în Germania a existat o anumită reţinere în a-i contacta. Bătălia finală de la Stalingrad rămăsese întipărită ca o luptă eroică, pe care voiau să o păstreze astfel. în curând însă au ajuns mesaje prin intermediul maiorului dr. Dobberkau şi al *Generaloberst-ului* Heitz, care fuseseră luaţi prizonieri de către sovietici. Se pare că aceştia erau închişi în lagărul de prizonieri nr. 27, acolo unde se afla şi Paulus, comandantul Armatei 6. Având în vedere faptul că o parte dintre ofiţeri au dezertat şi au trecut de partea organizaţiei antinaziste Nationalkomitee Freies Deutschland, această chestiune a fost deosebit de dureroasă pentru Berlin[7].

între timp, germanii au încercat să şi-i ţină aproape pe români. încă din 1943, situaţia nu era una roz. Bucureştiul îşi pierduse 2/3 din trupe, iar în noiembrie 1943 numărul soldaţilor români căzuţi pe front ajunsese la peste 250 000 de persoane.

Cu toate acestea, cu forţe regrupate, s-a încercat o reconstruire a armatei române, dar posibilităţile erau limitate. La 12 aprilie 1943 Hitler l-a primit pe Antonescu în castelul Klessheim din Austria şi a încercat să-l îmbărbăteze. Acesta a emis totodată decrete în care se menţiona faptul că armata română era tratată cu respect de către militarii germani. Faptul că era necesar un astfel de semnal din partea lui Hitler spune multe.

Antonescu era foarte îngrijorat cu privire la trupele române care încă se mai aflau pe front, mai cu seamă pentru cele poziţionate în capul de pod Kuban şi în Crimeea. Hitler l-a liniştit asupra acestui aspect, însă, cu toate astea, România a trimis delegaţi pentru a tatona terenul de partea aliaţilor occidentali şi sovietici cu privire la pace. Aceştia au trecut prin Italia, Vatican, Berna, Lisabona şi Madrid, iar la finalul anului, cu sovieticii, şi prin Stockholm. între timp, bătălia a continuat[8].

Semnalele nu mai prevesteau ceva bun. Un comunicat din Ucraina din data de 12 aprilie 1943 avertiza cu privire la o apatie acută în acele zone, oamenii pur şi simplu încercând să supravieţuiască. Departamentul de propagandă din Ucraina, cel care redactase comunicatul, spunea că pentru populaţia Ucrainei, ori înrobită bolşevismului, ori sluga naţional-socialismului era totuna. Trei zile mai târziu a fost întocmit planul de luptă pentru vara anului 1943, Operaţiunea Citadela, în arcul frontului din apropierea localităţii Kursk. Nici această ofensivă nu a adus un deznodământ şi a trebuit să fie întreruptă timpuriu de operaţiunile aliaţilor occidentali împotriva Italiei (debarcarea aliaţilor în Sicilia) şi de poziţia instabilă a lui Benito Mussolini.

într-o încercare de mobilizare optimă, germanii începuseră, cu acordul lui Antonescu, să recruteze etnicii germani din România pentru armata germană. La o scară mai mică, aceştia deja fuseseră înrolaţi în trecut în *Waffen-SS,* ramura combatantă a SS-ului. Astfel, Gottlob Berger de la departamentul juridic al SS *(SS-Hauptamf)* a stăruit pe lângă Himmler să-l înroleze în

trupele *Waffen-SS* pe generalul român Artur Phleps, un cunoscut etnic german. Asta s-a şi întâmplat în vara lui 1941, sperând că acest lucru va avea un efect pozitiv[9].

Andreas Schmidt şi *VoMi* s-au străduit, de asemenea, să câştige recruţi, mergând atât de departe încât au „furat", mai mult sau mai puţin, soldaţi din armata română. în consecinţă, aceşti soldaţi au fost stigmatizaţi ca dezertori de către autorităţile de la Bucureşti. La insistenţele lui Schmidt, aproape 1 000 de oameni au emigrat în Germania pentru a intra acolo în serviciul militar german. Aceştia au fost aduşi în Reich ca muncitori sezonieri în agricultură, transportaţi cu barca pe Dunăre şi recrutaţi acolo. La presiunea Berlinului, acţiunile lui Schmidt şi ale biroului central SS *VoMi* au fost în cele din urmă oprite, pentru a preveni scandaluri diplomatice. în afara birourilor oficiale însă, Berger l-a încurajat pe Schmidt să continue. Presiunea era adesea atât de mare, încât s-a insistat din ce în ce mai mult pe principiul voluntariatului, valabil pentru a intra în *Waffen-SS.* Se vorbea, de asemenea, şi despre germani folosiţi ca momeală[10]. La 30 iunie 1943, Gottlob Berger, şeful *SS-Hauptamt,* raporta că 41 560 de persoane fuseseră înrolate, dintre care în jur de 17 000 pentru *Waffen-SS.* Marea majoritate a acestora au fost transferaţi în unităţile „Ersatz", care la rândul lor au dispersat etnicii germani în diverse unităţi. Celor din Batalionul SS 7 şi Batalionul SS Ersatz motorizat „Est" li s-au încredinţat 4 829 şi 3 262 de soldaţi. Prima unitate a fost ataşată Diviziei 7 SS Voluntari de Munte „Prinz Eugen", care opera pe frontul de partizani, în Iugoslavia ocupată. Au fost repartizaţi 510 etnici germani Diviziei 13 Munte *Waffen SS Handschar,* noua divizie de „Bosniaken", formată din musulmani bosniaci.

Aproximativ 1 000 de persoane au lucrat în lagăre de concentrare germane precum Buchenwald, Dachau, Mauthausen, Neuengamme, Sachsenhausen şi Stutthof. Le-au fost repartizate trupe inclusiv diferitelor batalioane de poliţie din Iglau, Haga şi Maastricht[11].

Himmler a fost foarte mulţumit şi l-a felicitat pe Berger pentru cele realizate. „Prin rezultatele obţinute acum, cât şi prin cele deja obţinute înainte, aţi reuşit să faceţi nespus de mult pentru patria-mamă şi Führer.”[12] în practică, integrarea etnicilor germani din România în rândurile unităţilor existente s-a dovedit a fi dificilă. Câteva sute au ajuns în cele din urmă în trupele olandeze Waffen-SS, în regiunea grupului *Heeresgruppe Nord.* „Există puţină afinitate. Sunt introvertiţi şi suspicioşi. Nu îşi împart alimentele cu ceilalţi. între ei vorbeau în română”, descria un voluntar din Haga noua colaborare[13].

Din partea lui Andreas Schmidt, conducătorul grupurilor etnice, s-a pus presiune pe etnicii germani români ca aceştia să opteze mai ales pentru *Waffen-SS.* Nu toţi etnicii germani au apreciat acest lucru. Un alt lider al comunităţii etnicilor germani, Hans Otto Roth, a sărit în apărarea fiului său, Herbert Roth, care servea în armata română şi care îşi dorea să rămână acolo. Andreas Schmidt l-a numit public pe Roth „laş”, acuzându-l că renunţă uşor. Acest lucru nu i-a picat deloc bine lui Roth, şi, prin intermediul a doi generali români, i-a trimis lui Schmidt o provocare deschisă la duel, pe care acesta a refuzat-o cu înţelepciune. în cele din urmă, familia Roth a ales să meargă pe calea legală şi l-a dat pe Schmidt în judecată pentru calomnie şi defăimare. în timpul războiului nu s-a mai ajuns la un proces[14].

în iulie 1943, grosul armatei române în subordinea *Heeresgruppe A* se afla mai ales în Crimeea şi la capul de pod Kuban, format în februarie 1943 după retragerea germană din Caucaz şi gândit ca o rampă de lansare pentru o ofensivă reînnoită asupra câmpurilor petrolifere. Acest lucru nu s-a mai materializat, însă. La finele lui august şi începutul lui septembrie 1944, Frontul Nord-Caucazian al mareşalului sovietic Timoşenko a lansat ofensiva împotriva capului de pod Kuban, lângă Crimeea, pe care pusese stăpânire Armata 17 germană comandată de generalul Erwin Jaenecke‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡. Atacul, efectuat de trei armate cu patru corpuri, 21 de divizii şi cinci brigăzi, a afectat în special Corpurile V şi XXXXIV. A fost un atac frontal susţinut de debarcări în spatele trupelor germane, ceea ce a dus la situaţii periculoase. Debarcările au fost însă respinse de regimentele „Biermann” şi „Babei” (regimentele 123 şi 666) ale diviziilor 50 şi 370 Infanterie[15]. Lupta pentru capul de pod Kuban a dus la o retragere în etape, desfăşurată în linii mari de la Krîmskla Novorossiisk, la Anapa şi la Temriuk, şi, încet-încet, peste strâmtoarea Kerci. în septembrie 1943, pe acest front au servit diferite unităţi româneşti, precum diviziile 1 şi 4 Munte ca parte 31 din Corpul V, Divizia 9 Cavalerie şi Divizia 19 Infanterie din Corpul de Cavalerie român, precum şi Divizia 10 Infanterie

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Erwin Jaenecke (1890-1960) a fost general al armatei germane în Al Doilea Război Mondial. Acesta a condus mai multe corpuri de armată în Caucaz şi Crimeea, fiind considerat ulterior vinovat pentru pierderea peninsulei. Arestat în România şi adus în faţa Curţii Marţiale, a fost în cele din urmă achitat. în 1945 a fost arestat de sovietici şi condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru crime de război. A fost eliberat în 1955 (n. red.).

română în Corpul XXXXIX Munte.

Sub presiunea situaţiei din altă parte de pe front, la 4 septembrie 1943, destul de târziu, Hitler a dat ordinul de evacuare a capului de pod Kuban, iar germanii s-au retras din poziţie în poziţie. în zilele acelea, Divizia 50 Infanterie a traversat strâmtoarea Kerci prin linia Tatiana. în lunile precedente, soldaţii şi civilii disponibilizaţi fuseseră evacuaţi zilnic pe cale aeriană sau navală, astfel încât mulţimile au fost dispersate şi logistica a reuşit să facă faţă. Unităţile motorizate au fost trimise cu prioritate, deoarece erau necesare pe Frontul Mius. Rolul lor în războiul de poziţii cu care s-a soldat lupta pentru Kuban oricum nu putea fi decât unul limitat. La 4 februarie evacuarea pe calea apei a Diviziei 13 Blindate a fost pusă în mişcare, astfel încât în Crimeea deja exista o „Divizie-umbră” *(Schatten-Division)* la sosirea ultimelor unităţi armate. Astfel, divizia putea fi desfăşurată direct în altă parte[16].

Printre unităţile în retragere s-a numărat şi Divizia 19 Infanterie română sub comanda generalului Lăcătuşu. La 19 septembrie aceasta a început retragerea spre linia Kleine-Goten. Unitatea a fost împărţită în mai multe „grupuri de marş”, precum „Gruppe Oberst Florescu” (Regimentul 96 Infanterie), „Gruppe Oberst Gaspar” (Regimentul 95 Infanterie), Batalionul 994 Infanterie independent, Batalionul 19 Pionieri şi o serie de unităţi mai mici. în poziţia Kleine-Goten, liniile au fost formate din nou. Compania 19 Poliţie ocupase poziţii în cele mai importante intersecţii rutiere şi a desemnat noi poziţii unităţilor. Poziţiile centrale le-au primit artileria şi *Pak.* îşi învăţaseră lecţia la Stalingrad. în rezervă au fost formate mici grupuri de luptă în spatele diferitelor sectoare, precum Compania

de Pionieri şi două plutoane de vânători de partizani în spatele liniilor lui Florescu (Regimentul 96 Infanterie română, Artileria 19 Antiaeriană, două plutoane de artilerie antitanc – *Pak* – ale Companiei 19 *Pak).*

în timp ce Divizia 19 Infanterie română, împreună cu patru divizii germane ale Corpului XXXXIX german de Munte le asigurau spatele, alte divizii traversau calea navigabilă Kerci în spatele lor. întâi au trecut diviziile germane 125 Infanterie, 101 Vânători de Munte şi 9 Infanterie, urmate de diviziile 1 şi 4 Munte române şi de Divizia 10 Infanterie română. La 3 octombrie, pentru unităţile care acopereau operaţiunea a mai urmat o retragere în direcţia liniei „Bukarester" şi către Taman, în afara câtorva atacuri aeriene sovietice, situaţia a rămas liniştită pe front, astfel că în cele din urmă au reuşit să evacueze şi Divizia 19 pe cale navală[17].

în timpul retragerii germanilor, aceştia au distrus instalaţiile petroliere şi tot ce era de valoare strategică în zonă. Portul din Novorossiisk a fost de asemenea distrus, pentru a împiedica pe moment flota rusească să poată folosi această instalaţie şi multe altele. Strâmtoarea îngustă dintre Kerci şi Marea Azov a fost blocată de navele scufundate. Civilii care ar fi putut fi folosiţi de Armata Roşie au fost deportaţi[18]. Ultimele unităţi, trupele Diviziei 4 Munte şi cele ale Diviziei 97 Vânători de Munte, s-au retras pe linia Breslau la 8 octombrie. într-un ultim salt spre coastă, la ora 3.00, acestea au trecut iniţial neobservate de sovietici. După aceea s-a ajuns la câteva lupte aprige cu infanteria sovietică şi cu tancuri. Dar sub acoperirea unei ceţi artificiale, de care s-a ocupat Hermann Ochsener, generalul trupelor *Nebef,* ultimele unităţi au fost îmbarcate la Ilitici. Un atac sovietic de tancuri lansat în

ultimul moment la Saporojkaia a fost supus unui tir puternic cu lansatorul de fum *Nebelwerfer*§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ **********. Au fost eliminate probabil 23 dintre cele 30 de tancuri care atacaseră[19].

Retragerea din capul de pod Kuban a fost finalizată la 9 octombrie şi a reprezentat o adevărată întreprindere logistică pentru *Heeresgruppe A,* sub conducerea feldmareşalului von Kleist şi a generalului Jaenecke al Armatei 17, în colaborare cu generalul Förster. Documentele păstrate arată faptul că la 26 iulie 1943, mai bine de un milion de persoane, aproape 100 000 de cai, 53 000 de vehicule şi 250 000 de tone de material au fost transportate din Kuban peste strâmtoarea Kerci. în scrisoarea de încheiere din 9 octombrie a fost menţionată evacuarea a 177 355 militari germani şi 50 139 aliaţi, marea majoritate a acestora fiind români. De asemenea, au fost evacuaţi 28 436 de voluntari auxiliari *Hiwi.* şi au fost aduşi în siguranţă 42 899 de cai, 1 815 piese de artilerie şi 72 de tunuri de asalt „Sturmgeschütz" şi tancuri. Cireaşa de pe tort a fost transportarea celor 109 locomotive şi 1150 de vagoane. Germanii nu au vrut să le lase nimic sovieticilor.

Evacuarea a fost bine organizată, a decurs „uşor", după cum se afirma într-un document german. Traversarea a reuşit cu succes, în parte pentru că s-a început din timp extragerea trupelor „surplus". Aceste

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ „Fum", în orig. în 1b. germană (n. red.).

********** *Nebelwerfer* a fost o serie de arme germane din Al Doilea Război Mondial, acestea fiind iniţial alocate aşa-numitelor „trupe de fum" ale Wehrmachtului (n. red.).

unităţi au fost evacuate zilnic în mod sistematic începând din luna martie, chiar dinaintea ordinului dat de Führer, şi au fost scoase parţial cu barca, parţial prin intermediul pionierilor (poduri de urgenţă, telecabine) şi parţial cu avionul. Pionierii sunt cei care, în linii mari, s-au ocupat de cei 181 000 de evacuaţi (până în mai 1943 inclusiv), urmaţi de cele 71 000 de persoane, prin intermediul marinei, şi 10 000 de persoane prin intermediul Luftwaffe. Evacuarea aproape că a fost sărbătorită ca o „victorie". *Oberst* Henke de la Regimentul 770 Pionieri a primit Crucea de Fier în rang de cavaler pentru munca sa, iar generalulBacher, care s-a ocupat de organizarea facilităţilor în porturi şi chei, a primit Crucea germană de aur. *Heeresgruppe A* era de părere că moralul trupelor nu avusese de suferit de pe urma retragerii. Datorită unei organizări riguroase, trupele încă aveau încredere şi se simţeau superioare Armatei Roşii.

Făcând abstracţie de acest succes logistic, bătălia a însemnat şi o pierdere enormă. Comparativ cu pierderile sovietice, cei 41 271 de morţi „număraţi", dar care, aproximaţi, erau undeva la 250 000 de morţi, răniţi şi dispăruţi între 1 februarie 1943 şi 9 octombrie 1943, pierderile germanilor au fost minime, însă considerabile. Conform primului ofiţer de Stat-Major al *HeeresgruppeA,* în aceeaşi perioadă (9 octombrie 1943), germanii au pierdut pe câmpul de luptă 11 606 de soldaţi, iar românii,

1 896. Au fost răniţi 43 489 de germani şi 7 264 de români, iar 4 368 de germani, precum şi 806 de români au fost daţi dispăruţi. în plus, aproximativ 14 000 de soldaţi sovietici au fost luaţi prizonieri de război, iar 863 de tancuri şi în jur de

2 000 de avioane au fost doborâte. Ceea ce nu a intrat deloc în atenţia publică a fost faptul că justiţia militară a trebuit să intervină la intervale regulate împotriva formelor de defetism de pe front[20]. După succesul retragerii, podurile (de urgenţă) au fost distruse[21].

în acelaşi timp cu pericolele de la capul de pod Kuban, lupta s-a acutizat pe Frontul Mius-Doneţ, mai apoi pe Frontul Nipru şi după aceea în Crimeea. în august 1943 lupta a izbucnit pe Frontul Mius. Germanii s-au confruntat peste tot cu aceeaşi problemă. Liniile fronturilor erau prea lungi, iar trupele, prea puţine pentru o acoperire completă a frontului. Multe dintre unităţile aflate acolo au fost puse la bătaie în ofensive (Operaţiunea Citadela, de lângă Kursk) sau folosite în susţinerea unor fronturi care erau de prisos (Kuban). Nici scurtările strategice ale frontului nu au fost puse în aplicare. Din acest motiv, în hinterland le-au lipsit trupele care, privind retrospectiv, ar fi putut riposta ca rezerve. Posibilităţile operative pentru armata germană au fost, în consecinţă, limitate. Acest lucru a avut de-a face cu faptul că Hitler a ţinut cu dinţii de fiecare metru de teren. în consecinţă, armata germană a pierdut astfel o mulţime de oportunităţi şi a dus la destituirea a doi strategi foarte capabili, von Manstein şi von Kleist, pe care Hitler îi avusese la dispoziţie pe Frontul de Sud[22].

Capitolul 9

Mius şi linia Panther-Wotan

în ziua în care a fost raportat sfârşitul evacuării din Kuban, în jurnalul *Heeresgruppe* A al Armatei 6 scria aşa: „Armata Roşie a lansat atacul pe întregul front", de parcă ar fi vrut să se răzbune pentru evadarea Armatei 17††††††††††††††††††††††††. însă operaţiunile au fost independente una faţă de cealaltă. Fronturile de Sud-Vest şi Sud sovietice au fost puse faţă în faţă cu Armata 1 Blindate germană pe Doneţ şi cu Armata 6 germană pe Mius. La 17 iulie a izbucnit ofensiva sovietică. în nord, acolo unde se afla Divizia 1 Blindate, a urmat doar o străpungere în direcţia Stalino*. Sovieticii nu au ajuns atât de departe, dar capurile de pod erau un fapt împlinit. Intenţia era de a combina această străpungere cu cea a frontului de pe Mius, pentru a încercui astfel grupul de armate german în aşa-numitul „balcon Doneţ". După un bombardament de artilerie care început la ora 5.00, sovieticii au dezlănţuit atacul. A urmat o străpungere a liniilor, de care sovieticii, contrar obiceiului lor, au profitat în timpul nopţii pentru a

†††††††††††††††††††††††††† Vechea denumire a oraşului Doneţk. între 1869 şi 1924, acesta s-a numit luzovka, în onoarea industriaşului galez John Hughes, cel care a dezvoltat zona minieră. în 1924 oraşul a devenit Stalin, iar din 1929 a fost cunoscut ca Stalino. Din 1961, poartă numele actual, Doneţk (n. red.).

avansa prin zona de front a Diviziei 111 Infanterie germane, lângă Kalinovka. A doua zi, în front deja exista o breşă de un kilometru, prin care a avansat Armata 5 de asalt a Armatei Roşii. Frontul german staţionar a fost scos din aliniament. Unităţile mobile ale Diviziei 13 Blindate au încercat să contracareze atacul în câmp deschis. Cu toate că sovieticii pierduseră 114 tancuri în data de 20, germanii nu au reuşit să închidă imediat Frontul Mius.

în realitate nu a existat decât o singură şansă de a mai salva situaţia, iar aceasta consta într-o contraofensivă directă şi bine organizată a unităţilor Diviziei 13 Panzer. Grupul de armate sudic nu mai dispunea de rezerve mobile, cu excepţia câtorva unităţi mai mici din Crimeea, dar deplasarea acestora pe front ar fi durat prea mult timp‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡[2]. Cu toate acestea, din documentele unui ofiţer sovietic, care ajunseseră pe mâinile germanilor, părea că unităţile de tancuri ale Frontului 4 Ucrainean erau mai mici decât se credea. Poate că mai exista o şansă. în data de 20, grupul de asalt s-a strâns în cadrul Corpului XXIX armată pentru contraofensiva care a început la ora 14.00.

Sovieticii au fost împinşi înapoi, iar Semenovsk a fost recucerit, precum şi „dealul”, situat la 188,4 km sud de acest loc. Frontul 4 Ucrainean şi-a dat seama ce se petrecea. Dacă germanii s-ar fi putut adăposti din nou în liniile lor, i-ar fi aşteptat o luptă grea de poziţii. Tancurile au fost îndreptate înainte. în răstimp de câteva ore, 43 de tancuri sovietice au fost distruse, ceea ce simbolizează destul de bine duritatea luptelor.

---

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ în perioada aceea exista un număr mic de blindate române în Crimeea: 28 de tancuri 38t „Praga”, un tip de tanc ceh care era deja demodat (n. a.).

Armata 6 germană a atacat dinspre sud spre nord, iar dinspre nord, Armata 1 Blindate a încercat să le dea o mână de ajutor rupând străpungerea sovieticilor printr-o încercuire. Corpurile XXIX şi XVII erau la o aruncătură de băţ unele de altele. Grenadierii au auzit schimburile de focuri de pe dealurile de la 175,5 şi 188,4 km, însă le lipsea puterea pentru un ultim asalt. „Superioritatea numerică a ruşilor a fost prea mare", scria în jurnalul de război al maiorului dr. Franck, ataşat al Armatei 6. Pentru a evita încercuirea, unităţile germane au fost nevoite să dea înapoi.

într-o ultimă încercare de a-şi restabili poziţia importantă printr-o apărare „ofensivă", în data de 23 august germanii au făcut o a doua încercare. înainte de asta le-au sosit întăriri din Crimeea, dar acestea erau mai slăbite decât se aşteptau. Divizia 13 Blindate nu mai funcţiona de mult la capacitate maximă. Scopul era distrugerea unităţilor sovietice de tancuri adunate în jurul localităţii Krinicika, luându-le prin surprindere. Pentru asta, Grupul de luptă Picker trebuia să recucerească dealul 188,4, iar Corpul XXIX armată avea să sprijine acest atac cu o lovitură în direcţia nordului. în seara precedentă atacului condus de Picker, situaţia infanteriei s-a înrăutăţit într-atât de mult pe front, încât au fost pierdute poziţii pe ici, pe colo, iar proviziile erau puse în pericol. Şi Divizia 11 Infanterie, care fusese afectată chiar de la începutul luptelor, a fost nevoită să se agaţe cu îndârjire de capul de pod Uspenskaia. Iniţial, atacul condus de Picker a fost un succes. în apropierea dealului 157,3, lângă Alekseievka, atacul s-a desfăşurat cu repeziciune. S-a ajuns la lupte istovitoare, iar grupul de asalt a rămas imediat fără tancuri. Nu au

reuşit să acopere ultimul hop, de şase kilometri.

De îndată ce s-a lăsat întunericul, Divizia 13 Blindate a fost luată de pe front şi mutată spre sud prin Kuteinikovo. împreună cu Grupul de luptă von Bila, germanii au încercat aici să-i atace pe sovietici din nou, pe flancuri. Bătălia a fost ca un meci de ping-pong: „Cine rămâne pe câmpul de luptă un minut în plus faţă de adversar câştigă", se amuzau cei din grupul de armate. „Ca de obicei, sovieticii nu s-au dat înapoi de la nimic", remarca cronica Diviziei 13 Blindate după război. S-au obţinut succese locale, Divizia 13 Blindate a luat prizonieri câteva sute de oameni şi a capturat mult echipament. Cu toate acestea, populaţia locală s-a întors împotriva germanilor, iar breşa a rămas în front. La data de 26 s-a tras în tancul 298 al Armatei Roşii, dar breşa nu a mai putut fi închisă. Acesta a fost începutul încercuirii şi evadării Corpului XXIX armată la Taganrog, dar şi al retragerii pe linia Schildkröten/„Ţestoasele" între zilele de 27 august şi *4* septembrie ale anului 1943.

Rata medie de ocupare a frontului german încă era de doar 86 de persoane pe kilometru de linie de front, iar armata germană se confrunta cu o supremaţie numerică de opt ori mai mare. Celor un sfert de milion de soldaţi pe care Hitler i-a lăsat mai mult sau mai puţin fără rost în capul de pod Kuban li se simţea lipsa acum. Când a început evacuarea lor în data de 7, Frontul Mius deja nu mai putea fi salvat. în noaptea de 3 spre 4 septembrie a fost finalizată retragerea pe linia Schildkröten, care se întindea aproximativ din regiunea din estul Mariupolului peste Makiivka, spre Konstantinovka[3].

Acum că frontul era în mişcare, era clar că linia Schildkröten nu făcea faţă. într-o încercare de a aduce *Heeresgruppe Süd* teafar şi nevătămat în spatele liniei Niprului, germanii au decis să-şi asume pierderi. Deoarece numărul trupelor blindate şi mobile era modest, retragerea a fost efectuată treptat şi din linie în linie, astfel încât mai întâi s-a trecut prin liniile Krokodil şi Salamander în data de 9, ca mai apoi, în zilele de 14 şi 15 septembrie, să se ajungă pe linia Natter-Lurch ce se întindea mai mult sau mai puţin de la Marea Azov, peste Kuibîşev, de-a lungul malurilor râului Gaiciul. Sovieticii au încercat neîncetat să spargă liniile şi să ajungă la Nipru înaintea germanilor, ceea
ce a dus la situaţii periculoase în diferite momente, precum luptele dintre avangardele sovietice şi Divizia 17 Infanterie germană, care abia a reuşit să le ţină piept pe linia Krokodil.

A urmat apoi retragerea pe linia Panther-Wotan, concepută ca o linie care să străbată practic întreaga lungime a Frontului de Est şi care a fost răspunsul germanilor la lipsa capacităţilor pentru o ofensivă. De la gura Narvei, linia trecea de-a lungul lacului Peipus până la Marea Neagră. La sudul lacului Peipus (linia Wotan), linia urmărea în mare parte malurile Niprului. însă pentru că voiau să protejeze Crimeea şi pentru că Niprul cotea acolo spre vest, linia a fost prelungită până în zona de est a râului. Zona din nordul lacului, denumită *Pantherlinie/* Linia Panther, fusese de mult extinsă. Nu mai puţin de 50 000 de genişti şi civili baltici au lucrat la linia lungă de 700 km, construind în jur de 3 000 de buncăre, precum şi kilometri interminabili de sârmă ghimpată şi câmpuri de mine[4].

Generalul Erich Friderici raporta că pentru a finaliza lucrarea, în afara celor 10 000 de gardieni, mai avea nevoie de încă 220 000 de muncitori[5]. în intervalul de timp disponibil, proiectul nu avea nicio şansă. Nici măcar la sud de Peipus nu ajunseseră. Pe lângă lipsa unei căi navigabile, aceasta a fost cea mai slabă verigă a apărării germane. Din data de 16 până în data de 20 septembrie 1943, *Heeresgruppe Sud* s-a retras pe această linie. Câştigul teritorial al sovieticilor a fost unul spectaculos. Germanii au fost literalmente nevoiţi să fugă pentru a-şi salva vieţile, fără a transforma retragerea într-o fugă dezorganizată. Marşurile de 120 km în 48 de ore nu au fost o excepţie. Şi Armata Roşie a plătit scump pentru luptă, 492 de tancuri fiind pierdute numai în bătălia între Mius şi linia Panther-Wotan.

în linii mari, noul front începea în Cerkasî şi trecea peste Kremenciug spre Dnepropetrovsk-Zaporojie până în Melitopol

la Marea Neagră. Linia Panther-Wotan, numită şi „Ostwall”, a fost mai curând un „instrument” politic decât o soluţie militară a problemei. Pentru a ţine sovieticii la distanţă de Crimeea, care din punct de vedere politic reprezenta un punct sensibil, au trebuit să facă un front lung de 130 km care să traverseze stepa Nogai. Pe acest pământ fără vegetaţie, fără dealuri şi fără adăpost, germanii erau practic la mila sovieticilor. Artileria era în câmp deschis. în aceste împrejurări, linia Panther-Wotan a fost poziţionată pe cât de bine posibil de-a lungul malurilor râului Molocina, care se scurgea în Marea Neagră. în plus, unităţile erau slăbite. Numai în luna august, armata germană a pierdut 218 000 de oameni în est, dintre care 133 000 făceau parte din *Heeresgruppe Sud.* întăririle au venit pe linia ferată Zaporoj ie-Melitopol-Henicesk, dar înlocuirea a peste 77 000 de oameni pur şi simplu nu a fost posibilă[6]. însă începând din luna februarie 1943, oraşele de-a lungul liniei au fost consolidate pe ici, pe colo şi prevăzute cu comandamente[7].

La 9 octombrie a izbucnit lupta în jurul liniei Panther-Wotan. Trupele erau concentrate mai ales pe frontul de la Melitopol şi pe cel de la Zaporojie, fronturi pe care sovieticii le asaltau zilnic. Lângă Oktoberfeld s-a ajuns la o bătălie cu tancuri între Grupul de luptă von Gaza al Diviziei 13 Blindate şi unităţile sovietice aflate în asalt, care s-au ales cu 62 de tancuri în flăcări. Acest lucru a oprit ofensiva sovietică până la 17 octombrie[8], dar nu le-a dat germanilor motiv să răsufle uşuraţi. De pe front soseau rapoarte îngrijorătoare. Divizia 16 Panzergrenadieri şi-a menţionat experienţele cu privire la colaborarea cu Batalionul 506 Blindate Greu *(Tiger-Abteilung)* în capul de pod de la Zaporojie. Se pare că, între timp, sovieticii au avut la dispoziţie grenade care

puteau răpune tancurile. Tancul Tiger fusese întotdeauna portretizat de propagandă ca fiind unul imposibil de

doborât. Iată că acum se putea vedea cum tancul putea fi perforat frontal de la 500 de metri distanţă, iar lateral de la 1 500 de metri. „Tigrul” s-a dovedit a fi mai vulnerabil decât se credea. în orice caz, era un „dulap straşnic” de aproape 3 metri înălţime, cam „ca un turn de apă” care scuipa foc[9].

Generalul Eberhard von Mackensen, al cărui Corp apăra frontul la Zaporojie, a cerut permisiunea lui Hitler de a renunţa la capul de pod în ciuda apărării iniţiale de succes. Hitler nu a fost de acord, dar după ceva timp a fost clar că von Manstein împărtăşea aceeaşi viziune cu cea a generalului. Hitler a hotărât, aşadar, să ia legătura cu von Kleist, comandantul Armatei 1 Blindate care era poziţionată la nord de von Manstein, între- bându-l dacă împreună cu *Heeresgruppe A* ar putea prelua capul de pod Zaporojie. Von Kleist era pregătit să facă acest lucru numai dacă grupul de armate ar fi fost întărit de o divizie sau două în plus. Acestea ar fi trebuit să fie aduse de pe Frontul din Crimeea, ceea ce pentru Hitler era inacceptabil, aşa că a hotărât, ca de obicei, să reziste. Consecinţa a fost că, la 14 octombrie, primele trupe sovietice erau deja pe malul vestic al Niprului, iar în front apăruse o mare breşă între Corpurile XXIX şi XXXXIV[10].

Mareşalul sovietic Tolbuhin§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ a pornit

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Fiodor Ivanovici Tolbuhin (1894-1949) a fost mareşal rus, unul dintre cei mai importanţi militari sovietici din Al Doilea Război Mondial. După conflagraţie a devenit membru în Sovietul Suprem al URSS (n. red.).

atacul asupra oraşului Melitopol, unde au izbucnit lupte grele. După un asediu de 12 zile, Divizia 111 Infanterie, condusă de generalul Recknagel, a fost nevoită să predea oraşul. La 23 octombrie, oraşul a căzut în mâinile sovieticilor. Era începutul înaintării de pe Nipru, care să faciliteze accesul la Crimeea şi Perekop, între 24 octombrie şi 3 noiembrie 1943. Pe lângă retragerea armatei germane, acest lucru a adus cu sine noi valuri mari de refugiaţi etnici germani, dar şi de locuitori din Caucaz, care colaboraseră cu germanii. De asemenea, au fost luaţi şi ruşii care ar fi putut fi valoroşi pentru Moscova. A fost un adevărat exod. în total, au fost deportate 885 000 de persoane. în cele din urmă, dintre acestea, pe linia Panther-Wotan au fost numărate 541 000 de persoane care chiar au reuşit să ajungă acolo[11]. Din partea românilor, Divizia 4 Munte este cea care a fost trasă în această catastrofe. La 25 octombrie, unitatea a fost repartizată Diviziei 370 Infanterie germană şi în aceeaşi zi era staţionată în zona Akimovka[12].

Capitolul 10

între Nipru şi Bug

Succesul străpungerii de la Melitopol şi Krivoi Rog până peste Nipru a fost un nou semn prevestitor, ducând la pierderea unor zone industriale importante. Germanii investiseră masiv în bazinul acesta carbonifer. în timpul retragerii din 1941, Stalin distrusese şi inundase minele de fier şi mangan. Cu zeci de mii de muncitori înrobiţi, germanii au încercat să repună industria pe picioare. Furnalele germane Hoerder s-au ocupat de cele din Stalino şi Rîkove, întreprinderea de oţel şi minerit Hoesch AG a fost implicată în operaţiunile miniere din Krivoi Rog, întreprinderea Klöcker Werke AG a administrat furnalele din Mariupol, iar Krupp AG a administrat oţelăria Azov. însă totul începuse să se destrame[1].

în seara zilei de 25 octombrie 1943, *Heeresgruppe A* s-a temut de o apariţie neaşteptată a avangardelor ruseşti la Perekop. în jurul orei 23.00, grupul de armate a primit un ordin de la Führer, care le cerea să ţină ruşii în partea vestică a oraşului cu orice preţ[2], în aceeaşi zi, Hitler l-a convocat pe generalul Kurt Zeitzler pentru a discuta despre situaţia viitoare din Crimeea. S-a luat

atunci decizia definitivă de a nu evacua Crimeea, ci de a ţine piept, decizie care într-o oarecare măsură era contrară măsurilor luate. Divizia 50 Infanterie, una dintre ultimele unităţi puternice din Crimeea, a fost adusă de urgenţă pe frontul Armatei 6, pe cale aeriană. Frontul german a devenit astfel extrem de vulnerabil, mai ales în strâmtoarea Kerci. Cu siguranţă, acest lucru a fost influenţat şi de faptul că, în data de 27 octombrie 1943, jurnalul de război al *Heeresgruppe A* raporta interceptarea a numeroase transmisii radio ce indicau activităţi maritime intensificate, venite din partea sovieticilor, care pregăteau o debarcare dinspre Kuban. însă Hitler a simţit că nu are de ales. Singura modalitate de a preveni ca sovieticii să taie frontul la Perekop era ca măcar linia Friesen din vestul oraşului să reziste. La momentul respectiv, aceasta era în plină extindere. Armata 6 mai era formată doar dintr-un efectiv de 20 000 de soldaţi combatanţi şi, potrivit însuşi *Heeresgruppe,* aceasta era la capătul puterilor. „Dacă nu ar fi primit întăriri degrabă, orice speranţă ar fi fost pierdută", scria în documentele rămase. Acest lucru l-a făcut pe Hitler să ia decizia de a duce pe cale aeriană (părţi din) indispensabila Divizie 50 Infanterie din regiunea Guben şi din Ziillichau**********, în Armata 6[3].

Pe lângă faptul că l-a înştiinţat pe Zeitzler cu privire la decizia de a păstra Crimeea, Hitler a luat legătura şi cu Antonescu. I-a cerut acestuia să sprijine Germania

---

********** în prezent, oraşul poartă denumirea de Sulechow, aflându-se în Polonia (n. red.).

cât mai bine cu putinţă, deoarece fiecare divizie românească elibera o divizie germană pentru un contraatac. Antonescu era însă informat de propriul confident, generalul Şteflea, care i-a semnalat că situaţia Armatei 6 germane de pe Frontul Niprului nu era una tocmai bună. Aşteptările erau ca între Crimeea şi exterior să fie tăiate conexiunile. La acel moment, în Crimeea se aflau şapte divizii române şi o singură divizie germană, slăbită. România nu putea încasa un al doilea Stalingrad, era de părere Antonescu. Hitler i-a transmis de urgenţă, direct cu avionul,

mesajul că peninsula Crimeea era de o importanţă vitală şi pentru el. Nu trebuia permis ca aceasta să devină o rampă (de lansare) către Balcani, pentru că prin Crimeea sovieticii puteau ameninţa şi regiunea strategică a câmpurilor petrolifere din Ploieşti. Cum aceste câmpuri erau vitale pentru Al Treilea Reich, Antonescu se putea baza pe sprijinul deplin al germanilor în Crimeea[4].

La Bucureşti, presiunea s-a intensificat şi mai mult la 26 octombrie 1943, atunci când generalul Erik Oskar Hansen, liderul DHM în România, a fost convocat de generalul Şteflea. încă de la început, acesta i-a comunicat foarte clar faptul că ştia de la generalul Dumitrescu, comandantul Armatei 3 române, că pe front exista o criză. Şteflea i-a atras atenţia asupra străpungerii de la Melitopol şi asupra faptului că Armata 6 germană nu era capabilă de a o stăvili. Acesta i-a mai spus lui Hansen că intenţia sa nu era aceea de a se amesteca în chestiunile tactice, dar că voia totuşi să semnaleze gravitatea situaţiei pentru România. Bucureştiul nu îşi mai putea permite un al doilea Stalingrad şi se presupunea că închiderea Crimeii devenise inevitabilă. Şteflea era de părere că păstrarea Crimeii era imposibilă fără rezerve blindate mobile. Fără sprijin german temeinic, diviziile româneşti aveau să se simtă „abandonate”, iar întăririle germane erau indispensabile pentru a se ţine piept, susţinea generalul român. Dacă germanii nu erau în stare să întărească Crimeea, Şteflea avea să insiste pentru evacuarea acesteia[5].

Două zile mai târziu, mareşalul Antonescu i s-a adresat şi el lui Hansen, amintindu-i că germanii promiseseră solemn că aveau să reziste la capul de pod Zaporojie-Melitopol. Acum că lucrurile nu stăteau astfel, românii se temeau de ce era mai rău. De asemenea, ambele intrări în Crimeea (prin Perekop şi prin strâmtoarea Kerci) abia dacă erau apărate. Antonescu era mai mult decât îngrijorat. Germanilor li s-a atras atenţia asupra faptului că în Crimeea se aflau cele mai bune unităţi române. Dacă li s-ar fi pus la dispoziţie blindate şi tunuri antiaeriene, românii ar fi putut fi de mai mare ajutor, era de părere înaltul Comandament român[6].

La 2 noiembrie 1943, povestea s-a repetat. Generalul Şteflea le-a mai atras încă o dată atenţia germanilor asupra situaţiei ameninţătoare. în aceeaşi zi, Şteflea a trimis şi o scrisoare de trei pagini către Antonescu în care, deşi foarte politicos, îi atrăgea atenţia asupra responsabilităţilor sale. Unităţile române din Crimeea erau ultimele divizii „complete" ale Regatului şi riscau să fie irosite. Acesta l-a mai atenţionat de asemenea şi asupra situaţiei de pe front, făcând referire la flancul sudic al Armatei 6 germane, care era „pierdută"[7].

într-o scrisoare nedatată, Hitler a avut o reacţie imediată cu privire la acele tulburări. Acesta a declarat că în regiunea Melitopol-Zaporojie-Dnipropetrovsk avea să fie declanşată o acţiune de „curăţenie generală". în cazul în care acest lucru nu avea să reuşească, Armata 6 germană avea să blocheze oricum accesul Armatei Roşii în Crimeea. Mai mult, Crimeea avea să fie întărită

atât cu noi unităţi aeriene (Luftwaffe), cât şi cu unităţi de marină. Chiar şi în cazul în care totul ar fi mers prost, Crimeea ar fi fost evacuată pentru a salva măcar oamenii. Astfel a încercat Hitler să-l liniştească pe Antonescu. Acesta i-a mai comunicat faptul că şi el „înţelegea şi împărtăşea îngrijorarea" mareşalului. Hitler tocmai dăduse dovadă de cea mai diplomată versiune a sa[8].

în luna decembrie a intervenit şi Ministerul Afacerilor Externe în această chestiune. Demnitarul Wiehl a subliniat

importanţa aprovizionării maritime a Crimeii şi a atras atenţia asupra resurselor marinei germane din regiune. S-a ţinut o pledoarie pentru deschiderea unei baze de submarine *(U-Boot)* la Constanţa, la Marea Neagră[9].

în ciuda tuturor schimburilor politice şi diplomatice, situaţia avea acum o logică proprie. Ungurul Jeno Ruszkay, din afară, a fost cel care s-a putut distanţa de situaţie suficient cât să vadă lucrurile cu mai multă claritate. Acesta a constatat pur şi simplu că România, sau cel puţin Antonescu, nu mai avea de mult altă opţiune decât aceea de a continua până în pânzele albe. „O fi el prieten cu germanii, dar nici nu are încotro", a conchis Ruszkay. Antonescu intrase în horă, iar acum nu mai putea da înapoi. Marea majoritate a generalilor şi tinerilor români îl susţineau în continuare pe mareşal, iar economia românească era în totalitate întreţesută cu cea a Germaniei. Nu mai exista cale de întoarcere[10].

Socoteala pe care şi-o făcuse Hitler acasă nu s-a potrivit cu cea de pe câmpul de luptă. Linia Wotan fusese străpunsă, iar o contraofensivă la scară largă nu părea fezabilă. S-a încercat întărirea trupelor de pe linia Friesen, situată ceva mai la vest, şi în acelaşi timp s-a dorit lărgirea oraşului Nikopol, situat mai la nord, pentru a-l transforma în cap de pod. Au fost aduse câteva întăriri, precum Divizia 50 Infanterie, o divizie slovacă şi unităţi române. Atât slovacii, cât şi românii de care *Heeresgruppe* dispunea aici nu erau prea preţuiţi din punct de vedere militar de către maiorul Franck. Totul se revărsa acum din nou spre vest. Peste 15 000 de camioane şi tot atâtea trăsuri trase de cai au traversat Niprul la Herson şi în alte locuri. Trupele Corpului XXXXIV armată au primit trupele germane şi române pe linia Niprului[11].

între 26 şi 28 februarie 1944, Hitler şi Antonescu au

avut o întrevedere la castelul Klessheim de lângă Salzburg, Hitler

l-a înştiinţat cu această ocazie pe mareşal că el nu se mai în- • credea în Ungaria şi că lua în considerare o posibilă ocupare a ţării. Hitler i-a făcut această destăinuire lui Antonescu pentru a preveni ca această schimbare a statu-quo-ului să stârnească disputele teritoriale între România şi Ungaria. Hitler voia să păstreze integritatea teritorială a Ungariei, iar prin măsurile luate plănuia să mobilizeze mai bine ţara pentru lupta împotriva bolşevismului. Ce Hitler a omis să spună era faptul că strategii germani lucrau deja din ianuarie 1944 (Operaţiunea Margareta II) la un plan pentru ocuparea militară a României, între timp se luaseră măsuri. Din februarie 1944, Transnistria, care era ocupată de români, a intrat sub administraţie germană. Acest lucru a fost necesar pentru că românii erau foarte ataşaţi de această regiune, iar acest tip de naţionalism nu avea voie să stea în calea intereselor de război germane. Guvernatorul român al regiunii, generalul Potopeanu††††††††††††††††††††††††††, succesorul profesorului Alexianu care fusese primul guvernator, a trebuit din acest motiv să-l tolereze lângă el pe generalul-locotenent Aulub. Pentru germani, mai ales căile ferate de pe linia Şmerinca- Hrîstînivka aveau o importanţă strategică. îngrijorări au existat de asemenea şi cu privire la zona petroliferă a Ploieştiului, care fusese bombardată de Aliaţi încă de la începutul lui aprilie. Antonescu a asigurat 20 000 de întăriri pentru apărarea aeriană activă şi

†††††††††††††††††††††††††† Gheorghe T. Potopeanu (1889-1966) a fost generai şi om politic român. în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial a comandat mai multe corpuri de armată, iar în 1944 a fost guvernator al Transnistriei. După război, a fost arestat şi eliberat de mai multe ori (n. red.).

pasivă a zonei[12].

între timp, Frontul *Heeresgruppe Süd* era împins din ce în ce mai mult înspre vest. La începutul lunii martie au fost evacuate localităţile Nikopol şi Krivoi Rog şi a început marea retragere

de pe râul Nipru spre râul Bug. Armata a încercat şi aici să prevină haosul, retrăgându-se din linie în linie şi în operaţiuni organizate spre vest, precum Operaţiunea Tauziehen. Acest lucru nu a putut împiedica însă o străpungere a sovieticilor la Novîi Buh, între 3 şi 8 martie 1944. Răspunsul a fost că germanii au dat înapoi până la linia Iltis. Aceştia au fost nevoiţi să se retragă din linie în linie şi în alte locuri, cum ar fi pe liniile Falke, Wissun, Wolf şi multe altele. Unităţi izolate de tancuri, precum diviziile 3 şi 24, încercau să prevină străpungeri prea mari. Koriick 539 construise între timp o linie de apărare la Igul, iar Bugul a fost extins pentru apărare. Pe câmpul de lângă Sergheevca s-a ajuns la o luptă a blindatelor la 13 martie, în care germanii au obţinut încă o dată un succes în ceea ce priveşte defensiva. în acelaşi moment, Armata 6 s-a retras definitiv pe malul vestic al Bugului, păstrând capul de pod Nikolaev sub comanda generalului von Förster, comandantul Corpului LXXII armată, şi capul de pod Voznesensk sub comanda colonelului Weikinn, ofiţer de artilerie al Corpului XXX armată.

Acest succes a dat startul fazei finale de la est de râul Bug. Hersonul a fost evacuat la 14 martie, iar în data de 21 a aceleiaşi luni a fost recuperat şi capul de pod Voznesensk. Regiunea a fost păstrată cu preţul a trei divizii slăbite, trupe care pur şi simplu nu mai erau acolo. în aceeaşi zi, germanii au aruncat în aer ultimul pod, linia ferată către Triceatîi, după ce ultimele unităţi ale diviziilor 9 şi 335 Infanterie trecuseră râul Bug. în orice caz, între Nipru şi Bug, germanii au reuşit să scape majoritatea trupelor de la distrugere. Ambele unităţi de

pe Frontul Bug, care se stabiliza, au fost ale armatei române, precum Divizia 4/24 Infanterie, desfăşurată ca parte a Corpului LXXII armată[13].

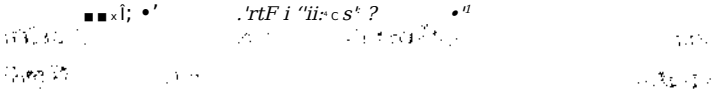

Capitolul 11

Drama de la Sevastopol

Succesele de pe râul Bug au făcut posibil ca mareşalul sovietic Tolbuhin să atace Crimeea. Până la momentul acela, Hitler îşi îndeplinise promisiunea şi întărise cât de cât Crimeea. Pe hârtie se lucra încă din 24 mai 1943 la transformarea Crimeii într-o fortăreaţă. însă hârtia era răbdătoare, iar resursele, limitate[1]. în total, era vorba despre un efectiv de 200 000 de oameni. O forţă militară considerabilă în principiu, numai că aceştia nu aveau de niciunele. Un raport din luna februarie arăta faptul că majoritatea diviziilor aveau un deficit de personal de proporţii cuprinse între 20% şi 30%. Fruntaşă era Divizia 3 Munte, cu 27% ofiţeri lipsă, 66% din subofiţeri şi 40% din soldaţi. Unităţilor le lipseau nu mai puţin de 2 844 de mitraliere uşoare (MG 34 şi 43) şi 165 grele, precum şi 159 de tunuri antitanc *Pak.* Acest lucru a avut consecinţe pentru Sevastopol, mai ales pentru partea de nord a frontului, acolo unde nu prea existau obstacole naturale. în cazul unui avans al unităţilor de tancuri sovietice în această aşa-numită *Freie Raum* („Zonă liberă”), nu prea existau speranţe pentru garnizoană. Comandantul

Jaenecke abia fusese în stare să apere această zonă. *Tatarengrab* căzuse în mâinile sovieticilor încă din data de 3 noiembrie 1943[2]. Unităţile au fost întărite în ultimul moment cu trupe care se întorceau din permisie, aşa cum a fost cazul Diviziei 370 Infanterie, căreia i-au

fost alocaţi 2 500 de soldaţi în permisie. Diviziile 73 şi 111 Infanterie rămăseseră fără artilerie în Crimeea. Armata 6 şi-a cedat Divizia 336 Infanterie în Crimeea, dar nici această divizie nu avea artilerie, şi dispunea doar de patru batalioane de infanterie[3].

Jaenecke era el însuşi o figură interesantă. în calitate de comandant al Diviziei 389 Infanterie, fusese încercuit la Stalingrad ceva mai devreme în timpul războiului. Aici, acesta a insistat în mod deschis dinaintea lui Paulus, comandantul Armatei 6 germane care era încercuită, să nu ia în seamă ordinele lui Hitler şi să evadeze. Jaenecke ştia ce înseamnă să fii încercuit. Paulus l-a ignorat pe Jaenecke, care la 17 ianuarie a fost rănit şi evacuat din Stalingrad cu avionul. Mai târziu, Jaenecke a fost trimis pe Frontul Kuban, devenind comandantul Armatei 17. în Crimeea, acesta a trebuit să opereze într-o structură de comandă destul de neclară, având în vedere faptul că şi generalul Friedrich Köchling avea un cuvânt de spus, fiind comandantul zonei Crimeea. Forţele aeriene şi marina aveau şi ele propriile linii, iar în apărarea oraşului Perekop au servit, printre altele, şi unităţile „Bergmann” din Armata 17. Aceste unităţi erau sub comanda Biroului asociaţiilor de voluntari, format din *Osttruppen*‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, mai ales din turkmeni§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§[4].

De bine, de rău fusese construită o apărare în profunzime. Până şi minele ruseşti fuseseră dezgropate din nou, din ele înfiinţându-se noi şi noi câmpuri de mine. Minerii suplimentari solicitaţi pentru grupul de

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ „Trupele din Est”, în orig. în 1b. germană (n. red.).

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ III./Batalionul Vânători de Munte „Bergmann” (n. a.).

armate nu sosiseră. Jaenecke a dat de înţeles că voia să evacueze Crimeea, ceea ce, desigur, se bătea cap în cap cu ordinele lui Hitler. în legătură cu asta, istoricul David Zabecki era de părere că, în timpul apărării Crimeii,

Jaenecke s-a apucat de lucru „fără grabă” şi că se ocupa în special de planul „Michael”, după cum se făcea referire la evacuare în cadrul Armatei 17[5].

Se pune întrebarea dacă Zabecki schiţează aici o imagine corectă a lui Jaenecke. Comandantul german ştia din experienţa de la Stalingrad cum trebuie jucat jocul. Deciziile corecte trebuiau impuse. Acesta a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a efectua o evacuare la timp, încercând să o prezinte ca pe un fapt împlinit în faţa OKW-ului. Dar, în acelaşi timp, el s-a pregătit şi pentru bătălia finală din Crimeea. Un document de la 1 octombrie 1943 arată clar acest lucru. Este vorba despre ordinul pentru desfăşurarea forţei de muncă a civililor în Crimeea, semnat de el însuşi. în acest document, Jaenecke este portretizat drept un comandant neîndurător, fără scrupule, care nu s-a sfiit să profite de populaţia civilă pentru războiul german. Este vorba despre acele segmente ale populaţiei apte de muncă. în ordinul ataşat era schiţată populaţia Crimeii: 730 000 de locuitori, dintre care 350 000 puteau fi întrebuinţaţi. Din acest potenţial, 80 000 de oameni fuseseră deja angajaţi în departamentele Wehrmacht, în cadrul căilor ferate germane, ca genişti ai Todt, RAD şi ai altor organizaţii. Jaenecke voia acum să mobilizeze şi restul forţelor de muncă şi a ordonat Comandamentului economic al Crimeii o supraveghere foarte strictă. în acest scop, peninsula a fost împărţită în mai multe zone: zona Kerci, Feodosia, lalta, Sevastopol, Bahcisarai, Simferopol, Geankoi şi Eupatoria. Ca o primă sarcină a desfăşurării, Jaenecke a optat pentru construirea de poziţii, deloc surprinzător, având în vedere terenul din Crimeea, dar şi formarea sa ca general de pionieri.

Corpul de armată Koriick 550 a primit sarcina de a asigura ordinea şi supravegherea pe diferite şantiere[6].

Faptul că Jaenecke era capabil de a acţiona rapid s-a văzut şi în timpul retragerii de la capul de pod Kuban, unde, la ordinul superiorilor, acesta a luat măsuri drastice. Tot ce era de valoare a fost luat sau distrus, iar populaţia care putea munci a fost deportată. Ulterior, în Crimeea, Jaenecke avea să aplice tactica pământului pârjolit. La Kerci a fost creată o „zonă moartă", unde efectiv nu a mai rămas nimic, încercând în felul acesta să îngreuneze lucrurile pentru atacatori. După război, el a făcut declaraţii sincere pentru sovietici cu privire la acest lucru. Nu a susţinut nicăieri că nu ar fi vrut să apere Crimeea, aşa cum s-a sugerat. împreună cu generalul von Kleist, a dus cu precizie la îndeplinire toate ordinele distructive cu privire la Crimeea. Un amănunt remarcabil a fost dat la iveală atunci când sovieticii l-au întrebat despre întrebuinţarea gazului împotriva celor două grupuri partizane care operau în Crimeea. în acest caz este vorba despre gazul asfixiant. Jaenecke a confirmat că, la ordinul lui von Kleist şi al *Heeresgruppe,* o astfel de comandă specială ajunsese în Crimeea. Se pare că a fost vorba despre aceeaşi întrebuinţare precum cea din 1940 împotriva liniei Maginot[7].

în timp ce măsurile lui Jaenecke erau puse în practică, începuseră deja şi pregătirile pentru evacuare. Acesta a ales o politică funcţională pe două căi. Decizia ca românii să fie evacuaţi primii fusese luată deja. Mare parte din unităţile române erau oricum pe jumătate la capătul puterilor, iar în total în Crimeea se mai aflau în jur de 65 000 de români[8]. A fost pregătită o evacuare

organizată pe mare, care în cele din urmă a primit numele de cod Operaţiunea Gleiboot, şi o evacuare forţată, Operaţiunea Adler. Armata a 17-a încă mai spera să poată alege între diferite scenarii, dar lucrurile au ieşit altfel. O parte din ofensiva sovietică a luat-o, într-adevăr, înspre periferia nordică, în- dreptându-se spre „Zona liberă”. Frontul nordic era apărat de Corpul XXXXIX Munte, în care operau şi diviziile 10 şi 19 de infanterie române. în afară de acestea, la Sevastopol mai erau încă şapte batalioane române.

Atacul sovietic al Frontului 4 Ucrainean, sub comanda generalului Tolbuhin, cu 16 divizii şi două corpuri blindate (278 000 de oameni şi 6 000 de piese de artilerie) din 8 aprilie a vizat din plin mai ales Divizia 50 Infanterie germană. în plus, sovieticii mai erau activi şi în Kerci, cu 143 000 de soldaţi. Atacul a venit pe neaşteptate, a fost neîntrerupt, iar frontul s-a rupt pe o porţiune de şapte kilometri. Iniţial, Divizia 10 Infanterie română se afla la marginea atacului. După-amiaza, accentul s-a mutat pe români, care au primit o salvă enormă de rachete. între 600 şi 800 de soldaţi au fost atunci răniţi dintr-un foc. Un atac de tancuri a urmat apoi asupra poziţiilor româneşti. Divizia 10 Infanterie română a fost practic distrusă. Batalionul 111 Pionieri german care a încercat să-i vină în ajutor a avut aceeaşi soartă. Regimentul Vânători de Munte Krim, originar din Feodosia, a fost adus de urgenţă la Tomaşevsk pentru a închide breşa din front, dar şi acesta a fost călcat în picioare de tancuri, pe care stăteau grenadieri sovietici. Abia 25 de soldaţi au reuşit să scape. Prin breşă, armata a continuat străpungerea până la drumul

Geankoi-Iahun. Soldaţii Armatei 17 se luptau acum pentru vieţile lor. Şapte batalioane germane şi trei batalioane române s-au avântat succesiv în breşă, dar au fost mistuite de foc. Nici tunurile de asalt de tip „Sturmgeschütz" nu au putut opri avansul sovietic. în 12 aprilie, germanii au primit permisiunea pentru Operaţiunea Adler. Evacuarea putea începe.

Acest lucru a însemnat retragerea în grabă la Sevastopol. Trebuiau să ajungă acolo înaintea sovieticilor, ceea ce era mai uşor de zis decât de făcut. Armata Roşie a pus la bătaie un număr mare de tancuri. Armata 17 a raportat 750 de tancuri, dintre care 464 au fost distruse între 8 aprilie şi 14 aprilie. Majoritatea tancurilor erau modelul KW1, un model vechi. Aceste cifre oferă o perspectivă clară asupra superiorităţii materiale[9].

Jaenecke a făcut apel neîncetat la o evacuare cât mai rapidă, ceea ce, la ordinul lui Hitler, a dus la înlocuirea sa cu generalul Hans Allmendinger, comandantul Corpului V. Allmendinger era un ofiţer foarte priceput, profesor în cadrul „Cursurilor pentru comandant de divizie" din Berlin, iar prin prisma experienţelor sale din punga de la Demiansk, în partea de nord a Frontului de Est, acesta avea experienţă şi cu încercuirile[10].

Marina germană şi cea română, precum şi navele maghiare, au făcut ce au putut pentru a salva garnizoana din Crimeea. Navele au fost într-un continuu du-te-vino, după cum este cazul navei *Charlotte.* într-una din călătoriile sale, aceasta a luat la bordul său nouă ofiţeri şi 590 de soldaţi ai „aliaţilor" (adică cel mai probabil români), precum şi 135 soldaţi germani şi 220

de tone de bunuri, pentru ca imediat după aceea să încarce din nou pentru aprovizionarea Sevastopolului: cărbune, 300 000 de piese de muniţie germană şi românească, 304 000 de kilograme de alimente şi corespondenţă de front (12 000 de kilograme), precum şi combustibil. într-una din cursele sale, nava *Danubius* a transportat înapoi în România 3 555 de tone de material, doi ofiţeri germani, opt soldaţi germani, doi civili, doi voluntari auxiliari *Hiwi,* 569 civili prizonieri şi 39 de aliaţi. *Kaswa* a returnat 500 de tone de bunuri şi a furnizat 575 de tone, printre care tutun şi corespondenţă[11].

Până la data de 8 mai au fost evacuate 64 553 de soldaţi, 9 424 răniţi, 11 358 de civili şi 4 260 de prizonieri de război; în total, 89 575 de oameni. Multe dintre nave au intrat prin portul Constanţa. în zilele următoare au mai urmat în jur de 31 000 de oameni. Navele maritime au fost într-un continuu du-te-vino, dar după ziua de 13 nu au mai trebuit să evacueze pe nimeni. Sevastopolul căzuse. La un calcul ulterior, numărul celor evacuaţi a ajuns la 127 000. La 23 mai, „Amiralul Marea Neagră", generalul Helmuth Brinkmann, a presupus că ar fi fost vorba de 130 000 de evacuaţi (şi 21 457 pe cale aeriană), într-un raport semnat de amiralul Dönitz al marinei germane era menţionat faptul că la evacuare luaseră parte 190 de nave de război şi comerciale, atât comandanţii de vase români, cât şi cei germani dând dovadă de foarte mult curaj. în total, înjur de 6 000 de oameni au rămas pe mare[12]. Hitler a insistat ca în măsura în care românii îndeplineau criteriile pentru distincţii, acestora trebuia

să li se acorde întâietate[13]. Comandantul Jaenecke a fost mai puţin norocos. Hitler a ordonat o investigaţie a acţiunilor sale, sarcină pe care i-a delegat-o lui Heinz Guderian. Acest priceput general avea la momentul respectiv altele de făcut în război şi a tărăgănat investigaţia, motiv pentru care Jaenecke a scăpat basma curată. Ceva mai târziu, acesta avea să cadă în mâinile sovieticilor, care au cerut iniţial pedeapsa cu moartea, după care au transformat-o în 25 de ani de muncă silnică, în 1955, după ce cancelarul federal Konrad Adenauer a vizitat Uniunea Sovietică, Jaenecke a fost eliberat. Karl Allmendinger a fost evacuat împreună cu trupele sale, însă nu a mai primit un nou post[14].

Capitolul 12

De la Odessa până la Prut

Pe lângă drama din Crimeea, războiul a continuat şi spre vest, iar în timpul Ofensivei Nipru-Carpaţi a Armatei Roşii, acesta a fost adus la graniţele României. La 28 martie a fost eliberat Nikolaevul, iar în luna aprilie Armata Roşie s-a apropiat de Odessa. Pentru românii care fuseseră profund implicaţi în cucerirea oraşului în 1941, acesta a fost încă un semn de rău augur, al unei nenorociri ce se apropia. Au existat încercări de a păstra oraşul prin intermediul liniei capului de pod Odessa, iar pentru apărarea oraşului au fost puse la dispoziţie unităţile Diviziei 5 antiaeriene *Luftwaffe-feld-division* şi mici unităţi ale Diviziei 24 Infanterie române, consolidate cu artileria Regimentului 150 Artilerie. Românii şi-au instalat sediul central în gara Kuialnik. Pentru defensiva din nord-vestul oraşului au fost desfăşurate trupele Diviziei 21 Infanterie române, care au operat împreună cu Divizia 304 Infanterie germană, Batalionul 552 „Landesschützen” şi regimentul Diviziei 454 de securitate „Ostreiter” al Trupelor de Est, desfăşurat la gara Karpovo. în plus, au mai fost puse la dispoziţie câteva unităţi de asalt „Sturmgeschütz”, precum Brigada 259 „Sturmgeschütz” întărită de Detaşamentul „Sturmgeschütz” Hupe (circa 15 tunuri de asalt „Sturmgeschütz”)[1]. Desigur că această mică armată

încropită nu a fost capabilă de a continua apărarea portului de la Marea Neagră. La 10 aprilie, oraşul a fost eliberat. Odessa fusese ocupată timp de 907 zile, în decursul cărora 82 000 de persoane şi-au pierdut viaţa, iar 78 000 de locuitori fuseseră duşi în Germania ca mână de lucru[2].

în momentul căderii oraşului Odessa, întregul Front de Sud se afla pe pământ românesc. Mareşalul Antonescu a profitat de moment pentru a-şi exprima îngrijorarea faţă de *Heeresgruppe.* Ceea ce îl îngrijora, de asemenea, era faptul că multe dintre Trupele din Est, formate din popoare din Uniunea Sovietică în serviciul german, erau acum staţionate pe pământ românesc. Se pare că Antonescu a plecat de la premisa unui scenariu întunecat în ceea ce priveşte consecinţele acestui lucru şi a cerut ca aceştia să dispară din România. După cum s-a văzut mai sus şi în cazul liniei capului de pod Odessa, *Heeresgruppe* s-a folosit din plin de Trupele din Est, neavând mijloacele necesare pentru a le înlocui. Antonescu i-a informat ulterior că în locul lor avea să pună români la dispoziţie[3]. La 20 iulie, ziua atentatului împotriva lui Hitler**********, colonelul Ivănescu a fost înştiinţat de *Heeresgruppe Südukraine* (Grupul de armate Ucraina de Sud) că Trupele din Est fuseseră mutate de pe „teritoriul românesc”. Era vorba despre 4 000 de

---

********** La 20 iulie 1944, colonelul Claus von Stauffenberg, conducătorul unui grup de conspiraţionişti, a plasat o bombă în sala de şedinţe a cartierului general al Führerului, de la Rastenburg. Fiind sigur că Hitler a murit în atentat, von Stauffenberg a declanşat la Berlin un puci, acţiune care avea să eşueze. A fost arestat şi executat, împreună cu principalii săi colaboratori (n. red.).

voluntari sovietici care lucrau în sudul Dunării în depozite şi magazii[4].

Poate că e de mirare prioritatea pe care au avut-o anumite chestiuni. Se poate ca reticenţa lui Antonescu să fi avut de-a face cu valurile mari de refugiaţi pe care România era deja nevoită să îi asimileze. Germania a evacuat sute de mii de etnici germani peste Dunăre, spre vest. Inclusiv tinerii apţi pentru serviciul militar au fost deportaţi masiv, la care s-au mai adăugat şi marile transporturi din Crimeea şi din alte părţi ameninţate ale frontului[5].

Desfăşurarea Trupelor din Est a fost demarată în decembrie 1941. La vremea aceea începuse întemeierea legiunilor naţionale care vizau Caucazul, fiind vorba despre georgieni şi armeni. în plus, la începutul anului 1942 au fost înfiinţate unităţile de tătari. Germanii s-au folosit inclusiv de naţionaliştii ruşi şi ucraineni care se distanţaseră de comunism şi care se întorseseră împotriva Moscovei în Armata Rusă de Eliberare, numită şi armata Vlasov, printre altele. Chiar şi minorităţile musulmane au fost înrolate cu ajutorul marelui muftiu al-Husseini din Ierusalim. La 4 iulie 1942 a fost dat ordinul de înfiinţare al aşa-numitelor batalioane turcice, formate din turkmeni. SS-ul a dat curs propriilor planuri ce au dus la întemeierea formaţiunii (mai apoi divizie) SS „Neu Turkestan” şi a unităţilor musulmane *Waffen-SS* în Balcani[6].

Românii au jucat propriul rol în înfiinţarea acestor unităţi, în februarie 1943, *Deutsche Heeresmission* le-a cerut acestora să caute în lagărele lor de prizonieri de război popoare răsăritene potrivite pentru serviciul

militar german. în acest sens au fost explorate lagărele din Bucureşti (lagărele I—III), Brăila (IV şi V), Iaşi (VI şi VII) şi Cernavodă (VIII). Pe lângă desfăşurarea în legiuni şi batalioane, numeroşi soldaţi din Trupele din Est au fost folosiţi pe post de voluntari auxiliari *Hiwi,* cetăţeni sovietici în serviciul militar german care se găseau în majoritatea diviziilor germane şi fără de care maşinăria ar fi funcţionat cu greu[7].

în ziua următoare, la 21 iulie 1944, s-a pus punct unei alte dispute dificile, atunci când trupele germane au înlocuit unităţile maghiare pe frontul din Bucovina, aproape de Cuturi††††††††††††††††††††††††††. Această chestiune a fost, de asemenea, deosebit de sensibilă[8].

Pe lângă îngrijorarea lui Antonescu referitoare la Trupele din Est şi la Bucovina, însă, atenţia a fost îndreptată mai ales asupra frontului din preajma râului Prut. în timpul noilor vizite făcute de Antonescu lui Hitler în luna martie 1944 şi conform vastei corespondenţe ce le-a precedat, a fost pus la punct planul de a ţine piept ofensivei sovietice. Trupele germane au primit mână liberă în ce priveşte teritoriul românesc, iar depozitele şi spitalele de campanie cu 20 000 de paturi erau deja pregătite pentru bătălia care avea să urmeze. între timp, pe deasupra capetelor zburau forţele aeriene ale Aliaţilor. Ca parte dintr-un război psihologic şi economic, acestea au vizat atât rafinăria de la Ploieşti, cât şi capitala Bucureşti. La 5 aprilie a avut loc primul bombardament, urmat de cel din 24 aprilie şi cel din 5 mai 1944. Duelul aerian a fost unul colosal. Nu mai puţin de 28 de baterii

††††††††††††††††††††††††††† Localitate de pe teritoriul actual al Ucrainei, aflată pe râul Ceremuş (n. red.).

grele, 11 medii şi 9 uşoare au deschis focul asupra forţelor aeriene care survolau. O escadrilă germană de vânătoare şi 2-3 escadrile româneşti au încercat să oprească atacurile din aer. în ciuda pierderilor grele pentru Aliaţii care zburaseră parţial din Italia şi care au aterizat din nou în Ucraina, nu s-a putut preveni ca pagubele să nu fie unele însemnate. în timpul atacului din 5 mai 1944 au fost mistuite de foc 25 000 de tone de combustibil, la care s-a mai adăugat şi problematica transportului. Logistica – pe calea ferată şi pe Dunăre – a fost şi ea supusă unui tir puternic, astfel încât pierderile totale s-au ridicat de fapt la 114 000 de tone. OKW-ul vorbea atunci despre o catastrofa. între timp, forţele aeriene fuseseră aprovizionate cu provizii de urgenţă, iar o seamă de divizii de pe front mai erau mobile doar prin intermediul „proviziilor negre”[9].

Pentru a întoarce mersul negativ al lucrurilor, cei de la Berlin au promis să facă mai multe. Au promis tunuri antiaeriene suplimentare *(Flak),* tunurile existente au mai primit 17 baterii, dintre care 9 grele, şi au fost promise totodată şi patru baterii *Flak* mobile cu tunuri antiaeriene de 10,5 cm. Pentru luna august existau şi mai multe livrări la orizont. Inclusiv forţele aeriene *Luftflotte IV* aveau să fie consolidate. Berlinul a promis 40 de avioane de vânătoare noi, precum şi vânătoare de noapte[10]. în acelaşi timp, OKW-ul a trimis la Ploieşti un delegat care să se asigure de continuarea producţiei. Este vorba despre maiorul D.G. Dereser, reprezentantul special al OKW. Acesta a lucrat cu Alfred Gerstenberg‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, care la 4 iunie avea să fie

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Alfred Gerstenberg (1893-1959)

numit „comandantul german al românilor pe zona petroliferă” şi cu care a gândit împreună un sistem care să protejeze rafinăriile de schijele bombelor. Prin intermediul acestei acţiuni, Astra Română, cea mai importantă rafinărie care fusese nimerită, nu a putut fi folosită „decât” două luni[11].

Pentru a reconstrui pagubele suferite era nevoie de forţă de lucru. însă şi în această privinţă a existat un deficit în creştere, ceea ce a dus din nou la tensiuni cu românii în privinţa Trupelor din Est şi a voluntarilor auxiliari *Hiwi,* recrutaţi de germani din rândul locuitorilor Uniunii Sovietice. *Heeresgruppe Südukraine* a specificat faptul că Trupele din Est luptau şi pentru România, dar Antonescu le privea ca pe un pericol şi se temea ca nu cumva să se „formeze găşti”. Acesta s-a lovit de dificultăţi şi în ce priveşte înfiinţarea lagărelor de prizonieri pe teritoriul românesc. Antipatia lui Antonescu a mers întratât de departe încât, pe drumul care ducea de la Ploieşti la Braşov, a oprit personal o coloană formată din trupe de voluntari auxiliari *Hiwi* a organizatorului Todt, care s-a plâns arţăgos autorităţilor germane în legătură cu acest incident. Germanii au fost puşi în încurcătură din acest motiv. în timpul bombardamentelor de la Ploieşti a fost foarte clar că românii aveau s-o şteargă cu prima ocazie. Letargicii „Voluntari din Est” erau mult mai nepăsători faţă de bombardamente şi, din acest motiv, nişte muncitori mai de încredere[12]. La 1 iunie 1944 Antonescu a vizitat rafinăriile de petrol şi a identificat problemele pe care le aveau acolo[13].

---

a fost comandantul aviaţiei militare germane din România între 15 februarie 1942 şi 27 august 1944 (n. red.).

Aşadar, germanii au fost nevoiţi să găsească forţă de lucru alternativă. Generalul Gerstenberg, căruia i-a fost încredinţată această sarcină, a căutat ajutor la *SS-Obergruppenführer-u*| Richard Hildebrandt, şeful superior al SS şi al poliţiei de la Marea Neagră. Hildebrandt era un nazist de primă mână, veteran al „puciului de la berărie" din anul 1923 la München, atunci când Hitler a încercat să preia puterea. Ulterior, acesta a fost adjutantul faimosului general SS Joseph (Sepp) Dietrich şi şef superior al SS şi al poliţiei din Danzig şi din Boemia şi Moravia. Au fost procuraţi muncitori ucraineni şi puşi la muncă sub comanda lui Horst Hoffmeyer, *SS-Brigadeführer*§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§. Deoarece românii interziseseră armatei germane să implice în lucrări trupele de voluntari auxiliari *Hiwi,* aceştia au fost detaşaţi în Luftwaffe, iar muncitorii ucraineni operau sub steagul lor. Aceasta a fost, desigur, o evitare pur teoretică a protestului românesc, dar pe moment a funcţionat şi s-au pus pe treabă cu forţe proaspete. Ceea ce era necesar, deoarece Aliaţii minaseră din aer Dunărea şi alte căi navigabile importante pentru logistica petrolului[14]. Germanii au reacţionat din nou prin a numi un „reprezentant special al Führerului pentru Dunăre", *Generaladmiral* Wilhelm Marschall. Acesta era un fost comandant de submarin din Primul Război Mondial (UC 74 şi UB 105), care mai apoi a comandat nava de luptă *Admirai Scheer*. După un conflict cu marele amiral Erich

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Numele acestuia apare scris şi Hofmaier în anumite documente, însă Hoffmayer este scrierea corectă, vezi SS *Verordnungsblatt,* 9. Jahrgang 09.11.1943 Nummer 4a (n. a.).

Raeder, fusese scos din joc o vreme, dar s-a revanşat în această funcţie. La 20 iunie a început comanda sa oficială[15].

Atât talmeş-balmeşul dintre diferitele instanţe, cât şi numirile în funcţii care au avut legătură cu producţia de petrol de la Ploieşti au dus la tensiuni mari între autorităţile germane. Acest lucru a avut drept consecinţă o serie de conflicte care au escaladat atât de mult, încât *Reichsführer-ul* SS Heinrich Himmler şi liderul *VoMi,* generalul SS Werner Lorenz, au fost nevoiţi să se implice personal**********.

Esenţa problemei a fost „iritabilitatea" lui Hildebrandt, şeful superior al SS şi al poliţiei de la Marea Neagră. Confidentul său, *Oberst* Grahamer, fusese scos la pensie. Acest ofiţer fusese ochii şi urechile lui Hildebrandt în regiunea Ploieşti, iar Hildebrandt şi-a învinovăţit concurenţii, mai ales pe Gerstenberger, că ar fi fost geniul malefic din spatele pensionării sale. Gerstenberger i-a spus lui Lorenz, care fusese trimis de *Reichsführer-ui* SS să investigheze, că Grahamer pur şi simplu nu mai putea face faţă tensiunilor crescânde şi că acesta era motivul pentru care fusese demis din funcţie. Lucrurile s-au înrăutăţit şi mai mult între *SS-Brigadeführ-ul* Hoffmeyer şi Hildebrandt. Cel din urmă considera regiunea Ploieşti moşie proprie şi nu permitea unui alt ofiţer SS să preia conducerea.

în vara anului 1944, cearta s-a încins atât de mult,

********** *VoMi* a fost responsabil cu relocarea etnicilor germani care trăiau în afara graniţelor Germaniei. în plus, s-a mai ocupat şi de relocarea descendenţilor coloniştilor germani din Uniunea Sovietică şi Europa de Est (n. a.).

încât a existat chiar un schimb de scrisori furioase şi s-a făcut apel la *Reichsführer-vA* SS pentru a pune beţe în roate taberei opuse. Hildebrandt l-a mustrat şi l-a cam luat la trei parale pe Hoffmeyer. Cu toate acestea, după formularea provocatoare a lui Hildebrandt, se pare că Hoffmeyer nu s-a lăsat intimidat şi s-a declarat „nesolidar". Hoffmeyer a recurs la ordine speciale venite de la Himmler şi s-a bazat pe faptul că îşi putea exercita autoritatea prin putere absolută. Hildebrandt a pus presiune pe unităţile de poliţie de la Ploieşti prin intermediul lui Ernst Konrad Hitschier, *Brigadeführer-vA* Federaţiei germane din Est (BdO), motiv pentru care Büttner, maior în Batalionul I de voluntari de poliţie la Marea Neagră, nu putea accepta ordine de la Hoffmeyer. „Prestigiul SS a fost lezat până în măduva oaselor", i-a spus Hoffmeyer furios lui Lorenz, care i-a dat din nou raportul lui Himmler.

Reichsführer-vA SS le-a scris generalilor săi o scrisoare pe un ton furios. Faptul că în acel dificil an de război aceşti veterani nu aveau altceva mai bun de făcut decât să se ţină de capul lui Himmler cu asemenea chestiuni minore i s-a părut dezamăgitor. Cearta nu s-a atenuat nici după această scrisoare a lui Himmler, iar la 18 august 1944, Lorenz i-a mai raportat o dată lui Himmler intervenţia sa în această chestiune, încheiată cu o „discuţie bună" între Hildebrandt şi Lorenz[16].

Reţeaua feroviară a fost de asemenea consolidată cu noi materiale livrate de la Berlin. în acest sens au existat anumite restanţe, iar şeful transporturilor, generalul Gercke, a încercat să compenseze acest lucru. Rudolf Ernst Otto Gercke era veteran al Primului Război Mondial

din Prusia Orientală, unde servise ca ofiţer de stat-major al Grupului de armate Prinţul Rupprecht al Bavariei. Mai târziu, acesta avea să devină ofiţer de stat-major al OKH, iar la 26 august 1939 a fost numit şef al Transporturilor Armatei în cadrul înaltului Comandament al Armatei. O atenţie sporită a fost îndreptată mai ales asupra rutei Bucureşti-Craiova-Focşani-Tecuci. în Craiova s-a încercat dezvoltarea unui atelier de producţie pentru locomotive, în timp ce pentru căile ferate române fuseseră promise şi aproximativ 300 de locomotive germane[17].

De pe râul Bug, bătălia s-a mutat la graniţa României. Au existat tot soiul de consultări de urgenţă. La 22 martie, Antonescu a zburat la Berlin. La 30 martie, generalii germani von Kleist şi von Manstein au fost concediaţi, în timp ce *Heeresgruppe Süd* a devenit *Heeresgruppe Nordukraine, Heeresgruppe* A devenind *Südukraine.* în realitate însă, Ucraina deja se afla într-o regiune eliberată, iar situaţia de pe front nu putea fi schimbată nici măcar prin alungarea acestor generali (cu experienţă).

în hinterlandul imediat al frontului *Heeresgruppe Südukraine,* care de la 1 aprilie 1944 până la 25 iulie a fost sub comanda generalului Ferdinand Schörner, au mai apărut câteva probleme. Germanii au încercat să aprovizioneze şi să se ocupe de acele *Heeresgruppe* din România, dar acest lucru a fost dificil. România avea probleme financiare şi un sistem de cupoane care fusese convenit cu ţăranii, dar care nu funcţiona. Trimişii germani Cari Clodius†††††††††††††††††††††††††††† şi *Oberst* dr. Krull au

†††††††††††††††††††††††††††† Cari August Clodius (1897-1952) a fost comisar special al Reichului pe probleme economice

fost delegaţi pentru a rezolva aceste probleme, însă aceştia au conchis destul de repede că Antonescu nu se pricepea câtuşi de puţin la problemele economice. Pe acestea le lăsase în totalitate în grija omonimului său, Mihai Antonescu, descris de germani drept „un jurist inteligent”. Descrierea nu era însă un compliment. Acesta era văzut ca fiind cineva care abia aşteaptă posibilitatea de a scoate România din război pe filieră anglo-americană. „Exceptând aportul pe care l-au avut pe front, nu a existat niciun semn de contribuţie românească serioasă”, au fost de părere trimişii, după îndelungi negocieri.

Pe front, părerile despre români erau destul de împărţite. Cu pregătirea şi armamentul potrivit, românii erau în general nişte soldaţi decenţi, spunea Schörner. în ceea ce priveşte armamentul, Germania a promis îmbunătăţiri. Românilor li s-au promis lunar 10 *Pak-uri* de 7,5,10 obuziere uşoare „Feldhaubitze” (FH) şi majorarea numărului tunurilor de asalt „Sturmgeschiitz” de la 10 la 20 de bucăţi. Toate acestea aveau să fie trimise sub numele de cod „Olivenbaum”şi „Blei”. în plus, se încerca şi reconstruirea celor patru divizii din Crimeea, care în mare parte îşi pierduseră echipamentele. Ca să nu ridice ştacheta prea sus, se tindea spre o echipare în proporţie de 70%[18].

în România, începând cu luna mai a anului 1944. După 23 august 1944, a fost luat prizonier de autorităţile române, iar la 4 septembrie acelaşi an a fost predat sovieticilor. Se pare că a murit în URSS (n. red.).

i'i.? :'' -

Capitolul 13

Străpungerea decisivă de la Iaşi

între timp, în ţară domnea liniştea stranie de dinaintea furtunii. în anumite cazuri, totul părea să se desfăşoare fără probleme. *Business as usual*‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡, după cum s-au desfăşurat lucrurile în timpul unei întâlniri amicale între organizaţia germană „Kraft durch Freude" şi omoloaga sa românească „Munca şi Lumina" în Sibiu (Hermannstadt), întâlnire la care a făcut act de prezenţă Odăgescu, ministrul român al muncii§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§. La Deva, în vestul ţării, ministrul culturii, Ion Gheorghe**********, a ţinut un discurs încurajator, într-o încercare de a ridica moralul. Acesta a vorbit intenţionat despre viitoarea probă de forţă de la Iaşi. Fosta capitală a Moldovei trebuia apărată ca „oraş cultural". „Lupta este piatra de

---

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

încercare a curajului nostru. Există oameni care susţin că din calea pericolului scapi plecându-te în faţa lui. Este o mare greşeală, mai ales acum. Lumea s-a înrăit atât de mult."

în diferite publicaţii româneşti periodice precum *Curentul, Ecoul, Viaţa* şi *Timpul* s-a schiţat o imagine vitalistă a unei Românii ce se pregătea de luptă. Printre rânduri însă se putea citi gravitatea situaţiei. Lumea era prinsă în strânsoarea sistemelor care „nu acceptau obiecţii" şi care se luptau pe viaţă şi pe moarte. Chiar şi etnicii germani au fost mobilizaţi şi au ţinut mari întruniri în care îşi exprimau loialitatea faţă de Hitler şi faţă de naţiunea română. La aceste întâlniri au fost prezenţi ambasadorul german Freiherr von Killinger, generalul Hansen, lider al DHM-ului, Kohlhammer, care era liderul naţional al Organizaţiei pentru străinătate a NSDAP-ului, şi Andreas Schmidt, liderul grupurilor etnice. Atenţia a fost îndreptată şi asupra debarcării Aliaţilor în Normandia, în urma căreia unii comentatori se aşteptau să urmeze o pace rapidă. Alţii au comentat în principal despre Aliaţii occidentali şi mai cu seamă despre bombardamentele lor asupra teritoriului României, atât din Italia, cât şi din Uniunea Sovietică. în urma acestora au fost atinse ţinte civile mai ales în Iaşi, unde clădiri istorice au fost mistuite de flăcări. Doi civili români care lucrau în industria petrolieră de la Ploieşti au fost decoraţi cu Vulturul German pentru devotamentul lor necontenit şi plin de curaj, într-o încercare de a îndemna românii să nu se piardă cu firea[1].

între timp, sovieticii se pregăteau de înaintarea spre vest. Frontul era situat pe aliniamentul Târgu Frumos-

Iaşi-Petreşti- Chişinău şi cotea spre sud în direcţia Mării Negre. Frontul 2 Ucrainean sub comanda lui R.I. Malinovski şi Frontul 3 Ucrainean comandat de EL Tolbuhin au adunat în vederea atacului un efectiv de 920 000 de soldaţi în total. în primă instanţă, planul de luptă a constat în două atacuri concentrice. La nord-vest de Iaşi trebuia efectuată o înaintare în direcţia Bârladului, urmată mai apoi de un atac ceva mai vestic, la Paşcani, pentru a extinde frontul. Frontul 3 Ucrainean avea să atace cu Armatele 57 şi 37 mai ales din regiunea situată ceva mai la sud de Tiraspol şi avea să mărşăluiască spre Leova. Astfel aveau să se formeze două zone. Acolo s-a înaintat în adâncime, înaintare prin care Armata 3 română avea să fie blocată pe flancul vestic şi izolată de unităţile germane.

începând cu data de 25 iulie, de partea româno-germană a fost *Heeresgruppe Südukraine* sub conducerea generalului Johannes Friessner, care avusese înainte *Heeresgruppe Nord* sub comanda sa. Friessner a făcut impresie bună în faţa lui Hitler prin felul său simplu de a raporta ceea ce se petrecea pe front. Din acest motiv, Hitler l-a perceput pe Friessner drept omul care „tace şi face”, cel de care avea nevoie pe Frontul Sudic din preajma câmpurilor petrolifere importante, front care era ameninţat. în trecut, Friessner nu se dăduse înapoi de la măsuri drastice. Cu un an în urmă, atunci când oraşul Karacev „stătea în calea” unei linii germane, porţiuni întregi din acesta fuseseră făcute una cu pământul la ordinul lui Friessner şi al generalului Haman, comandantul oraşului Orei. Printre distrugerile înregistrate se numărau o centrală

electrică, o hidrocentrală, lagărul de cazare temporară „Durchgangslager” („Dulag”) 185 şi o mulţime de alte clădiri††††††††††††††††††††††††††††.

Noua poziţie ocupată de Friessner a venit într-un moment special. La 20 iulie avusese loc atentatul împotriva lui Hitler, în timpul căruia Claus Schenk von Stauffenberg şi un grup de ofiţeri din jurul generalului Ludwig Beck au încercat să-l lichideze pe Hitler printr-un atac cu bombă. în ziua respectivă, Eberhard Kinzel a dat buzna agitat în biroul lui Friessner, anunţându-l că tocmai primise un telefon de la *Oberst* von Stauffenberg, din Berlin. Acesta îl înştiinţase că Hitler fusese ucis intr-un atentat în aceeaşi zi şi că de acum înainte ordinele aveau să fie date de *Generaloberst* Beck „Cine e von Stauffenberg?” l-a întrebat Friessner surprins. Atentatul fusese o surpriză totală. Faptul că Beck era cel care avea să taie şi să spânzure de aici înainte era lucru curios, având în vedere că Beck nu mai fusese de mult activ.

înainte ca ofiţerii din *Heeresgruppe* să apuce să sune OKH-ul pentru informaţii, feldmareşalul Wilhelm Keitel, mâna dreaptă a lui Hitler, era deja la telefon anunţând foarte clar că Führend trăia şi că avea să se adreseze poporului german la radio. „Am aşteptat o vreme, timp în care a domnit o atmosferă posomorâtă”, scria Friessner în memoriile sale. într-adevăr, Hitler s-a dovedit a fi în viaţă, iar după cum se ştie, puciul a eşuat

†††††††††††††††††††††††††††† Acest lucru s-a petrecut la începutul lunii august 1943, în timpul apărării liniei *Hagen,* Panzerarmeekommando *2* d.d. 03.08.1943, T313/R172 (n. a.).

curând. Friessner s-a grăbit să meargă pe front să vadă cum reacţionează oamenii. Potrivit spuselor sale, în rândul trupelor s-a auzit un singur sunet, unul de dezamăgire, care condamna atacul. în opinia sa, trupele germane de mult timp nu mai operau doar la comandă pe Frontul de Est. Cu toţii se temeau de o invazie a sovieticilor în Germania, drept urmare au luptat până în pânzele albe. Nici apelul Aliaţilor la capitulare necondiţionată, formulat în timpul consultărilor de la lalta, nu prea a ajutat în acest sens[2].

Şi Ferdinand Schörner şi-a arătat loialitatea faţă de Führer, ba chiar a consemnat-o în scrisoarea comandantului-şef al Armatei *Südukraine:*

„Cu toţii am fost profund afectaţi de acest atentat mişelesc. Generali şi grenadieri deopotrivă mulţumesc Providenţei pentru faptul că aţi fost cruţat. Ne regrupăm cu atât mai mult în jurul dumneavoastră şi ştim că vom câştiga această luptă a destinului sub conducerea dumneavoastră. Faptul că aţi fost salvat ca prin minune ne-a întărit încrederea în victorie. *Heil, mein Führer'.*"[3]

Ion Antonescu, alături de Joachim von Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei naziste. între septembrie 1940 şi august 1944, Antonescu a fost conducătorul României, aliată de nevoie cu Al Treilea Reich.

Câmpul petrolifer de la Moreni, din apropiere de Ploieşti. Pentru Hitler, petrolul era cea mai importantă resursă necesară. © Wikimedia Commons

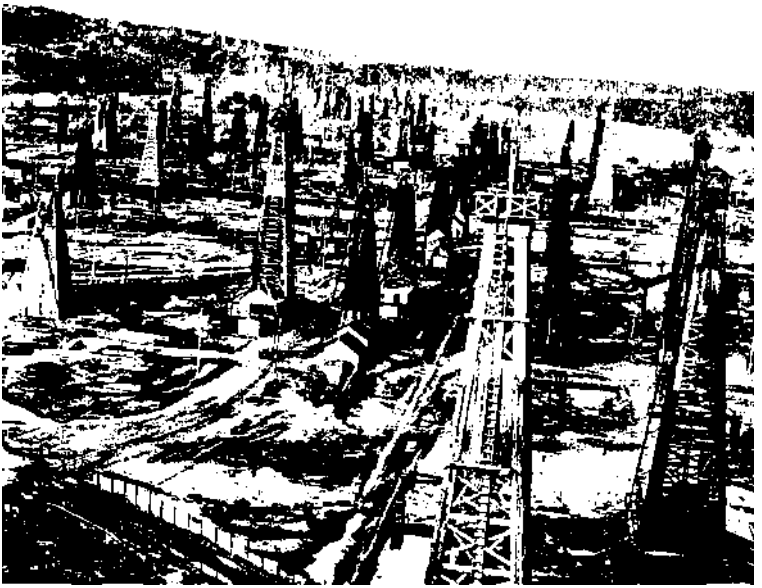

Regele Român
Carol al II-lea.

© Wikimedia Commons

După abdicarea regelui Carol al II-lea, fiul său, Mihai, l-a

Mulţi dintre românii de etnie germană s-au înrolat în trupele Wehrmachtului, cel responsabil de recrutarea acestora fiind

Andreas Schmidt.

cd
£
Ş
©

Comandantul *Einsatzgruppe D,* Otto Ohlendorf. *Einsatzgruppe D* era formată din cinci comandouri care au executat zeci de mii de

oameni, acţionând în zona
de operaţiuni a trupelor
germano-române.

Deportarea în Transnistria. Evreii din Basarabia şi nordul Bucovinei au avut de suferit, la fel cum s-a întâmplat cu populaţia evreiască din celelalte ţări cucerite de nazişti sau aliate.

© Bundesarchiv, B 145 Bild-F016206-0003/Wikimedia Commons

Romi locali, supravegheaţi de un poliţist român, ajută la scoaterea cadavrelor din trenul morţii laşi-Călăraşi în timpul unei opriri la Târgu Frumos.
© Wikimedia Commons

Baronul Manfred von Killinger, trimisul german la Bucureşti, a avut o implicare semnificativă în viaţa politică românească în Al Doilea Război Mondial.

© Bundesarchiv, Bild 183-L07770/Heinscher/CC-BY-SA 3.0/Wikimedia Commons

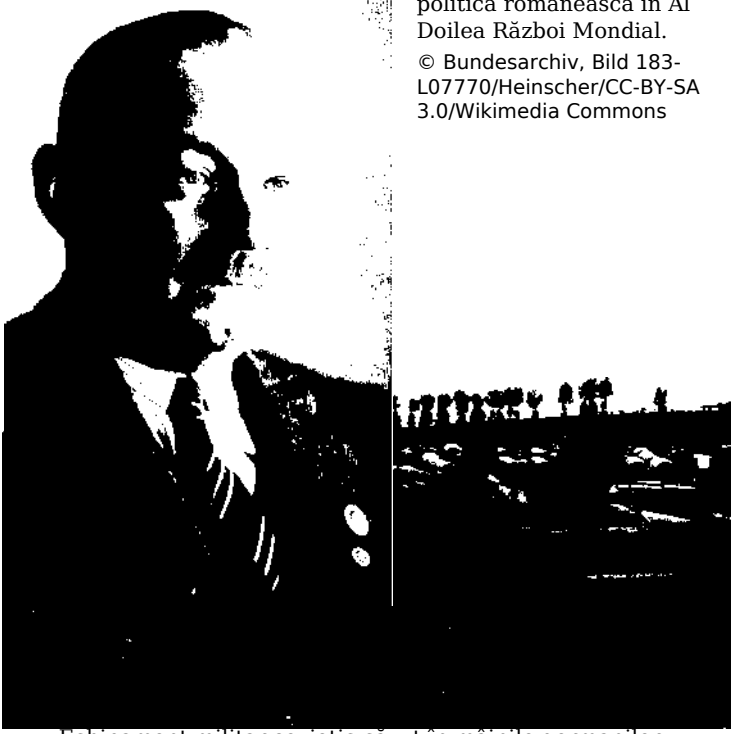

Echipament militar sovietic căzut în mâinile germanilor, în prima parte a Operaţiunii Barbarossa.

© Wikimedia Commons

Ofiţeri germani inspectând două avioane sovietice, un Iakovlev UT-l (în prim-plan) şi un Polikarpov l-16 (în dreapta imaginii).
© Wikimedia Commons

Comandantul Armatei 3 române, generalul Petre Dumitrescu. Rapoartele şi corespondenţele sale au descris cu multă acurateţe şi cu realism situaţia de pe front.
© Wikimedia Commons

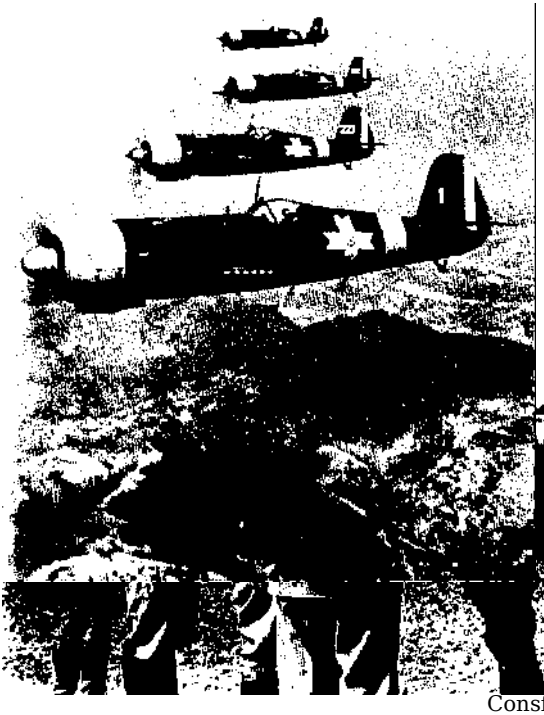

Avioane IAR-80, printre cele mai importante aparate ale forţelor aeriene române din Al Doilea Război Mondial.
© Wikimedia Commons

Consfătuiri între ofiţeri, în Ucraina sovietică, în apropiere de Bug.
© Bundesarchiv, B 145 Bild-F016203-20A/CC-BY-SA 3.0/Wikimedia Commons

Erich Brandenberger, comandantul Diviziei 8 Panzer, în dialog cu Erich von Manstein, la 21 iunie 1941.

© Bundesarchiv, Bild 101I-209-0086-12/Koch/CC-BY-SA 3.0/Wikimedia Commons

Grup de soldaţi români, decoraţi cu Crucea de Fier. în această fază a ofensivei
spre Est, totul mergea conform planului pentru germani şi români, şi părea că
victoria în faţa inamicului sovietic nu e îndepărtată. © Wikimedia Commons

în aceeaşi zi, acesta i-a mai adresat lui Hitler o scrisoare lungă, în care îi semnala faptul că în România mai existau oportunităţi neexploatate şi rezerve de alimente care puteau fi întrebuinţate cu folos de Germania, lucru care încă nu se întâmplase din cauza „atitudinii rigide a României". Acesta şi-a încheiat scrisoarea privind propria experienţă în România, cu precizarea că el era convins de susţinerea mareşalului Antonescu pentru Germania, dar că era important ca acesta să aibă numaidecât o întâlnire cu Hitler. Antonescu avea nevoie de sprijin pentru a continua să se poziţioneze împotriva forţelor subversive[4].

în 23 iulie, Schörner a mai scris o notă internă adresată generalilor săi, cărora le-a mulţumit. Le-a atras însă atenţia şi asupra stării mentale a trupelor, care scriau acasă că „războiul avea să se termine curând". Lui Schörner acest lucru i s-a părut periculos de defetist. Toată atenţia trebuia îndreptată asupra „victoriei finale". Acesta îşi mai făcea griji şi pentru etnicii germani care, în opinia sa, erau văzuţi prea mult ca fiind germani de rang inferior, motiv pentru care nu era de aşteptat prea mult devotament din partea lor[5].

După război, Friessner a recunoscut faptul că reacţia înverşunată cu privire la atentatul împotriva lui Hitler fusese una părtinitoare, dar că aşa fusese resimţită de trupele de pe front la momentul respectiv. Această reacţie a dus la neîncredere între ofiţeri şi soldaţi, aliaţii fiind de asemenea demoralizaţi, însă soldatul german a rămas la postul său, iar războiul şi-a reluat curând cursul firesc de zi cu zi.

La scurt timp după atentat, Friessner s-a întâlnit cu

Hitler, care l-a primit „foarte serios”, dar care a fost „prietenos” cu generalul. Hitler a subliniat faptul că schimbarea comenzii în direcţia *Heeresgruppe Südukraine* nu era un semn de neîncredere sau dezaprobare. Cu privire la Antonescu, Hitler l-a liniştit, mareşalul avea să-i rămână loial[6]. Pentru atribuţiile sale curente i-au fost puse la dispoziţie Armatele 6 şi 8 germane (Grupul de armate Wöhler), precum şi cele două armate române, 3 şi 4. Armata 3 dispunea de Corpul II armată român şi de al III-lea (diviziile 2, 9 şi 15 Infanterie şi Brigada 110 Infanterie), Divizia 21 Infanterie şi Brigada 4 motorizată, precum şi de câteva unităţi germane. Pe lângă unităţile germane, Armată 4 română dispunea de corpurile de armată I, V şi VII, formate din diviziile 1, 4, 5, 6, 13 şi 20 Infanterie, brigăzile 101, 103 şi 104 Munte. în plus, Corpul IV armată român servea în Armata 8 germană cu Divizia 5 Cavalerie, Brigada 102 de Munte şi diviziile 7 şi 3 Infanterie[7]. Iniţial, localităţile Brăila şi Focşani fuseseră declarate fortăreţe, însă grupul de armate şi-a retractat decizia în 29 iulie 1944, de vreme ce germanii nu aveau nicio putere asupra acestor regiuni şi respectau autoritatea română. Chiar în seara dinaintea ofensivei sovietice, la 19 august 1944, nu mai era timp de diplomaţii, astfel că *Heeresgruppe* a revocat până la urmă decizia, denumind din nou localităţile menţionate „fortăreţe”[8].

Liniile au fost extinse, iar la 23 iulie, în cartierul general al Armatei 6 a fost planificată o propunere cu privire la extinderea liniilor Traian, Ştefan, Ferdinand şi Carol. Deoarece exista un deficit de materiale de construcţie, s-a decis demolarea a 40 de clădiri din Târgu

Frumos pentru a folosi materialul la extinderea liniilor[9].

în luna precedentă, *Heeresgruppe* încercase să introducă pe front o seamă de corecţii care să întărească linia apărării. La 22 iulie 1944, acest lucru a dus la Operaţiunea Michael. Aceasta s-a desfăşurat la Răscăieţi, fiind executată de Corpul XXIX armată, sub care operau Divizia 21 Infanterie română şi Divizia 304 Infanterie germană. Operaţiunea a fost iniţial prevăzută pentru începutul lunii iulie, dar a fost amânată pentru data de 11 iulie, motivul fiind faptul că în Armata a 3-a română, comandată de generalul Dumitrescu, existau obiecţii în privinţa planului. Românii se temeau că avantajele nu contrabalansau dezavantajele. Se ştia că ruşii erau bine aşezaţi în poziţii întărite. în cele din urmă, germanii şi-au impus voinţa. în ziua de 22 a fost dat ordinul, iar la 23 iulie a fost lansată ofensiva.

A urmat un bombardament de artilerie preliminar, care a durat aproximativ un sfert de oră. Au deschis focurile asupra liniilor sovietice 60 de piese de artilerie ale diviziilor, suplimentate cu artilerie de la Divizia 13 Blindate şi Divizia 9 Infanterie. Ulterior au intrat în acţiune grenadierii şi tunurile de asalt „Sturmgeschütz”. Iniţial, ofensiva a avut succes. Cei 700 de metri necesari a fi acoperiţi până la noua linie pe lângă care voiau să desfăşoare linia principală de luptă au fost acoperiţi pe fugă, iar militarii sovietici au fost luaţi prizonieri. Primele linii au fost părăsite de sovietici la scurt timp după aceea, cu excepţia câtorva soldaţi care s-au împotrivit. Spre mirarea germanilor, sovieticii reuşiseră să plaseze fulgerător de repede câteva mine pe liniile lăsate în urmă.

Linia în sine a fost bine extinsă, cu o adâncime de 180 până la 200 de metri. Armata Roşie s-a regrupat rapid şi a pornit o contraofensivă enormă. Aceştia au operat ca de obicei, cu prea mulţi oameni pe o suprafaţă mică, motiv pentru care Armata Roşie a suferit înfrângeri dureroase. într-un raport intern al germanilor se poate citi că soldaţii sovietici abia dacă reacţionau la grenadele de mână şi că nu cunoşteau frica. Lucrurile stăteau complet diferit în ceea ce priveşte aruncătoarele de flăcări şi aruncătoarele de tip „Panzerfaust", care erau întrebuinţate şi de români şi la care erau „foarte sensibili"[10].

La *Zielpunkt*######################## 390 s-au dat lupte grele corp la corp între Armata Roşie şi pionierii Diviziei 304 Infanterie. Atacul condus de Batalionul 1 român din Regimentul 24 s-a împotmolit în tranşeele de tancuri în care sovieticii construiseră un câmp de mine. Tunurile de asalt „Sturmgeschütz" şi pionierii au reuşit să pătrundă până la două linii adâncime în poziţiile ruseşti. Două astfel de tunuri au trecut aici peste mine şi au fost distruse. Grenadierii Regimentului 575 erau blocaţi acum în spatele tunurilor de asalt „Sturmgeschütz". Acestea au tras de aproape în liniile ruseşti, care au răspuns focului cu *Pak-uri.* Un „Sturmgeschütz" a fost lovit din plin şi nu a mai putut fi mişcat. Maşinăria a trebuit să fie cuplată cu lanţuri şi tractată înapoi.

Pe mica porţiune de pământ a urmat o adevărată bătălie, în timpul căreia au fost desfăşurate forţele aeriene sovietice şi care s-a încheiat cu unităţile

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ „Punct-ţintă", în orig. în 1b. germană (n. red.).

germano-române împinse înapoi la punctul de pornire. în timpul retragerii, Compania 6 a Diviziei 304 Infanterie a fost încercuită. în acel moment, deasupra câmpului de luptă şi-au făcut apariţia avioanele Stuka, bombardierele germane în picaj, care au mai uşurat situaţia. Apărarea sovietică aeriană a fost însă atât de solidă, încât bombardierele Stuka nici bine nu reuşeau să lanseze o parte din bombe, că erau nevoite să se întoarcă. La ora 15.00, un grup de luptă al Diviziei 304 Infanterie a sosit alături de câteva tunuri „Sturmgeschütz" şi a eliberat în cele din urmă Compania 6 încolţită. La ora 17.00 cu toţii au fost înapoi în poziţia iniţială, fiind apăraţi cu greu de propria artilerie, care a ţinut sub foc neîncetat liniile sovietice şi zona aceea a nimănui.

„Propriile înfrângeri sunt dificile", scria în jurnalul *Heeresgruppe Südukraine.* în rapoartele zilnice ale grupului de armate s-a acordat puţină atenţie evenimentelor din timpul luptei. Pesemne că lucrurile încă erau sub influenţa evenimentelor din preajma zilei de 20 iulie, ziua atentatului împotriva lui Hitler. Acest lucru nu a exclus faptul că Divizia 304 Infanterie număra aproape 100 de oameni morţi pe câmpul de luptă, aproape 400 de răniţi şi 100 de dispăruţi, în timp ce Infanteria română avea aproape 150 de oameni morţi pe câmpul de luptă, 500 de răniţi şi 100 de dispăruţi. Acestor pierderi li s-au mai adăugat şi pierderi ceva mai mici, precum cei 278 de soldaţi din Brigada „Sturmgeschütz". După ce s-a tras în ele, 15 tunuri „Sturmgeschütz" au fost avariate, iar trei dintre ele au fost distruse definitiv. într-o singură zi, *Heeresgruppe* a

pierdut 1 000 de oameni fără niciun rezultat. Generalul Bechtolsheim al Corpului XXIX i-a învinuit mai ales pe români, care au avut o prestaţie proastă din cauza lipsei subofiţerilor, ceea ce nu pare foarte corect în acest caz. După cum semnalase deja Dumitrescu, această misiune a avut de la bun început slabe şanse de izbândă. Românii ar fi vrut, spre exemplu, să intre cu trei batalioane, dar sectorul frontal şi spaţiul operaţional erau atât de limitate (din cauza câmpurilor de mine), încât au fost nevoiţi să se mulţumească doar cu un singur batalion în prima linie. Asta, după părerea lui Bechtolsheim, a fost „ireproşabil din punct de vedere moral", însă românii au ţinut morţiş „să se răzbune pentru camarazii lor căzuţi pe front"[1]'.

După Operaţiunea Michael, situaţia a fost şi a rămas destul de sumbră, iar relaţiile germano-române nu au fost lipsite de tensiuni. Ici-colo au existat şi dezertori români, adesea români din zonele care erau deja în mâinile sovieticilor[12]. Friessner era îngrijorat cu privire la aliaţii săi. Calitatea unităţilor române era una schimbătoare. Astfel, într-un raport intern din data de 31 iulie 1944 era făcută observaţia că Divizia 4
Infanterie română „nu se pricepea la construirea liniilor", în timp ce Divizia 1 Infanterie română era etichetată ca fiind „bună" la asta. îngrijorător era şi faptul că la români, precum şi la posturile de observaţie, existau mari lipsuri de aparatură radio. Acest lucru avea un efect negativ asupra capacităţilor de recepţie, mai cu seamă în cazul artileriei[13]. '

Comandanţii Diviziei 5 Cavalerie române şi cei ai

Diviziei 7 Infanterie române erau descrişi ca fiind „precum ţiparii de alu- , necoşi". în luna martie, cea din urmă divizie fusese implicată în i lupte şi nu se descurcase bine. *Heeresgruppe* mai menţiona însă [1] faptul că românii au avut atunci de apărat un sector prea mare. Soldaţi ai Batalionului 13 au dezertat atunci la sovietici. Divizia 5 Cavalerie era unitatea cu câteva regimente ceva mai bune, dar generalul Carp nu era considerat de încredere. Artileria unităţii a fost întărită cu unităţi ale Diviziei 3 Infanterie, iar liniile au fost i extinse prost.

Heeresgruppe avea însă o părere pozitivă despre Rădulescu, comandantul Diviziei 11 Infanterie şi purtător al Crucii de Fier, care era descris drept „germanofil" şi „eficient". Divizia era con-l siderată a fi una bună, la fel şi modul în care erau construite liniile. Generalul Racoviţă al Armatei 4 române a fost de asemenea descris ca fiind „germanofil" şi o persoană onestă. La fel era şi comandantul Corpului IV armată, generalul Stoenescu. Acesta era considerat inteligent, deşi mai mult teoretician decât om practic, ceea ce era posibil chiar să fi fost aşa, deoarece fusese ministru al finanţelor şi apropiat al mareşalului Antonescu. Cu privire la propriile unităţi germane, *Heeresgruppe* menţiona că Divizia 46 Infanterie era „foarte bună", la fel şi Divizia 376 Infanterie. Divizia 79 Infanterie fusese întărită în luptele anterioare de la Iaşi, premergătoare marii ofensive. Numai într-un singur cimitir al oraşului zăceau deja 800 de soldaţi ai diviziei

Oraşul Iaşi în sine a rămas de asemenea o chestiune îngrijorătoare pentru *Heeresgruppe.* în acest oraş trăia în

continuare o comunitate relativ mare de evrei, în jur de 30 000, consideraţi o „mare sursă de pericole”, conform *Heeresgruppe.* în legătură cu felul în care unităţile germane priveau problematica ro- mâno-evreiască au fost enumerate patru chestiuni care oferă o imagine de ansamblu considerabilă: oraşul era „complet evrei- zat”, existau „nenumărate bordeluri evreieşti în oraş”, acesta era „un focar de spionaj şi agenţi” şi „cauza multor boli venerice”. Propunerea *Heeresgruppe* a fost evacuarea completă a laşiul, „în interesul trupelor”. Generalul Karl Stingi a fost numit comandantul oraşului Iaşi[14].

Unităţile blindate ale lui Friessner erau limitate. în acest sens, apărarea a fost formată mai ales din Brigăzile „Sturmgeschütz” ale armatei. Este vorba despre următoarele brigăzi: 228, 239, 243, 286, 905, 911,1008,1052 şi 195. Pe hârtie, numărul acestora părea mai mare decât în realitate, dar în 18 iulie ultimele trei brigăzi menţionate abia dacă beneficiau de nouă, respectiv opt tunuri „Sturmgeschütz”. Cea mai echipată brigadă a fost *Heeres Sturmgeschützbrigade* 243, cu 25 de asemenea „Sturmgeschütz” desfăşurabile.

Cea mai bine echipată unitate a lui Friessner în ce priveşte cantitatea echipajului era Divizia 1 Blindate română (numită „România Mare” începând cu data de 29 iulie)[15], cu 52 de tancuri de tip Panzerkampfwagen IV (PzKpfw IV) şi tancuri cu ţeavă lungă (L), în combinaţie cu 31 de tunuri „Sturmgeschütz”. Asta arăta cât de mult îşi dăduse Berlinul silinţa să şi-i ţină aproape pe români. „Propria” Divizie 13 Blindate, de exemplu, avea la momentul respectiv 31 de tancuri PzKpfw IV L la dispoziţie şi niciun „Sturmgeschütz”. La 29 iulie, în jurna-

lul *Heeresgruppe* scria că germanii ar fi încercat să aibă divizia complet desfaşurabilă, motiv pentru care trupele Diviziei 20 Blindate în curs de instruire ar fi fost prezente la unitate, la Bacău. Comandantul diviziei a fost descris de germani ca fiind unul „foarte bun", deşi oarecum „schematic", menţionând în paranteză „şcoala franceză"[16]. La data de 3 august *1944* a existat însă o reclamaţie din partea mareşalului Antonescu, referitoare la faptul că mai multe astfel de „Sturmgeschütz" le-ar fi fost luate diviziei şi detaşate din nou Brigăzii 905 „Sturmgeschütz", Divizia 1 Blindate rămânând astfel doar cu opt tunuri „Sturmgeschütz".

Generalul Hansen a încercat să ţină seama de reclamaţia lui Antonescu şi a transferat 10 tunuri „Sturmgeschütz", care fuseseră prevăzute pentru Divizia 2 Blindate română, către Divizia 1 Blindate. Antonescu a cerut însă o compensaţie de cel puţin 26 de asemenea tunuri pentru Divizia 1 Blindate. Corpul LVII german sub care opera unitatea de „Sturmgeschütz" a clarificat faptul că aceasta era necesară pentru operaţiunea de la capul de pod din Târgul Frumos. Pe susţinerea cu acele „Sturmgeschütz" s-ar fi insistat în ordinele anterioare atât de către mareşal, cât şi de către Ferdinand Schörner. în plus, conform părţii germane, toate trupele erau parte din Armata 4 română. în 4 august, prin intermediul lui Şteflea, a mai sosit o scrisoare de la Antonescu din care reieşea cât de sensibile erau lucrurile. Antonescu a pomenit despre „onoarea soldaţilor" şi se temea de prea multă influenţă germană asupra diviziei (şi de reducerea numărului de tancuri în momentul suprem), lucru care de altfel s-a şi întâmplat în

cazul Diviziei 2 Blindate. Aceasta şi-a cedat tancurile germanilor în 22 august 1944, după ce sovieticii spărseseră liniile la Iaşi. A fost atunci vorba despre acele „Sturmgeschütz" ale Brigăzii 905 „Sturmgeschütz" şi despre echipamentul preluat de Divizia 20 Blindate[17].

Trupele Blindate ale Grupului de armate Dumitrescu erau echipate cu 63 de tancuri, 146 de „Sturmgeschütz", precum şi 28 de tunuri de asalt „Sturmhaubitzen", iar Grupul de armate Wöhler era echipat cu 52 de tancuri, 137 de tunuri „Sturmgeschütz" şi trei „Sturmhaubitzen"[18].

La 3 august, Friessner l-a trimis pe von Trotha, ofiţerul său de stat-major, la cartierul general al lui Hitler pentru a atrage atenţia asupra problemelor specifice de pe frontul său. O sursă de îngrijorare era fluxul tot mai mare de mesaje, care indica o trădare din partea românilor. Acesta se temea, de asemenea, şi cu privire la atacul care avea să urmeze, pledând dinaintea lui Hitler pentru o preluare a frontului pe linia Galaţi-Focşani şi la marginea Carpaţilor, mai uşor de apărat. Acesta întocmise o directivă de şase pagini în dublu exemplar, unul pentru Hitler şi unul pentru Heinz Guderian (OKH). în această directivă, semnala faptul că în calitate de comandant-şef al *Heeresgruppe Südukraine,* se simţea responsabil pentru situaţia de pe front. Era vital ca forţele progermane să rămână la putere. în plus, acesta mai sublinia faptul că abia dacă dispunea de câteva rezerve mobile, două divizii blindate germane de putere medie, o divizie de trupe de grenadieri şi Divizia 1 Blindate română. Pentru protejarea câmpurilor petrolifere de la Ploieşti, mai cerea de urgenţă 140 de avioane de luptă

suplimentare[19].

Von Trotha s-a întors la 8 august, dar nu a reuşit să facă mai mult decât să-i înmâneze lui Heinz Guderian directiva întocmită de Friessner. Acesta a înţeles că era pe cont propriu împreună cu „prietenii" săi români şi unguri aflaţi sub comanda sa, un impediment în plus, fiindcă românii şi ungurii se urau reciproc. Grija principală era însă creşterea numărului de mişcări de pe front. La 7 august au fost observate mişcări în masă pe râul Prut. Acest lucru fusese subliniat şi de forţele aeriene germane. Era clar că se întâmpla ceva. La scurt timp, germanii au identificat încleştări la Iaşi şi la Tiraspol. Prin urmare, fuseseră avertizaţi, dar erau blocaţi în stepa toridă a Basarabiei şi n-aveau încotro s-o apuce.

în ziua următoare, *Oberst* von Trotha împreună cu şeful sta- tului-major, generalul-măior von Grolman, şi alţi câţiva ofiţeri li s-au alăturat lui Şteflea şi Ivănescu pentru a sta de vorbă. Aceştia au atras atenţia asupra faptului că, prin angajamentul lui Guderian şi al OKH, Germania era în proces de desfăşurare a 40 de divizii ale „Ersatzleger" (Armata de înlocuire). De îndată ce acestea aveau să fie disponibile, diviziile 8 şi 20 de blindate, care la acel moment erau în curs de a fi regrupate şi care aparţineau de *Heeresgruppe Siidukraine,* puteau fi eliberate pentru o ofensivă în altă parte şi înlocuite cu suficiente alte trupe. Acest lucru ar da Germaniei naziste mână liberă pentru a putea acţiona în ofensivă. S-a mai discutat, de asemenea, despre extinderea liniilor şi despre noile buncăre germane (de tipul „Tobruk"), care puteau încasa lovituri de aproape de la artileria de 15,2

cm[20].

Şi trupele germane din primele linii au simţit schimbări în ceea ce-i priveşte pe aliaţii români. încă de la începutul lunii august, soldaţii Diviziei 79 Infanterie (generalul-locote- nent Friedrich August Weinknecht), parte din Corpul IV al Armatei 8, aflată la 12 km de Iaşi, au avut impresia că românii nu mai erau de partea germanilor. Soldaţii români vorbeau deschis cu germanii despre faptul că în curând avea să urmeze un nou guvern, care va încheia pacea cu Uniunea Sovietică. Aceste mesaje au fost transmise „mai sus", unde s-a declarat că germanii erau pregătiţi să intervină în cazul în care acest lucru s-ar dovedi necesar.

Divizia 79 Infanterie deja cartografîase discret depozitele de provizii ale Diviziei 11 Infanterie română şi ale Diviziei 5 Cavalerie, care erau poziţionate lângă ei pe frontul de la Iaşi, în- trebându-se cum le-ar putea obţine cât mai repede cu putinţă. Acest lucru demonstra problemele războiului de coaliţie. Divizia 79 Infanterie era o divizie bună, iar regimentele 208,212 şi 226 sub comanda ofiţerilor Rittner, Poehl şi Plagemann erau bine înfipte în poziţiile lor de apărare, formate din trei linii şi prevăzute cu sârmă ghimpată şi mine. Regimentul 179 Artilerie al lui von Wolf şi artileria suplimentară 11.40 *(Heeresartillerie)* au oferit sprijin adiţional. Sătucele şi gospodăriile fuseseră dezvoltate ca puncte de sprijin[21]. Tabloul era în concordanţă cu ceea ce generalul german Maximilian Fretter-Pico, comandantul Corpului XXX armată, auzise încă din iulie 1944 de la generalul Dumitrescu. Acesta susţinea că România avea să piardă şi mai mult teritoriu dacă s-ar retrage din război[22].

Artileria germană a tras preventiv în punctele de

grupare ale Armatei Roşii, dar acest lucru nu a putut întrerupe continuarea mişcărilor. în noaptea de 18 spre 19 august 1944 s-a aşternut din nou liniştea. Mişcările fuseseră oprite, ceea ce nu era decât calmul dinaintea furtunii. A doua zi au izbucnit ostilităţile. Au fost efectuate recunoaşteri agresive la nivel de companie şi, pe ici, pe colo, la nivel de batalion. Cu toate acestea, la Răscăieţi, acolo unde se afla Divizia 21 Infanterie română, s-a ajuns la o rupere a frontului. Divizia 6 Infanterie română care aparţinea de Grupul de armate Wöhler a respins un atac.

Un întreg batalion sovietic trecuse neobservat de liniile româneşti chiar pe lângă Divizia 11 Infanterie română, poziţionată lângă Divizia 79 Infanterie, şi a încercat să preia prin surprindere controlul asupra podului de cale ferată de peste Prut. Un mic grup combativ german al unităţii de pionieri al Diviziei 79 Infanterie, aflat acolo din motive de precauţie, a prevenit cucerirea podului strategic. Acesta fusese din nou un semn de rău augur atât în ceea ce priveşte încrederea pe care germanii şi-o puteau pune în unităţile române, cât şi în ce priveşte faptul că se ajunsese la ofensivă[23].

Atacul plutea în aer. Nici vorbă de luat prin surprindere. La 18 august 1944, Friessner a făcut un apel către toţi comandanţii germani şi români, în care anunţa că atacul era aşteptat în zilele următoare. De importanţă majoră era ca linia principală de apărare („Grosskampf HKL”) să fie păstrată cu orice preţ, în ziua următoare, în Slănic a mai avut loc o mare dezbatere cu cei mai importanţi comandanţi: Friessner, Grolman, von Trotha şi Buntrock al *Heeresgruppe,* Gaedtke al Armatei 6,

Reinhardt al Armatei 8, Engele, comandantul statului-major care făcea legătura cu Armata 3 română, şi Schulz, comandantul Flotei 4 aeriene. Ofensiva de la Iaşi a fost anticipată, iar Armata 6 şi-a exprimat bănuiala că şi în cazul lor se va ajunge la o „mare bătălie”[24].

La 20 august, în „duminica neagră”, sosise momentul. Din mii de piese de artilerie, focul a fost deschis la prima oră a dimineţii asupra *Heeresgruppe Südukraine.* Centrul bătăliei a fost clar încă din prima zi: la sud de Tiraspol, la nord-vest de Iaşi, orientat spre unităţile române. La scurt timp după ofensivă deja se formaseră două străpungeri adânci în ambele direcţii de atac. „Unităţile române erau uluitor de instabile”, scria în jurnalul armatei *Südukraine.* De ambele părţi ale frontului, situaţia era „gravă”[25].

Dacă ne concentrăm întâi pe unităţile române, putem observa că în zona Armatei 3, sovieticii au reuşit să-i despartă pe germani de români. Acest lucru a fost rezultatul unui atac asupra aripii drepte a Corpului XXX armată. Cinci divizii ruse de infanterie, cu susţinerea a 100 de tancuri, au străpuns liniile. Brigada 4 Vânători de Munte a fost călcată în picioare, ceea ce a dus şi la şovăirea Diviziei 21 Infanterie română. Localitatea Răscăieţi a fost luată de Armata Roşie. Frontul a început să mişte, toată greutatea ofensivei căzând acum pe diviziile de infanterie 9 şi 306 germane. Divizia 13 Blindate germană a fost desfăşurată pentru a opri atacul, dar nu a înregistrat vreun succes. „Toată greutatea apărării a căzut pe umerii germanilor”, scria în jurnalul grupului de armate[26].

Lucrurile nu au mers mai bine nici în cazul Grupului

de armate Wöhler. Frontul format din diviziile 7 şi 5 infanterie române a fost atacat între Rediu Mitropoliei şi Erbiceni. Aceste unităţi şi-au luat tălpăşiţa, părăsind poziţiile aproape fără luptă. Drept urmare, localităţile Vultur şi Rediu Tătar au fost pierdute. Friessner pomenea în memoriile sale despre o „descoperire surprinzător de rapidă" a sovieticilor. Iniţial, frontul Diviziei 11 Infanterie române şi cel al Diviziei 79 Infanterie germane au rămas intacte. Divizia 79 se învecina cu Divizia 5 română. Legătura cu unitatea şi cu Corpul de armată a fost întreruptă imediat după începerea focului. Divizia 79 a rămas astfel izolată pe frontul din nord-estul laşiului. Unităţi de recunoaştere au fost trimise pe flancul stâng al românilor, dar acestea nu şi-au putut face o imagine reală. Acest lucru s-a schimbat atunci când au fost interceptate mesajele necodate ale Armatei Roşii. Sovieticii au raportat că poziţiile românilor din Divizia 5 Infanterie fuseseră găsite abandonate.

Această breşă în front a fost începutul unui şir de veşti proaste. La scurt timp după aceea a sosit înştiinţarea că sovieticii se aflau în spatele Diviziei 79 Infanterie şi că aceştia deja pătrunseseră în Iaşi. Atacul sovietic a început în zorii acelei zile, iar la ora 10.00 deja ajunsese în cartierele de la marginea oraşului. în Iaşi existau puţine trupe germane, iar comandantul oraşului, generalul-maior Stingi, a întâmpinat Armata Roşie cu genişti înarmaţi. La podul mare de beton din oraş s-a ajuns la o confruntare. Stingi nu era pregătit pe măsura trupelor sovietice de şoc, astfel că trupele de ocupaţie ale oraşului au căutat refugiu în clădirea universităţii din apropiere, de unde s-au dus lupte acerbe cu Armata

Roşie.

Weinknecht, comandantul Diviziei 79 Infanterie, a înţeles imediat că trebuiau luate măsuri. După Stalingrad, germanii erau „îngroziţi” de ideea unei încercuiri, aşa că a fost alcătuit un grup de luptă pentru a-i veni în ajutor lui Stingi. Batalionul 1 al Regimentului 212 este cel care a fost ales. Acesta era susţinut de Brigada 825 „Sturmgeschütz” şi a pornit spre nord în direcţia laşiului. Ce nu ştiau germanii era că sovieticii deja o luaseră spre sud pe lângă Iaşi, motiv pentru care grupul de armate care a venit în ajutor a întâmpinat relativ puţină rezistenţă. La ora 16.00 a acestei prime zile de luptă încărcate, grupul de luptă condus de Stingi a fost eliberat împreună cu militarii români care fuseseră luaţi prizonieri[27].

însă aici s-au oprit şi posibilităţile grupului de luptă venit să ajute. Un (singur) batalion a fost complet insuficient în lupta pentru a elibera cu adevărat oraşul. în vestul laşiului, unităţile sovietice mai puternice s-au poziţionat acolo şi nu s-au lăsat dispersate. în decursul serii, luptele s-au dezlănţuit din nou în Iaşi. Divizia 10 Panzergrenadieri a intervenit în luptă. Unitatea a trecut Prutul dinspre partea dé est a râului şi a fost plasată sub comanda Corpului IV pentru a stabiliza din nou lucrurile la Iaşi. Aceasta a avansat înspre Iaşi pe malul Bahluiului şi lupta acum cu Armata Roşie. O veste bună pentru Divizia 79 Infanterie, dar o veste care indica la fel de bine că rezervele fuseseră desfăşurate la capacitate maximă şi că bătălia pentru linia de luptă principală începuse. *Heeresgruppe* a încercat să formeze rapid o nouă rezervă mobilă cu vehicule blindate luate de la

Divizia 2 Blindate română (cu acordul lui Antonescu), sub conducerea maiorului Braun, transformându-le în „Grupul de luptă Braun”, format din părţi ale Diviziei 20 Blindate şi Brigada 905 „Sturmgeschütz”. începând cu ziua următoare, era clar că laşiul nu avea să mai poată fi curăţat. Divizia 79 Infanterie era intactă în poziţii bine întărite, însă era complet în aer pe flancul stâng. Mici rămăşiţe ale Diviziei 5 Cavalerie române s-au strecurat în ziua următoare pe liniile germane la nord de Iaşi. Acestea le-au spus germanilor că pentru ei războiul se încheiase. Fuseseră „trimişi acasă” de ofiţerii lor. Germanii au rămas stupefiaţi. Era clar că Divizia 79 Infanterie nu putea rămâne pe poziţii. Cu toate că nu a existat aproape deloc contact cu Corpul, acţiunile forţelor aeriene sovietice au indicat poziţia frontului care deja părea a fi pe linia Traian, la aproximativ 20 km mai la sud. Liniile extinse în patru luni de zile trebuiau părăsite. Scopul era acela de a trece grosul trupelor în spatele Bahluiului, păstrând între timp partea de sud a laşiului, pe cursul râului[28].

Situaţia era sumbră pentru *Heeresgruppe Südukraine.* Obiectivele sovieticilor erau destul de clare acum. Unităţile de tancuri şi grenadierii aveau să pătrundă în adâncime pentru a pune mâna pe trecerile pe pod de pe râul Prut. Astfel, grosul armatei române, „Gruparea armată Dumitrescu”, avea să fie anihilat. După părerea lui Friessner, străpungerea a fost atât de reuşită datorită eşecului românilor, mai ales spre Grupul de armate Wöhler. Aici, patru-cinci divizii româneşti au fost pur şi simplu spulberate, fiind ameninţate pe flancuri de diviziile 306 şi 15 Infanterie, motiv pentru care acestea

nu s-au putut concentra pe sarcinile principale, iar Divizia 13 Blindate era prea mică pentru a compensa pierderea. Wöhler, de comun acord cu Şteflea, a dat ordin să se renunţe la linia Dacia şi să se retragă pe linia Traian încă din prima zi. Brigada 4 Vânători de Munte şi Divizia 21 Infanterie a Grupului de armate Dumitrescu au fost pierdute. Situaţia dramelor izolate a devenit mai clară din mesajele radio ale Armatei Roşii, interceptate. Ruşii raportau de exemplu faptul că în zona Grupului de armate Dumitrescu din vecinătatea satului Hagimus se duceau lupte grele cu o companie germană izolată, care „rezista eroic". în ciuda unui astfel de curaj eroic, începutul ofensivei sovietice a avut „un rezultat catastrofal" după părerea lui Friessner[29].

La scurt timp după aceea, Antonescu a apărut în cartierul general al lui Friessner de la Slănic. Era pentru prima dată când cei doi se întâlneau, dar întrevederea s-a transformat într-o discuţie ca „de la soldat la soldat". Antonescu a fost surprins de eşecul forţelor armate române. Acesta vizitase des liniile şi avea impresia că trupele erau solide. Friessner i-a atras atenţia asupra posibilelor intrigi politice care circulau, însă Antonescu nu a vrut să audă de aşa ceva. Friessner îşi aprecia colegul român, pe care îl considera un talent militar, un bărbat educat, un om de excepţie[30]. Amândoi erau de acord că centrul bătăliei avea să fie în regiunea Prutului, în Moldova. Friessner credea că încă mai putea fi evitată o încercuire, dar aveau nevoie să se poată baza pe români, ceea ce era dinainte o condiţie dificil de îndeplinit. „Ne aflăm pe o navă pe care ne-a prins furtuna", scria Friessner, „iar cine va debarca acum nu-şi

pune în pericol doar propria ţară, ci şi întreaga lume europeană”[31].

însă, după cum s-a adeverit la 22 august, nava se scufunda. Sovieticii au pătruns şi mai adânc în flancul Armatei 6. Oraşul Comrat a fost eliberat. Corpul XXX german era acum cu adevărat în pericol. Cu toate că sovieticii au pierdut 92 de tancuri în lupte defensive foarte grele, frontul nu putea fi ţinut. De dat înapoi nu se mai punea problema, trebuiau să riposteze.

de aliaţii germani şi români, pe Frontul de Est.
18-0513-23A/CC-BY-SA 3.0/Wikimedia Commons

Douai»

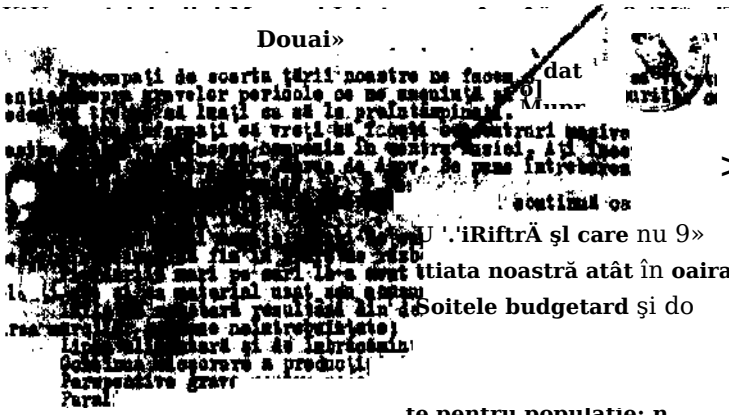

dat

>*

'.'iRiftrÄ şl care nu 9»

ttiata noastră atât în **oaira ţi**

Soitele budgetard şi do

te pentru populaţie; n industriale:

& anului 1942; **itare* ötnerjnlni exterior;**

lipsa do transportări.

An făcut penă acu» sacri fi oii prea uari, sari au ru^ultusit adânc /ulaţia **aoaetrM caro.nu nai vede undo** clo na **vor duc*.** T01J **dorj* reL ivirea Târli, dor ne întrebă» dacă se va putea reali sa** cazul **In** oun **.ra va continua să-şi slăbească forţa el nllitara 9! puterea ei dapro* u ,ie • ,s**

Sunt doua nari pericole 1 Malaci Ungaria. Cscd lwitl sarciaij» 3w»**a^tV-tcl^ofiltrUl ruiasc'iniruirintr*0 actinno oare nu ds?lndi|h c< de iorţale a» care Gomania dişp&r^Wiidrobeasaa eifcaŲŪ rtfiiili» ü^W uvJxi'ööaYl»^ir3«"oa,Biwa'3aD>»«wih5waMttft-poate .**

clorul **câtorva** dineii rosane **pH» urıAta** sovietică daolaraU inrrant^ i puteţi **pred»** in victoria **paula a** Cmwniei. Ir, acost w. u**t iÉA1 aalt c~ airxtelo **renane să sa** r-ai lupte iisoolo ¿h Nistru/

»'**a aere praa deparţe la** osie **ce** »'au **ficat** pentru a ¿MticfncG ?*rlle,ReMHBM# **Aa. depăşit eu mit** ceeaoa vechii allati ai Goreumiai* >ria şx **JMlgariiuWri ar fi avut** jwtive de recunoştinţa * au ficat !n .:o**il **fiuMBiei ea alineate*** dtitoociuni uoMilcĕ, ocor.ctdc? şl .arc şl **la sfârşit** ne ini robia oa ae var fi ele rucpUriis.

In **pasul** când Gcraania **ar 03!** invlr^ătoare în iceet rizboi, uvaU un uct **in eori.9** că **ea** ne **va** reda Arlcalul pierdut, cm .: sprijC

i fiiiT1H.SU'înainte do a intra în război al iViri ;w fr^V», ol .., să se atinxro nrir.tr unsone ci v> obtine Ardealul, ^:oma Mtu^tulr Fă$utaellit verbnlo» JM1 ou seasca cană nu sunt inurîia prir. 1 o **publicaţie jmblioă factorilor** roepcznabili, sunt aleatorfi« Dsr ;i **este un pericol boţisvis extom.eetc nmil** ei noi ^*rn* £3 xr^rhic id, JH oarĕ **va** fi xapins, 1& sfârşitul rizociului, joyorul rc:iân : -cit, înfometat şi îndurerat de nnoeroaso delii şi^ &xerlnţe« .

d&scbtal actual na poate **fi** popular dacă **^sto** azpins froa **cult** In ¿0 **hotarele Tarif»** ¿pol **o'pini** a **pabliju,rcaanc%3ca an** umito îndesai: .¿meiţ asenănatoare cu ecelea din ld!7 o;xd alluj-i nostri acreau pi . ;5. triunghiul sorţii, la cars, după retezul Lai j&n brătkxa, **ai** ijr.; A renunţat, urneă ore-io cu Ut CJ aaorifioia ca şi *cz* puUre a Tsrii oeto ; intru ca Gers&idLa s-l aenajese forţei» oale şl iul /clorului său» -.

Jâ nu uitaţi c» von ar^a m coustele noastre duu tări m.jnasc»„; ;i-i; mana jaf fer »3 le lor alliUre ?1 cari n'au fAcut nici na sacri"„ .. j, jC'Ltj, z jc.r.on.3 ve; fix'-nx^.r oentr- J Kaolins cmc^i?, ¿în ?ooi5" r<? ':. -...v : /i 1.. JÜ.-.. -/.•:! 7-r J- roalis-'

Scrisoare adresată lui Ion Antonescu de către liderii partidelor democrate
din România, Iuliu Maniu (PNŢ) şi Dinu Brătianu (PNL), prin care aceştia îşi
manifestau îngrijorarea cu privire la măsurile luate în timpul războiului.
© Domeniu public

Tanc german, în timpul luptelor purtate în Crimeea, în mai 1942.
© Bundesarchiv, B 145 Bild-F016223-0024/CC-BY-SA 3.0/Wikimedia Commons

O întâlnire a camarazilor germani şi români la postul de comandă de pe fluviul Don.
© Wikimedia Commons

© Wikimedia Co

ie cu soldaţi ai Armatei Roşii, alergând prin tranşee în Stalingrad. Sângeroasa ptă a reprezentat punctul de cotitură al războiului împotriva sovieticilor. Din acel moment, sorţii au devenit potrivnici germanilor şi aliaţilor lor.

Generalul Friedrich Paulus (în stânga), comandantul Armatei 6, după ce s-a predat. Eşecul de la Stalingrad a dus la capturarea multor români şi germani. Totodată, a zdruncinat încrederea unei armate care părea invincibilă.

© Bundesarchiv, Bild 183-F0316- 0204-005/CC-BY-SA 3.0

Soldat german rănit, căzut prizonier în mâinile sovieticilor, după înfrângerea de la Stalingrad.
© Bundesarchiv, Bild 183-E0406-0022-011/CC-BY-SA 3.0/Wikimedia Commons

Prizonieri de război germani, după crâncena Bătălie de la Stalingrad, în 1943.

© Wikimedia Commons

Soldaţi ruşi traversând Sivaşul. în 1944, sovieticii erau în plină ofensivă, astfel că, în decurs de câteva luni, Crimeea a fost recucerită.

© Wikimedia Commons

începând cu data de 25 iulie 1944, într-un moment delicat al războiului, generalul Johannes Friessner a fost numit la conducerea *Heeresgruppe Südukraine,* în tentativa de a opri înaintarea trupelor sovietice.

© Bundesarchiv, Bild 146- 1984-018-27A/CC-B Y-S A 3.0/Wikimedia Commons

Trupe sovietice trecând graniţa română, în anul 1944.

Intrarea armatei sovietice în Bucureşti, la 30 august 1944. Din 23 august, România a întors armele împotriva Germaniei şi a susţinut

eforturile Aliaţilor occidentali, incluzând aici şi Armata Roşie.
© Fototeca online a comunismului românesc, cota 64/1944

Mareşalul Ion Antonescu,
înainte de a fi executat din
ordinul regimului comunist.
A fost judecat în 1946 şi
condamnat la moarte alături
de alţi colaboratori, printre
care omul său de încredere,
Mihai Antonescu.
© Wikimedia Commons

Au încercat să păstreze deschis capul de pod de la Leova. Şi românilor le-a fost atunci greu ceva mai la nord, pe linia Traian, unde Brigada 101 Vânători de Munte încă lupta cu îndârjire. A fost respins un atac de tancuri sovietic, în care 12 din cele 20 de tancuri sovietice au fost distruse[32]. în aceeaşi zi au primit permisiunea de a se retrage în spatele râului Prut, pe aşa-numita linie Ferdinand-Prut, zi în care liniile Diviziei 11 Infanterie române şi ale Diviziei 79 Infanterie germane fuseseră sparte de mai multe ori, iar frontul îşi pierduse orice coerenţă.

în ziua de 23, vârful Armatei Roşii a ajuns la est de Prut, în regiunea Comrat. Părţi ale armatei s-au întors spre sud, ocupând localităţile Tătărăşti şi Furmanca, aflate la 24 km la nord de Chilia. Ca urmare, părţi ale Corpului III armată român au fost complet încercuite. Divizia 9 Infanterie germană a primit ordinul de a sparge liniile la sud-vest. De bine de rău, Armata 6 s-a retras în ordine. în zona Grupului de armate Wöhler, Armata Roşie a pătruns în oraşul Roman. Divizia 46 Infanterie aflată acolo pe poziţii de apărare a fost nevoită să se retragă spre Trifeşti. în ziua următoare, Armata Roşie a continuat avansul spre Bacău, oraş care a fost ocupat. Retragerea generală a fost o adevărată cursă pentru malurile sigure. De la nord la sud, germanii au fost nevoiţi să înfrunte cursurile râurilor Prut, Bârlad şi Şiret. La data de 24, în jurnalul *Heeresgruppe Südukraine* scria că doar Divizia 20 Infanterie română mai era pe poziţii şi mai lupta adecvat[33].

Hitler voia să ţină piept. Friessner a ridicat din umeri,

„complet străin de situaţie”, după cum şi-a notat acesta cu privire la ordinul Führerului. între timp, Corpul IV a evacuat laşiul. Armata 4 română deja începuse retragerea din proprie iniţiativă şi nu a putut fî oprită decât la presiunea germanilor. între

ofiţerii germani şi colegii români s-a ajuns la certuri violente. Racoviţă, comandantul Armatei 4 române, a recurs din nou la ordinul lui Antonescu. în alte locuri, tunurile româneşti au fost luate şi duse de pe front Mareşalul Antonescu şi-a făcut din nou apariţia la Slănic, la Friessner. Aceea a fost ultima sa vizită la *Heeresgruppe.* Mareşalul era în culmea disperării: „Dacă ruşii trec de linia Focşani-Galaţi, totul este pierdut”, a spus el[34].

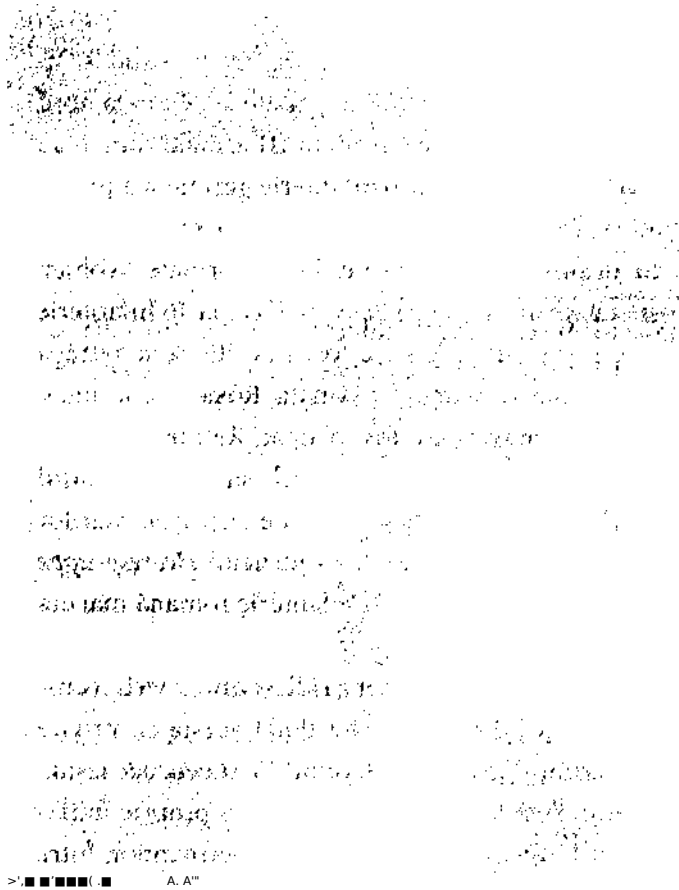

Capitolul 14

Prăbuşirea regimului Antonescu

The Führer will eat more carpets now.§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§

(Dintr-un raport tradus de Oficiul de Servicii Strategice – OSS – al ofiţerilor germani care fuseseră ascultaţi cu microfoane ascunse, septembrie 1944.)

La 23 august 1944 a sosit un mesaj de la *Deutsche Heeres- mission-Rumânien,* cum că „se întâmplase” ceva cu mareşalul Ion Antonescu. La scurt timp după aceea, la ora 22.00 a avut loc comunicatul în care regele anunţa că fusese încheiat un armistiţiu cu Uniunea Sovietică. Ce se întâmplase? A existat o ezitare crescândă cu privire la rolul românilor în război, inclusiv în ceea ce-l priveşte pe mareşal, care în data de 22 discutase cu partidele din opoziţie despre un eventual armistiţiu. Prin intermediul ministrului său de afaceri externe, Antonescu a trimis un curier la Stockholm, care să ia legătura cu Moscova. Insă cercurile din opoziţie nu-şi doreau ca Antonescu să-i scoată din război. Atunci când mareşalul a venit la rege să-l informeze cu privire la noile sale mişcări, acesta a fost pur şi simplu destituit. A existat o discuţie premergătoare în care tânărul rege Mihai i-a semnalat lui Antonescu faptul că trebuia

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§ Expresie obscenă din 1b. engleză cu privire la Adolf Hitler (n. red.).

semnată pacea. Antonescu era încurcat, deoarece acesta îşi dăduse cuvântul în faţa lui Hitler, astfel că a venit cu o contrapropunere, şi anume aceea de-a retrage trupele române în Carpaţi şi de-a continua lupta de acolo. Regele nu putea fi de acord, deoarece acest lucru ar fi transformat toată ţara într-o ruină. Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Pantazi, ministrul apărării, şi ministrul afacerilor externe, Vasiliu, au fost apoi arestaţi.

Antonescu ştia despre împotrivirea cu privire la continuarea luptei, împotrivire care, de fapt, era la fel de veche precum trecerea românilor peste Nistru, pe teritoriu sovietic. Mareşalul continua să-l privească pe rege ca pe un copil, astfel că măsura trebuie să-l fi luat prin surprindere. Regele l-a predat ulterior pe Antonescu duşmanilor săi comunişti din anturajul lui Emil Bodnăraş, politician comunist şi agent sovietic care spionase pentru Moscova încă din anul 1935 şi care chiar petrecuse câţiva ani în închisoarea din Braşov pentru asta. Bodnăraş l-a dat mai apoi pe Antonescu pe mâna sovieticilor fără să-l mai consulte pe rege. De îndată ce liderul serviciilor secrete române a observat că Antonescu nu s-a mai întors de la rege, a fost avertizat delegatul german Manfred Freiherr von Killinger. Contactele clubului M.A. încă funcţionau[1].

Zarurile fuseseră aruncate, iar România a părăsit corabia care era pe punctul de a se scufunda. Friessner le-a telefonat imediat celor mai importanţi generali români. Dumitrescu, pe care Friessner îl ştia drept un soldat ceva mai vârstnic, serios, i-a mărturisit că fusese complet luat prin surprindere, dar că nu putea leza încrederea regelui. Generalul Şteflea a spus că el trebuia să „urmeze indicaţiile [primite] de la Bucureşti”. Ulterior,

Heeresgruppe a luat legătura cu Hitler, care i-a spus că „trebuia să regleze de îndată conturile cu clica de trădători şi să formeze un nou guvern”. Asta nu era o misiune foarte obişnuită pentru un militar, iar Friessner i-a spus acest lucru şi lui Hitler. Acesta era de părere că trebuia găsit un general român mai de încredere, care să preia guvernul.

în timp ce toate aceste lucruri erau în plină desfăşurare şi frontul se prăbuşea, trupele luptau pentru vieţile lor. Situaţia Diviziei 376 Infanterie, distrusă anterior la Stalingrad şi reconstruită pe linia Traian, la est de Iaşi, a fost caracteristică pentru restul trupelor[2]. Divizia 376 Infanterie, împreună cu Divizia 11 Infanterie română şi Divizia 79 Infanterie germană, făceau parte din Corpul IV armată german, „Gruppe Mieth”, ca parte din Armata 8 germană (Grupul de armate Wöhler). La scurt timp după ofensiva sovietică, divizia a pierdut contactul cu Divizia 11 Infanterie română situată la vestul diviziei. La 22 august, ruşii se aflau cam la 500 de metri de cartierul general al diviziei.

Sistemul de tranşee construit de divizie şi-a îndeplinit misiunea, dar acesta pur şi simplu nu era pe măsura maselor umane desfăşurate de armata sovietică. La scurt timp după aceea, cartierul general al Regimentului 672 a fost înconjurat. Batalionul 367 Füsilier a efectuat imediat o ofensivă de eliberare în care a intervenit şi Brigada 238 „Sturmgeschütz”. La data de 25, comandantul de divizie, generalul-locotenent Otto Schwartz, şi-a adunat toţi ofiţerii. Acesta preconiza zile grele pentru armata germană care trebuia să încerce să „îşi ţină emoţiile În frâu”.

în ciuda situaţiei dificile, din partea trupelor se aştepta o „purtare exemplară”. Schwartz a ordonat retragerea de pe linia lYaian pe o linie din jurul Ghermăneştiului. Trupele au fost nevoite să se lupte pentru a ajunge acolo. Pe drum s-au alăturat soldaţi răzleţi ai Diviziei 106 Infanterie Rheinland, care

fusese decimată. Printre aceştia se număra şi Cari Ringenberg, comandantul unităţii. Situaţia mizerabilă a unităţii era una remarcabilă, având în vedere faptul că înaintea ofensivei unitatea se ţinea bine, cu un moral excelent. Inclusiv echipamentul material al diviziei era în ordine[3].

Divizia 106, care făcea parte din Corpul VII al Armatei 6 germane, a fost complet călcată în picioare, urmând ca în octombrie 1944 să fie desfiinţată în mod oficial. Aceeaşi soartă avea să o aibă şi Divizia 376 Infanterie. Numeroşi ofiţeri ai Diviziei 106 Infanterie au fost ucişi sau răniţi pe câmpul de luptă, aşa cum a fost şi cazul comandantului pionierilor, care a fost înlocuit de *Hauptmann* Eder. La scurt timp s-a dovedit că linia de la Ghermăneşti nu putea fi apărată, trupele fiind nevoite să-şi continue retragerea. Având în vedere faptul că acestea abia erau motorizate, s-a transformat într-o retragere rapidă contra cronometru. Lucrurile s-au înrăutăţit şi mai mult, deoarece a fost pierdută conexiunea cu Divizia 79 Infanterie, dar şi pentru că în data de 26 august a avut loc o înaintare a tancurilor sovietice. în acea zi, cartierul general a fost mutat la Duda. între timp, trupele nu au mai avut contact radio decât cu Corpul şi cu Regimentul 315. Unităţile antitane ale Batalionului 376 Vânători de Blindate au încercat să oprească tancurile sovietice cu *Pak-urüe* lor de 7,5 cm, în timp ce a venit ordinul de a avansa spre Corpul XXXXIV poziţionat ceva mai la sud, care fusese înconjurat. într-o încercare de a-i elibera, diviziile 79 şi 370 Infanterie au atacat, în timp ce diviziile 376 şi 258 au încercat să acopere aripa de nord.

în timpul acestor lupte haotice a sosit înştiinţarea că *Oberst* Riedel, comandantul Regimentului 315 Grenadieri, murise în luptă. Prim-ofiţerul de stat-major

al diviziei, care a încercat să reia legătura cu celelalte unităţi, a ajuns cu micul său convoi

într-o breşă a tancurilor ruseşti. Prim-ofiţerul de stat-major a scăpat la mustaţă, însă ceilalţi ofiţeri ai statului-major au fost luaţi prizonieri. în data de 27 august, de la corp a venit un ordin care practic se traducea astfel: scapă cine poate. Divizia 376 Infanterie se găsea într-o încurcătură extrem de mare. Oraşul Huşi, acolo unde voiau ei să se retragă, s-a dovedit a fi ocupat de Armata Roşie. Nu mai existau drumuri normale circulabile spre vest. Vehiculele se defectaseră, până şi aparatura radio a „Departamentului de ştiri 376" al Diviziei fusese distrusă. Au mers mai departe pe bâjbâite, spre Creţeşti. Cei grav răniţi fuseseră lăsaţi în urmă cu *Oberartzt* dr. Stephan, în speranţa că Armata Roşie va recunoaşte convenţiile cu privire la protejarea răniţilor, ceea ce pe Frontul de Est nu fusese de la sine înţeles. Părţi ale Diviziei 376 Infanterie s-au întâlnit la Creţeşti cu rămăşiţele Diviziei 79 Infanterie, care încă era în posesia unui radio. Acolo s-a luat legătura cu Corpul de armată. Noul cartier general a fost mutat la Şişcani. Generalul Schwarz era atât de istovit fizic, încât a fost înlocuit de *Oberst* Schulz, care acum conducea ce mai rămăsese din Divizia 376 Infanterie. în Şişcani se regrupaseră acum şi rămăşiţele diviziilor 79 şi 370. Corpul a somat ca toate vehiculele să fie aruncate în aer, iar soldaţii să lupte pentru a-şi croi calea. La ora 4.00 dimineaţa s-a încercat o străpungere spre Vuţcani. Divizia 376 Infanterie şi grupul de luptă Dreyer (Regimentul 672) erau împreună în grupul care ataca de la 9.00 dimineaţa. Soldaţii au ajuns în vecinătatea Orgoeştiului, însă dealurile de la Vuţcani s-au dovedit a fi puternic ocupate de soldaţii Armatei Roşii.

La sud-vest de Vuţcani, sub comanda maiorului Corpului, l.G. Bucher, soldaţii germani au reuşit să pună stăpânire pe un pod peste Bârlad. Divizia 376 Infanterie a încercat să li se alăture. Nu mai putea fi vorba despre o comandă de amploare. La vest de Bârlad s-au regrupat supravieţuitorii şi au fost formate două noi grupuri de luptă din soldaţi care făceau parte din diferite unităţi ale Corpurilor IV şi VII armată. Cei grav răniţi au fost lăsaţi în urmă şi s-a continuat în direcţia râului Şiret, care a fost traversat în data de 30, la 50 km sud-est de Bacău. Pe malul vestic a fost format un nou grup de luptă sub comanda generalului-maior Hülsen.

în Valea Trotuşului, fiecare avans organizat spre vest a fost oprit. Valea părea ocupată de trupele sovietice, iar supravieţuitorii care au scăpat de acolo au anunţat ulterior că atât comandanţii Diviziei 370 Infanterie, cât şi cei ai Diviziei 376 Infanterie fuseseră atacaţi de sovietici într-un sătuc. Uitându-se la propriile linii, *Oberstleutenant* I.G. Heinz al Diviziei 376 Infanterie a păşit pe o mină şi a fost luat prizonier de sovietici. Până la acel moment, toţi comandanţii de regimente ai diviziei muriseră pe câmpul de luptă sau fuseseră luaţi prizonieri. Divizia 376 Infanterie nu mai exista[4].

Divizia 258 Infanterie, „Rezerva de intervenţie” din spatele frontului de la Iaşi, a avut aceeaşi soartă şi a fost, de asemenea, nevoită să traverseze Bârladul în vecinătatea Vuţcaniului. Divizia Pommern-Mecklenburg aflată pe front încă din anul 1939 a fost înlocuită la data de 19 august de diviziile 282 şi 62, pentru a putea funcţiona ca rezervă. în acest scop, unitatea fusese adunată la Mileştii Mari ca parte a Corpului VII armată.

De îndată ce a izbucnit bătălia, a început să plouă cu rapoarte cum că Divizia 7 Infanterie şi Divizia 5 Cavalerie fuseseră constrânse să-şi părăsească poziţiile, şi că Divizia 79 Infanterie era la ananghie. Divizia 258 Infanterie a primit ordinul de a închide breşa ameninţătoare de la Iaşi şi a fost trimisă de urgenţă spre front.

Aceasta şi-au urmat drumul spre zona ameninţată, în camioane. în cartierul general al Diviziei 10 Blindate, comandantul diviziei, *Oberst* Hilscher, a fost pus la curent cu privire la situaţie. Pretutindeni domnea neliniştea. laşiul însuşi era în pericol de a fi capturat, iar primele unităţi disponibile trebuiau mobilizate imediat. Este vorba despre grupul de luptă Sann, condus de maiorul Sann şi format mai ales din Batalionul 259 Füsilier, o seamă de pionieri şi o companie din Regimentul 479. Unitatea a fost adusă cât mai aproape cu putinţă de Iaşi, dar oraşul deja era în pericol să cadă. Unele unităţi germane izolate mai ţineau încă piept lângă gara din oraş. Grupul de luptă Sann a fost nevoit să se retragă la Poieni, iar în data de 22 au existat deliberări în cartierul general din Corneşti, la sud-est de Iaşi. Era clar că nu mai putea fi vorba de o apropiere de front. Sovieticii străpunseseră liniile în adâncime şi la dreapta, şi la stânga, cu tancuri şi infanterie motorizată. Drumul laşi-Moldoveni-Vaslui era deja în mâinile Armatei Roşii. Avioanele de vânătoare sovietice controlau zona de deasupra câmpului de luptă.

Aproape de Poieni au fost capturate şi unităţile Diviziei 258 Infanterie, care ajunsese mai târziu, printre care şi Divizia Artilerie. Atenţia a fost mutată acum de la

un avans spre Iaşi la o spargere a liniilor spre vest. Cartierul general a fost strămutat la Pocreaca. Regimentele 479 şi 387 s-au adunat şi acolo. Ultimul regiment deja fusese zguduit destul de bine de evenimente. Nici măcar o secundă de pace nu a existat. De la Pocreaca s-au retras spre Pietriş, înspre sud-est.

La 24 august era clar că sovieticii deja se aflau cu tancurile la Dolheşti. Hilscher a mutat cartierul general al diviziei la Armăşeni. Regimentul 387 a condus atacul mai departe, spre sud. La Armăşeni, Roşiori şi Avereşti trupele sovietice au fost împinse înapoi şi localităţile au fost curăţate de sovietici. La Plopi, atacul s-a oprit. Aproximativ 15 tancuri sovietice împreună cu infanteria Armatei Roşii blocau aici drumul. Presiunea pusă pe localitatea Plopi s-a intensificat. în cele din urmă, majoritatea tancurilor sovietice s-au retras, dar cinci tancuri imobile cu echipajele înăuntru au rămas în urmă, formând o ameninţare. Era o situaţie de care pe care. Noaptea, *Oberst* Hilscher şi-a adunat ofiţerii în jurul său. S-a pregătit o spargere concentrată, iar în dimineaţa următoare, la 25 august 1944, a fost lansat un atac-surpriză atât la dreapta, cât şi la stânga localităţii Plopi. Ruşii au fost complet luaţi prin surprindere de desfăşurarea de forţe despre care nu ştiau nimic. O coloană rusească de camioane a fost nimicită. O unitate de motociclişti a intrat fără a bănui ceva în liniile germane şi a fost distrusă în totalitate de tunurile *Pak* şi *Flak.* Un biplan sovietic de recunoaştere a aterizat din greşeală între trupele germane. Au fost capturate provizii, inclusiv combustibil. în timp ce s-a avansat spre periferia oraşului Huşi, localitatea Plopi a

fost curăţată cu ajutorul Batalionului Füsilier al maiorului Sann. Grupul de luptă a fost apoi desfăşurat într-o încercare de a menţine liber drumul de la sud-est de Huşi pentru unitatea care se întorcea. Acolo a fost cucerită localitatea Tătărani. Rezistenţa sovietică a fost ruptă cu tunuri antitanc *Pak* şi *Flak,* după care sovieticii au tras cu Katiuşe. Avioanele ruseşti de vânătoare erau desfăşurate frecvent. Pierderile nu puteau fi evitate. *Oberstleutnant* von Bila şi *Hauptmann* Drescher, prim-ofiţerii de stat-major ai Diviziei 258, au fost răniţi.

Seara a avut loc o nouă dezbatere încordată. Rezervele de alimente erau practic epuizate, iar trupele îşi pierdeau puterile cu repeziciune. Situaţia generală era complet neclară pentru divizie. De o conducere la nivel de corp sau divizie nici nu se mai punea problema. Cu privire la poziţia românilor, soldaţii Diviziei 258 Infanterie nu erau deloc la curent. Aceştia au văzut ei înşişi că măcar câteva unităţi române mai luptau alături de cele germane.

înaintarea a continuat în ziua următoare, iar unităţile Diviziei 258 Infanterie au ajuns în localitatea Hurdugi, unde se duceau lupte grele. Divizia şi-a pierdut aici rapid ultima brumă de muniţie. Tech, locotenentul-şef al Regimentului 478, a fost numit comandant de luptă al localităţii Hurdugi. în ziua următoare, divizia s-a fortificat din ce în ce mai mult în tranşee. Localitatea a fost ţinta unui foc de artilerie foarte puternic din partea sovieticilor şi a ars din temelii. Soldaţii Diviziei 258 Infanterie nu aveau acum aproape deloc acoperire. Situaţia devenea disperată. Străpungerea definitivă trebuia să aibă loc acum. *Oberst* Hilscher a semnalat

faptul că în zonă se aflau alte cinci grupuri de germani care încercau să avanseze spre vest. S-a încercat o oarecare eficientizare pentru a se ajunge la o înaintare comună. Ultimele arme grele pentru care nu mai exista combustibil au fost aruncate în aer. La ora 16.00 Hurdugiul a fost abandonat şi s-a reuşit o pătrundere până la patru kilometri vest de localitate. Sovieticii au intrat imediat în urmărire şi s-a ajuns la lupte grele, care au continuat în mare parte în direcţia Vuţcani. Cele câteva tunuri „Sturmgeschütz" care acompaniaseră operaţiunea îşi terminaseră muniţia, şi nu mai exista niciun fel de organizare. Trupele se înghesuiau unele în altele, iar sovieticii au tras în masa de oameni. Pierderile au fost îngrozitoare. Nu mai exista o comandă generală. *Oberst* Hilscher a fost lovit de focul Armatei Roşii într-un lan de porumb la vest de Vuţcani şi a căzut secerat. în 29 august, la 10 km de Vuţcani, germanii au trecut podul de la Bârlad. Cei rămaşi din Divizia 258 Infanterie se scurgeau fără pic de coeziune spre vest, sub tirul katiuşelor. Divizia 258 Infanterie intrase în luptă ca o unitate bine odihnită şi, în mai puţin de o săptămână, fusese complet împrăştiată şi înfrântă[5].

Locotenentul Lange şi *Wachtmeister*********** Fromm au raportat despre soarta Diviziei 370 Infanterie. în septembrie au reuşit să reia contactul cu trupele germane şi au fost chestionaţi. Infanteria 370 fusese amplasată pe frontul de la Iaşi ca divizie vecină cu diviziile de infanterie 106 şi 376 ale Corpului XVII armată. Locotenentul Lange

********** „Plutonier", în orig. în 1b. germană (n. red.).

servea cu Regimentul 668 Infanterie, iar Fromm, cu Regimentul 370 Artilerie. La 21 august a fost dat ordinul de a se desprinde de Armata Roşie şi de a începe retragerea. Soldaţii din Regimentul 668 au luat de asemenea parte la retragere sub comanda maiorului Marheinicke. Deoarece nu toate materialele puteau fi transportate de pe front, în jur de 60-70 de vagoane de muniţie, în special grenade Pak, au fost aruncate în aer. în ţinutul deluros, retragerea a fost dificilă şi lentă. Drumurile erau extrem de proaste. Ruşii au urmărit îndeaproape retragerea. La Nisporeni, unitatea a încercat să se regrupeze, însă, înainte de a reuşi să ajungă în această poziţie, coloana a fost dispersată de atacuri sovietice concentrice. Unităţile Diviziei 370 Infanterie s-au refugiat într-o pădure din apropierea rutei.

Această pădure a fost ulterior puternic bombardată de artileria sovieticilor, cu grave consecinţe. în plus, sute de vehicule au rămas blocate pe potecile înguste din pădure. S-a creat panică, trupele germane au luat-o la fugă, iar ofiţerii de stat-major nu mai erau acolo. Un grup de ofiţeri ai trupelor de asalt, împreună cu câţiva soldaţi, au vrut să se spargă liniile ruseşti, dar nu se ştie dacă acest lucru le-a reuşit. în 24 august, Lange era în fruntea câtorva zeci de soldaţi care au înaintat spre sud-est. Drumurile erau împânzite de soldaţi ai Armatei Roşii. Grupul german cutreiera zona în căutarea unei ieşiri. Au trecut râurile înot, iar după un marş de 400 km (!) în direcţia Broşteni au reuşit în cele din urmă să se alăture propriilor trupe. Soldaţii extenuaţi au fost

primiţi de Compania 13 a Regimentului 144 Vânători de Munte din Corpul LVII[6].

în cartierul general al Führerului ofiţerii erau nevoiţi să facă planuri pentru o mare retragere. Se specula deja masiv cu privire la construirea unui nou front de apărare în Ungaria. La un moment dat, liniile de aprovizionare ale sovieticilor deveniseră prea lungi, astfel că a existat un anumit repaus de care trebuia profitat. între timp, Hitler ordonase o intervenţie militară împotriva noilor conducători de la Bucureşti. De pe frontul carpatic, la data de 24 august 1944, fuseseră semnalate ostilităţi deschise între trupele române şi cele germane. Grănicerii Regimentului 3 român au tras în soldaţii Diviziei 3 Vânători de Munte germane. în general, trupele române păreau să evite confruntarea[7].

în timp ce frontul stătea să se rupă, Hitler i-a dat generalului Alfred Gerstenberg ordinul de a interveni. Existau zvonuri că ambasada ar fi fost încercuită de tancuri româneşti şi că generalul Hansen ar fi fost şi el blocat acolo. în cazul în care Gerstenberg n-avea să fie capabil să intervină, *SS-Brigadeführer-vl* Hoffmeyer a fost solicitat pentru aceeaşi sarcină. Veşnic fanaticul Hoffrneyer a început imediat regruparea trupelor staţionate în jurul Ploieştiului. Din tabăra sa forestieră de la Bucureşti, acesta a declarat destul de optimist că putea interveni în jumătate de oră. Chiar înainte de a se fi întâmplat acest lucru, la ora 3.05 s-a luat legătura cu DHM şi s-a raportat faptul că

generalul Hansen se consultase cu Racoviţă, noul ministru român al apărării. Asta le-a indicat clar germanilor că trebuiau să se abţină de la contramăsuri, pentru că altfel s-ar fi ajuns la ostilităţi.

La ora 4.05, *Heeresgruppe* a reuşit să ia legătura cu generalul Hansen însuşi. Acesta i-a informat că nu cu o „clică trădătoare" aveau de-a face, ci că exista sprijin din partea populaţiei şi a aparatului militar[8]. Generalul Gerstenberg, dr. Clodius, generalul Hansen şi von Killinger au căzut de comun acord că forţele germane erau insuficiente pentru a interveni. Hitler a căutat sprijin la Hermann Göring, şeful Luftwaffe, care l-a contactat pe generalul Gerstenberg cu privire la dezastruosul plan de a bombarda Bucureştiul cu *Luftflotte VI.* Asta avea să complice foarte mult lucrurile. Exista acum în vigoare un soi de armistiţiu în care germanii se puteau retrage fără luptă, iar forţele române urmau să ocupe poziţii în spatele aliniamentului Brăila-Focşani. La ora 4.35 a existat o consultare intensă cu Luftwaffe. încă nu era prea târziu ca lucrurile să fie gestionate fără vărsare inutilă de sânge. Cu toate acestea, la ora 5.00 a venit comunicatul prin care Hitler anunţa că-şi păstrează decizia. Acesta promisese că la data de 24 avea să bombardeze Bucureştiul. Pură răzbunare, fără scop militar. Bombardierele în picaj Stuka s-au ridicat de la sol în Băneasa, după care au în-ceput bombardarea Palatului Regal şi a Guvernului. Regele s-a retras la Olteniţa[9].

Gerstenberg a plecat repede de la Bucureşti la „tabăra din pădure", de unde a ajutat la coordonare. *Brigadeführer-u*| SS Hoffmeyer strânsese aproximativ 6 000 de oameni, care la ora 7.30 au mărşăluit spre Bucureşti. La 11.30 era clar că rezistenţa românească era mai aprigă decât credeau ei. Au fost aduse întăriri,

iar două companii „Landschutzen” din Focşani urmau să

fie trimise de urgenţă în capitală. Noi grupuri de luptă au fost formate din Divizia 5 *Flak* sub comanda lui Julius Kuderna, responsabil de apărarea antiaeriană din jurul Ploieştiului. Şi la Constanţa au fost grupate unităţi, precum o companie a Regimentului „Brandenburg” şi Brigada 201 „Sturmgeschütz”. Toate acestea erau unităţi foarte mici, care nu puteau aduce o răsturnare de situaţie. Generalul român losif Teodorescu†††††††††††††††††††††††††††† a respins atacul german. La Bucureşti, unităţile germane s-au grupat în jurul proaspăt numitului Rainer Stahel, un ofiţer *Flak* din oraşul Bielefeld, care anterior fusese comandantul oraşului-fortăreaţă Vilnius şi, pentru scurt timp, şi al Varşoviei. Nici el nu putea face mare lucru. Lucrurile s-au înrăutăţit rapid pentru germani. La 26 august, unităţile lui Gerstenberg şi Hoffmeyer au fost înconjurate de români. în ziua următoare, Gerstenberg i-a transmis lui Friessner că se aştepta din clipă-n clipă la un atac direct asupra diviziei sale *Flak* de la Ploieşti, care era slăbită. „Luptăm până la ultimul om”, a mai comunicat acesta. La ora 16.40 s-a raportat că rafinăriile fuseseră ocupate de români. Şi la Bucureşti s-a pus presiune din ce în ce mai mare pe germani. în

†††††††††††††††††††††††††††† Generalul losif Teodorescu (1885-1961) s-a distins în Primul Război Mondial, făcând parte din trupele care au apărat aprig culoarul Câmpu- lung-Rucăr-Bran. în Al Doilea Război Mondial conduce mai multe divizii de Infanterie, luând parte la asediul Odessei. După arestarea lui Ion Antonescu, primeşte noi ordine directe de la regele Mihai de a izola comandamentele germane. După război, la fel ca mulţi alţi generali, a fost arestat şi condamnat, fiind ulterior eliberat din lipsă de probe (n. red.).

apropierea oraşului, românii dispuneau de 26 de tancuri „Panther” de fabricaţie germană, iar Grupul de armate al lui Stahel se micşorase la 1 900 de oameni. Acesta i-a telegrafiat lui Friessner să-l întrebe dacă mai existau întăriri pe drum. După ce întăririle nu s-au ivit, a fost luată în considerare o înaintare spre Mizil sau Ploieşti[10]. Ultimele unităţi germane din Bucureşti au fost izgonite în data de 28. Printre ele se afla şi generalul Gerstenberg împreună cu recent numitul comandant militar al Bucureştiului, generalul Rainer Stăhel[11].

între timp devenise clar că nicio unitate românească de pe front nu se mai supunea ordinelor date de germani. Consecinţa bombardării Bucureştiului a fost că românii, care erau neutri, deveniseră acum duşmanii Germaniei. La 25 august 1944 a urmat o declaraţie de război. Lucrurile mergeau din rău în mai rău. Pe front, armatele 3 şi 4 române au mărşăluit către vest, spre linia Focşani-Brăila. „Ecluzele fuseseră deschise”, scria Friessner[12].

Retragerea germanilor începuse, totul se scurgea spre vest. Drumurile prin Carpaţi de-a lungul cărora fugeau trupele spre Ungaria erau înguste, iar aceştia s-au împotmolit. Nu a mai putut înainta nimeni, creându-se o confuzie generală. Depozitele de muniţie au fost aruncate în aer, la fel ca rezervoarele de petrol. Următoarea bătălie majoră s-a dat în apropierea Ploieştiului, acolo unde au fost formate grupuri de luptă din diferite divizii *Flak* care trebuiau să respingă atacuri venite din toate părţile. Armatele germane în retragere s-au împărţit în grupuri de luptă precum cele de sub

comanda generalului Friedrich von Scotti şi ale lui Walter Winkler. în cele din urmă, localităţi ca Brăila şi Focşani au fost denumite oraşe-fortificate dintr-un ordin prin care Hitler încerca să le folosească pe post de „stabilopozi" în calea înaintării. în realitate, aceste măsuri n-au însemnat mare lucru. în jurnalul *Heeresgruppe Siidukraine* din data de 23 august era semnalată ocuparea Brăilei cu un efectiv de 1 800 de oameni şi cea a Focşaniului cu 300 de oameni[13]. Unităţile *Flak* ale Diviziei 15 *l'lak,* condusă de *Oberst* Simon, se aflau acum direct pe front. ('ât de grele au fost luptele au arătat-o pierderile provocate de tunurile lor în acele zile: 112 avioane, 96 de tancuri şi 82 de piese de artilerie. Portul a fost aruncat în aer la Constanţa, iar bateria germană de coastă „Tirpitz" a luat foc. Câmpul petrolifer de la Ploieşti a fost pierdut. Trupele germane de acolo au luptat atât împotriva românilor, cât şi împotriva ruşilor. în ultimul moment, Hitler a propus desfăşurarea paraşutiştilor SS activi la momentul respectiv pe frontul iugoslav, însă planul acesta nu era unul viabil. între timp, datorită importanţei strategice a câmpurilor petrolifere de la Ploieşti, de la Londra au lost transportaţi cu avionul agenţi britanici. Aceste evenimente deja prevesteau de fapt viitorul Război Rece[14].

Diviziile s-au destrămat, iar trupele ruseşti au ajuns din urmă soldaţii care încercau să se alăture liniilor germane singuri sau în grupuleţe. Unii dintre ei chiar au pornit la drum În haine de civili. Experienţele avute au fost variate. „Românii ne-au dat de mâncare şi ne-au arătat drumul." Alţii s-au plâns de români, care i-au

predat ruşilor sau chiar au tras asupra lor. (!u privire la populaţia maghiară, aceasta a avut o reacţie în general mai bună. Ungurii au fost mai prietenoşi cu soldaţii germani. Acolo unde românii au făcut însă cunoştinţă cu „eliberatorii" lor, roata s-a întors. Ruşii erau renumiţi pentru comportamentul lor, astfel că într-o oarecare măsură germanii au fost „reabilitaţi". „Ni s-au arătat, din nou, drumurile cele mai sigure", au declarat în rapoartele lor subofiţerii Kuhnel din (¡olitsch şi Punkers din Richterstatt, după ce au ajuns la liniile germane[15].

Operaţiunea laşi-Chişinău, după cum a intrat această dramă I» cărţile de istorie, s-a desfăşurat între 20 şi 29 august 1944. Consecinţele străpungerii sovietice au fost enorme. Germania a pierdut România ca aliat, după care a urmat Bulgaria, la 24 august 1944. în Slovacia au avut loc revolte, iar în luna septembrie Finlanda a părăsit corabia care se scufunda. Prin urmare, consecinţele au fost enorme. Istoricul Silviu Miloiu afirma că în presa finlandeză s-a dezbătut pe larg separarea României de Germania nazistă şi că acest lucru a avut consecinţe şi pentru situaţia din Finlanda[16]. în data de 2 august, Turcia deja întrerupsese relaţiile diplomatice cu Germania nazistă, lucru de care Antonescu se temuse în tot acest timp. Ce era de făcut dacă Turcia şi-ar fi deschis căile navale Aliaţilor? După străpungerea de la Iaşi nu mai putea fi vorba despre un front de sud-est stabil[17].

Frontul german al *Heeresgruppe Süd*######################## se bizuia pe Ungaria, unde aveau

---

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ La data de 24.09.1944, *Heeresgruppe Südukraine* a fost redenumit *Heeresgruppe Süd,* vezi

să-i aştepte noi lupte grele. între timp, Armata Roşie a pătruns în Iugoslavia, ameninţând grupul de armate german *Heeresgruppe F* din sud-estul Europei. La 3 septembrie, un raport al agenţiei Reuters de la Moscova estima pierderile germano-ro- mâne undeva la 238 000 de oameni, iar alte surse vorbeau despre 250 000 până la 280 000 de oameni. Raportul sovietic oficial a pornit mai apoi de la 256 000 de pierderi umane de partea germană, dintre care 150 000 de oameni căzuţi pe front[18]. O parte dintre prizonierii de război germani fuseseră capturaţi de români. Ar fi vorba despre aproximativ 50 000 de persoane, nouă generali şi 652 de ofiţeri, printre ei numărându-se şi generalul Gerstenberg. *Brigadeführer-ul* SS Horst Hofifmeyer s-a sinucis în captivitatea rusească din lagărul Krapovo. Numeroşi alţi ofiţeri superiori au fost luaţi prizonieri. Printre ei se numărau Stanislaus von Dewitz, comandantul oraşului Chişinău, Ludwig Müller, comandantul Corpului XXXXIV armată, Friedrich August Weinknecht, comandantul Diviziei 79 Infanterie, Hans Simon, comandantul Diviziei 5 *Flak,* Georg Postel, comandantul Corpului XXX, Karl Stingi, comandantul oraşului Iaşi, Karl Spalcke, ataşatul militar la Bucureşti, Botho von Hülsen, comandantul Diviziei 370 Infanterie, Otto Schwarz, comandantul Diviziei 376 Infanterie, Erich Buschenhagen, comandantul Corpului LII, Friedrich Bayer, comandantul Diviziei 153 EA.D. (de instruire în teren), şi Hans Troeger, comandantul Diviziei 13 Blindate, care a sfârşit prin a fi luat prizonier în Bulgaria. Generalul-

printre altele T312/R429 (n. a.).

maior Walter Gleininger s-a sinucis, iar Friedrich Mieth, generalul Corpului IV, a murit pe câmpul de luptă, la fel şi Paul Kohwalt, colonel de artilerie[19].

Prăbuşirea frontului de la Iaşi a adus noi probleme pentru Germania nazistă. La 9 septembrie, Friessner era la Budapesta. După Antonescu mai exista un nou aliat care trebuia mulţumit. Amiralul Miklós Horthy era regentul Ungariei – până în luna octombrie 1944 – şi urmărise îndeaproape evoluţia lucrurilor în România. Odată cu avansul trupelor sovietice în Transilvania, consecinţele s-au resimţit pe dată şi pentru unguri. Grănicerii şi miliţiile paramilitare, împreună cu aproximativ 20 de batalioane de secui, au mărşăluit spre sovietici, însă au fost dispersate la fel de repede. Pentru Friessner, discuţia de la Budapesta a fost una dificilă, mai cu seamă având în vedere faptul că această discuţie nu s-a limitat strict la chestiunile militare care erau oricum destul de complicate în sine. Unii membri ai cabinetului ungar au fost de acord cu o retragere în centrul ţării, alţii şi-au dorit cu orice preţ să păstreze preţiosul teritoriu al Transilvaniei, deoarece acolo locuiau „cei mai de seamă unguri". în plus, ungurii aveau standarde ridicate pentru aparatul militar german[20]. La fel ca Antonescu, ungurii cereau o linie pe hartă în spatele căreia să se simtă în siguranţă. Numai că Berlinul de mult nu mai dicta cum stăteau lucrurile pe front.

Frontul era în mişcare şi era greu de oprit. Până în ultima clipă, OKW-ul şi OKH-ul au încercat să stabilizeze situaţia prin tot felul de intervenţii. La 15 septembrie a fost dat ordinul conform căruia fiecare soldat care

distrugea un tanc inamic cu aruncătoare de grenade antitanc *Panzerfaust* sau *Panzerschreck* se putea baza pe o vacanţă departe de front. Soldaţii care distrugeau două tancuri cu Pafc-ul lor de 7,5 cm aveau să primească aceeaşi recompensă. FZafc-ul de 8,8 cm, care era ceva mai greu, trebuia să se descurce cu patru tancuri. Aici era vorba despre o permisie de 10 zile. în afara situaţiei de pe front, care era catastrofală pentru Germania nazistă, motivul acestei măsuri a fost faptul că pierderile de tancuri înregistrate de inamic erau disproporţionate faţă de numărul mare de arme antitanc (de mână) primite de trupele germane. Ordinul a fost semnat personal de Friessner[21].

în afara măsurii de urgenţă mai sus-menţionate, soldaţii încercau să rearanjeze lucrurile şi la nivel organizatoric. Din lipsă de unităţi motorizate suficiente, de partea germanilor s-au făcut încercări de a consolida apărarea tancurilor *(Panzerjäger).* Acele „Sturmgeschütz", care în mare parte erau blocate în diviziile de infanterie, au fost astfel eliberate şi au putut fi folosite ca rezerve mobile. Pentru a le înlocui, fusese conceput vânătorul de tancuri „Panzerjäger-Sturmgeschütz" 38 T „Hetzer". Fiecare corp avea să fie compus din 14 bucăţi, iar fiecare „Hetzer" avea să fie echipat cu 1000 de grenade „Panzer" şi 1000 de grenade „Spreng". Această armă ar fi trebuit să fie cel mai bun răspuns la superioritatea numerică a blindatelor sovietice. Vânătorul de tancuri a fost construit pe un suport ceh. Se spunea că: „Lupta până în pânzele albe este singurul tip de luptă pentru vânătorul de tancuri." „Nici măcar o singură armă nu

trebuie să cadă intactă în mâini inamice.” Vânătorul de tancuri era robust, ieftin şi eficient, dar a apărut prea târziu pentru a face vreo diferenţă. După război, cehii şi elveţienii au inclus aceste „Hetzer” (sau variante ale lor) în cadrul propriilor forţe armate[22].

în acelaşi timp, au existat încercări de a regrupa infanteria germană care era dispersată spre vest. La data de 19 septembrie 1944 au fost organizate unităţi ale poliţiei militare *Feldjäger* („vânători de teren”) care trebuiau să grupeze aceste unităţi pe aliniamentul Oradea-Satu Mare-Nyiregyhăza-Eger până la zona din nordul Budapestei. De acolo, comandoul *Feldjäger* 1 sub generalul Müller avea să trimită trupele mai departe către punctele de întâlnire organizate per unitate. Astfel, soldaţii Armatei 8 au fost trimişi la Beclean, Armata 6, la Şimleu Silvaniei, statul-major al *Heeresgruppe,* la Hajdúszoboszló, Divizia 15 *Flak,* la Valea lui Mihai, personalul Luftwaffe, la Debrecen, marina, la Budapesta, unităţile de miliţie, la Valea lui Mihai, *DHM-Rumänien,* la Kisújszállás şi voluntarii auxiliari *Hiwi,* la Sanislău[23].

într-o convorbire cu comandanţii armatelor 6 şi 8 din Satu Mare, Friessner a insistat asupra faptului că trebuia făcut tot posibilul pentru a menţine ascultarea şi că acest lucru trebuia să fie limpede de la cel mai înalt comandant până la cel mai simplu soldat. „Dacă un ofiţer primeşte ordin să apere o anumită zonă a frontului, acolo să stea până la ultima suflare. Să nu se clintească de acolo.” Imaginea cea mai temută era cea a frontului francez, unde soldaţi germani se predaseră împreună cu ofiţerii lor. Acest lucru nu trebuia să se

întâmple în Est. Existau îngrijorări şi cu privire la sinucideri, care nu erau permise decât în cazul în care „onoarea” era în joc. însă atât timp cât „un soldat german încă se mai afla lângă un altul”, lupta trebuia să continue[24].

în ciuda tuturor eforturilor germane, la 25 octombrie 1944 a fost eliberat Careiul, ultimul oraş românesc ocupat. Prin prăbuşirea frontului român de la Iaşi şi turnura luată de politica românească, la foarte scurt timp frontul a fost împins aproape 500 km mai la vest. Cicatrici adânci au rămas în urmă. Pierderile românilor pe front s-au ridicat la 500 000 de vieţi omeneşti. Răsturnarea de situaţie a scutit România de mai multe lupte pe teritoriul său. De asemenea, se evitase o ocupaţie de tip tradiţional. între timp, România întorsese armele şi lupta de partea Aliaţilor.

Acum că lucrurile erau pierdute atât din punct de vedere politic, cât şi militar, Berlinul căuta asiduu un înlocuitor pentru loialul său aliat Antonescu. Prima alegere a fost ambasadorul român de la Berlin, generalul Gheorghe, dar acesta nu prea era dispus să se îmbarce la bordul unei corăbii care se scufunda. Astfel că a fost ales un scenariu alternativ. Horia Sima, care în România fusese condamnat la moarte, dar care se ascundea în Germania, era gata de acţiune. Germanii au ajuns la vechii gardişti, care la începutul anului 1941 fuseseră ţintuiţi la stâlpul intămiei de către Antonescu. După luna ianuarie 1941 şi după pogromul de la Bucureşti, Sima se aflase împreună cu alţi membri ai Gărzii de Fier în Germania. De atunci, în Germania s-a dus o luptă internă privind întrebarea cum ar trebui să

fie trataţi gardiştii, şi au existat două direcţii în acest sens: una fermă (Ministerul Afacerilor Interne) şi una ceva mai blândă (Biroul principal de securitate al Reichului german)[25].

Lipsa unei direcţii l-a neliniştit pe Sima într-atât de mult, încât în decembrie 1942 a încercat să fugă în Italia, acolo unde spera la ceva mai multă înţelegere din partea colegului său fascist Benito Mussolini. Nu după mult timp însă, a ajuns din nou în detenţie germană. Horia Sima a fost deţinut în lagărul special Fichtenhain, un lagăr în subordinea celui de la Buchenwald, aflat în apropiere de Weimar. începând cu februarie 1943, a primit de la *Reichsfuhrer-u],* SS Himmler câte 50 de mărci pe lună „bani de buzunar", prin care s-a încercat atenuarea circumstanţelor în care erau ţinuţi gardiştii. Traian Borobaru§§§

guvernator al Basarabiei, Vladimir Cristi**********, susţinea că „Guvernul României nu va avea linişte până când nu va elibera România de bolşevism împreună cu armata germană”[27]. Sima se lăuda cu susţinătorii pe care i-ar fi avut în România şi credea că între 60 000 şi 80 000 de persoane ar putea fi mobilizate să lupte ca partizani împotriva comunismului. în practică, s-a adeverit destul de repede faptul că numeroşi gardişti considerau cauza ca fiind pierdută, astfel că au lăsat-o mai moale. în cele din urmă s-au format două regimente, dintre care unul a fost desfăşurat în Polonia. Când Armata Roşie s-a apropiat, guvernarea în exil a lui Sima a fost transferată de la Viena la Altaussee, aceasta fiind pur şi simplu desfiinţată de germani în mai 1945[28].

Odată cu retragerea unităţilor germane a început şi drumul suferinţei pentru etnicii germani. Aceştia nu erau pregătiţi pentru evenimentele care urmau. Deoarece orice gând pesimist era echivalentul defetismului, nu au existat prea multe scenarii. Andreas Schmidt, liderul etnicilor germani, nici măcar nu era în ţară atunci când a avut loc schimbarea de putere în România. Modul său de a opera era din ce în ce mai criticat de SS, iar Himmler considera că acesta trebuia să se „reabiliteze”[29]. Au existat planuri smintite de

---

********** Publicist şi om politic român, Vladimir Cristi (1880-1956) a îndeplinit funcţia de ministru de stat în guvernul Nicolae Iorga, în perioada 16 ianuarie – 12 mai 1932, iar între 1938 şi 1940 a fost primarul Chişinăului. Arestat de NKVD, a fost deportat în URSS, iar apoi a fost deţinut la închisoarea Văcăreşti, unde a decedat (n. red.).

lichidare a românilor care ar fi colaborat cu sovieticii, oricare ar fi fost etnia acestora. Un lider al SD-ului era de părere că în Carpaţi ar fi putut fi mobilizate unităţi ale armatei române şi etnici germani care să ţină piept în continuare, cu sprijinul unităţilor de paraşutişti. Ideea se asemăna puţin cu planurile „Werwolf”, planurile organizatorice desfăşurate în vest care au fost iniţial sub comanda *SS-Oberstgruppenführer-ului* Hans- Adolf Prützmann. Părţi ale SD-ului au dezvoltat o strategie de tipul *stay-behind*††††††††††††††††††††††††††††††††, în care sabotajul şi teroarea mergeau mână în mână. Cel mai cunoscut exemplu este asasinarea de către unităţile „Werwolf” din data de 25 martie 1945 a lui Franz Oppenhoff, noul primar din Aachen, un teritoriu eliberat[30].

Iniţial, etnicii germani au fost îndemnaţi să-şi păstreze calmul şi să aştepte. însă atunci când trupele germane s-au retras, unii locuitori li s-au alăturat pur şi simplu. în plus, noul guvern anunţa măsuri atât împotriva etnicilor germani, cât şi împotriva minorităţilor maghiare din ţară. Birourile oficiale ale etnicilor germani au fost închise imediat. Membrii proeminenţi au fost arestaţi, cu toate că în multe cazuri era vorba despre profesori şi alţii asemenea care, de fapt, nu aveau vreo funcţie politică. Este vorba despre aproximativ 2 000 până la 3 000 de persoane, dintre care o parte au fost duse în lagărul de la Târgu Jiu. în general, acestea au fost tratate rezonabil.

La data de 5 septembrie, *SS-Obergruppenfuhrer-vl*

---

†††††††††††††††††††††††††††††††† „A rămâne în urmă”, în orig. în 1b. engleză. Ideea însemna acţiuni de sabotaj în spatele liniilor aliate.

Artur Phleps, care era el însuşi originar din regiune, a dat startul unei evacuări la scară mare. în acest scop au fost folosiţi „conducători ai judeţelor" din regiuni, numiţi în limba germană *Kreisleiter.* Astfel, la 7 septembrie 1944, conducătorul de judeţ Andreas Schell a primit aprobarea de la Phleps pentru a începe evacuarea[31]. Titlul oficial al lui Phleps era cel de „general plenipotenţiar al Transilvaniei". Un val enorm de refugiaţi s-a pus în mişcare, adesea cu cai şi căruţe, din lipsa capacităţii feroviare. Phleps a semnalat faptul că avea nevoie urgentă de trupe pentru a acoperi exodul a aproximativ 350 000 de persoane (bărbaţii apţi fuseseră înrolaţi în armată cu toţii, deci era vorba despre vârstnici, femei şi copii). Phleps a informat OKH-ul şi pe Himmler că, dacă vor cădea în mâinile Armatei Roşii, o „distrugere totală " era de aşteptat.

De parcă Phleps nu ar fi avut deja destule probleme, aceasta a mai fost confruntat şi cu aşteptările prea puţin realiste ale lui Himmler. *Reichsfiihrer-ui* a insistat ca din comunitatea de etnici germani să fie formate unităţi care să pornească pe urmele partizanilor. Phleps a respins în mod ferm această idee. Cineva care dusese o existenţă rurală paşnică timp de 800 de ani nu putea fi militarizat cu una, cu două. în plus, toţi bărbaţii apţi (64 000) serveau deja în forţele armate germane[32].

Era o cursă contracronometru. Pentru protejarea nodurilor rutiere s-a luat în considerare chiar şi posibilitatea de a aduce paraşutişti cu avionul. De asemenea, au fost desfăşurate părţi ale Diviziei 22 Voluntari Cavalerie „Maria Theresia", care se aflau

cantonate în Budapesta. Phleps a mai cerut eliberarea diviziei sale de încredere, Divizia Munte SS „Prinz Eugen”. Ulterior a circulat informaţia că acţiunile românilor asupra etnicilor germani vor rezulta în represalii asupra minorităţilor române în Ungaria, informaţie care este posibil să fi fost sugerată de recenta experienţă a germanilor în Slovacia, unde s-a ajuns la o revoltă împotriva puterilor Axei la data de 24 august 1944. Din această cauză, populaţia etnicilor germani din Slovacia sub comanda lui Franz Karmasin‡‡‡

Etnicii germani rămaşi în urmă aveau propriile probleme. De îndată ce documentele de identificare au ajuns în mâinile Armatei Roşii, etnicii germani au fost convocaţi să se înroleze ca forţe auxiliare pentru Armata Roşie. Bărbaţii au ajuns în batalioane de muncă, iar femeile au trebuit să lucreze în spitale. Etnicii germani din România au scăpat ieftin în comparaţie cu cei din Iugoslavia, care au fost văzuţi în timpul transportului cu trenurile spre Uniunea Sovietică. Ca urmare a zilei de 23 august, România nu a fost considerată popor duşman de către Uniunea Sovietică. Cu toate acestea, Bucureştiul a vrut să dea curs apelului Uniunii Sovietice pentru forţă de muncă.

Etnicii germani, atât bărbaţii, cât şi femeile din grupele de vârstă activă, au sfârşit prin a fi arestaţi şi deportaţi în acest scop. Regiunile etnicilor germani au fost încercuite de armată, iar aproximativ 75 000 de persoane au fost expediate. Cea mai mare parte dintre ei au ajuns în bazinul carbonifer Doneţk, acolo unde fuseseră trimise trupele române cu câţiva ani în urmă. Aceştia au fost puşi la muncă în Stalino, Voroşilovgrad§§§

Unii purtători de cuvânt ai etnicilor germani, precum sasul transilvănean Hanns Otto Roth şi germanul Frank Krăuter din Banat, au apelat la elitele române. Astfel a fost abordat, printre alţii, liderul evreu dr. Fildermann, dar în ce-l priveşte pe acesta, uşa a rămas închisă[35]. Pentru autorităţi, ceva mai dificil a fost cum să se procedeze cu etnicii germani care luptaseră în cadrul *Waffen-SS.* Aceştia fuseseră întemniţaţi la Kiev, urmând ca în decembrie 1950 să fie deportaţi în România[36]. Odată ajunşi acolo, erau adesea deposedaţi de naţionalitatea lor. Multe dintre transporturi şi-au continuat drumul în Republica Democrată Germană, care a luat fiinţă după căderea Germaniei naziste. Numeroşi etnici germani care fuseseră relocaţi în zone din Polonia ocupată de nazişti au fost pur şi simplu trimişi cu trenul spre România de către autorităţile comuniste. O parte dintre cei care au rămas au avut posibilitatea de a emigra în Germania după anul 1950[37].

Continuarea bătăliei nu a fost inclusă în prezenta lucrare, însă o descriere a acesteia se poate găsi în cartea *Hongarije 1944-1945, de vergeten tragedie^.* După o luptă crâncenă la Puszta**********, la est de Budapesta, începând cu seara de Crăciun a anului 1944, lupta s-a intensificat în capitala bombardată a Ungariei. Trupele germane şi ungare au purtat acolo o bătălie sortită eşecului până la data de 13 februarie, ziua în care oraşul a căzut, iar din garnizoana formată

********** Regiune de şes din Ungaria, aflată la est de Budapesta, şi care face parte din Marea Câmpie Ungară (n. red.).

din 72 000 de oameni au reuşit să scape câteva sute de soldaţi. O treime dintre contraofensive, Operaţiunea Konrad din regiunea muntoasă Gerecse-Pilis†††††††††††††††††††††††††††††† şi din zona de nord a lacului Balaton s-au risipit înainte de a putea ajunge la Budapesta.

După Ofensiva din Ardeni care eşuase în vest, Armata 6 SS Blindate sub comanda lui Joseph (Sepp) Dietrich, confidentul lui Hitler, a fost transportată în Ungaria. După o ofensivă restrânsă împotriva capului de pod Gran, la nord de Dunăre, armata SS a fost desfăşurată în cadrul Ofensivei de la Lacul Balaton. Dietrich s-a lăudat că, pentru a 56-a aniversare a lui

---

†††††††††††††††††††††††††††††† Munţii Gerecse şi Munţii Pilis reprezintă o regiune înaltă, aflată în nordul Ungariei, în apropiere de Budapesta, cu altitudini de sub 800 de metri (n. red.).

7 Hitler, avea să-i aducă înapoi acestuia câmpurile petrolifere de la Ploieşti. însă ofensiva, începută la 6 martie 1945, nu a ajuns nici măcar la Dunăre. în data de 16 martie, când s-a anunţat că avea să se lase cu îngheţ, iar drumurile erau din nou circulabile, sovieticii au început Operaţiunea Viena. Armata 6 Blindate a fost împinsă înapoi spre graniţa austriacă. Linia *Reichsschutz,* care fusese extinsă în grabă, nu a putut preveni intrarea Armatei Roşii şi în Austria. Cei din vârful ierarhiei naziste s-au retras apoi în aşa-numita *Alpenfestung,* sau „Fortăreaţă a Alpilor", acolo unde le-a fost dat să trăiască sfârşitul războiului. Generalul Friessner fusese de mult înlocuit cu generalul Wohler, comandantul Armatei 8, care la rândul său i-a predat ştafeta generalului Lothar Rendulic. Niciunul dintre ei nu a reuşit să mai schimbe cursul războiului.

După căderea Germaniei, forţele combatante române şi-au întors armele spre vest. în practică, în România s-a întâmplat cam acelaşi lucru ca în est. Din clipa în care ultima bucăţică de pământ românesc a fost „eliberată", interesul a scăzut. Grosul trupelor române au fost desfăşurate sub comanda Frontului 2 Ucrainean, condus de mareşalul Rodion Malinovski. Este vorba despre armatele 1 şi 4 române şi despre Divizia de Voluntari „Tudor Vladimirescu", care a luptat în cadrul Armatei Roşii şi a fost comandată de colonelul Cambrea‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡. Acesta a fost rănit la 30

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡ Nicolae Cambrea (1899-1976) a fost general român, participant în Al Doilea Război Mondial. După ce a fost luat prizonier în urma bătăliei de la Cotul Donului, i s-a propus preluarea conducerii Diviziei „Tudor Vladimirescu", pe care a comandat-o în două rânduri. A fost supranumit „generalul roşu" (n. red.).

septembrie şi înlocuit de locotenent-colonelul Mircea Haupt§§§

mare. Trupele sale au luptat în trei ţări – România, Ungaria şi Iugoslavia –, astfel că avea probleme logistice serioase. Părţi semnificative ale armatei încă se aflau în Basarabia, printre care sute de tancuri, în timp ce frontul deja se afla în Ungaria, la Debrecen, unde se duceau lupte grele.

Lupta s-a intensificat în preajma oraşului Debrecen, iar la 30 octombrie 1944 a început operaţiunea în direcţia Budapestei. Colaborarea dintre români şi ruşi nu a decurs fără probleme, în timpul unei contraofensive germane la Szolnok, trupele române au luat-o masiv la fugă. Armata Roşie a răspuns cu execuţii pe loc. în cadrul bătăliei pentru Budapesta, Corpul VII român aflat sub conducerea generalului Nicolae Şova a avut o contribuţie semnificativă. Chiar înainte ca Pesta să fie cucerită, generalul sovietic Afonin le-a ordonat românilor să plece din oraş. Era clar că sovieticii nu voiau să împartă cu românii victoria iminentă. Generalul român Şova era negru de mânie. Românii deplângeau 11 000 de morţi, răniţi şi dispăruţi în luptele de stradă, cam o treime din valoarea combativă a Corpului român.

Despre colaborarea dificilă dintre Armata Roşie şi Armata Regală Română găsim o relatare interesantă a germanului *SS-Hauptsturmfuhrer* ing. Kurz (care a lucrat probabil pentru SD), relatare care şi-a găsit drumul pe frontul german printre liniile de apărare: „La Petri, o companie rusească, 200 de oameni, cu toţii între 14 şi 16 ani. Erau bine odihniţi [...]. Un ofiţer rus mi-a povestit că în iarna care vine, Uniunea Sovietică va aduce pe câmpul de luptă un milion de astfel de cădeţi.

Printre noii soldaţi din cadrul Armatei Roşii am văzut şi români din Transnistria, Basarabia şi nordul Bucovinei. Era vorba mai ales despre soldaţi ceva mai în vârstă [...]. Cheful de luptă al românilor este extrem de redus. Aceştia nu primesc provizii, ziare, iar regimentul nici măcar radio nu are. De Crăciun nu au primit nimic în plus. Corespondenţa de pe frontul de acasă a făcut 30 de zile pe drum. Ofiţerii şi soldaţii înjurau războiul şi pe ruşi. Le e teamă de înfrângerea Germaniei, altfel ar fi dezertat deja cu toţii. Ruşii sunt sătui de război. Aceştia îl înjură pe Stalin. [...] Soldaţilor români li se citeşte foamea în priviri. [...] Când ungurii sunt luaţi prizonieri, sunt lăsaţi rapid să-şi îmbrace din nou hainele de civili. Sunt mulţi dezertori unguri. Ruşii s-au prins de asta şi cer ca prizonierii de război unguri să fie predaţi Armatei Roşii."[39]

Capitolul 15

Lupta cu demonii trecutului

„în România nimeni nu a crezut cu convingere în comunism, sau cel puţin nu în varianta ucigaşă a lui Ceauşescu. Frica a fost singura armă."

Jeroen van Kan, *Zwijgen of schrijven. În gesprek met Herta Müller* [„Taci sau scrii. în conversaţie cu Herta Müller" – n. tr.]

Procesarea trecutului a durat ceva vreme în România, lucru datorat mai multor factori. Mulţi români au preferat să nu li se amintească de rolul neplăcut pe care ţara l-a jucat în Al Doilea Război Mondial şi cum s-a ascuns după Germania nazistă. în plus, în 1944, România a ajuns sub influenţa Uniunii Sovietice, balanţa înclinând astfel spre istoriografia comunistă. Această istoriografie a fost prea puţin interesată de soarta evreilor, de pildă, şi s-a concentrat mai ales pe soarta comuniştilor şi a cetăţenilor sovietici.

Este interesant de urmărit cum această viziune asupra istoriografiei României s-a aliniat de fapt cu apărarea lui Antonescu din timpul procesul său şi al altor 23 de persoane, din luna mai 1946. Nu că lumea ar fi avut prea multă compasiune pentru Antonescu. în

calitate de anticomunist, acesta a ajuns în faţa plutonului de execuţie. însă rolul României în cadrul Holocaustului a avut o altă turnură datorită lui. Realitatea

este că niciun alt aliat al Germaniei nu şi-a reglat conturile atât de temeinic cu propriii evrei cum a facut-o România. Cu toate acestea, imaginea prezentată de Antonescu este una cu totul diferită. într-o pledoarie din data de 6 mai 1946, el susţinea că a deportat evreii pentru a-i proteja de germani (de DHM, chipurile) şi de antisemitismul (Garda de Fier şi alţii) din propria ţară. Nu a negat faptul că au fost ucişi foarte mulţi oameni, dar acest lucru a fost pus, printre altele, pe seama iernii neaşteptat de aspre care ar fi transformat deportările intr-unele atât de sângeroase. Toate acestea au contrastat puternic cu propriile sale vorbe, având în vedere faptul că la 6 septembrie 1941 Antonescu a anunţat Cabinetul român că Basarabia şi Bucovina trebuiau curăţate complet de evrei. De asemenea, diferitele faze care au caracterizat Holocaustul arată clar că distrugerea fizică a evreilor nu a reprezentat vreo problemă pentru Bucureşti. S-a renunţat la această politică numai în „centrul României", cu toate că şi acolo evreii au continuat să fie victimele muncii forţate şi ale legilor discriminatorii.

Destul de remarcabil este faptul că în cazul foarte concret al masacrelor din Odessa care au urmat după atacul cu bombă asupra trupelor române, Antonescu, după cum am discutat deja, a lăsat impresia că el abia în luna iulie 1944 auzise de acest „incident". Având în vedere că masacrele au fost comise de armata română, acest lucru este foarte puţin probabil. Antonescu susţinea însă că în vara anului 1944 fusese abordat de generalul Pantazi, care i-a sugerat exhumarea victimelor evreieşti şi distrugerea rămăşiţelor materiale pentru a

preveni ca măcelul să fie descoperit[1].

Argumentul lui Antonescu a servit românilor drept acoperire perfectă pentru a se putea ascunde în spatele armatei, al germanilor sau al legionarilor. în Al Doilea Război Mondial, românii au ales înainte de toate o atitudine oportunistă, care a conferit ţării o poziţie confortabilă**********. Cu toate că această poziţie le-a fost fatală multor evrei, acest lucru nu a fost însă un scop în sine. Surse timpurii indicau deja faptul că lucrurile erau mai complicate de atât. Matatías Carp††††††††††††††††††††††††††††††††, secretarul general al organizaţiei evreilor români, a publicat o serie de cărţi între anii 1946 şi 1948, în care au fost incluse documentele originale cu privire la Holocaustul românesc. Ulterior, această publicaţie s-a dovedit a fi una deosebit de valoroasă, deoarece multe dintre documentele incluse de Carp s-au pierdut de-a lungul anilor. Surse maghiare vehiculau ideea că de la Bucureşti s-ar fi pornit o „acţiune de jefuire" la scară mondială pentru a „face dispărute" cărţile lui Carp. în orice caz, este clar că Bucureştiul s-a simţit cel mai confortabil cu interpre-

---

********** Krista Zach a subliniat faptul că adesea a existat percepţia că majoritatea evreilor români au trecut cu bine peste. în Wolfgang Benz (ed.), *Dimensionen des Völkermords. Die Zahl der jüdischen Opfer des Nationalsozialismus,* Deutscher Taschen Buch Verlag, München, 1991, p. 381(n. a.).

†††††††††††††††††††††††††††††††† Matatías Carp (1904-1953) a fost avocat român de origine evreiască. Secretar al Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreieşti. A documentat desfăşurarea Holocaustului în România, toate sursele fiind adunate într-o lucrare intitulată *Cartea Neagră. Suferinţele evreilor din România 1940-1944,* publicată prima dată în 1947 (n. red.).

tarea conform căreia propria prestaţie ar fi fost una „oportunistă”. Au fost ignorate declaraţiile care nu erau în concordanţă cu afirmaţia lui Antonescu din 6 mai, cum că evreii nu s-ar fi bucurat de prea multă simpatie din cauza rolului lor în „colaborarea” cu comuniştii, că aceştia ar fi mişunat printre fronturi şi că de aceea ar fi fost ţinuţi în ghetouri.

Un oarecare escapism cu privire la soarta evreilor a fost şi este încă vizibil şi în actuala Republică Moldova. Diana Dumitru a publicat despre asta şi susţine că, prin lucrările anumitor istorici precum Paul Goma, accentul se pune pe ideea că politica lui Antonescu referitoare la evrei nu ascunde de fapt o viziune antisemită asupra lumii, motiv pentru care uciderea evreilor nu ar putea fi etichetată cu termenul de Holocaust. Iziaslav Levit a venit cu o replică la scrierile lui Goma, atrăgându-i atenţia asupra faptul că în timpul retragerii din Basarabia ca urmare a Săptămânii Roşii deja se constatase (în lucrările lui Carp) un comportament asemănător pogromului de care au dat dovadă românii. Acesta a mai atras atenţia şi asupra faptului că numeroşi evrei basarabeni au fost mai curând sionişti decât comunişti. Cât de profund este impactul emoţiilor resimţite până în ziua de astăzi o arată dezbaterea unui colectiv de scriitori care au dorit să publice o colecţie de documente despre Holocaust. Aceştia nu s-au putut pune de acord cu privire la conţinutul acestei colecţii. Alexandru Moraru, unul dintre autori, susţinea că persecuţia evreilor nu a fost bazată pe etnie şi că de aceea nu a făcut parte din Holocaust. Documentele se-

lectate l-au adus în conflict cu coautorul Sergiu Nazaria, care l-a învinuit că ar fi făcut „alegeri selective” şi „numai din ce-i convine lui”. în cele din urmă, lucrarea, deşi planificată ca fiind una multiplă, a fost publicată într-un sigur volum, în anul 2005. în 2006 a avut loc primul simpozion despre Holocaust din Republica Moldova[2].

Discuţia cu privire la persecuţia evreilor români şi dacă aceasta s-a desfăşurat sau nu în cadrul Holocaustului are de-a face cu perioada respectivă, care a fost una cât se poate de ciudată şi cu un element destul de arbitrar (a se citi „oportunism”) care a jucat un rol. Această perioadă scoate la iveală o faţetă a Holocaustului, diferită de cea pe care o vedem în altă parte. Autorităţile din zonele ocupate şi controlate de Germania au grupat evreii mai întâi în ghetouri, de acolo fiind trimişi în lagărele de exterminare. în România au existat prea puţine ghetouri şi nimeni nu a fost trimis în astfel de lagăre. în „politica” implementată de România, haosul a fost o variabilă stabilă. Aşa cum s-au desfăşurat lucrurile în cazul „Trenurilor morţii” din Iaşi, la fel şi moartea evreilor din Basarabia şi din restul regiunilor ocupate în anul 1941 a fost mai curând una fără un plan anume decât una de natură structurală. Istoricii Adina Babeş şi Alexandru Florian vorbeau de „o abordare precipitată”. Aceasta nu schimbă însă intenţia de a ucide. în timpul deportărilor către Transnistria, unităţilor de execuţie ale SD-ului şi SS-ului le-au fost predaţi mai ales evreii, fapt ce a constituit un element important din ceea ce înţelegem prin Holocaust.

Oportunismul şi-a făcut simţită prezenţa acolo unde

era nevoie de evrei (Hillgruber şi Râul Hilberg fac trimitere la acest lucru), însă lucrurile nu au stat altfel nici în Germania nazistă *(Lista lui Schindler),* dacă e să o luăm aşa. Oportunismul a fost o chestiune ce i-a privit mai ales pe evreii din *Altreich* („Vechiul imperiu"). Ca urmare a acestui tip de politică, părţi ale comunităţii de evrei au supravieţuit chiar şi în Basarabia, după cum arătau documentele germane despre oraşul Iaşi în august 1944, prezentate în cartea de faţă. Evreii erau suspectaţi şi atunci de colaborarea cu comuniştii. Faptul că au existat puţine asasinate sistematice asupra evreilor le dă anumitor istorici prilejul de a pune la îndoială aceste intenţii. După cum am văzut mai devreme însă, oportunismul nu i-a fost străin nici Germaniei naziste, iar acolo vorbim despre un Holocaust de facto. Sigur că victimelor le este totuna care dintre ideologii a dus la moartea lor, dar o negare a antisemitismului ca importantă forţă politică în România lui Antonescu nu poate fi o opţiune.

încă înainte de căderea Zidului, la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut, a fost dezvăluită pentru prima oară această faţetă a Holocaustului în România, prin lucrările lui Jean Ancei, printre altele. Acesta a scris o lucrare în 12 volume despre Holocaustul din România, în care materialele de arhivă româneşti au fost examinate în amănunt. Această lucrare a întărit imaginea unei ample implicări a românilor, imagine la conturarea căreia au contribuit şi lucrările (româncei) Lya Benjamin, precum şi studiul lui Randolph L. Braham, „The Destruction of Romanian and Ukrainian Jews during the Antonescu Era". După 1989 a urmat deschiderea unor noi arhive

din Rusia şi Ucraina. Drept urmare, în 2004, guvernul României şi-a asumat pentru prima dată responsabilitatea pentru Holocaustul comis de autorităţile române pe teritoriul ţării. Oportunismul a fost vizibil abia atunci când şansele de izbândă pe Frontul de Est au devenit incerte. Bucureştiul a trebuit să ţină cont de un nou pact, de preferinţă unul cu puterile occidentale, astfel că a început să-şi impună restricţii cu privire la teroarea antievreiască. Au urmat apoi noi studii, ce au extins grupul celor care au contribuit la înfăptuirea Holocaustului. S-a dovedit faptul că au participat atât miliţiile ucrainene, cât şi etnicii germani, astfel incluzând şi problema celor care au „asistat”[3].

Odată cu prăbuşirea lui Antonescu, s-a încheiat era României independente, aceasta fiind în întregime înghiţită de sfera de influenţă sovietică. Premierul britanic Winston Churchill, care îl vizitase pe Stalin la Moscova în octombrie 1944, a declarat ulterior că, dacă Occidentul putea păstra Grecia şi Italia, el deja era mulţumit. Regele Mihai spetase ca prin intermediul loviturii de stat împotriva lui Antonescu să primească un loc la masa tratativelor de la Moscova, dar Stalin încă nu uitase contribuţia României la Operaţiunea Barbarossa, participarea acestuia fiind exclusă. România era pierdută.

în subsolul Ministerului de Externe din Bucureşti a avut loc procesul lui Antonescu. Jurnalistul George Călinescu l-a observat pe mareşal, care, în pofida prizonieratului în Uniunea Sovietică în urma arestării sale şi a întoarcerii în închisoarea din România, lăsa impresia că ar fi nevătămat. Antonescu a invocat faptul

că-şi servise patria timp de 45 de ani şi considera, se pare, că merita o soartă mai bună. Acesta se ţinea drept şi era un ofiţer cu „nervi tari”, după cum l-a descris Călinescu. Bărbatul, un vegetarian ascet, nu era împovărat de „complicaţii intelectuale” şi avea un „profil autoritar”[4]. La 17 mai a urmat pronunţarea pedepsei cu moartea.

Avocaţii săi au făcut recurs împotriva sentinţei de condamnare, dar acesta le-a fost refuzat. Au existat încercări de a-l îndupleca pe rege şi o tentativă de a-l transfera pe Antonescu la curtea de la Nürnberg. Comandantul militar sovietic din ţară, mareşalul Fiodor Tolbuhin, a pus însă foarte multă presiune pe rege. Acesta i-a amintit incidentele anterioare din timpul Zilei Independenţei din 10 mai, atunci când regaliştii îl aclamaseră pe regele Mihai şi fuseseră imediat arestaţi. Regele a simţit că nu prea avea de ales. în consecinţă, a respins recursul, invocând faptul că încerca să evite conflictele. Cererile de graţiere înaintate de Liţa Baranga, mama mareşalului, şi de avocatul acestuia au ajuns pe biroul regelui. „Liderul naţiei” nu a mai avut şi alţi susţinători, soarta mareşalului fiind astfel pecetluită.

în data de 1 iunie 1946 a avut loc execuţia. Membrii familiei au sosit dimineaţa devreme la închisoarea Jilava, unde era prezent şi un preot ortodox. Cei care au avut permisiunea de a intra primii la Antonescu au fost membrii familiei, iar acesta şi-a primit soţia cu un buchet mare de trandafiri roşii. Celelalte persoane prezente au fost mama acestuia, soacra, doamna Niculescu, şi o verişoară a sa. Fiecare dintre ele a primit un trandafir. Mai apoi, i s-a permis intrarea preotului, urmând ca, ulterior, mareşalul împreună cu ceilalţi trei

condamnaţi, guvernatorul Transnistriei, Gheorghe Alexianu, ministrul de interne, Constantin Vasiliu, şi vicepreşedintele Mihai Antonescu‡‡‡

de Est nu a fost un subiect în istoriografia comunistă românească. Abia ceva mai recent a apărut lucrarea *Românii la Stalingrad* a lui Adrian Pandea, Ion Pavelescu şi Eftimie Ardeleanu, subiect asupra căruia a fost îndreptată atenţia şi în prezenta lucrare. Dezbaterea cu privire la numărul exact al victimelor căzute în această bătălie continuă până în zilele noastre şi fluctuează undeva între 149 000 şi 158 000 de soldaţi, dintre care marea majoritate au fost luaţi prizonieri. în schimb, cei care au beneficiat mereu de atenţie sunt românii din captivitate care au dezertat în tabăra comunistă, precum cei grupaţi în Divizia 1 Infanterie „Tudor Vladimirescu", care poartă numele revoluţionarului din Ţara Românească. După 23 august 1944 au fost adăugate mai multe divizii. După cum afirmă istoricul Tudor Vişan-Miu, campania românească în Uniunea Sovietică din timpul comunist a fost o pagină lăsată goală. Abia după 1989 au apărut studii ceva mai obiective, precum lucrările lui Constantin Kiriţescu, ieşite de sub tipar în 1996. După 1989 a fost publicată în România şi corespondenţa dintre Hitler şi Antonescu, pusă cap la cap de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu şi Ştefan Lache. La nivel de istorie a mentalităţii, a existat publicaţia lui Vasile Şoimaru, cu interviuri ale celor implicaţi[6].

Majoritatea protagoniştilor germani au supravieţuit războiului. Hans Friessner şi-a scris memoriile, *Verratene Schlachten,* în anul 1956, şi a decedat la data de 26 iunie 1971 în Bayerisch Gmain. Erik Hansen din cadrul *Heeresmission* a ieşit din captivitatea sovietică în anul 1955 şi a murit în libertate, la Hamburg, la data de 20 martie 1967. *Sonderbeauftragter-u*| Hermann

Neubacher a petrecut şapte ani şi jumătate în închisoare, iar în anul 1953 şi-a scris memoriile, *Sonderauftrag Stidost.* Von Killinger, omul din spatele clubului M.A., s-a sinucis la Bucureşti. *Volksgruppenfuhrer-ul* Schmidt a fost extrădat ruşilor şi a murit în urma unei lovituri de topor. în calitate de şef superior al SS şi al poliţiei în Transilvania, Artur Phleps a întreprins împreună cu câţiva membri ai statului-major un tur de recunoaştere la 21 septembrie 1944 şi a căzut în captivitatea rusă. în haosul creat în timpul unui raid aerian, acesta a fost împuşcat mortal de către sovietici. Dispariţia sa a stârnit iniţial suspiciuni în cadrul naziştilor de top. Himmler a emis chiar şi un mandat de arestare. Atunci când obiectele sale personale au fost găsite în cele din urmă, soarta acestuia a fost clară. La 23 noiembrie, prin fiul său, Reinhart Phelps, care servea în Divizia „Prinz Eugen", i-a fost acordată postum Crucea de Fier în rang de Cavaler. Regimentul Voluntarilor SS 13 Munte a fost redenumit „Artur Phleps", iar unităţii i s-a permis să poarte o brăţară cu acest nume.

După destrămarea guvernului în exil de la Viena, liderul Gărzii de Fier s-a refugiat în Spania. Acolo, în timpul Războiului Rece, a fost brusc redescoperit ca anticomunist, ajungându-se aparent la o colaborare secretă. Asemenea lui Hitler, aliaţii vestici au sperat ca Sima să dispună de o oarecare susţinere în România, pe care să poată fi construită o opoziţie anticomunistă. Se pare că în anul 1953 în România ar fi fost paraşutaţi agenţi, dar planul nu s-a dovedit a fi unul viabil. în anul 1993, Horia Sima a murit în Spania. Garda de Fier

continuă să existe în România ca o societate obscură. Manuscrisul lui Codreanu *(Cărticica şefului de cuib)* a fost reeditat, precum şi memoriile sale, *Pentru legionari*[7].

După război, regele României a fost răsplătit cu înalte onoruri atât de către sovietici, cât şi de către americani. Acest lucru nu a exclus însă faptul că, în anul 1947, acesta a fost silit să părăsească ţara, exilându-se în Elveţia. în timpul nunţii prinţesei britanice Elisabeta§§§

a trăit apoi parţial în Elveţia, parţial în România, mutându-se pe rând la Castelul Săvârşin, Palatul Elisabeta, precum şi la Castelul Peleş şi la Pelişor. Popularitatea monarhului a fost schimbătoare. în 2007, în urma unui sondaj de opinie, se pare că aproximativ 14% din români ar fi vrut ca monarhia să fie reinstaurată. Regele Mihai nu s-a impus poporului, dar din plan secundar a întreprins misiuni diplomatice pentru ţară, care i-au adus prestigiu internaţional. Pe măsură ce s-au scurs anii, popularitatea sa a crescut din nou. Cu ocazia împlinirii a 90 de ani, când a ţinut un discurs în parlament în luna octombrie 2011, acesta a fost considerat de români cel mai de încredere reprezentant al ţării. La 1 august 2016, soţia sa, Ana, s-a stins la vârsta de 92 de ani, iar în luna iunie a anului următor, regele Mihai s-a retras din domeniul public. Regele s-a stins din viaţă la data de 5 decembrie 2017, în Elveţia, iar la data de 13 decembrie, rămăşiţele sale au fost repatriate cu un avion militar al Forţelor Aeriene Române. Trupul neînsufleţit a fost depus la Castelul Peleş, în Munţii Carpaţi, după care a fost mutat la Palatul Regal din Bucureşti. La data de 16 decembrie, trupul regelui Mihai a fost depus la Mănăstirea Curtea de Argeş, alături de soţia sa, Ana.

Pentru poporul român, care a intrat în sfera de influenţă a Uniunii Sovietice, un nou episod a început după război. în luna octombrie 1944, Churchill îi confirma lui Stalin: 90% şi 10%. Asta însemnând: România avea să fie sub sfera de influenţă a Moscovei în proporţie de 90% şi sub o altă influenţă (vestică) în

proporţie de 10%. Comuniştii s-au pus pe treabă cu oarecare tact, în sensul în care avea să dureze până în anul 1947, înainte de a fi declarată o republică populară. Guvernele anterioare nu fuseseră în stare să impună o politică românească proprie, puterea monarhului fiind de asemenea limitată. Premierul N. Rădescu********** a fost nevoit să-şi găsească refugiu la Ambasada Marii Britanii, a emigrat în SUA şi a constituit un guvern în exil. Comuniştii, în frunte cu Ana Pauker, sprijinită de Moscova, au subminat structurile existente până când acestea s-au prăbuşit, şi s-a format Republica Populară. Regele a trebuit să facă loc altcuiva, ceea ce s-a şi întâmplat. Pauker, care a devenit ministru de externe, este un exemplu tipic de carieră comunistă. Această fiică a unui rabin din Moldova îşi petrecuse mare parte din viaţă în Rusia. Fostul său soţ, Karl Pauker††††††††††††††††††††††††††††††††, fusese executat ca troţkist, ajungând ea însăşi, după ani de serviciu loial şi după ce fusese folosită, să sfârşească suspectată de serviciile secrete comuniste. în 1950 a fost plasată în arest la domiciliu, care a rămas în vigoare până la moartea sa, în 1960.

********** Nicolae Rădescu (1876-1953), general şi om politic român. în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri (6 decembrie 1944-28 februarie 1945), s-a opus acaparării puterii în stat de către comunişti. La presiunile reprezentantului Moscovei, A.I. Vîşinski, a fost nevoit să demisioneze (n. red.).

†††††††††††††††††††††††††††††††† Prenumele soţului Anei Pauker era Marcel. Fruntaş comunist dintr-o înstărită familie evreiască din România, acesta a intrat în dizgraţia lui Stalin şi a fost executat (n. red.).

în vest, perioada comunistă ce a urmat a fost cunoscută mai ales ca regimul lui Nicolae Ceauşescu. Acesta a îmbinat cu uşurinţă marxismul abrutizant cu propria megalomanie. Ba chiar din anul 1970, Ceauşescu s-a autoproclamat Conducător, acelaşi termen folosit şi de Antonescu pe vremuri. Poporul român a arătat că scânteia libertăţii, însă, nu se stinsese şi a răsturnat regimul în anul 1989. Populaţia fusese chinuită de foamete ani de-a rândul, Ceauşescu introducând raţiile, pentru că poporul ar fi „mâncat prea mult”. Realitatea era că România, care a întotdeauna a fost o mare ţară agricolă, în timpul comunismului nu a produs suficient pentru propria populaţie.

Note

Introducere

1 Observaţia lui Johan Fabricius cum că Antonescu ar fi un „lacheu român docil" care „se pleca" dinaintea lui Hitler este cu siguranţă incorectă. Johan Fabricius, *Een wereld în beroering,* Editura Leopold, 1956, p. 67.

Capitolul 1 – *România şi Germania nazistă din perspectiva geopoliticii celui de-Al Treilea Reich*

1 Albrecht Penck, „Politisch-Geographische Lehren des Krieges",în *Meereskunde, Sammlung volkstümlicher Vorträge,* caietul 106, Ernst Siegfried Mittler und Sohn, Berlin, 1915, p. 9; Perry Pierik, *Karl Haushofer en het nationaal-socialisme. Tijd, werk en invloed,* Editura Aspekt, Soesterberg, 2006, introducere.
2 Richard Hennig, Leo Körholz., Einführungen în die Geopolitik. B.G.Teubner Verlag, Leipzig, 1935 p. 89.
3 *Ibid.,* p. 90.
4 Bernd Martin, *Weltmacht oder Niedergang? Deutsche Grossmachtpolitik im 20Jahrhundert,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1989, pp. 17-19.
5 Jan Romein, *Machten van deze tijd,* Wereldbibliotheek,

Amsterdam/Antwerpen, 1950, pp. 117-128.

6 Karl Haushofer, *Weltpolitik von Heute,* Verlag und Vertriebsgesellschaft, Berlin, 1934, p. 34.

7 Erich Obst, „Das Raumschicksal des Russischen Volkes”, în *Bausteine zur Geopolitik* p. 207.

8 Albrecht Penck, „Politisch-Geographische Lehren des Krieges”, în *Meereskunde, Sammlung volkstümlicher Vorträge,* caietul 106, Ernst Siegfriend Mittler und Sohn, Berlin, 1915, p. 9.

9 Artur Phleps, *Mémoire über die Wahrung Deutscher Belange în Rumänien am 2. Dezember 1940* înhttps://www.academia.edu/31300674/Biobibliografisches_Handbuch_deutscher_Volk sgruppen_S%C3%BCdosteuropa_P.

10 Rolf-Dieter Müller, *Hitlers Ostkrieg und die Deutsche Siedlungspolitik,* Fischerverlag, Frankfurt am Main, 1991, pp. 83-96. Pentru situaţia germanilor din străinătate, numiţi în limba germană *Auslanddeutschen* de-a lungul secolelor, vezi Klaus J. Bade, Jochem Oltmer, „Zwischen Aus- und Einwanderungsland. Deutschland und die Migration seit der 17Jahrhundert”, în *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft* Jg. 28 2-4/2003, p. 816.

11 Eric C. Steinhart, *The Holocaust and the Germanization of Ukraine,* Cambridge University Press, Washington, 2015, pp. 138,177.

12 Discursul lui Himmler a fost publicat în Rolf-Dieter Müller, *Hitlers Ostkrieg,* p. 139, discurs prin care acesta a fost întru totul de acord cu discursul lui Hitler din 2 octombrie 1939, în care acesta susţinea deja că 750 000 de germani din România, 600 000 din Iugoslavia şi 480 000 din Ungaria trebuiau „puşi la adăpost”

13 Dieter Pohl, *Die Herrschaft der Wehrmacht. Deutsche Militärbesatzung und die einheimische Bevölkerung în der Sowjetunion 1941-1944,* R. Oldenbourg Verlag

2009, München, pp. 146,147.

14 Politica germană cu privire la etnicii germani a fost una destul de complicată. La bază a stat partidul versus SS. Iniţial, în avantaj a fost partidul, datorită *Volksdeutscher Rat* (Consiliul etnic german), al cărui lider era Karl Haushofer. Acest consiliu s-a transformat mai târziu în aşa-numitul Bureau Kursel, numit după Otto von Kursel, care a trebuit să cedeze locul pentru *VoMi,* Centrul de coordonare pentru etnicii germani, condus de Werner Lorenz.

Adjunctul lui Hitler, Rudolf Hess, a restabilit ulterior în mod formal autoritatea partidului, însă *VoMi,* condus de Himmler, a rămas forţa motrice. Pentru mai multe informaţii despre *VoMi* şi relaţiile de putere, vezi Perry Pierik, *Karl Haushofer,* pp. 75-80; pentru relocarea germanilor etnici, vezi *Bundesministerium für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte, Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa III, das Schicksal der Deutschen în Rumänien,* Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1984, pp. 41-47/ http://www.geocities.ws/ rausschmiss/S.pdf; Valdis O. Lumans, *Himmlers Auxiliaries. The Volksdeutsche Mittelstelle and the German National Minorities of Europe, 1933-1945,* The University of North Carolina Press, Chapel Hill/Londra, 1993, p. 228.

15 Antoine Zischka, *De geheime oorlog om petroleum,* Erven J. Bijleveld, Utrecht, p. 175.

16 Hans-Ulrich Seidt, *Berlin, Kabul, Moskou. Oskar Ritter von Niedermayer und Deutschlands geopolitik,* Universitas, München, 2002, pp. 222, 223.

17 Dietrich Eichholtz, *War for Oil. The Nazi Quest for an*

Oil Empire, Potomac Books, Washington D.C., 2006, pp. 24, 25.

18 *Ibid.,* p. 87.

19 Perry Pierik, *Karl Haushofer,* p. 97.

20 în *Weltpolitik von Heute,* Haushofer a numit-o şi „dorinţa de cucerire a spaţiului", p. 35 (n. a.).

21 Karl Haushofer, *op.cit.,* p. 112.

22 *Ibid.,* p. 36.

23 Adina Babeş, Alexandru Florian, *The Beginning of the War în the east and Hastening the Approaches against the Jewish Population,* Editura Academiei, 2020, s. L, p. 98.

24 Nicholas M. Nagy-Talavera, *The Green Shirts and Others. A History of Fascism în Hungary and Romania,* Centrul pentru Studii despre România, laşi/Oxford/Portland, 2001, pp. 393, 394.

25 Karl Haushofer, *op.cit,* p. 43.

26 Termenul de *Raumschicksal* (Spaţiu predestinat) a fost introdus de Erich Obst în Karl Haushofer, Erich Obst, Hermann Lautensach şi Otto Maull, *Bausteine zur Geopolitik,* Kurt Vowinckel Verlag, Berlin, 1928, p. 201.

27 „Politica spaţiului a germinat în sânge", spunea Haushofer în *Weltpolitik von Heute,* p. 35.

28 Karl Haushofer, *op.cit.,* pp. 34, 35; Hennig, Körholz, p. 110.

29 Erich Obst, *op.cit.,* p. 201 ev.

Capitolul 2 — *De la regele Carol al II-lea la generalul Antonescu*

1 Gerhard Hirschfeld, Gerd Krumeich, Irina Renz, *Enzyklopädie Erste Weltkrieg,* Ferdinand Schöningh,

Paderborn, München, 2003 pp. 395,396; Stephen Pope, Elizabeth-Anne, Wheal, *The Macmillan Dictionary of the First World War,* Macmillan, Londra, 1995, pp. 88, 89.

2 Georges Castellan, *Geschiedenis van Roemenie,* Voltaire, s-Her- togenbosch, 2001, p. 63.

3 *Loc.cit.*

4 Karl Tschuppik, *Ludendorff, die Tragödie des Fachmanns,* Raport Hans Epstein, Viena, Leipzig, 1931, p. 95.

5 Perry Pierik, *Erich Ludendorff, biografie,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2017, p. 161.

6 Harald Roth, *Kleine Geschichte Siebenbürgens,* Böhlau Verlag, Köln/Wien, 1996, prefaţă; Andras Ronai, *Atlas of Central Europe,* Society of St. Steven-Püski Publishing House, Budapesta, ediţie facsimil, exemplar numerotat 0133, 1993.

7 Jean Nouzille, *Transsylvania. An Area of Contacts and Conflicts,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996, pp. 209-211.

8 Perry Pierik, *Erich Ludendorff,* pp. 164-166.

9 Erwin Rommel, *Infanterie greift an,* Voggenreiter Verlag, Potsdam, 1942, p.131.

10 Perry Pierik, *Erich Ludendorff,* p. 167.

Locxit.

T. *Schwarzmi^er,ZwischenKaiserundFührer. Generalfeldmarschall August von Mackensen. Eine politische Biographie,* Ferdinand Schönigh Verlag, Paderborn, München, 1995, p. 136.

Dokumente und dienstlicher Schriftverkehr des psychologischen Laboratoriums beim Reichskriegsministerium, Corespondenţă internă (05.03.1937) despre von Falkenhayn, care în urma cam-

paniei împotriva României a fost catalogat drept „deosebit de înzestrat”. GDIR, Bestand 500, Findbuch 124632, Akte 6.

M. van der Staal, *Op leven en dood. Geschiedenis van de grote oorlog,* Libertas, 1920, p. 71.

Gerhard Hirschfeld, Gerd Krumeich, Irina Renz., pp. 395, 396; Stephen Pope, Elizabeth-Anne Wheal., pp. 88, 89.

Irina Livezeanu, *Cultural Politics în greater Romania,* Cornell University Press, Ithaca, Londra, 1995, p. 98.

A.G.M. Abbing, *Het drama Trianon, iets uit de geschiedenis van Hongarije voor onder en na den Wereldoorlog,* Jacob van Campen, Amsterdam, 1931, p. 69.

Ungaria a mai pierdut teritorii şi în detrimentul altor ţări vecine, cum a fost cazul regiunilor Burgenland şi Voivodina. Dennis Deletant, *Hitlers Forgotten Ally. Ion Antonescu and the Regime Romania 1940-1944,* Palgrave MacMillan, Chippenham, 2006, pp. 8,9.

Dennis Deletant, *op.cit.,* p. 14; R.Craig Nation, *Black Earth, Red Star, A History of Soviet Security Policy, 1917-1991,* Cornell University Press, Ithaca, Londra, 1992, p. 97.

Elie Wiesel, Tura Friling, Radu Ioanid (ed.), *Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului. Raport final,* Polirom, Iaşi, 2004, p. 75; Wilhelmus Petrus van Meurs, *The Bessarabian Question în Communist Historiography.* Utrecht, 1993 (nepublicat) pp. 66, 67.

Wilhelmus Petrus van Meurs, *The Bessarabie Question în Communist Historiograf y.* Utrecht, 1993 (nepublicat) p. 59.

22 Pentru Kun, vezi Ivo van de Wijdeven, *De spoken van Visegrad. De onbekende geschiedenis van Polen, Hongarije, Tsjechie en Slowakije,* Spectrum, Utrecht, 2018, pp. 135-143.

23 Wilhelmus Petrus van Meurs, *op.cit.,* pp. 60,61.

24 *Ibid.,* pp. 62,63.

25 Z.R. Dittrich, A.P. van Goudoever, *Onafhankelijkheid als wens- droom. De buitenlandse politiek van Roemenie,* Nederlands Instituut voorvredesvraagstukken, NIVV-reeks nr. 25, Staatsuitgeverij, s-Gravenhage, 1980, pp. 86-88; Van Meurs, *op.cit.,* pp. 70,71.

26 Elie Wiesel, *op.cit.,* pp. 79, 80.

27 *Ibid.,* p. 76.

28 Costel Coroban, *Playboy King? The Political Thought of Carol II of Romania between Idealism and Realism Before World War II, InRevista Istorică, tom XXIII,* nr. 3-4, 2012; Michel Sturdza, *The Suicide of Europe,* pp. 233,234. Se pare că numele Lupescu a fost inspirat de numele său de familie real, Wolff. în anii în care a locuit la Paris şi-a spus din nou Magda, posibil şi pentru că la acea vreme, numele său, Magda, era echivalentul cuvântului „prostituată" în România.

29 Valentin Săndulescu, *Fascism and its Quest fort the 'New Man: the Case of the Romanian Legionary Movement,* în *Studia Hebraica,* Vol. 4 (2004).

30 Marius Turda, *New Perspectives on Romanian Fascism: Themes and Options* în *Totalitarian Movements and Political Religions,* 6: 1 2007; Valentin Săndulescu, *Fascism and its Quest for the 'New Man": The Case of the Romanian Legionary Movement,* în *Studia Hebraica,* Vol. 4. Pentru evoluţia

mişcării *völkisch* (a grupului etnic) şi a ariosofiei, vezi, printre altele: George L. Mosse, *The Crisis of German Ideology.* Schicken Books, New York, 1964; Arthur Herman, *Prophetes des Niedergangs. Der Endzeitmythos im westlichen Denken,* Propyläen Verlag, Hamburg, 1998; Michael Prinz, Rainer Ziteimann (ed.), *Nationalsozialismus und Modernisierung,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1991; Manfred Kappeler, *Der schreckliche Traum vom vollkommenen Menschen. Rassenhygiene und Eugenik în der Sozialen Arbeit,* Schüren, Marburg, 2000; Uwe-K. Ketelsen, *Völkisch-Nationale und Nationalsozialistische Literatur în Deutschland 1890-1845,* Metzler, Stuttgart, 1956; Nicholas Goodrich-Clarke, *The Occult Roots of Nazism. Secret Aryan Cults and their Influence on Nazi Ideology,* New York University Press, New York, 1992; Perry Pierik, *De geopolitiek van het Derde Rijk,* capitolul 3 *Reich und Romantik* în Perry Pierik, *Karl Haushofer en het nationaal-socialisme.*

31 Z.R. Dittrich, *op.cit.,* pp. 86,87.

32 Acest tip de învinuiri erau comune în acele timpuri, vezi Johannes Rogalla von Bieberstein, „Die These von der Verschwörung 1776-1945. Philosophen, Freimaurer, Juden, liberale und Sozialisten als Verschwörer gegen die Sozialordnung" în *Europäische Hochschulschriften* Vol. 63, Peter Lang, Frankfurt am Main/ Berna/Las Vegas, 1978.

33 Nu este clar cine a fost autorul unei ample scrisori pe această temă din data de 27 ianuarie 1941. în Klaus Popa, *Voor 70 Jaren,* 1941, s. *I., s.* a., pp. 11-17. După acest episod, ambasada germană s-a bizuit mai mult pe

nou-numitul dr. Hermann Neubacher.

34 Raul Cârstocea, *Native Fascist, Transnational Anti-Semites. The International Activity of Legionary Leader Ion I. Moţa* în Academia.edu.

35 **South-Eastern Europe. A Political and Economic Survey,* The Royal Institute for International Affairs, Londra, 1939, p. 71.

36 Scrisoare din Berlin datată la 01.02.1941 din partea lui Andreas Rühring către *SS-Obergruppenführer* Lorenz BAB NS 19/3517, publicată în *Vor 70 Jahren 1941,* pp. 24-26. Şi Klaus Schickert de la Dt. Nachrichten Büro (DNB) i-a luat apărarea lui Sima. Schickert, originar din oraşul Königsberg, era un fost student al cunoscutului profesor Karl Alexander von Müller din München, iar disertaţia sa s-a numit „Die Judenfrage în Ungarn" [„Problema evreiască în Ungaria']. De asemenea, acesta a fost afiliat al Liceului NSDAP. Atât Fabricius, cât şi von Killinger i-au tăiat din avânt.

37 Cristian Alexandru Groza, „The fascist Phenomenon. National Legionary State between Laws, Journals, Memoirs, and the Jewish Repression between 2-23 January 1941", în *Journal of Education Culture and Society No* 1,2014, p. 69; Dennis Deletant, p. 64.

38 Groza vorbeşte despre „libertate deplină" în cazul lui Antonescu, p. 71, dar Deletant subliniază că în acest sens nu există niciun indiciu şi că mai degrabă ar fi fost vorba despre o politică permi- sivă, p. 64.

39 Dennis Deletant, *op.cit.,* pp. 64-65 *

40 *Ibid.,* p. 66.

41 http://www.generals.dk/general/%C5%9Eteflea/Ilie/Romania. html.

42 Nicholas Nagy-Talavera, „Reminiscences of lorgas Murderer: Traian Boeru", în Kurt W. Treptow (ed.), *Romanian Civilization Studies Vol. XIII.* 1996; Osemintele lui Codreanu deshumate, în *Nieuwsblad van het Noorden,* 19.11.1940; *Romanian-German Relations Before and during the Holocaust,* zp. zj. https://www.yadvashem.org/yv/pdf-drupal/en/report/english/L2_ Romanian_German_Relations_before_and_during_the_Holocaustpdf. Pentru punctul de vedere al Gărzii de Fier cu privire la evenimente (aceştia au considerat că a fost vorba despre un puci), vezi Michel Sturdza, *The Suicide of Europe,* Western Islands Publishers, Massachusetts, 1965, capitolul 27, p. 211 e.v.

43 Dennis Deletant, *op.cit.,* p. 53; Radu loanid, *The Holocaust în Romania. The Destruction of Jews and Gypsies under the Antonescu regime 1940-1944,* Ivan R. Dee, Chicago, 2000, p. 45; Christopher Kshyk, „The Holocaust în Romania: The Extermination and Protection of the Jews under Antonescu s Regime", *Student Pulse* Vol. 6, nr. 12, p. 2.

44 Mai multe despre atmosfera din cadrul DHM, vezi *Der Si hhki alweg der 13. Panzer-Division 1939-1945,* capitolul 2, Pocl/un Pallas Verlag, Friedberg, 1986.

Capitolul 3 – *Petrolul de la Ploieşti*

1 Joachim Drews susţinea că „abia dacă a existat o dezvoltare industrială proprie", în Joachim Drews, „Vom Soja-Anbau zum «Wohlthat»-Vertrag. Der ökonomische Anschluss Rumäniens an das Deutsche Reich", dinBesatzung und Bündnis, Deutsche Herrschaftsstrategien în Ost- und Südost-Europa în: *Beiträge zur Nationalsozialistischen Gesundheits- und Sozialpolitik Band 12,* Verlag der Buchläden. Oldenburg, 1995, p. 68.

2 *Übersicht der Heeresstärken der Staaten im Ost- und Südost Raum,* în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 50; Übersicht der Wehrwirtsschaft Rumäniens Stand Anfang 1940, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 51; OKW Az 3/WiRüAmt/W III, Vergleich die rumänische Eisenbahn mit den Eisenbahnen Jugoslawien, Ungarn und Deutschland, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12459, Akte 2.

3 Joachim Drews, *op. cit.,* p. 74; Helmuth Wohltat, *Der neue Deutsch-Rumänische Wirtschaftsvertrag* pp. 560-563, în Perry Pierik (ed.), *Der Vierjahresplan, ZeitschriftfürNationalsozialistische Wirtschaftspolitik 1939,* Soesterberg, 2020.

4 Avraham Barkai, *Das Wirtschaftssystem des Nationalsozialismus. Ideology, Theorie, Politiek 1933-1945,* Frankfurt am Main, 1998, p. 127; Joseph L. Wieczynski., *The Modern Encyclopedia ofRussian and Soviet History band 25* z.p., 1981, pp. 214-219.

5 Perry Pierik, *Hongarije 1944-1945, de vergeten tragedie;* Krisztian Ungvary, *Die Schlacht um Budapest 1944/45. Stalingrad an der Donau,* Herbig Verlag, München, 2001; Endre B. Gastony, *Hungary and Geopolitics. The Second World War and the Holocaust 19381945,* editura Aspekt, Soesterberg, 2019.

L.M. Taubinger, *Die Entwicklung der ungarischen Erdölindustrie* în *Wirtschaftsdienst 36* (1956) p. 282; Perry Pierik, *Hongarije 1944-1945, de vergeten tragedie;* Manfried Rauchensteiner, *Der Krieg în Österreich,* Bundesverlag, Viena, 1984, p. 199; Hans Marsalek, *Die Geschichte des Konzentrationslagers Mauthausen,* Viena, 1980, p.109; Joel Hayward, „Too Little, Too Late. An Analysis of Hitlers Failure în August 1942 to Damage Soviet Oil Production", în *The Journal of Military History 64,* iulie 2000. Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die Deutsch-Rumänischen Beziehungen 1938-1944,* Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1954, p. 250.

Jonathan Morales, *Oil and World war II on the Eastern Front,* 2012, p. 9,

Das Ölproblem: Erdölförderung und Erdölausfuhr în Rumänien, Sicherstellung der Bedürfnisse der Wehrmacht mit den Erdölprodukten în den Jahren 1942-1943. în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 145; OKW Erdölausfuhr Rumäniens nach mengen und Ländern (Vergleich der Jahre 1939-1938) în Übersicht der Wehrwirtsschaft Rumäniens stand Anfang 1940, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 51.

Hermann Neubacher, *Sonderauftrag Südost 1940-45. Bericht eines fliegenden Diplomaten,* Musterschmidt Verlag, Göttingen/ Berlin/Frankfurt, 1958, pp. 38-42.

Oberkommando der Wehrmacht, zu: Die Wehrwirtschafts Rumänien nach dem Stand von Anfang 1940: V: B. Erdölwirtschaft în: *Übersicht der Heeresstärken der Staaten im Ost- und Südost Raum,* în: GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 50. Daniel Dumitran, Valer Moga (ed.), Papers of the international

Conference held în April 15 – 27th 2013, pp. 352, 353.
Hermann Neubacher, *op.cit.,* p. 43.
Ibid., p. 44.
Ibid., pp. 44,45.
Ibid., p. 46.

17 Jonathan Morales, *op.cit.,* p. 9.

18 Perry Pierik, *Stalingrad,* p. 57.

19 *Pressestelle vertrauliche Mitteilungen, WochenberichtSüdosteuropa,* GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 198.

20 *Das Problem der Öl- und Gasleitungen* GDIR, Bestand 500, Findbuch 12451 – Oberkommando des Heeres (OKH) Akte 397; Übersicht der Wehrwirtsschaft Rumäniens stand Anfang 1940, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 51.

21 *Deutsche Wehrmission în Rumänien,* W-befehl nr. 5, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 63.

22 *Oberkommando der Wehrmacht, 26.03.1941* Betr.: *'Barbarossa** Befehl für die Verteidigung des rumänischen Erdölgebietes, în: *Anweisungen, Anordnungen und andere operative Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht,* în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 82; Richard L. Dinaor, „The German Military Mission to Romania, 1940-1941", în *IFQ issue 69* 2nd Quarter, 2013.

23 *Bericht der Heeresstärken der Staaten im Ost- und Südost Raum,* în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 50 şi Akte 51.

Capitolul 4 – *Holocaustul românesc*

1 https://www.newyorker.com/magazine/1996/04/22/ blaming-the- germans. Dennis Deletant facea referire la

o „politică suverană” în recenzia cărţii lui Jean Ancei, *The History of the Holocaust în Romania,* volum editat de Leon Volovici şi Miriam Caloianu, în *Holocaust and Genocide Studies* II, p. 503.

2 O descriere interesantă despre atmosfera care se crease cu privire la poziţia evreilor în România şi la noile teritorii dobândite după 1919 poate fi citită la prof. dr. L.H. Grondijs, *Tussen twee werelden. Studien over de bewoners van Oost-Europa,* Elsevier, 1944, capitolul *Het twee stroomenland tussen Proet en Dnjestr,* pp. 160-165.

Octavian Ţîcu, „The Molotov Ribbentrop Pact and the Emergence of the «Moldovan» Nation: Reflections after 70 Years”, în *Almanack of Policy Studies* (Politikos mokslij almanachas), ediţia: 7/2010, pp 9-10; Marina Farima, „Moldovianism vs. Romanianism, the Dichotomy of Ethnic Identity. How Moldovia fails at Nation Building”, în *Case Study Nation Building în Post Communist Societies,* Narva College, University of Tartu, Narva, 21.05.2018. Petru Negură, „From a «Liberation» to Another. The Bessarabien Writers during the First Year of Soviet Power (1940-1941). Integration Strategies and Forms of Exclusion”, în *Euxeinos 14,* 2014; Igor Caşu, „Moldova under the Soviet Communist Regime”, în Vladimir Tismăneanu şi Bogdan C. lacob (ed.), *Remembrance, History and Justice: Coming to Terms with traumatic Pasts în Democratic Societies, Central European University Press,* Budapesta/New York, 2015, p. 350.

Elie Wiesel, *op.cit.,* pp. 85-86.

Ibid., p. 114; Atrocitatea petrecută în abator a ajuns în presa din Olanda prin procesul lui Eichmann, vezi „Het

proces-Eich- mann, de Jodenvervolging în Roemenié. Weer een reeks documenten", în *Nieuwe Tilburgsche Courant,* 24.05.1961.

Carp, p. 139.

Elie Wiesel, *op.cit.,* p. 127.,

Carp, pp. 140,141; Propaganda de război s-a adresat şi temelor creştin-ortodoxe, salvării Europei de bolşevismul fără de Dumnezeu. Se vorbea despre un „război sfânt". Vezi Mioara Anton, „Kriegspropaganda în Rumänien. Die Ostfront, June 1941 – August 1944", Academia.edu.

Ibid., p. 141.

Loc. cit.

Ibid., p. 144-146.

Ibid., p. 142.

https://www.yadvashem.org/education/educational-materials/ lesson-plans/iasi-pogrom.html

Elie Wiesel, pp. 120-125.

Simon Geissbühler, *Bloody July. Romania and the Holocaust în Summer 1941,* Yad Vashem, Ierusalim, 29.10.2015.

Diana Dumitru, „How Bessaranbiens were perceived by the Romanian Civilian-Military Administration în 1941", *Euxeinos* 15/16(2014).

Christian Ingrao, *Hitlers Elite. Die Wegbereiter des nationalsozialistischen massenmords,* Propylän Verlag, Berlin, 2012, pp. 62, 87, 299; Perry Pierik, *Krim, Bestorming, belegering verovering, bezetting en moord, 1941-1942,* Editura Aspekt, Soesterberg, 2014, pp. 125-139. Pentru judecarea lui Ohlendorf la procesul de la Nürnberg, vezi http://www.worldcourts.com/imt/eng/decisi-

onsZ1948.04.09_United_States_v_Ohlendorf.pdf

Steinhart, *op.cit.,* p. 156; Radu Ioanid, *op. cit.* p. 188.

Simon Geissbühler, „«He spoke Yiddish like a Jew»: Neighbors Contribution tot the Mass Killing of Jews în Northern Bukovina and Bessarabia, July 1941", în *Holocaust and Genocide Studies 28,*nr. 3 (Iarna 2014) pp. 430-431; Steinhart, *op.cit.,* p. 156. Carp, p. 142-144.

Dalia Ofer, „The Ghettos în Transnistrien and Ghettos under German Occupation în Eastern Europe. A Comparative Approach", în *Beiträge zur Geschichte des NS 25,* Wallstein Verlag, Göttingen, 2009 p. 32; Svetlana Suveică, From Heroisation to Competing Victimhoods. History Writing on the Second World War în Moldova, în *Südosteuropa 65* (2017), nr. 2, p. 388; Radu Ioanid, *op.cit.,* p. 188.

Dalia Ofer, *op. cit.,* p. 36.

Ibid., p. 33.

Ibid., pp. 37, 38.

Altreich, după cum o numeau germanii, sau *Binnenrumänien,* după cum o numea Kriszta Zach, vezi Wolfgang Benz, p. 383. *Ibid.,* p. 38.

28 Hans Schuster, *Die Judenfrage în Rumänien,* Felix Meiner Verlag, Leipzig, pp. 167-179.

29 Benz, *op. cit.,* p. 383.

30 John A.S. Grenville, *Neglected Holocaust Victims* în Michael

Berenbaum, Abraham J. Peck (ed.), *The Holocaust and History. The Known, the Unknown, the Disputed and the Reexamined,* Indiana University Press, Bloomington/Indianapolis, 1998, capitolul 22. ,

Capitolul 5 – *Operaţiunea Barbarossa*

1 Peter Gosztony, *Hitlers fremde Heere. Das Schicksal der nichtdeutschen Armeen în Ostfeldzug,* Econ-Verlag, Düsseldorf/ Wien, 1976, pp. 76-77; Rebecca Ann Haynes, „«A New Greater Romania?» Romanian Claims to the Serbian Banat în 1941",în *Central Europe,* Vol. 3, November 2005; Zusammenstellung der Grenzzwischenfälle an der rumänisch-ungarischen Grenze. Ungarische Einflüge im Rumänischen Luftraum (vom 22. Juni 1942 bis 22 August 1943, în GDIR, Bestand 500, Akte 111).

2 *Ibid.,* pp. 69-73. -

3 *Ibid.,* p. 74.

4 *Ibid.,* p. 109.

5 Deutsche Heeresmission în Rumänien, 12.06.1941, *Memorandum nr. 2* în GDIR, Akte 89.

6 *Ibid.,* 10.06.1941, *Meldungen für Sicherung und Verteidigung der Grenzen Rumäniens gegen Russland* în GDIR, Akte 89.

7 *Ibid.,* p. 143.

8 *Ibid.,* p. 150. ,

9 *Ibid.,p.* 151-152.

10 Wirtschaftsinstitut für Russland und die Oststaaten E.V. Königsberg (ed.), Die Ukraine und die angrenzenden Gebiete. Wirtschaftgeographische Übersicht (Nur für Dienstgebrauch), Ost Europa Verlag, Berlin, 1941, pp. 83-88.

EHRI Online Course în Holocaust Studies. AMR, Armata 4/870 Copy art USHMM archivs, RRG-25.003 reel 12 *The Holocaust în Ukraine.*

lulia Padeanu, *The Holocaust în Romania. Uncovering*

a dark Chapter, pp. 26-28.
Deutsche Heeresmission în Rumänien, 21.10.1941: Allgemeine Weisung nr. 6 für die D. V.K. der Rumänischen Besatzungsarmee. GDIR, Akte 108.
Deutsche Heeresmission în Rumänien, 23.10.1941, An den Kgl. Rumänischen Genertalstab z.Hden.d.Herrn general Palangeanu, GDIR, Akte 108.
Ereignismeldung 52, 14.08.194L
Pentru istoria Diviziei 170 Infanterie, vezi Samuel W. Mitcham, *Hitlers Legions. German Army Order of Battle World War II,* p. 144.
Ereignismeldung 38, 30.07.1941.
Ibid. 37, 29.07.1941.
în ceea ce priveşte jafurile, vezi, printre altele, Ereignismeldung 19,25 şi 39 din 11.07.1941,17.07.1941 şi 31.07.1941.
Armeeoberkommando (OKH), 10.10.1941 Abschrift von Abschrift betr: Verhalten der Truppe im Ostraum, în GDIR, Akte 393.
Johannes Härter, *Hitlers Heerführer,* München, p. 383.
Samuel W. Mitcham, *Hitlers Legions. German Army Order of Battle World War II,* pp. 118, 119. Pentru eliberarea unităţilor germane de către trupele române, vezi *Deutsche Heeresmission în Rumänien,* 25.01.1942, An den Königliche Rumänischen Grossen Generlastab z. Hd.d. Herrn General Tataranu, în GDIR, Akte 108.
OKH *Betr: Zusammenarbeit mit den Truppen verbündeter Staaten und fremdländischen Freiwlilligenverbänden,* 15.01.1942 înT312/ RI 58. Von Stauffenberg avea să se specializeze mai târziu pe *Osttruppen* („trupele din est”), locuitorii Uniunii

Sovietice care au colaborat cu Germania nazistă. După spusele lui Nikolaus von Uxkuelll-Gyllenband (un membru al familiei unui comandant al legiunii azere), acesta îi considera „precum copilaşii lui". Perry Pierik, *Neu Turkestan aan het front. Islamitische Soldaten uit de Kaukasus en de Balkan în dienst van de Waffen-SS,* Editura Aspekt, Soesterberg, 2019, p. 76.

24 Zusammenstellung der umgespurten Strecken, NAAR T78/ R117.

25 Anlage 1 zu Tagesbefehl nr. 45, Soldaten der Ostfront, în T311/ R264.

Capitolul 6 – *Atacul asupra Crimeii*

1 Perry Pierik, *Krim.*

2 Tagesmeldung vom 15.11.1941 în T311/R257.

3 Zwischenmeldung vom 16.11.1941 în T311/R257.

4 1 .rum. Gebjgr. Rgt. Sonderbefehl nr. 111. Der Angriff für den 26 November 1941 în T311/R1051/KTB 72ste I.D.

5 Tagesbefehl nr. 109 für den 25.11.1941 T315/R1051/KTB Divizia 72 Infanterie.

6 Tagesmeldung 18.11.1941 în T311/R257.

7 Perry Pierik, *Krim.*

8 Pentru un rezumat succint al bătăliei pentru Crimeea, vezi Perry Pierik, *Krim, bestorming, belegering, verovering, bezetting en moord,* 1941-1942, Editura Aspekt, Soesterberg, 2014.

9 Peter Gosztony, *op. cit.,* pp. 291, 292.

10 Percy E. Schramm (ed.), *Kriegstagebuch des Oberkommando der Wehrmacht* 1942 Teilband II d.d. 29 şi 30.08.1942.

11 Stephen Walsh, *Stalingrad 1942-1943, the Infernal Cauldron.*

12 Opmerking Warlimont t.a.v. KTB OKW 02.09.1942.

13 MS#D-101 (OSS) *Crossing of the Kerch Straits by the 46th infan- tery division from the Crimea to the Taman Peninsula on 1 and 2 September 1942,* în www.maparchive.ru.

14 Observaţia lui Warlimont cu privire la KTB OKW, 02,09.19*1?.

15 Vortragsbericht der Deutschen Heeresmission în Rumänien an Oberkommando des Heeres und an Oberkomamndo der Heeresgruppe A, über Gliederung, Zustand und Führung der rumänischen Verbände der 1.Welle mit den Gliederungsskizzen vom Juli 1942, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 136.

16 GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 136, 30.08.1942.

17 *Loc. cit.*

18 *Loc. cit..*

19 *Loc. cit.*

20 *Loc. cit.*

21 „Lebensraum Europas gewaltig erweitert", 02.09.1942 în Panzerfaust-Nachrichtenblatt einer Panzerarmee nr. 161.

22 Oberkommando des Heeres, 03.09.1942, Betr. 'Stab Don T78/ R649.

Capitolul 7 – *Stalingrad – Punct de cotitură*

1 24. Panzer-Division, 03.10.1942, Betrf. Kampfstärkenmeldung T315/R804.

2 Anlage zu 24. Pz. Div. Abt. la, Einsatzbereite Panzer

(Stand 22.10.1944), T315/R804.

3 Deutsche Heeresmission în Rumänien an den Chef des Königlich Rumänischen Grossen Generalstabes Herrn General Şteflea, 02.10.1942, operatives Memorandum nr. 4, GDIR, Akte 77.

4 Pentru o privire de ansamblu în ceea ce priveşte mişcarea trupelor la Stalingrad, vezi Robert Kirchubel, *Atlas of the Eastern Front 1941-1945,* Osprey, Oxford, 2016, p. 127.

5 Peter Gosztony, *op.cit.,* pp. 305, 306.

6 /bid., p. 306.

7 *Loc. cit.*

8 *Ibid.,* pp. 309, 310.

Ibid., p. 312.

Telexbericht An OKDO D.H.Gr.DDon, 06.12.1942, T311/R268. Frido von Senger und Etterlin, *Krieg în Europa,* Köln/Berlin: Kiepenheuer & Witsch 1960, p. 73.

https://de.wikipedia.org/wiki/Armata_a_4-a_Rom%C3%A2n% C4%83.

Perry Pierik, Peter Steeman, *Stalingrad, de slag en de luchtbrug naar de dood,* Editura Aspekt, Soesterberg, 2014, pp. 97-99. *Ibid.,* p. 104.

Bullitin artikel/ W.I. Tschuikow, (ed.), *Stalingrad Lehren der Geschichte,* Rüderberg Verlag, Frankfurt am Main, 1976, pp. 186; Horst Scheibert, *Ensatzversuch Stalingrad. Dokumentation einer Panzerschlacht 1942,* Kurt Vowinckel Verlag, Neckargemünd, 1956, p. 122.

Pentru date cu privire la desfăşurarea celor mai importante evenimente, vezi *Gliederung des*

Ostfeldzuges (01.10.1942-02.02.1943) 27.05.1943, GDIR, Akte 68.

Chef der Deutschen Heeresmission în Rumänien, Aktennotiz 28.12.1942, GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 77.

Şase scrisori din partea lui von Manstein adresate comandantului Grupului de armate Don, generalului plenipotenţiar român al înaltului Comandament al Armatei 3, şefului Marelui Stat-Major român al cartierului general, domnul general Şteflea, şi comandantului suprem al Armatei 3 române, general-colonel Dumitrescu, d.d. 31.12.1942, T311/R270.

Loc. cit.

Sterktemelding Armeegruppe Hollidt, 02.01.1943, T311/R270.

GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 144, *Angaben über die Verluste der 3. und 4. Rumänischen armeen Am Don und bei Stalingrad.*

9.Inf.-Division, betrf.: Beweglichtkeit der Grosswaffen der 3.rum. Geb.Div. dd 19.03.1943 RH-24/44/140.

23 *1.Generalstabsoffizier der 9.1nf.-Division,* d.d. 2M.0J IV41, În Ml I 24-44/139.

Capitolul 8 – *Retragerea din capul de pod Kuban*

1 *Deutschen Nachrichtenbüros (DNB),* nr. 38, Eigendienst. 07.02.1943, Blatt 71, Bestand 500, Findbuch 12463, Akte 71.

2 Böhme, Polizei-Attache bei der Deutschen Gesandschaft în Bukarest nimmt zur 'Dienststellung des polizei-Attache în Bukarest' Stellung, d.d. 07.01.1943; Der Polizei-Attache bei der Deutschen Gesandschaft în Bukarest, Böhme, äussert sich über den gesandten Freiherrn von Killinger, d.d. 07.01.1943/Der Polizei-Attache bei der Deutschen Gesandschaft în Bukarest, Böhme, protokolliert seine 'Besprechungen bei Unterstaatssekretär Luther' am 08.01.1943,10.30 Uhr în Klaus Popa, *Vor 70 jähren. Die NS-'Volksgruppenpolitik'în weiteren Archivdokumenten. Das Jahr 1943,s. I., s. a.,* pp. l-10. Pentru clubul Mittwochgesellschaft, vezi Pierik, *Erich Ludendorff pp.* 183,184.

3 *Ibid.,* p. 65.

4 *Der Chef des Generalstabes der Heeresgruppe Süd an den Chef des Königlichen Rumänischen Grossen Generalstabes Herrn General Jacobici,* den 23.12.1941 În: T311/ R295/ *Der Chef des Generalstabes der Heeresgruppe Süd an den Chef des Generalstabes des Heeres Generaloberst Halder,* den 21.12.1941 În: T 311/295.

5 Uwe Neumärker *et al., Wolfsschanze, Hitlers Machtzentrale im Zweiten Weltkrieg,* p. 91.

6 Silviu Miloiu, „When the West is far away. Romanian attempts to withdraw from World War II (1943-1944)".Opinii finlandeze în *The Romanian Journey for Baltic and Nordic Studies,* Vol. 6, ediţia 2 (2014), pp. 183-205.

7 Diferite scrisori pe această temă pot fi găsite în T78/R141. Una dintre persoanele germane de contact a fost un anume „Lübbert,

Delegierter fur die Türkei der Firma Lassen & Co AG. Hamburg- Berlin *Umnak Istanbul"* (scrisoare din data de 21.07.1943).

8 KTB OKW Band 6, pp. 1531-1533.

9 https://www.academia.edu/31300674/Bio-bibliografisches_ Handbuch_deutscher_Volksgruppen_S%C3%BCdosteu- ropa_P.

10 Valdis O. Lumans, pp. 227-229; Andreas Gilbert, *Waffen-SS, Hitlers Army at War,* Ingram Publishers Services US; George H. Stein, *The Waffen-SS. Hitlers Elite Guard,* Cornell University Press, New York 1984, pp. 168 e.v. Despre pierderea conceptului de voluntari, vezi Bernd Wegner, *Hitlers politische Soldaten: Die Waffen-SS 1933-1945,* Ferdinand Schöningh, Paderborn/ München, 1997, capitolul 17; despre colaborare şi înrolare în *Waffen-SS* vezi şi Hans Werner Neulen, *Euro-Faschismus und der Zweite Weltkrieg. Europa verratene Söhne,* Universitas, München, 1980, p.116 e.v.; Rolf-Dieter Müller, *An der Seite der Wehrmacht. Hitlers ausländische Helfer beim Kreuzzug gegen den Bolschewismus 1941-1945,* Ch.Links vertag, Berlin, 2007, p. 54, e.v.

11 *Aufstellung des Obergruppenführers-WSS Berger bezüglich die Musterung für die Waffen-SS în Rumänien, unterbreitet dem RFSS Himmler,* d.d. 30.07.1943, în Klaus Popa,Vor *70 Jahren 1945,* p. 49. Numărul etnicilor germani din România din cadrul *Waffen-SS* este redat destul de diferit. Valdis O. Lumans menţionează un total de 54 000 de români cu etnie germană în *Waffen-SS* spre finalul anului 1943. în orice caz, este cert că, după Stalingrad, avântul de a lupta în cadrul armatei române s-a diminuat şi că au

existau mai puţine obiecţii împotriva etnicilor germani care şi-au părăsit propriile linii pentru a servi în *Waffen-SS.* Lumans, *op. cit.,* pp. 230.

12 *Antwortschreiben des RFSS Himmler an SS-Obergruppenführer Berger betreffend Werbung für die Waffen-SS în Rumänien* d.d. 11.08.1943, în Klaus Popa, *Vor 70 Jahren 1945,* p. 52.

13 Perry Pierik, *Van Leningrad tot Berlijn, Nederlandse vrijwilli- gers în dienst van de Duitse Waffen-SS 1941-1945,* Soesterberg, 2006, p. 225. Mai ales în cazul şvabilor bănăţeni (care nu făceau parte din Brigada „Nederland") s-a ajuns la numeroase dezertări, vezi *Bundesministerium für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte* (ed.). *Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Mitteleuropa band III, das Schicksal der Deutschen în Rumänien,* Deutscher Taschenbuch Verlag, München, p. 57-e. Acest lucru se datorează parţial felului în care etnicii germani au fost trataţi, aceştia fiind consideraţi „inferiori" (în document se foloseşte cuvântul „animale") de către alţi membri ai SS-ului. Pregătirea lor militară (românească) ar fi fost, de asemenea, ridiculizată. Vezi *Monatsbericht Januari 1944 des Hauptamtes Volksdeutsche Mittelstelle* în Klaus Popa, *Vor 70 fahren 1945,* pp. 87-90. în luna septembrie 1944 au fost înfiinţate aşa-numitele batalioane secuieşti (în afara cadrului Waffen-SS). într-o scrisoare adresată OKH-ului (Guderian) de *Heeresgruppe Südukraine,* se pare că în această unitate au avut loc numeroase dezertări (se vorbea despre 700 de persoane). Brief Schäfer, Overst i.G. An: Chef des Stabes des Heeres An

Herrn Generaloberst Guderian, dd. 18.09.1944, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 53. Şi Friessner a făcut referire la numeroasele dezertări la data de 17.09.1944, *Ibid.*

14 Dr. Hans Otto Roth (1890-1953) Vortrag von. Dr. Phil. Florian Roth, Haus des Deutschen Ostens, München, 13. Mai 2009, Seite 1 Dr. Hans Otto Roth (1890-1953) – Betrachtungen seines Enkels über den bedeutendsten rumäniendeutschen Politiker des 20. Jahrhunderts Vortrag von Dr. Phil. Florian Roth bei der Kreisgruppe München der Landsmannschaft der Siebenbürger Sachsen im Haus des Deutschen Ostens, München, 13. Mai 2009 via: file:///D:/Downloads/ Hans-Otto_Roth_MS.pdf.

15 Traditionsgemeinschaft 50. Infanterie-Division» Die 50. Infanterie-Division 1939-1945, Augsburg: Eigenverlag von der Traditionsgemeinschaft 50. Infanterie-Division, 1965, p. 315.

16 Pentru evacuarea din martie, spre exemplu 1943, vezi *Unterlagen Ia Heeresgruppe* A, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12463, Akte 14. Voor 13de Pz.D. zie; *Generalkommando XXXXIX (geb.) A.K. An Auffrischungsstab-West,* d.d. 08.02.1943 Bundesarchiv-Militärarchiv PG 3576013. Multe dintre unităţile evacuate s-au strâns la Zaporojie.

17 Diferite documente cu privire la Divizia 19 Infanterie română pot fi găsite în *Anlage zum KTB van de 50ste I.D.* în T315/R952, waaronder Operationsbefehl nr. 35 (19.09.1943) Sonderbefehl No. 40 (25.09.1943), Zwischenmeldung an Gen. Kdo. (28.09.1943) şi Morgenmeldung 03.10.1943. Pentru mai multe

informaţii generale despre unităţile române de pe linia Kleine Goten şi despre zona litoralului din spatele acesteia, vezi *Unterlagen der Ia Abteilung der Heeresgruppe* A, d.d. 26.09.1943, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 25.

18 *Räumung des Kuban-Brückenkopfes und die Verteidigung der Krim vom 04.09.1943* în KTB OKW p. 1455.

19 *Unterlagen der la-Abteilung der Heeresgruppe* A, d.d. 08.10.1943, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 25.

20 Diferite mesaje de logistică trimise de comandantul strâmtorii Kerci între 20.05.1943 şi 06.08.1943 în Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 19; *Unterlagen der la-Abteilung der Heeresgruppe A,* d.d. 09.10.1943, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 25; Frühmeldung Grenadier Regiment 121 d.d. 27.09.1943 în T315/ R952. în *Vertrauliche Mitteilungen, Wochenbericht Südosteuropa* se vorbeşte despre mai puţine pierderi pentru români: 500 de persoane, dintre care 109 căzute pe câmpul de luptă. Posibil să fie vorba aici doar despre momentul evacuării în sine. Vezi *Vertrauliche Mitteilungen. Wochenbericht Südosteuropa, Pressestelle des Reichssicherheitshauptamtes,* d.d. 06.11.1943 în Klaus Popa, Vor *70 Jahren 1945,* p. 73. Cu privire la defetismul de pe front, vezi Document RH 24-441/134 din Arhivele Federale Freiburg, în care se face trimitere la un proces împotriva a 12 soldaţi din Divizia 101 Vânători de Munte care au fost judecaţi pentru „laşitate în faţa inamicului”. Comandantul diviziei i-a

ameninţat cu pedeapsa capitală, la 13.01.1943.

21 *Morgenmeldung an den Gen.Kdo. für den 27.09.1943,* în T315/ R952.

22 Pentru o analiză a situaţiei vezi Erich von Manstein, *Verlorene Siege,* Athenäum Verlag, Bonn, 1955, pp. 512,513.

Capitolul 9 -*Mius şi linia Panther-Wotan*

1 *Unterlagen der la-Abteilung der Heeresgruppe A,* d.d. 09.10.1943, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 25.

2 *Loc.cit.*

3 Die Abwherschlachten der 6. Armee im Donezbecken und în der Nogaischen Steppe vom 18. 08.- 03.11.1943; *Der Schicksalweg der 13. Panzer-Division 1939-1945,* Podzun-Pallas Verlag, Friedberg, 1986, pp. 166-167.

4 Peter Dimt, *Die Pantherlinie. Bausoldaten zwischen Peipussee und Finnenmeer,* Kurt Vowinckel-Verlag, Berg am See, 1990.

5 Jörn Hasenclever, *Wehrmacht und Besatzungspolitik în der Sowjetunion. Die Befehlshaber der rückwärtigen Heeresgebiete 1941-1943,* Ferdinand Schöningh, Paderborn/München, 2010, p. 336.

6 Brian Taylor, *Barbarossa to Berlin.* A *Chronology ofthe Campaigns ofthe Eastern Front 1941 to 1945* Voi. II, Spellmount, Chalford, 2008, p. 106.

7 Generalul Stahel pentru Zaporojie, generalul Steinbauer pentru Dnipropetrovsk şi generalul Nehring pentru Kremenciug, în Fernschreiben 20.02.1943 van Von Manstein aan Pz.AO.K.1 en Pz.A.O.K.4 e.a. în

GDIR, Bestand 500, Findbuch 124659, Akte 12.

8 Die Winterschlachten der 6. Armee im grossen Djnepr-Bogen im Brückenkopf Nikopol und im Raum Nikopol-Apostolowo-Kriwoi Rog vom 10.01. bis 18.02.1944, bearbeitet durch KTB Führer Major Dr. Franck, Armee-Oberkommando 6 Mai 1944, în T311/ R1469.

9 Panzer-Grenadier-Division, 04.10.1943 Betreff: Zusammenarbeit mit Tiger-Panzern, T315/R808,04.10.1943.

10 Earl Ziemke, *From Stalingrad to Berlin,* Pen & Sword Books, Barnsley, 2014, pp. 222-224.

11 Beauftragter d.Reichsmin. f. d. bes. Ostgebiete aan Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete, betrift Rückführung der Kaukasier, d.d. 26.01.1944, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12463, Akte 64. Pentru numărul de persoane deportate, vezi Rolf-Dieter Müller (ed.), „Die Deutsche Wirtschaftspolitik în den besetzten Sowjetischen Gebieten 1941-1943. Der Abschlussbericht des Wirtschaftsstabes Ost und Aufzeichnungen eines Angehörgen des Wirtschaftskommandos Kiew", în Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wisschenschaften (ed.), *Deutsche Geschichtsquellen des 19. Und 20. Jahrhunderts, Band 57,* p. 378.

12 *Unterlagen der la Abteilung der Heeresgruppe A,* Band 3 teil 1, 25.10.1943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 27.

Capitolul 10 – *între Nipru şi Bug*

1 Perry Pierik, *Hitlers Lebensraum, de geestelijke wortels van de veroveringstochten naar het oosten,*

Editura Aspekt, Soesterberg 1999, pp. 260-261, reeditată apoi cu titlul *De geopolitiek van het Derde Rijk.*

2 *Unterlagen der la Abteilung der Heeresgruppe A,* Band 3 teil 1, 25.10.1943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 27.

3 *Ibid.,* Band 3 teil 1,27.10.1943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 27.

4 KTB OKW Band 6, 29.10.1943 pp. 1228,1229.

5 Funkspruch dd. 26.10.1943, Gez. Hansen, General der Kavallerie 219/43, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 175: Schriftwechsel zwischen dem Befehlshaber der Deutschen Heeresmission în Rumänien General der Kavallerie E. Hansen, dem Chef des Generalstabes der Rumänischen Armee Korpsgeneral I. Steflea, dem Ministerpräsidenten Rumäniens Marschall I. Antonescu, dem Führer und Obersten Befehlshaber der Deutschen Wehrmacht A. Hitler über die Verteidigung der Halbinsel Krim und Transnistriens, September 1943 – März 1944.

6 Deutscher General b. Obkdo.d.rum. Wehrmacht, aan: Chef des gen. Stabes des Heeres, 29.11.1943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 175: Schriftwechsel zwischen dem Befehlshaber der Deutschen Heeresmission în Rumänien General der Kavallerie E. Hansen, dem Chef des Generalstabes der Rumänischen Armee Korpsgeneral I.Steflea, dem Ministerpräsidenten Rumäniens Marschall I. Antonescu, dem Führer und Obersten Befehlshaber der Deutschen Wehrmacht A. Hitler über die Verteidigung der Halbinsel Krim und Transnistriens, September 1943

– März 1944.

7 Scrisoare din data de 02.11.1943 a generalului Şteflea către mareşalul Antonescu, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 175: Schriftwechsel zwischen dem Befehlshaber der Deutschen Heeresmission în Rumänien General der Kavallerie E. Hansen, dem Chef des Generalstabes der Rumänischen Armee Korpsgeneral I.Steflea, dem Ministerpräsidenten Rumäniens Marschall I. Antonescu, dem Führer und Obersten Befehlshaber der deutschen Wehrmacht A.Hitler über die Verteidigung der Halbinsel Krim und Transnistriens, September 1943 – März 1944.

8 Scrisoare de la Hitler pentru Antonescu, început de noiembrie 1942, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 175.

9 *Telegram des Auswärtigen Amts an die Deutche Gesnadtschaft Bukarest* nr. 3598 vom 16.1.21943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 175.

10 Jenö Ruszkay, *Ungarn und seine Nachbarn im Herbst 1943,* în Klaus Popa, *Vor 70 Jahren 1945,* p. 55.

11 Die Abwehrschlachten der 6. Armee im Donezbecken und în der Nogaischen Steppe vom 18.08 – 03.11.1943, bearbeitet durtch KTB-Führer Major Dr.Franck, Armee-Oberkommando 6, November 1943, în T312 R1468.

12 KTB OKW band 7 pp. 760-763.

13 Die Zweite Winterschlacht der 6. Armee zwischen Dnjepr, Ingulez und Bug von 3 – 23.03.1944. bearbeitet duch KTB-Führer Mahor Dr. Franck Armee-OP bergkommando 6 Juni 1944.

Capitolul 11 – *Drama de la Sevastopol*

1 Oberkommando der Heeresgruppe A, Bezug: Ausbau der Festung Krim, daarin stond: 'Der Führer hat den Ausbau der Krim zur Festung befohlen, dd. 24.05.1943 în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 33. Responsabili pentru această extindere au fost Pionierii Festung Stab 5, cantonaţi în Simferopol.

2 Stand und Kampfkraft der sich auf der Krim befindliche Verbände, GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 189, voor Tatarengrab zie Zwischenmeldungen der Truppenteile für 03.11.1943, T315/R952.

3 Robert Forczyk, *Where the Iron Cross Grow. The Crimea 19411944,* p. 278.

4 Forczyk, *op. cit.,* pp. 278, 279. Conform unui document din data de 28 decembrie 1943, în armata germană au servit 53 254 de soldaţi străini, vezi KTB OKW voi. 6, pp. 1483,1484. Regimentul Vânători de Munte Crimeea, format în aprilie 1944, a servit în principal alături de unităţi ale Diviziei 4 Munte, unde au servit şi cazacii Batalionului 6 Crimeea. Când acesta a fuzionat cu regimentul de munte, numerotarea a fost schimbată în Compania 17 Cazaci. Pe lângă „civili sovietici", noua unitate Crimeea a fost echipată şi cu artileria sovietică ce fusese capturată. Aceasta a implicat artilerie de 7,62 cm *(Pak* 36). Vezi Generalkommando Vde A.K. Befehl zur Aufstellung des Gebirgsjägerregiments 'Krim' d.d. 03.04.1944 în Bestand 500, Findbuch 12474, Akte 92.

5 David T. Zabecki, *The German War Machine în World War II. An Encyclopedia,* ABC-Clio, Santa Barbara, 2019, p. 67.

6 Der Oberbefehlshaber der 17. Armee, 01.10.1943,

befehl für den Arbeitseinsatz der Zivilbevölkering auf der Krim, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 5.

7 Pentru mai multe detalii, Jaenecke a făcut trimitere la von Kleist. *Interrogtion record of Colonel-General E.G.Jaenecke, Comman- dor of the 17th Army,* 22.11.1947 în http://skoblin.blogspot.com/2010/07/interrogation-of-colonel-general-e-g.html.

8 Peter Gosztony, *op.cit.,* p. 383.

9 General zbV beim OKH, d.d. 29.04.1944, Abschlussbericht über die Vorgänge auf der Krim im April 1944 în GDIR, Akte 251;Brian Taylor, *op. eit.,* p.172.

10 David T. Zabecki, *op. cit.,* p. 67.

11 Diverse rapoarte în *Berichte der Schiffahrtstellen în Konstantza, Nikolajew usw., Schriftverkehr und Anweisungen des Reichskommissars für die Seeschiffahrt, Berichte der Schiffskapitäne,* Bestand 500, Findbuch 12463, Akte 233. Rapoartele menţionate mai sus datează din februarie şi martie 1944.

12 *Der Oberbefehlshaber der Kriegsmarine,* d.d. 19.05.1944, *Die Tätigkeit der Kriegsmarine bei der Verteidigung und Räumung der Krim vom Herbst 1943 ab* în T1027/ R1907/Admiral Schwarzes Meer, d.d. 23.05.1944, Abschlussbericht über der Festung Sebastopol.

13 OKW/WFST Op (M) hat dem Ob.d.M. fernmündlich gemeldet, d.d. 13.05.1944, T1027/R1907.

14 David T. Zabecki, *op. cit.,p.* 67.

Capitolul 12 – *De la Odessa până la Prut*

1 Generalkommando LXXII.A.K. z.b.V. d.d. 05.04.1944, Korpsbefehl zur Verteidigung der Brückenkopf-Stellung Odessa.
2 Aniversarea eliberării Odessei de sub ocupaţia nazistă, în https:// www.prlib.ru/en/history/619158.
3 OKH dagboek, 09.05.1944 în T78/R420.
4 Heeresgruppe Südukraine an Rum.Verb.Kdo. (Oberst Ivanescu), Betr: Ablösung der ukrainischer, Russischer usw. Einheiten durch rum. Minderheiten-Einheiten, d.d. 20.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.
5 KTB OKW, band 7, p. 764.
6 Pentru armatalui Vlasov, vezi Joachim Hoffmann, *Die Geschichte der Wlassow-Armee,* Rombach Verlag, Freiburg, 1986, precum şi Sven Steenberg, *Wlassow, Verräter oder Patriot?,* Verlag Wissenschaft & Politik, Köln, 1968; pentru colaborarea cu minorităţile musulmane, vezi Jeloschek, Richter, Schütte, Semler, *Freiwillige vom Kaukasus. Georgier, Armenier, Aserbaidschaner, Tschetschenen u,.a., auf deutscher Seite. Der Sonderverband Bergmann und seine Gründer Theodor Oberländer,* Leopold Stocker Verlag, Graz, 2003; Joachim Hoffmann, *Kaukasien 1942/43. Das deutsche Heer und die Orientvölker der Sowjetunion,* Rombach Verlag, Freiburg, 1991; Joachim Hoffmann, *Die Ostlegionen* 277 Der Grosse Rum.

Generalstab-Femschreiben (Steflea) -Übersetzung- An das Rum. verb.kdo.Oberst Ivanescu, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43, Rombach vertag, Freiburg, 1981; despre turkmeni şi *Waffen-SS* în

Balcani, vezi Perry Pierik *'Neu Turkestan aan het front, islamitische Soldaten uit de Kaukasus en de Balkan în dienst van de Waffen-SS,* Editura Aspekt, Soesterberg, 2019. Pentru relaţiile politice cu marele muftiu, printre altele, vezi Emerson Vermaat, *Hitler en de arabieren,* Editura Aspekt, Soesterberg, 2016.

7 Deutsche Heeresmission în Rumänien, betr. Einstellung von Kriegsgefangenen în die Deutsche Wehrmacht, în Kommandant Kriegsgefangenen-Stammbezirk Rumänien, 07.02.1943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 143. Pentru desfăşurarea voluntarilor auxiliari *Hiwi,* vezi, printre altele, specificările „Personelle läge" ale diviziilor 278 şi 305 Infanterie din data de 1 august 1944, cu o bază de date despre aceşti *Hiwi* ce cuprinde 1 595 şi 1 155 de persoane; T77/R1142 OKW Wfst. într-o scrisoare din data de 21.04.1944 adresată de ministrul Reichului pentru teritoriile ocupate din est lui *Herr Ministerialdirigent* dr. Bräutigam, se vorbea despre 30 000 de voluntari auxiliari *Hiwi* în cadrul Armatei 18 germane la acea dată. în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12463, Akte 62.

8 Der Grosse Rum. Generalstab-Fernschreiben (Steflea) - Übersetzung- An das Rum. verb.kdo. Oberst Ivănescu, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

9 KTB OKW Band 7, p. 784.

10 *Ibid.,* p. 785; Sean H. Seyer, *The Plan put into Practice: USAAF Bombing Doctrine and the Ploesti Campaign,* University of Missouri, Saint Louis, 2005.

11 KTB OKW Band 7, pp. 785, 790, 791.

12 *Ibid.,p.7S7.*

13 *Ibid.,* p. 791.

Ibid., pp. 787, 788.

Ibid., p. 789.

Pentru corespondenţa amănunţită din data de 27.07.1944, 29.07.1944, 04.08.1944, 06.08.1944, 09.08.1944, 15.08.1944 en 18.08.1944 vezi Klaus Popa, *Vor 70 Jahren, Die NS-Volksgrup- penpolitik în weiteren Archivdokumenten, das Jahr 1944,* KTB OKW band 7, p. 790.

Ibid,, p. 797.

O perspectivă simpatică asupra „spiritului" românesc din acele vremuri a fost oferită în *Pressen stelle, vertrauliche Mitteilungen. Wochtenbericht* 268, 275-277 şi 278 pentru perioada dintre 11-18 iunie 1944, 30 iulie-20 august 1944 şi 20 august-27 august 1944, în *Wöchentliche Zusammenstellungen der vertraulichen Mitteiluntelle, vertrauliche Mitteilungen über die politischen, wirtschaftlichen und militärische Lage,* GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 198 (n. a.).

Hans Friessner, *Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutschen Wehrmacht în Rumänien und Ungarn,* Holsten Verlag, Hamburg, 1956, pp. 31-34.

GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

Scrisoarea lui Schörner din 20.07.1944 în dublu exemplar, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

Der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Südukraine, An die Generale einschl. Div.-Führer, d.d. 23.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

Hans Friessner, *op. cit,,* pp. 30-33.

'Schematische Kriegsgliederung der Heeresgruppe Süd' în: Hans Friessner, *op. cit,,* p. 253.

Fernschreiben Heeresgruppe Südukraine aan OKH d.d.

29.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43. Revocarea deciziei: Fernschrieben H.Gr.Südukraine d.d. 19.08.144, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

9 Bemerkungen zum Besuch des O.B. beim LVII.Pz.Korps und IV.A.K., 31.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

10 Anlage 7 Abschlussmeldung über das Unternehmen 'Michael', Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

11 Diferite menţiuni despre Operaţiunea Michael în KTB. Heeresgruppe Südukraine, d.d. 16.07.1944, 22.07.1944, 23.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 40, precum şi în Abschlussmeldung über das Unternehmen 'Michael', GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

12 KTB Heeresgruppe Südukraine d.d. 29.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 40; dezertorii erau mai ales moldoveni: (Telex) scrisoare pentru *Heeresgruppe Südukraine* din data de 19.07.1944, Nach Meldung der Gruppe Mieth sind vom rum. 7.I.D. zum Feind übergelaufen... A fost vorba despre patru persoane în noaptea de 13 spre 14 iulie şi şase persoane în noaptea de 17 spre 18 iulie 1944. Sodaţii aparţineau de Compania 3 a Diviziei 16 Infanterie române, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

13 Bemerkungen zum Besuch des O.B. beim LVII.Pz.Korps und IV.A.K.

14 *Ibid.y* Samuel W. Mitcham, *The German Defeat în the East 194445,* Stackpole Books, Mechanicsburg, 2001, p. 192. La data de 14.07.1944 s-a ajuns la interzicerea vizitelor la bordelurile străine, în 10 august,

Heeresgruppe Südukraine a anunţat o investigaţie cu privire la bordelurile secrete din România., Anlage KTB Heeresgruppe Südukraine, 14.07.1944 şi 10.08.19844, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 44.

15 KTB Heeresgruppe Südukraine d.d. 29.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 40.

16 'Schematische Kriegsgliederung der Heeresgruppe Süd' în Hans Friessner, *Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutschen Wehrmacht în Rumänien und Ungarn,* Holsten Verlag, Hamburg, p. 253; Tagesmeldung Heeresgruppe Südukraine 28.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 39; KTB Heeresgruppe Südukraine 29.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 40. Numărul mare al tunurilor de asalt „Sturmgeschütz" din cadrul Diviziei 1 Blindate române este posibil să fi provenit din unitatea H. Sturmgeschützbrigade 905, care oricum a fost repartizată diviziei în jurul zilei de 16.07.1994, vezi Tagesmeldung 16.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 39.

17 Vezi scrisoarea de la Şteflea GDIR, Grosser Rumänischer Generalstab an das Oberkommando der Heeresgruppe Südukraine, 04.08.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51. Pentru chestiunea din data de 02.08.1944 au urmat scuze din partea Corpului LVII, adresate românilor. în *Grosser Rumänischer Generalstab an das Oberkommando der Heeresgruppe Südukraine,* scrisoarea de la Şteflea la cererea lui Antonescu, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51. în ceea ce priveşte observaţia comandantului Diviziei 1 Blindate române, vezi

Bemerkungen zum Besuch des O.B. beim LVII. Pz.Korps und IV.A.K. în ceea ce priveşte scuzele, vezi Armeegruppe Wöhler Betr. Schreiben Gr.Rum.Gen.Stab. 05.08.1944, Stellungsnahme, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12465, Akte 51.

18 KTB Heeresgruppe Südukraine 10.08.1944, T311/R158.

19 Scrisoare din partea lui Friessner adresată lui Hitler şi Guderian, din data de 03.08.1944, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

20 Besprechung des Chefs d. Gen.St. der H.Gr.Südukraine mit dem Chef der G.Rum. Gen.St. am 09.08.1944 în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

21 Vorläufiger Gefechtsbericht der 79. Infanterie-Division über die Kämpfe von, 20.08.1944 – September 1944, în T78/R140.

22 Hillgruber, *op. cit.,* p. 211.

23 Walter Rehm., *Jassy, Schicksal einer Division oder einer Armee?,* Scharnhorst Buchkameradschaft, Neckargemünd, 1959, p. 38.

24 Der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Südukraine, An Alle deutsche und rumänischen Kommandeure, d.d. 18.08.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51; Besprechung mit den Chefs d. Gen. St. der 6. Und 8. Armee und dem Chef d.D.V.V.St. 3 am 19.08.1944 în Slanic, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

25 KTB Heeresgruppe Südukraine, 20.08.1944 T311/R158; Mitcham, *The German Defeat în the East,* p. 173.

26 KTB Heeresgruppe Südukraine 20.08.1941.

27 Walter Rehm, *op. cit.,* pp. 42,43.

28 *Ibid.,* pp. 44-48.

29 Hans Friessner, *op. cit.,* p. 75, raport de la Grupul de armate Dumitrescu: Gruppe Ic/A.O., An Abteilung la

d.d.21.08.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 54.

30 Hans Friessner, *op. cit.,* p. 73.

31 *Ibid.,* p. 75.

32 KTB Heeresgruppe Südukraine 21.08.1944.

33 *Ibid.,* 24.08.1944.

34 Hillgruber, *op. cit.,* p. 215.

Capitolul 14 – *Prăbuşirea regimului Antonescu*

1 Anca Oltean, „The Importance of the Act of 23 august 1944 în the geopolitical Context of the Second World War", *Analele Universităţii din Oradea,* Seria Relaţii Internaţionale şi Studii Europene, tom IX, 2017, pp. 7-14;(*Hillgruber, *op. cit.,* p. 216).

2 Detaliile cu privirie la Divizia 376 Infanterie provin din Raportul de luptă de 15 pagini al diviziei, întocmit la data de 22 ianuarie 1945: OKH/Abwicklungsstab Gruppe F, Gefechtsbericht für die 376.Inf.Div. vom 18.08.1944 – 29.08.1944, în T78/R139.

Schlagregen, Leutnant, Betr. takt. Erlebnisbericht des Lt. Schlagregen (106.I.D.) Bezug: OKH, T78/R139.

OKH/Abwicklungsstab Gruppe F, Gefechtsbericht für die 376. Inf.Div. vom 18.08.1944 – 29.08.1944, în T78/R139.

Geschichte der 258. Inf.Div. und Gefechtsbericht für die Zeit von 20.08 bis 30.08.1944. Zusammengestellt durch den Sachbearbeiter Oblt. Schalke, T87/R140.

Niederschrift über die Vernehmung des Rückkämpfers Lt. Lange, 370.I.D., d.d. 15.09.1944 GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 53.

KTB Heeresgruppe Südukraine, 24.08.1944, GDIR,

Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 49.

Ibid., 23.08.1944.

Anca Oltean, *op. cit.,* pp. 7-14.

KTB Heeresgruppe Südukraine 27.08.1944.

Ibid., 23.08.1944.

Hans Friessner, *op. cit„* p. 92.

KTB Heeresgruppe Südukraine, 23.08.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 49.

Walter Warlimont, Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939-1945. Grundlagen, Formen, Gestalten. Band 2, November 1942 – Mai 1845, Weltbildverlag: z.j., p. 500. într-un document strict secret al CIA-ului, OSS-ul (predecesorul CIA-ului) a raportat faptul că agenţii britanici fuseseră aduşi cu avionul, gov.; Library/Readingroom, document CLA-RPD13x00001R0001001 40011-7.

T78/R140.

Silviu Miloiu, „When the West is far away: Romanian Attempts to withdraw from World War II (1943-1944)".Opinii finlandeze în *The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies,* Vol. 6, ediţia 2 (2014), p. 203.

Andreas Hillgruber, *op.cit.,* p. 210.

18 Vor 70 Jahren. Die NS-Volksgruppenpolitik în weiteren Archivdokumenten, das Jahr 1944, p. 91; Mitcham, *The German Defeat în the East,* p. 190.

19 *Ibid.,* p. 90; Mitcham, *The German Defeat în the East,* p. 192.

20 Besprechung des Oberbefehlshabers mit den Oberbefehlshabern der 6. Und 8. Armee u.a. Am 15.09.1944 în Szatmar Nemety, GDIR, Bestand 500,

Findbuch 12469, Akte 35.

21 Obkdo.d.Heeresgruppe Südukraine, betr. Panzerbekämpfung, d.d. 15.09.1944. GDIR, 500, Findbuch 12469, Akte 53.

22 Panzerjäger-Sturmgeschütz 38 T (Hetzer), Führungsgrundsätze Inf.Sturmgesch. Kp. Ca anexă la scrisoarea OKH-ului adresată Grupului de armate *Heeresgruppe Südukraine* din data de 06.09.1944. GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 53.

23 Obkdo.d. Heeresgruppe Südukraine an: Armeegruppe Fretter Pico, 8. Armee e.a. d.d. 19.09.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 53.

24 Besprechung des Oberbefehlshabers mit den Oberbefehlshabern der 6. Und 8. Armee u.a. am 15.09.1944 în Szatmar Nemety, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 35.

25 Acest tip de lupte interne au fost numite conflicte „inter- fasciste" de către Grzegorz Rossolinski-Liebe, *Inter-Fascist Conflicts în East Central Europe: The Nazis, the "Austrofascists", the Iron Guard, and the Organization of Ukrainian Nationalists,* Berghahn, Oxford, 2017 (n. a.).

26 Abschrift des Fernschreiben nr. 835 des Majors der Schutzpolizei Suchanek an den Chef der Sicherheitspolizei und des SD, SS-Gruppenführer Dr. Kaltenbrunner, betreffende Führende Legionäre im Sonderlager Fichtenhain, în: Klaus Popa, *Vor 70 Jahren,* p. 16.

27 Klaus Popa, *Vor 70 Jahren 1945,* citat din *Lagebricht Südosteuropa Folge 296.*

28 Hillgruber, *op.cit,* pp. 227, 228; http://www.geocities.ws/ rausschmiss/S.pdf.

29 Pentru viaţa lui Andreas Schmidt, vezi Klaus Popa (ed.) *Völkisches Handbuch Südosteuropa* via: http://www.geocities.ws/ rausschmiss/S.pdf.

30 1. Jänuar 1945 Abschrift des *„Bericht aus Rumänien"* von Ing. Kurz, besorgt vom SS-Hauptamt, Amtsgruppe D am 24.1.1945 în Berlin-Wilmersdorf, în https://www.academia.edu/41117971/ Documents_concerning_the_Deutsche_Volksgruppe_în_ Rum%C3%A4nien_-_the_German_Ethnic_Group_în_ Romania_-_în_the_year_1945 Volker Knoop, *Himmlers letztes Aufgebot. Die NS-Organisation 'Werwolf* | Böhlau Verlag, Köln/ Weimar/Wien,2008,pp. 122-136; Perry Pierik, *Sicherheitsdienst! Friedrich Knolle bekentenissen van een SD-ojficier,* Editura Aspekt, Soesterberg, 2011, p. 127 şi 128. După război, isteria Werwolf le-a oferit sovieticilor o scuză pentru a reduce la tăcere orice opoziţie, arestând cetăţenii „dificili" şi declarându-i „agenţi Werwolf", vezi Volker Knoop p. 207 şi următoarea (n. a.).

31 https://www.academia.edu/31300674/Bio-bibliografisches_ Handbuch_deutscher_Volksgruppen_S %C3%BCdosteuropa _P/file:///D:/Downloads/Bio-bibliografisches_Handbuch_de- utscher%20(2).pdf

32 Besprechung des Oberbefehlshabers mit den Oberbefehlshabern der 6. Und 8. Armee u.a. am 15.09.1944 în Szatmar Nemety, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 35.

33 Fernschreiben O.K.H. an Heeresgruppe F, Betr.: Rettung deutscher Volksgruppe în Rumänien, d.d. 01.09.1944, Fernschreiben an Reichsfuhrer-SS,

Feldkommandostelle van SS-Obergruppenführer Phleps, d.d. 01.09.1944 în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 54; Valdis O. Lumans, pp. 220, 221.

34 *Das Schicksal der deutschen în Rumänien,* pp. 75-80. £

35 *Ibid.,* p. 77. ;

36 *Ibid.,* p. 99.

37 *Ibid.,* pp. 94, 95.

38 Perry Pierik, *Hongarije 1944-1945, de vergeten tragedie,* Editura Aspekt, Nieuwegein, 1995.

39 11. Januar 1945 Abschrift des *„Bericht aus Rumänien"* von Ing. Kurz, besorgt vom SS-Hauptamt, Amtsgruppe D am 24.1.1945 în Berlin-Wilmersdorf, în Klaus Popa, *Vor 70 Jahren Die NS-"Volksgruppenpolitik" în weiteren Archivdokumenten Das Jahr 1945.*

Capitolul 15 – *Lupta cu demonii trecutului*

1 Radu Ioanid, *The Holocaust în Romania,* p. 178.

2 Diana Dumitru, „The Evolution of Holocaust Studies în Moldovan Historiography 1991-2017", în *Dapim Studies of the Holocaust.*

3 O privire de ansamblu asupra istoriografiei româneşti poate fi găsită în Hildrun Glass, „Der Holocaust în Rumänien. Wege der Forschung", *Einsicht 11,* Frühjahr 2014. în completare, vezi şi Simon Geissbühler, „«He spoke Yiddish like a Jew': Neighbors contribution to the Mass Killing of Jews în Northern Bukovina and Bessarabia, July 1941", în *Holocaust and Genocide Studies 28, No. 3* (iarna 2014).

4 *Ibid.,* pp. 246-251.

5 *Ibid.,* pp. 257, 258. Execuţia a fost filmată: https://www.youtube. com/watch?v=Ak6jwsLS9Sk

6 Scrisoare din partea istoricului Tudor Vişan-Miu adresată autorului, ce conţine o sinteză a istoriografiei României cu privire la Al Doilea Război Mondial, din data de 04.05.2020. Cartea lui Kiriţescu tratează titlul *România în Al Doilea Război Mondial.*

7 Pentru influenţa mişcării legionarilor în prezent, vezi Cecilie Endresen, „«The Legionaries rise!» The neo-Legionary movement în post-Communist Romania", *Südostforschungen* 69, octombrie 2011. După Al Doilea Război Mondial, comunitatea de români din Germania a fost formată din aproximativ 3 400 de persoane, dintre care 1 200 erau etnici români (restul erau etnici germani). Majoritatea etnicilor români aderaseră la mişcarea legionarilor. Unii dintre ei serviseră în SS, precum V. Dobrescu de la departamentul Germania de nord-vest, Vasile Bărbulescu în Germania de sud, regiunea Freiburg, şi Grigore Scopochirja de la organizaţia veteranilor de război din München. Vezi *Rumanian Refugee Organizations în Germany,* February 1955. Cia. gov/library/readingroom.

-•„'7 ^vy.ai-:*, ,. .f

Literaturä de specialitate

Anton, Mioara, „Kriegspropaganda în Rumänien. Die Ostfront, June 1941 – August 1944", în Academia.edu.

Babe?, Adina; Florian, Alexandru, *The Beginning of the War în the east and Hastening the Approaches against the Jewish Population,* Editura Academiei, s.l., 2020.

Bade, Klaus J.; Oltmer, Jochem, „Zwischen Aus- und Einwanderungsland. Deustchland und die Migration seit der 17. Jahrhundert", *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft Jg. 28 2-4/2003.*

Barkai, Avraham, *Das Wirtschaftssystem des Nationalsozialismus. Ideology, Theorie, Politick 1933-1945,* Frankfurt am Main, 1998.

Benz, Wolfgang, (ed.), *Dimensionen des Völkermords. Die Zahl der jüdischen Opfer des Nationalsozialismus,* Deutscher Taschen Buch Verlag, München, 1991.

Berenbaum, Michael; Peck, Abraham J. (ed.), *The*

Holocaust and History. The Known, the Unknown, the Disputed and

the Reexamined, Indiana University Press, Bloomingrton/ Indianapolis, 1998.

Bieberstein, Johannes Rogalla von, „Die These von der Verschwörung 1776-1945. Philosophen, Freimaurer, Juden, liberale und Sozialsiten als Verschwörer gegen die Sozialordnung", *Europäische Hochschulschriften,* Vol 63, Peter Lang, Frankfurt am Main/Berna/Las Vegas, 1978.

^Bundesministerium für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte (ed.), *Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Mitteleuropa band III, das Schicksal der Deutschen în Rumänien,* Deutscher Taschenbuch Verlag, München.

Cârstocea, Raul, *Native Fascist, Transnational Anti-Semites. The International Activity of Legionary Leader Ion I. Mota,* Academia, edu.

Castellan, Georges, *Geschiedenis van Roemenië,* Voltaire, s-Her- togenbosch, 2001.

Caşu, L, „Moldova under the Soviet Communist Regime", în Vladimir Tismaneanu and Bogdan C. lacob (ed.), *Remembrance, History and Justice: Coming to Terms with traumatic Pasts în Democratic Societies,* Central European University Press, Budapesta/New York, 2015.

Deletant, Denis, recenzia cărţii lui Jean Ancel, *The History of the Holocaust în Romania,* volum editat de Leon Volovici şi Miriam Caloianu, în *Holocaust and*

Genocide Studies II, p. 503.

Idem, *Hitlers Forgotten Ally. Ion Antonescu and the Regime Romania 1940-1944,* Palgrave MacMillan, Chippenham, 2006.

**Der Schicksalweg der 13. Panzer-Division 1939-1945,* Podzun- Pallas Verlag, Friedberg, 1986.

Dimt, Peter, *Die Pantherlinie. Bausoldaten zwischen Peipussee und Finnenmeer,* Kurt Vowinckel Verlag, Berg am See, 1990.

Dinaor, Richard L., „The German Military Mission to Romania, 1940-1941", *IFQ issue 69,* 2nd Quarter, 2013.

Drews, Joachim, „Vom Soja-Anbau zum «Wohlthat»-Vertrag. Der ökonomische Anschluss Rumäniens an das Deutsche Reich", în Besatzung und Bündnis, Deutsche Herrschaftsstrategien în Ost- und Südost Europa în *Beiträge zur Nationalsozialistischen Gesundheits-und Sozialpolitik Band 12,* Verlag der Buchläden, Oldenburg, 1995.

Dumitran, Daniel; Moga, Valer, (ed.)., *Economy and Society, Consumption and Eastern Europa. Papers of the international Conference held în Alba lulia,* April 15-27th 2013.

Dumitru, Diana, „How Bessarabiens were perceived by the Romanian Civilian-Military Administration în 1941", *Euxeinos* 75/76(2014).

Idem, „The Evolution of Holocaust Studies în Moldovan Historiography 1991-2017”, *Dapim Studies of the Holocaust.*

Eichholtz, Dietrich, *War for Oil. The Nazi Quest for an Oil Empire,* Potomac Books, Washington D.C., 2006.

Endresen, Cecilie, „«The Legionaries rise!» The neo-Legionary Movement în post-Communist Romania”, *Südostforschungen 69,* Oktober 2011.

Fabricius, Johan, *Een wereld în beroering,* Uitgeverij Leopold, 1952.

Farima, Marina, „Moldovianism vs. Romanianism, the Dichotomy of Ethnie Identity. How Moldovia fails at nation Building”, în: *Case Study Nation Building în Post Communist Societies,* Narva College, University of Tartu, Narva, 21.05.2018.

Forczyk, Robert, *Where the Iron Cross Grow. The Crimea 1941-1944.*

Friessner, Hans, *Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutschen Wehrmacht în Rumänien und Ungarn,* Holsten Verlag, Hamburg, 1956.

Gastony, Endre B., *Hungary and Geopolitics. The Second World War and the Holocaust 1938-1945,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2019.

Geissbühler, Simon, „«He spoke Yiddish like a Jew»: Neighbors’ Contribution to the Mass Killing of Jews în Northern Bukovina and Bessarabia, July 1941”,

Holocaust and Genocide Studies 28, nr. 3 (Iarna 2014).

Idem, *Bloody July. Romania and the Holocaust în Summer 1941,* Yad Vashem, Ierusalim, 29.10.2015.

Gilbert, Andreas, *Waffen-SS, Hitler's Army at War,* Ingram Publishers Services US.

Glass, Hildrun, „Der Holocaust în Rumänien. Wege der Forschung", *Einsicht 11,* Frühjahr 2014.

Gosztony, Peter, *Hitlers fremde Heere. Das Schicksal der nichtdeutschen Armeen în Ostfeldzug,* Econ Verlag, Düsseldorf/Wien, 1976.

Grondijs, L.H., *Tusschen twee werelden. Studien over de bewoners van Oost-Europa,* Elsevier, Amsterdam, 1944.

Groza, Cristian Alexandru, „The fascist Phenomenon. National Legionary State between laws, Journals, Memoirs, and the Jewish Repression between 2-23 January 1941", *Journal of Education Culture and Society No 1,* 2014.

Hasenclever, Jörn, *Wehrmacht und Besatzungspolitik în der Sowjetunion. Die Befehlshaber der rückwärtigen Heeresgebiete 1941-1943,* Ferdinand Schöningh, Paderborn/München, 2010.

Haushofer, Karl, *Weltpolitik von Heute,* Verlag und Vertriebsgesellschaft, Berlin, 1934,

Idem; Obst, Erich; Lautensach, Hermann; Maull, Otto, *Bausteine zur Geopolitik,* Kurt Vowinckel Verlag,

Berlin, 1928.

Hayward, Joel, „Too Little, Too Late. An Analysis of Hitlers's Failure în August 1942 to Damage Soviet Oil Production", *The Journal of Military History 64,* July 2000.

Haynes, Rebecca Ann, „«A New Greater Romania?» Romanian Claims to the Serbian Banat în 1941", *Central Europe,* Vol. 3, noiembrie 2005.

Hennig, Richard; Körholz, Leo, *Einführungen în die Geopolitik,* B.G. Teubner Verlag, Leipzig, 1935.

*„Het proces-Eichmann, de Joden vervolging în Roemenie. Weer een reeks documenten", *Nieuwe Tilburgsche Courant,* 24.05.1961.

Hillgruber, Andreas, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938-1944,* Franz Steiner verlag, Wiesbaden, 1954.

Hirschfeld, Gerhard; Krumeich, Gerd; Renz, Irina, *Enzyklopädie Erste Weltkrieg,* Ferdinand Schöningh, Paderborn/München, 2003.

Härter, Johannes, *Hitlers Heerführer,* München.

loanid, Radu, *The Holocaust în Romania. The Destruction of Jews and Gypsies under the Antonescu regime 1940-1944,* Ivan R. Dee, Chicago, 2000.

Ingrao, Christian, *Hitlers Elite. Die Wegbereiter des nationalsozialistischen Massenmords,* Propylän

Verlag, Berlin, 2012.

Kirchubel, Robert, *Atlas of the Eastern Front 1941-1945,* Osprey, Oxford, 2016.

Knoop, Volker, *Himmlers letztes Aufgebot. Die NS-Organisation 'Werwolf',* Böhlau Verlag, Köln/ Weimar/Viena, 2008.

Kshyk, Christopher, „The Holocaust în Romania: The Extermination and Protection of the Jews under Antonescu's Regime", *Student Pulse Vol.6,* nr. 12.

Livezeanu, Irina, *Cultural Politics în greater Romania,* Cornell University Press, Ithaca/Londra, 1995.

Lumans, Valdis O., *Himmler's Auxiliaries. The Volksdeutsche Mittelstelle and the German National Minorities of Europe, 1933-1945,* The University of North Carolina Press, Chapel Hill/Londra, 1993.

Manstein, Erich von, *Verlorene Siege,* Athenäum Verlag, Bonn, 1955.

Marsalek, Hans, *Die Geschichte ders Konzentrationslager Mauthausen,* Viena, 1980.

Martin, Bernd, *Weltmacht oder Niedergang? Deutsche Grossmachtpolitik im 20. Jahrhundert,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1989.

Meurs, Wilhelmus Petrus van, *The Bessarabian Question în Communist Historiography,* Utrecht, 1993 (nepublicată).

Miloiu, Silviu, „When the West is far away: Romanian Attempts to withdraw from World War II (1943-1944)". Opinii finlandeze în *The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies,* Vol. 6, ediţia 2,2014.

Mitcham, Samuel W, *Hitlers Legions. German Army Order of Battle World War II.*

Idem., *The German Defeat în the East 1944-45,* Stackpole Books, Mechanicsburg, 2001.

Müller, Rolf-Dieter, (ed.), „Die deutsche Wirtschaftspolitik în den besetzten sowjetischen Gebieten 1941-1943. Der AbschlussberichtdesWirtschaftsstabesOstundAufzeichnungen eines Angehörgen des Wirtschaftskommandos Kiew", în Historischen Kommission bei der bayerischen Akademie der Wisschenschaften (ed.). *Deutsche Geschichtsquellen des 19. Und 20. Jahrhunderts, Band 57.*

Idem, *Hitlers Ostkrieg und die deutsche Siedlungspolitik,* Fischerverlag, Frankfurt am Main, 1991.

Idem, *An der Seite der Wehrmacht. Hitlers ausländische Helfer beim 'Kreuzzuggegen den Bolschewismus 1941-1945,* Ch. Links Verlag, Berlin, 2007.

Nagy-Talavera, Nicholas, „Reminiscences of lorga's Murderer: Traian Boeru", în Kurt W. Treptow (ed.), *Romanian Civilization Studies Vol. XIII,* 1996.

Idem, *The Green Shirts and Others, a History of Fascism*

în Hungary and Romania, Centrul pentru Studii despre România, Iaşi/ Oxford/Portland, 2001.

Nation, R. Craig, *Black Earth, Red Star. A History of Soviet Security Policy, 1917-1991,* Cornell University Press, Ithaca/Londra, 1992.

Negură, Petru, „From a «Liberation» to Another. The Bessarabien Writers during the First year of Soviet Power (1940-1941). Integration Strategies and Forms of Exclusion", în *Euxeinos 14,* 2014.

Neubacher, Hermann, *Sonderauftrag Südost 1940-45. Bericht eines fliegenden Diplomaten,* Musterschmidt Verlag, Göttingen/ Berlin/Frankfurt, 1958.

Neulen, Hans Werner, *Euro-Faschismus und der Zweite Weltkrieg. Europa verratene Söhne,* Universitas, München, 1980.

Neumärker, Uwe, *et al., Wolfsschanze, Hitlers Machtzentrale im Zweiten Weltkrieg.*

Ofer, Dalia, „The Ghettos în Transnistrien and Ghettos under German Occupation în Eastern Europe. A Comparative Approach", *Beiträge zur Geschichte des NS 25,* Wallstein Verlag, Göttingen, 2009.

Oltean, Anca, „The Importance of the Act of 23 august 1944 în the geopolitical Context of the Second World War", Analele Universităţii din Oradea, Seria Relaţii Internaţionale şi Studii Europene, tom IX, 2017, pp. 7-14.

Penck, Albrecht, „Politisch-Geographische Lehren des Krieges”, *Meereskunde, Sammlung Volkstümlicher Vorträge Heft 106,* Ernst Siegfriend Mittler und Sohn, Berlin, 1915.

Pierik, Perry, *Hongarije 1944-1945, de vergeten tragedie,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 1995.

Idem, *Hitlers Lebensraum, de geestelijke wortels van de verovering- stochten naar het oosten,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 1999.

Idem, *Van Leningrad tot Berlijn, Nederlandse vrijwtlligers în dienst van de Duitse Waffen-SS 1941-1945,* Soesterberg, 2006.

Idem, Krim. *Bestorming belegering, verovering, bezettingen moord 1941-1942,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2014.

Idem, *Karl Haushofer en het nationaal-socialisme. Tijd, werk en invloed,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2006.

Idem, *Erich Ludendorff Biografie,* Soesterberg, 2017.

Idem; Steeman, P., *Stalingrad, de slag en de luchtbrug naar de dood,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2014.

Idem, *Neu Turkestan aan het front. Islamitische Soldaten uit de Kaukasus en de Balkan în dienst van de Waffen-SS,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2019.

Idem, *Sicherheitsdienst! Friedrich Knolle bekentenissen van een SD-offtcier,* Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2011.

Pohl, Dieter, *Die Herrschaft der Wehrmacht. Deutsche Militärbesatzung und die einheimische Bevölkerung în der Sowjetunion 1941-1944,* R. Oldenbourg Verlag, München, 2009.

Popa, Klaüs, *Vor 70 jähren. Die NS-'Volksgruppenpolitik' în weiteren Archivdokumenten. Das Jahr 1943, s.l„ s.a.*

Pope, Stephen; Wheal, Elizabeth-Anne, *The Macmillan Dictionary of the First World War,* Macmillan, Londra, 1995.

Rauchensteiner, Manfried, *Der Krieg în Österreich,* Bundesverlag, Viena, 1984.

Rehm, Walter, *Jassy, Schicksal einer Division oder einer Armee?,* Scharnhorst Buchkameradschaft, Neckargemünd, 1959.

Romein, Jan, *Machten van deze tijd,* Wereldbibliotheek, Amsterdam/Antwerpen, 1950.

Rossoliriski-Liebe, Grzegorz, *Inter-Fascist Conflicts în East Central Europe: The Nazis, the "Austrofascists", the Iron Guard, and the Organization of Ukrainian Nationalists,* Berghahn, Oxford, 2017.

Schramm, Percy E., (ed.)., *Kriegstagebuch des Oberkommando der Wehrmacht 1942 Teilband II,*

Bernard & Graefe Verlag, München, 1982.

Schuster, Hans, *Die Judenfrage în Rumänien,* Felix Meiner Verlag, Leipzig.

Seidt, Hans-Ulrich, *Berlin,Kabul, Moskau. Oskar Ritter von Niedermayer und Deutschlands Geopolitik,*Universitas, München, 2002.

Senger und Etterlin, Frido von, *Krieg în Europa,* Kiepenheuer & Witsch, Köln/Berlin, 1960.

Seyer, Sean H., *The Plan put into Practice: USAAF Bombing Doctrine and the Ploesti Campaign,* University of Missouri, Saint Louis, 2005.

★*South-Eastern Europe. A Political and Economic Survey,* The Royal Institute for International Affairs, Londra, 1939.

Staal, M. van der, *Op leven en dood. Geschiedenis van de grote oor- log,* Libertas, 1920.

Stein, George H., *The Waffen-SS. Hitlers Elite Guard at War 19391945,* Cornell University Press, New York, 1984

Steinhart, Eric C., *The Holocaust and the Germanization of Ukraine,* Cambridge University Press, Washington, 2015.

Sturdza, Michel, *The Suicide of Europe,* Western Islands Publishers, Massachusetts, 1965.

Suveică, Svetlana, „From Heroisation to Competing Victimhoods. History Writing on the Second World

War în Moldova", *Südosteuropa 65* (2017), nr. 2.

Taubinger, L.M., „Die Entwicklung der ungarischen Erdölindustrie", *Wirtschaftsdienst 36,*1956.

Taylor, Brian, *Barbarossa to Berlin. A Chronology of the Campaigns of the Eastern Front 1941 to 1945,* Vol. II, Spellmount, Chaiford, 2008.

*Traditionsgemeinschaft 50. Infanterie-Division (ed.), *Die 50. Infanterie-Division 1939-1945,* Eigenverlag von der Traditionsgemeinschaft 50. Infanterie-Division, Augsburg, 1965.

Tschuppik, Karl, *Ludendorff, die Tragödie des Fachmanns,* Verlag Hans Epstein, Viena/Leipzig, 1931.

Ţîcu, Octavian, „The Molotov Ribbentrop Pact and the Emergence of the «Moldovan» Nation: Reflections after 70 Years", *Almanack of Policy Studies* (Politikos mokslq almanac- has) ediţia: 7/2010.

Ungvary, Krisztián, *Die Schlacht um Budapest 1944/45. Stalingrad an der Donau,* Herbig Verlag, München, 2001.

Walsh, Stephen, *Stalingrad 1942-1943, the Infernal Cauldron.*

Warlimont, Walter, Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939-1945.Grundlagen, Formen, Gestalten. Band 2, noiembrie 1942 – mai 1945, Weltbildverlag, s.a.

Wegner, Bernd, *Hitlers politische Soldaten: Die Waffen-SS 19331945,* Ferdinand Schöningh, Paderborn/München, 1997.

Wiesel, Elie; Friling, Tura; loanid, Radu, (ed.) ş.a., *Comisia internaţională pentru Studierea Holocaustului. Raport final,* Polirom, Iaşi, 2004.

Wieczynski, Joseph L., *The Modern Encyclopedia of Russian and Soviet History, Band 25,* s.l., 1981

Wijdeven, Ivo van de, *De spoken van Visegrad. De onbekende geschiedenis van Polen, Hongarije, Tsjechie en Slowakije,* Spectrum, Utrecht, 2018.

Wohltat, Helmuth, „Der neue deutsch-rumänische Wirtschaftsvertrag", pp. 560-563 în Perry Pierik (ed.), *Der Vierjahresplan,*

Zeitschrift für Nationalsozialistische Wirtschaftspolitk 1939, Soesterberg, 2020.

Zabecki, David T., *The German War Machine în Worldwar II. An Encyclopedia,* ABC-Clio, Santa Barbara, 2019.

Zischka, Antoine, *De geheime oorlog om petroleum,* Erven J. Bijleveld, Utrecht, 1937.

Documente / Materiale de arhivă

Abschlussmeldung über das Unternehmen 'Michael',

GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

Angaben über die Verluste der 3. Und 4. Rumänischen Armeen Am Don und bei Stalingrad GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 144.

Anlage 1 zu Tagesbefehl nr. 45, Soldaten der Ostfront, în T311/ R264.

Bemerkungen zum Besuch des O.B. beim LVII.Pz.Korps und IV.A.K., 31.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

Besprechung des Chefs d. Gen.St. der H.Gr.Südukraine mit dem Chef der G.Rum.Gen.St. am 09.08.1944,în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

Besprechung des Oberbefehlshabers mit den Oberbefehlshabern der 6. Und 8. Armee u.a. am 15.09.1944 în Szatmar Nemety, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 35.

Besprechung mit den Chefs d. Gen. St. der 6. Und 8. Armee und dem Chef d.D.V.V.St. 3 am 19.08.1944 în Slanic, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

Beurteilung der Divisionen, d.d. 09.05.1943, RH 24-44/143.

CIA.gov./Library/Readingroom, document CIA-RPD 13x00001 R000100140011-7.

Das Ölproblem: Erdölförderung und Erdölausfuhr în Rumänien, Sicherstellung der Bedürfnisse der Wehrmacht mit den Erdölprodukten în den Jahren 1942 – 1943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 145.

Das Problem der Öl- und Gasleitungen, GDIR,Bestand 500, Findbuch 12451 – Oberkommando des Heeres (OKH), Akte 397.

Der Oberbefehlshaber der Kriegsmarine, d.d. 19.05.1944, Die Tätigkeit der Kriegsmarine bei der Verteidigung und Räumung der Krim vom Herbst 1943 ab în T1027/R1907; Admiral Schwarzes Meer, d.d. 23.05.1944, Abschlussbericht über der Festung Sewastopol.

Der Chef des Generalstabes der Heeresgruppe Süd an den Chef des Königlichen Rumänischen Grossen Generalstabes Herrn General Jacobici, den 23.12.1941 în T3U/R295.

Der Chef des Generalstabes der Heeresgruppe Süd an den Chef des Generalstabes des Heeres Generaloberst Halder, den 21.12.1941, în T311/R295.

Der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Südukraine, An die Generale (einschk Div. Führer, d.d. 23.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

Der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Südukraine, An Alle deutsche und rumänischen Kommandeur, d.d.: 18.08.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch

12469, Akte 51.

Deutsche Heeresmission în Rumänien, 12.06.1941, Memorandum nr. 2 în GDIR, Akte 89.

Deutsche Heeresmission în Rumänien an den Chef des Königlich Rumänischen Grossen Generalstabes Herrn General Steflea, 02.10.1942, operatives Memorandum nr. 4, GDIR, Akte 77.

Deutsche Heeresmission în Rumänien, 10.06.1941, Meldungen für Sicherung und Verteidigung der Grenzen Rumäniens gegen Russland în GDIR, Akte 89.

Deutsche Wehrmission în Rumänien, W-Befehl nr. 5, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 63.

Fernschreiben H.Gr.Südukraine dd. 19.08.144, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 51.

Fernschreiben O.K.H. an Heeresgruppe F, Betr.: Rettung deutscher Volksgruppe în Rumänien, d.d. 01.09.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 54.

Fernschreiben an Reichsführer-SS, Feldkommandostelle van SS-Obergruppenführer Phleps, d.d. 01.09.1944, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 54.

Generalstabsoffizier der 9.Inf.-Division, d.d. 28.02.1943, în RH 24-44/139.

Generalkomamndo V.A.K. Befehl zur Aufstellung des Gebirgsjägerregiments ‘Krim’ d.d. 03.04.1944, în

GDIR, Bestand 500, Findbuch 12474, Akte 92.

Generalkommando LXXII.A.K. z.b.V. d.d. 05.04.1944, Korpsbefehl zur Verteidigung der Brückenkopf-Stellung Odessa.

Gliederung des Ostfeldzuges (01.10.1942-02.02.1943) 27.05.1943, GDIR, Akte 68.

Heeresgruppe Südukraine an Rum.Verb.Kdo. (Oberst Ivanescu), Betr: Ablösung der ukrainischer, russischer usw. Einheiten durch rum. Minderheiten-Einheiten, d.d. 20.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 43.

MS#D-101 (OSS) Crossing of the Kerch Straits by the 46th infan- tery division from the Crimea to the Taman Peninsula on 1 and 2 September 1942, în www.maparchive.ru

Niederschrift über die Vernehmung des Rückkämpfers Lt.Lange, 370.I.D., d.d. 15.09.1944, GDIR, bestand 500, Findbuch 12469, Akte 53.

Oberbefehlshaber der 3. Rum.Armee Herrn Generaloberst Dimitrescu, d.d. 31.12.1942, T 311/R270.

Obkdo.d. Heeresgruppe Südukraine, betr. Panzerbekämpfung, d.d. 15.09.1944, GDIR, 500, Findbuch 12469, Akte 53.

Oberkommando des Heeres, 03.09.1942, Betr. ‘Stab Don’ T78/ R649.

Oberkommando der Heeresgruppe A, Bezug: Ausbau der Festung Krim, d.d. 24.05.1943, în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 33.

Oberkommando der Wehrmacht, 26.03.1941 Betr.: *'Barbarossa'* Befehl für die Verteidigung des rumänischen Erdölgebietes. În *Anweisungen, Anordnungen und andere operative Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht,* în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 82.

Oberkommando der Wehrmacht, zu: Die Wehrwirtschafts Rumänien nach dem Stand von Anfang 1940: V: B. Erdölwirtschaft în *Übersicht der Heeresstärken der Staaten im Ost- und Südost Raum,* în GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 50.

OKH/Abwicklungsstab Gruppe F, Gefechtsbericht für die 376. Inf. Div. vom 18.08.1944 – 29.08.1944, în T78/R139.

OKH Betr: *Zusammenarbeit mit den Truppen verbündeter Staaten und fremdländischen Freiwlilligenverbänden,* 15.01.1942, în T312/R158.

Panzerjäger-Sturmgeschütz 38 T (Hetzer), Führungsgrundsätze Inf. Sturmgesch. Kp. als bijlage bij brief aan brief OKH aan 'Heeresgruppe Südukraine' d.d. 06.09.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 53.

Pressestelle vertrauliche Mitteilungen, Wochenbericht Südosteuropa, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 198.

Räumung des Kuban-Brückenkopfes und die Verteidigung der Krim vom 04.09.1943 în KTB OKW.

Rumanian Refugee Organizations în Germany, February 1955 Cia.gov/library/ readingroom

Schlagregen, Leutnant, Betr. takt. Erlebnisbericht des Lt. Schlagregen (106.I.D.) Bezug: OKH, T78/R139.

Sterktemelding Armeegruppe Hollidt, 02.01.1943, T311/R270.

Tagesmeldung Heeresgruppe Südukraine 28.07.1944, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12469, Akte 39.

Telexbericht An OKDO D.H.Gr.DDon, 06.12.1942, T311/R268.

Übersicht der Wehrwirtsschaft Rumäniens stand Anfang 1940, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12450, Akte 51.

Vergleich der rumänischen Eisenbahn mit den Eisenbahnen Jugoslawien, Ungarn und Deutschland, GDIR, Bestand 500, Findbuch 12459, Akte 2.

Vorläufiger Gefechtsbericht der 79. Infanterie-Division über die Kämpfe von, 20.08.1944-septembrie 1944, în T78/R140.

Vortragsbericht der Deutschen Heeresmission în Rumänien an Oberkommando des Heeres undan Oberkommando der Heeresgruppe A, über Gliederung, Zustand und Führung der rumänischen Verbände der 1. Welle mit den Gliederungssskizzen

vom Juli 1942, în: GDIR, Bestand 500, Findbuch 124500, Akte 136.

Zes brieven van Von Manstein aan de Befehlshaber Heeresgebiet Don, aan de Bevollmächtigten General beim rum. AOK 3, aan de Chef des Kgl., Rum. grossen Hauptquartiers Herr General Steflea.

Zusammenstellung der Grenzzwischenfälle an der rumänischungarischen Grenze. UngarischeEinflüge im Rumänischen Luftraum (vom 22. Juni 1942 bis 22 August 1943, în GDIR, Bestand 500, Akte 111).

Zusammenstellung der umgespurten Strecken, T78/R117.

Zwischenmeldung vom 16.11.1941 în T311/R257.

Linkuri

https://www.prlib.ru/en/historyZ619158

*http://www.generals.dk/general/%C5%9Eteflea/Ilie/Romania. html

https://www.newyorker.com/magazine/1996/04/22/blaming- the-germans

https://www.yadvashem.org/yv/pdf-drupal/en/report/english/1.2_Romanian_German_Relations_before_and_during_the_Holocaust.pdf

https://www.youtube.com/watch?v=Ak6jwsLS9Sk

http://www.worldcourts.com/imt/eng/decisions/1948.04.09_ United_States_v_Ohlendorf.pdf

http://www.geocities.ws/rausschmiss/S.pdf

Dr. Hans Otto Roth (1890-1953) Vortrag von Dr. Phil. Florian Roth, Haus des Deutschen Ostens, München, 13. Mai 2009, Seite 1 Dr. Hans Otto Roth (1890-1953) – Betrachtungen seines Enkels über den bedeutendsten rumäniendeutschen Politiker des 20. Jahrhunderts Vortrag von Dr. Phil. Florian Roth bei der Kreisgruppe München der Landsmannschaft der Siebenbürger Sachsen im Haus des Deutschen Ostens, München, 13. Mai 2009 via: file:///D.7Downloads/Hans-Otto_Roth_MS.pdf

Phleps,A., *MemoireüberdieWahrungdeutscherBelangeinRumänien* am 2. Dezember 1940 în https://www.academia.edu/31300674/

Bio-bibliografisches_Handbuch_deutscher_Vblksgruppen_S %C3%BCdosteuropa_P

file:///D:/Downloads/Bio-bibliografisches_Handbuch_deuts- cher%20(2).pdf

Prescurtări

D.V.K. = Comandoul german de legătură
FH = obuzier „Feldhaubitze”
GDIR = Documente germane în Rusia
HSSPF = Şeful superior al SS şi al poliţiei KOR = Organizaţia pentru război, România *(Kriegsorganisation Rumänien)*
Korück= *Korpsrückwärts*
KTB = Jurnal de război MG = mitralieră
OKH = înaltul Comandament al armatei germane *(Oberkommando des Heeres)*
OKW = înaltul Comandament al Wehrmachtului *(Oberkommando der Wehrmacht)*
Pak = Tun antitanc
R = Rusia
SD = *Sicherheitsdienst,* agenţie de informaţii a SS şi a NSDAP
LD. = Divizia Infanterie
P = Blindate *(Panzer* în 1b. germană)
Pz = Blindate *(Panzer* în 1b. germană)

D **Divizie**

Div **Divizie Grenadier *Schutzstaffel***

Gr.

SS

miW; ■■

i;v<ɹ£ ;'r -••

?'}. * ,tfic ' > '.• ’ ’:' f’y. •■-?< . i j.;,!.• ? i ; ; ■-■

. sin-sma'^ /•.•?’:rn.ï[1] •

' v-^:e '< ><G

<V[T]îyi--■ .■'•

; j;.ı -■

^ î'Ü'î Îᴍ ")< [Z]rf '-•

iiiiißrn^ *•>■%<<»•>.?; iij *'jjita? ■■*

iftb riitttirtKttttjIfTyiO ?

''■''s¡i> hï3if i*5.

¡■¿jhtytrt-'r: -' •rÄ.ijVwrt-ran^'.'^iy?

tu./-* "

Mulţumiri

Aş vrea să le mulţumesc în mod special câtorva persoane pentru rolul lor în realizarea acestei cărţi şi pentru introducerea în fascinanta România.

Adrian Pandea
Aida Minerva Tănăsescu Finn Pierik
Gillis Kersting

Marius Ghilezan Maurice Becker
Tudor Vişan-Miu Tudor Şeicărescu

A. . .,> ?. . '

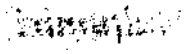

J 'z^Î -J *!% ■ ■ -A Íj.* *' ¿*

-íSÖiáxJtííIj 3: <:/Ui¿,'.' ?•<!

f..Xi

' "■• ■ ■ ..,¿..-.''í,J ..h.;i<r: * >3«! ii» *'. '*i*

■ . ,....•, . ' • •■ ■■. .

, .. u'-> fie•■ ?WÁ . ,.;

' ■ -é:^€íífí' jmiitóifeA?''

< ' 5^ifeaSl *titilé* ' '

; i í/''.;í'i <1i v. *Sir/: '*

""X'i¿¿ | *f* J", ¿(E

■ :'•

A: • '¿J <

k-. / ;•.•■■• '

Cuprins

Prefaţă..... 5
Introducere..... 11

Capitolul 1 – *România şi Germania nazistă din perspectiva geopoliticii celui de-Al Treilea Reich.....* 17
Capitolul *2- De la regele Carol al II-lea la mareşalul Antonescu.....* 35
Capitolul 3 – *Petrolul de la Ploieşti.....* 70
Capitolul 4 – *Holocaustul românesc.....* 83
Capitolul 5 – *Operaţiunea Barbarossa.....* 98
Capitolul 6 – *Atacul asupra Crimeii.....* 116
Capitolul 7 – *Stalingrad – Punct de cotitură.....* 131
Capitolul 8 – *Retragerea din capul de pod Kuban.* 144
Capitolul 9 – *Mius şi linia Panther-Wotan.....* 157
Capitolul 10 – *între Nipru şi Bug.....* 165
Capitolul 11 – *Drama de la Sevastopol.....* 172
Capitolul 12 – *De la Odessa până la Prut.....* 179
Capitolul 13 – *Străpungerea decisivă de la Iaşi.....* 189

Capitolul 14 – *Prăbuşirea regimului Antonescu*..... 211
Capitolul 15 – *Lupta cu demonii trecutului*..... 240

Note..... 253
Literatură de specialitate..... 291
Prescurtări..... 311
Mulţumiri..... 313

CORINT
ISTORIE

TITLU ;	AUTOR
Adolf Hitler. însemnări intime şi politice vol. 1	Adolf Hitler, François
Adolf Hitler. însemnări intime şi politice vol.2	Delpla Adolf Hitler,
Agent dublu în Războiul Rece. Autobiografia iui Oleg	François Delpla Oleg
Gordievski Alexandru al II-lea. Ţarul reformator	Gordievski
Amurgul Vechii Europe. Trieste 79, Viena '85, Praga '89	Henri Troyat
Antoniu şi Cleopatra. Adevărul din spatele celei mai frumoase poveşti de dragoste din lumea antică (ediţia a II-a)	Richard Bassett Diana Preston
Anul 1000. Exploratori, negustori şi începutul globalizării	Valerie Hansen
Armata secretă a Israelului. Povestea unităţii Talpiot	Jason Gewirtz
Bani murdari. Cum fac afaceri cartelurile de droguri	Tom Wainwright
Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin	Amy Knight
Biblioteca lui Stalin. Dictatorul şi cărţile sale	Geoffrey Roberts
Blocaţi conturile! Crimă şi spălare de bani în Rusia lui Puţin	Bill Browder
Capcana lui Tucidide. Mai pot evita Statele Unite şi China	Graham Allison
războiul? Călători în al Treilea Reich	Julia Boyd
Călătoria prin Eldorado	Nikolai Vasilievici Sablin
Charles, Camilla şi Diana. Dragoste şi tragedie în Casa de	Jean des Cars
Windsor CINCI. Povestea victimelor lui Jack Spintecătorul	Hallie Rubenhold
Codul Enigma. Alan Turing şl înfrângerea Germaniei naziste	David Boyle
Confesiunile unui fost islamist	Maajid Nawaz
Coreea de Nord. Un stat-gherilă în transformare	Philippe Pons
Coreea de Nord. Viaţa dincolo de clişee	Daniel Tudor, James
Coreea de Sud. Povestea unui fenomen economic, politic şi	Pearson
cultural Crimeea şi noul imperiu rus (ediţia a II-a)	Daniel Tudor
Cupluri tragice ale istoriei	Agnia Grigas
Cuptoarele morţii. Mărturia unei supravieţuitoare de la	Jean des Cars
Auschwitz Departe de casă. Memoriile unui copil-soldat	Olga Lengyel
Destin deturnat O istorie a lumii prin ochii islamului (ediţia a	Ishmael Beah
II-a) Diana. Povestea unei prinţese spusă de ea însăşi	Tamim Ansary
Dragă Zări. Poveşti nespuse ale unor femei din Afganistan	Andrew Morton
Dresda 1945. Furtuna de foc	Zarghuna Kargar
După căderea Romanovilor. Elita rusă în exil la Paris	Sinclair McKay
După sfârşitul istoriei. Un dialog despre ultimii 30 de ani	Helen Rappaport
Familia Borgia. Crime, nepotism, corupţie	Mathilde Fasting (editor),

TITLU	AUTOR ,
Furtuna din iad. Sfârşitul Germaniei naziste şi atrocităţile învingătorilor	
Genghis-han şi naşterea lumii modeme	Thomas Goodrich
Gripa spaniolă din 1918. Pandemia care a schimbat lumea	Jack Weatherford Laura Spinney Martyn Rady
Habsburgii. Ambiţia dea stăpâni lumea	Charles Brandt Loretta Napoleoni Mark Bourne
Irlandezul, Asasinul mafiei	Robert S. Leiken Vol. îngrijit de Reinhold Busch Nathaniel Philbrick Jean des Cars
ISIS. Califatul terorii	Slavomir Rawicz
ISIS. Jocul morţii	Serghei Medvedev
Islamiştii europeni. Revolta tinerei generaţii	Barbara Learning Paul-Jean Franceschini Ze’ev Rosenkranz Marie Vassiltcikov
în infernul de la Stalingrad. Mărturii ale soldaţilor germani	Mary McAuliffe Maryline Martin William Lubbeck, David Hurt William Stadiem
în inima mării	Geoffrey Roberts Raphael Dargent Matilda Kşesinskaia
în inima regalităţii	Ernst Röhm Marat Gabidullin David de Jong
întoarcerea acasă. Povestea adevărată a unui drum anevoios spre libertate (ediţia a'll-a)	Robert Bishop şi E.S. Crayfield
întoarcerea Leviatanului rus. Cultura violenţei şi obsesia imperialismului	Jari Matti Dollbaum, Morvan Lallouet, Ben Noble
Jacqueline Bouvier Kennedy Onassis. Povestea nespusă	Norman Ohler
John F. Kennedy – Marilyn Monroe. 0 iubire imposibilă	
Jurnalele de călătorie ale lui Albert Einstein	
Jurnalele din Berlin, 1940-1945. însemnările unei prinţese ruse	
La Belle Epoque	
La Goulue. Regina de la Moulin Rouge	
La porţile Leningradului. Amintiri de pe Frontul de Est	
Madame Claude. O lume secretă a plăcerii, privilegiilor şi puterii	
Mareşalul lui Stalin. Viaţa lui Gheorghi Jukov	
Maria Antoaneta. Procesul reginei (ediţia a li-a)	
Matilda. Prim-balerina Teatrului Imperial Rus şi amanta Ţarului Nicolae al ll-lea	
Memoriile lui Emst Rohm	
Memoriile unui mercenar din Grupul Wagner	
Miliardarii nazişti. Istoria întunecată a celor mai bogate dinastii germane	
Moscova înhaţă România. O mărturie occidentală din anii 1944-1947	
Navalnîi. Un democrat împotriva autoritarismului	
Naziştii şi drogurile. Senzaţii tari în Al Treilea Reich (ediţia a ll-a)	

TITLU '■	AUTOR \
Nebunia nucleară. O istorie a crizei rachetelor din Cuba	Serhii Plokhy
Nu vreau război! Interviurile uitate ale lui Hitler (1923-1940)	Éric Branca
Oppenheimer: un prometeu american	Kai Bird, Martin J. Sherwin
Paris. Napoleon al lll-lea, baronul Haussmann şi crearea unui oraş al visurilor	Mary McAuliffe
Parisul anilor nebuni	Mary McAuliffe
Povestea Vienei (ediţia a ll-a)	Jean des Cars
Prin deşert spre libertate. Fuga mea din Coreea de Nord (ediţia a ll-a)	Eunsun Kim, Sébastien Falleti
Prizonier la japonezi	Alistair Urquhart
Prizonieri în noaptea polară. Roald Amundsen, Emil Racoviţă şi Expediţia „Belgica”	Julian Sancton
Războiul din Pacific în Peleliu şi Okinawa. Memoriile unui soldat	E.B. Sledge
Saga dinastiei Romanov. De la Petru cel Mare la Nicolae al ll-lea (ediţia a ll-a)	Jean des Cars
Scandaluri regale. Poveşti şocante despre regi, regine, papi şi împăraţi	Michael Farquhar
Secretele morţii lui Mussolini. Adevărul despre controversata execuţie a Ducelui	Luciano Garibaldi
Secretele Palatului. Viaţa privată a Casei de Windsor	Tina Brown
Singur în Damasc. Viaţa şi moartea spionului israelian Eli Cohen	Samuel Segev Alia Malek
Siria. Ţara care ne-a fost casă	Jean des Cars
Sissi. împărăteasa Austriei (ediţia a ll-a)	Frank Krake
Supravieţuitorul. Mărturia zguduitoare a unui deţinut din lagărele naziste	Richard Engel
Şi apoi s-a dezlănţuit iadul. Două decenii în Orientul Mijlociu (1996-2016)	Alan Dershowitz
Tunelurile terorii. Războiul dintre Hamas şi Israel	Rory Miller
Ţările Arabe din Golful Persic. De la regate ale deşertului la puteri globale	Mark Galeotti
Vorî: Hoţi şi asasini. Supermafia rusă	Günter K.Koschorrek
Zăpada însângerată. Memoriile unui soldat german de pe Frontul deEst	Galagher Fenwick
Zelenski. Un actor pe scena vieţii şi a morţii	

în curând:

Europa de Est

de Törnek Jankowski

Pentru comenzi şi informaţii, contactaţi:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, Bucureşti, cod poştal 010517
TeL/Fax: 021319.47.97; 021.319.48.20
Depozit
Str. Gării nr. 11, Mogoşoaia, jud. Ilfov
Tel.: 0758.053.416
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Tiparul executat la:

Cfjbrint’
Wstart printing wnart

*** Erich Ludendorff (1865-1937), general german. A fost adjunctul lui Paul von Hindenburg la conducerea Statului-Major General şi a condus

*** Elena (1896-1982) a fost – între anii 1921 şi 1928 – soţia principelui Carol, moştenitorul tronului României. După ce la 8 iunie 1930 fostul soţ a devenit rege, ea şi-a păstrat titlul de principesă, nefiind însă considerată

* loan Al. Sion (1890-1942) a fost general român, participant la cele două războaie mondiale. în Al Doilea

Război Mondial acesta a comandat

** Mircea Otto Haupt (1899-1981) a participat în Primul Război Mondial ca sublocotenent în armata Imperiului Austro-Ungar, fiind născut